राष्ट्रिय सूचना आयोग
वार्षिक प्रतिवेदन
२०६७–२०६८

राष्ट्रिय सूचना आयोग
कोटेश्वर, पेरिसडाँडा
काठमाण्डौं, नेपाल

राष्ट्रिय सूचना आयोगको वार्षिक प्रतिवेदन २०६७–२०६८

प्रकाशक	:	राष्ट्रिय सूचना अयोग काठमाडौं ।
फोन	:	४६०२७४७, ४६०२९२०
इमेल	:	nicnepal@wlink.com.np
वेबसाइट	:	www.nic.gov.np
प्रकाशन मिति	:	२०६९ जेष्ठ
प्रति	:	१०००
मुद्रक	:	टिकाराम अफसेट प्रेस, पेप्सिकोला-३५, काठमाडौं फोनः ,९८५१०४७९२९, ९८४१०१९९२१

नेपाल सरकार
राष्ट्रिय सूचना आयोग
कोटेश्वर, पेरीसमार्ग, काठमाडौं ।

फोन नं. : ४६०२७४७, ४६०२९२०
फ्याक्स: ४६०१२१२
इमेल : nicnepal@wlink.com.np
वेबसाइट : www.nic.gov.np

पत्र संख्या:-
च.नं.:-

मिति : २०६९ जेष्ठ १० गते

विषय : तेस्रो वार्षिक प्रतिवेदन ।

सूचनाको हकसम्बन्धी ऐन, २०६४ को दफा २५ अनुसार राष्ट्रिय सूचना आयोगले २०६७ श्रावणदेखि २०६८ को असार मसान्तसम्म सम्पादन गरेका काम तथा संविधानमा नागरिकको मौलिक हकको रूपमा व्यवस्था गरिएको सूचनाको हक कार्यान्वयन गर्न गराउनका लागि गर्नुपर्ने कामका बारेमा आवश्यक सुझावहरू सहित यो वार्षिक प्रतिवेदन सम्माननीय प्रधानमन्त्रीमार्फत् व्यवस्थापिका-संसद्समक्ष प्रस्तुत गरेका छौं । साथै सर्वसाधारणको जानकारीको लागि यो प्रतिवेदन आयोगको वेबसाइट www.nic.gov.np मा पनि राखेका छौं ।

.....	.....	.....
(सबिता भण्डारी बराल)	(श्रीआचार्य)	(विनयकुमार कसजू)
सूचना आयुक्त	सूचना आयुक्त	प्रमुख सूचना आयुक्त

"राज्यका काम कारवाही लोकतान्त्रिक पद्धतिअनुरूप खुला र पारदर्शी बनाई नागरिकप्रति जवाफदेही र जिम्मेवार बनाउन, सार्वजनिक निकायमा रहेको सार्वजनिक महत्वको सूचनामा आम नागरिकको पहुँचलाई सरल र सहज बनाउन, राज्य र नागरिकको हितमा प्रतिकूल असर पार्ने संवेदनशील सूचनाको संरक्षण गर्न र नागरिकको सुसूचित हुने हकलाई संरक्षण र प्रचलन गराउने सम्बन्धमा कानुनी व्यवस्था गर्न वाञ्छनीय भएकोले व्यवस्थापिका-संसद्ले यो ऐन बनाएको छ ।"

(सूचनाको हकसम्बन्धी ऐन, २०६४ को प्रस्तावना)

राष्ट्रिय सूचना आयोगका वर्तमान पदाधिकारीहरू

प्रमुख सूचना आयुक्त
श्री विनयकुमार कसजू

सूचना आयुक्त
श्री श्रीआचार्य

सूचना आयुक्त
श्री सविता भण्डारी बराल

सचिव
श्री श्रीराम पन्त

विषयसूची

शीर्षक	पेज नं.
भूमिका	१–२
प्रतिवेदनको सार	३–५
परिच्छेद १ : राष्ट्रिय सूचना आयोगको परिचय	६–८
क) संवैधानिक व्यबस्था	६
ख) राष्ट्रिय सूचना आयोगको गठन	६
ग) राष्ट्रिय सूचना आयोगको काम, कर्तव्य र अधिकार	६
घ) आयोगबाट संचालित कार्यक्रमको वित्तिय तथा भौतिक प्रगति	७
ङ) सचिवालय	८
परिच्छेद २ : आयोगका गतिविधिहरू	९–१६
१. आयोगमा परेका पुनरावेदन तथा उजुरीमाथि कारवाही र निर्णय	
क) पुनरावेदन, उजुरी र निवेदनको संख्या	
ख) पुनरावेदन, उजुरी र निवेदनको प्रवृत्ति	
२. आर्थिक वर्ष २०६७-६८ मा आयोगमा परेका पुनरावेदन र उजुरीमाथि कारवाही र निर्णय	
३. आयोगका निर्णयविरुद्ध सर्वोच्च अदालतमा परेका रिट निवेदन	
क) सर्वोच्च अदालतमा परेका रिट निवेदनहरूको विवरण :	
ख) आयोगले गरेको सजायको विरुद्ध पुनरावेदन अदालतमा पुनरावेदन परेको विवरण	
४. आयोगको निर्णयका विरुद्धमा परेका पुनरावेदन	
परिच्छेद ३ प्रवर्द्धनात्मक कार्य	१७–२५
क. सचेतना, जागरण कार्यक्रम	
ख. प्रशिक्षक प्रशिक्षण कार्यक्रम	
ग. प्रकाशन	
घ. प्रसारण	
ङ. भिडियो डकुमेन्ट्री निर्माण	
च. वेबसाइट सञ्चालन	
छ. अन्य कार्यक्रम	
ज. सूचनाको हक प्रवर्द्धनका लागि विभिन्न निकायहरूसँग तथा विभिन्न कार्यक्रमहरूमा आयोगको सहभागिता	
परिच्छेद ४ अनुगमन, अध्ययन तथा अन्य नियमित कार्य	२६–२७
परिच्छेद ५ : आयोगका सुझाव	२८–३६

परिच्छेद ६: आयोगका कार्यविधिहरू ३७–४७

१. पुनरावेदनको कारवाही र किनारा गर्ने सम्बन्धी कार्यविधि ३७

२. निवेदनको कारवाही र किनारा गर्ने सम्बन्धी कार्यविधि ४०

३. उजुरी कारवाही र किनारा गर्ने सम्बन्धी कार्यविधि ४३

४. बैठक व्यवस्था कार्यविधि ४६

परिच्छेद ७ : आयोगका केही निर्णय र आदेशहरू ४८–५३

परिच्छेद ८ : परिशिष्ट ५४

परिशिष्ट १ : नेपालमा सूचनाको हकको कानुनी परिवेशको विकास ५४–६०

परिशिष्ट २ : पुनरावेदनसम्बन्धमा ऐनमा भएको व्यवस्था ६१–६२

परिशिष्ट ३ : पुनरावेदन र उजुरीबारे गरेको कारवाही र निर्णयको विवरण ६५–९५

परिशिष्ट ४ : प्रवर्द्धनात्मक कार्यक्रमको विवरण ९६–१०४

परिशिष्ट ५ : प्रशिक्षक प्रशिक्षण कार्यक्रमको विवरण १०५–११४

परिशिष्ट ६ : अनुगमन गतिविधि ११५–१२०

परिशिष्ट ७ : आयोगका केही निर्णयहरू १२१–१४९

१. त्रि.वि.वि.का परीक्षार्थीको उत्तरपुस्तिकाका सम्बन्धमा भएको निर्णय १२१

२. एसएलसीका विद्यार्थीहरूको परीक्षार्थीको उत्तरपुस्तिका सम्बन्धमा भएको निर्णय १२५

३. लोकसेवा आयोगको अन्तरवार्ताको मूल्यांकनको अंकका सम्बन्धमा भएको निर्णय १२७

४. कपिलवस्तु घटनाको प्रतिवेदन सार्वजनिक गर्ने सम्बन्धमा भएको निर्णय १३०

५. व्यवस्थापिका संसद्मा भएका निर्णयहरूका सम्बन्धमा भएको निर्णय १३९

६. कर छलीको सम्बन्धमा आन्तरिक राजस्व विभागले गरेको छानविन प्रतिवेदन उपलब्ध गराउने सम्बन्धमा भएको निर्णय १४२

परिशिष्ट ८ : उत्तरपुस्तिका सम्बन्धमा त्रि.वि.वि.को रिट निवेदनमाथि सर्वोच्च अदालतले गरेको फैसला । १५०–१६१

परिशिष्ट ९ : आयोगको संगठन चार्ट १६२

परिशिष्ट १० : आयोगको दरवन्दी विवरण १६३

परिशिष्ट ११ : भौतिक तथा वित्तीय प्रगति विवरण १६४–१६६

परिशिष्ट १२ : आयोगमा कार्यरत कर्मचारीको विवरण १६७-१६८

भूमिका

सूचनाको हक लागू गर्नु भनेको अँध्यारोबाट उज्यालोतिरको यात्राको थालनी हो । अँध्यारोबाट उज्यालोतिरको यात्रा सहज र निष्कंटक हुँदैन । विभिन्न बाधा व्यवधानहरू आइलाग्छन् । सबैभन्दा ठूलो व्यवधान त पुरानो मानसिकतालाई त्याग्न नसक्नु नै हो । समाज र सरकार पारदर्शी भयो भने लोकतन्त्र बलियो हुन्छ र नागरिकको हित हुन्छ । तर यति सजिलो कुरा पनि कहिले काहिँ बुझ्न बुझाउन निक्कै गाह्रो हुने रहेछ । यथास्थितिबाट टाढिन नसक्नु, नखोज्नु अनि परिवर्तनलाई स्वीकार नगर्नु सूचनाको हक कार्यान्वयनको मुख्य बाधकको रुपमा रहेको छ ।

सूचनाको हकसम्बन्धी ऐन, २०६४ को दफा ३७ मा "यस ऐनमा लेखिए जति कुरामा यसै ऐन बमोजिम र अन्यमा प्रचलित कानुन बमोजिम हुनेछ ।" भन्ने भनाइको कतिपय व्यक्तिले यथास्थितिवादी व्याख्या गर्दै प्रचलित कानुनमा गोप्य राख्न भनिएका कुराहरू गोप्य रहने भन्ने अर्थ लगाएर सूचनाको हकसम्बन्धी ऐन, २०६४ बन्नु भन्दा पहिले प्रचलनमा रहेका ऐनहरूले गोप्य राख्नु भनेको कुरा पहिलेभैँ नै गोप्य राख्न खोजेको देखिन्छ । वास्तवमा सूचना माग्ने र पाउने सम्बन्धमा यो ऐनले नै प्राथमिकता पाउँछ भन्ने कुरा "यस ऐनमा लेखिए जति कुरामा यसै ऐन बमोजिम हुने" भन्ने भनाइले नै स्पष्ट पार्छ । "अन्यमा प्रचलित कानुन बमोजिम हुनेछ" भनाइमा "अन्यमा" भनेको के हो भन्ने बुझ्नु आवश्यक छ । अन्यमा भनेको अर्थ अन्य कानुनमा भनेको नभई सूचना माग्ने र पाउने बाहेकको अन्य विषयमा भनिएको स्पष्ट हुन्छ । "अन्यमा" भन्नुको अर्थ अन्य कानुनमा भनिएको भए "प्रचलित कानुन बमोजिम हुनेछ" भनेर लेख्नु पर्ने थिएन । सूचना माग्ने र पाउने विषयमा यही ऐन लागू हुन्छ र त्यस बाहेकका अन्य विषयमा प्रचलित कानुन बमोजिम हुने कुरा यसबाट स्पष्ट हुन्छ ।

विद्यार्थीले उत्तरपुस्तिका हेर्न पाउनु पर्ने विषयमा आयोगको निर्णय विरुद्ध परेको रिट निवेदनमा सम्मानित सर्वोच्च अदालतबाट भएको आदेशले पनि यो कुरा स्पष्ट पार्छ । उक्त आदेशमा भनिएको छ : "धारा २७ को सूचनाको हकसम्बन्धमा सूचनाको हक सम्बन्धी ऐन, २०६४ बनेको हो । सूचनाको हक सम्बन्धी ऐन, २०६४ को प्रस्तावनामा धारा २७ को मनसाय र भावना झल्केको देखिन्छ । सूचनाको हकसम्बन्धी ऐन, २०६४ को प्रस्तावना, धारा २७ को Essence हो । सरकारले गर्ने हरेक काम, हरेक निर्णय र निर्माण गर्ने हरेक नीतिमा सार्वजनिक सरोकार समावेश भएको हुन्छ । त्यसैले ऐनको प्रस्तावनामा सरकारको काम कारवाहीलाई खुला र पारदर्शी बनाउने, सरकारलाई नागरिक प्रति जिम्मेवार र जावफदेही बनाउने र सार्वजनिक महत्वको विषयको सूचनामा आमनागरिकको पहुँच सरल र सहज बनाउने उद्देश्यले उक्त ऐन बनेको देखिन्छ । प्रस्तावनाबाट ऐनको मर्म, भावना र उद्देश्य देखिन्छ । ऐनको प्रस्तावना हेर्दा बृहत्तर राष्ट्रिय हितमा प्रतिकूल असर पार्ने सम्वेदनशील विषयहरूमा बाहेक सरकारको अन्य काम कारवाहीमा सरकार उदार पारदर्शी भएर सरल तरिकाले नागरिकलाई सूचित गर्न पर्ने स्पष्ट व्यबस्था भएको देखिन्छ । ऐनको दफा ३(३) को खण्ड (क) देखि (ङ) सम्मका विषयमा बाहेक अन्य विषयमा सूचना उपलब्ध गराउने व्यबस्था दफा ३ बाट देखिन्छ भने दफा ३(३) को खण्ड (क) देखि (ङ) सम्मका व्यबस्था धारा २७ को हकमा Reasonable restriction मान्न पर्छ । ऐनको दफा ३(३) को खण्ड (क) देखि (ङ) सम्मका विषयमा नागरिकको पहुँच नहुने दफा ३ मा स्पष्ट हुँदा हुँदै सो बाहेक अन्य विषयमा सूचना माग्ने हक प्रत्येक नागरिकमा सुरक्षित छ र यदि अन्य विषयमा सरकारले नागरिकलाई सूचना प्रदान गर्न इन्कार गर्छ भने त्यस्तो विषय यस अदालतको धारा १०७(२) अन्तर्गत न्यायिक पुनरावलोकन गर्ने विषय बन्छ ।"

यसरी सम्मानित सर्वोच्च अदालतको आदेशबाट पनि सूचना माग्ने र पाउने विषयमा सूचनाको हकसम्बन्धी ऐन, २०६४ नै मान्य हुन्छ भन्ने कुरा स्थापित भएको छ । सूचनाको हकसम्बन्धी ऐन, २०६४ को दफ ३ (३) ले प्रवाहित गर्न बन्देज लगाएको सूचना बाहेक अन्य सबै सूचनामा आमनागरिकको पहुँच हुनु पर्ने स्पष्ट छ । अतः प्रचलित ऐनमा भएको अपारदर्शी व्यवस्थालाई अवलम्बन गरेर सूचना दिनबाट उन्मुक्ति पाइने अवस्था छैन । सार्वजनिक निकायहरूलाई अधिकतम खुला, पारदर्शी र नागरिकप्रति जिम्मेवार बनाउनका लागि सम्मानित सर्वोच्च अदालतको उक्त आदेशले महत्वपूर्ण भूमिका खेल्ने कुरा स्पष्ट छ । अतः सूचनाको हक स्थापना गराउनमा सम्मानित अदालतको आदेशले ऐतिहासिक महत्व राख्छ ।

राज्यका काम कारवाही लोकतान्त्रिक पद्धतिअनुरूप खुला र पारदर्शी बनाई नागरिकप्रति जवाफदेही र जिम्मेवार बनाउने, सार्वजनिक निकायमा रहेको सार्वजनिक महत्वको सूचनामा आम नागरिकको पहुँचलाई सरल र सहज बनाउने, राज्य र नागरिकको हितमा प्रतिकूल असर पार्ने संवेदनशील सूचनाको संरक्षण गर्ने र नागरिकको सुसूचित हुने हकलाई संरक्षण र प्रचलन गराउने उद्देश्यले नै सूचनाको हकसम्बन्धी ऐनको बनेको हो । राष्ट्रिय सूचना आयोग यो उद्देश्य पूरा गर्ने काममा समर्पित छ र यसका लागि सम्मानित सर्वोच्च अदालतको आदेशले थप उर्जा प्रदान गरेको छ ।

राष्ट्रिय सूचना आयोगको प्रस्तुत वार्षिक प्रतिवेदनमा सूचनाको हक स्थपित गर्ने काममा आयोगका प्रयास, प्रतिवद्धता तथा वर्षभरिका गतिविधिहरूलाई स्पष्ट रुपमा राख्नुका साथै सूचनाको हकलाई प्रभावकारी र व्यावहारिक रूपमा कार्यान्वयन गर्दा आइलाग्न सक्ने वाधा व्यवधान र चुनौतीहरूको पहिचान गरी आवश्यक कदम र उपायका बारेमा सुझाव दिने प्रयास गरेको छ । यसले भावी कार्यक्रमका लागि पनि बाटो देखाउने आशा र विश्वास छ । धन्यवाद ।

– राष्ट्रिय सूचना आयोग

प्रतिवेदनको सार

सूचनाको हकसम्बन्धी ऐन, २०६४ कार्यान्वयन, प्रवर्द्धन र अनुगमन गर्ने गराउने उद्देश्यले २०६५ जेठ २२ गते राष्ट्रिय सूचना आयोगको गठन भएको थियो । यो प्रतिवेदन आयोग तेस्रो वार्षिक प्रतिवेदन हो । यस प्रतिवेदनमा राष्ट्रिय सूचना अयोगले पालना गर्नुपर्ने दायित्व र सूचनाको हक प्रवर्द्धनका लागि आयोगले सम्पन्न गरेका कामहरूको विवरण सेमेटिएको छ ।

आयोगले मुख्य तीन काम गर्छ : (१) पुनरावेदनमाथि कारवाही गर्ने अर्थात् नेपाली नागरिकलाई सार्वजनिक निकायमा भएका सूचनामा पहुँच दिलाउने, (२) सूचनाको हकको प्रवर्द्धन गर्ने र (३) सार्वजनिक निकायले सूचनाको हकसम्बन्धी ऐन कार्यान्वयनमा गरेका वा गर्नुपर्ने कामको निरीक्षण, अनुगमन र निर्देशन गर्ने । यो प्रतिवेदन राष्ट्रिय सूचना आयोगले तेस्रो वर्ष अर्थात् अर्थिक वर्ष २०६७–६८ मा सम्पन्न गरेका तिनै कामहरूको विवरण, अनुभव र सुझावको संगालो हो ।

नेपाली नागरिकले सार्वजनिक निकायबाट सूचना नपाएकोमा आयोगमा आर्थिक वर्ष २०६५-२०६६ मा जम्मा १२ वटा उजुरी र पुनरावेदन परेका थिए भने दोस्रो आर्थिक वर्ष २०६६-२०६७ मा ३९ वटा पुनरावेदन र उजुरी परेका थिए । यस आर्थिक वर्ष २०६७-२०६८ मा जम्मा ४७ वटा पुनरावेदन र उजुरी परेका थिए । ती मध्ये २२ वटा मुद्दाको टुँगो लागिसकेको छ भने २५ वटा मुद्दा चालु आर्थिक वर्ष २०६८-२०६९ मा सरेका छन् । चालु वर्ष हालसम्म १०९ भन्दा बढी सूचनाको माग गरी उजुरी तथा पुनरावेदन परेको छ ।

१. उत्तरपुस्तिकाको प्रतिलिपि दिने सम्बन्धमा आयोगको निर्णय सर्वोच्च अदालतबाट मान्यता

आयोगले गरेका निर्णय विरुद्ध सम्बन्धित चार विपक्षहरूले सम्मानित सर्वोच्च अदालतमा रिट निवेदन दिएका थिए । तीमध्ये परीक्षार्थीले आफ्नो उत्तरपुस्तिका हेर्न पाउने भन्ने आयोगको निर्णयलाई सर्वोच्च अदालतले मान्यता दिएको छ । सम्मानित सर्वोच्च अदालतले परीक्षार्थीले आफ्नो उत्तरपुस्तिका हेर्न पाउने हकलाई स्थापित गर्दै २०६८ जेठ ४ गते सूचनाको हकको कार्यान्वयनका सम्बन्धमा महत्वपूर्ण तथा ऐतिहासिक निर्णय गरेको छ । अन्य तीन वटा रिटमाथि अन्तिम आदेश हुन बाँकी छ ।

२. सचेतना तथा जागरण कार्यक्रम संचालन

आयोगले सूचनाको हकसम्बन्धी ऐनका बारेमा चेतना फैलाउने उद्देश्यले यस वर्ष पनि विभिन्न प्रकारका कार्यक्रम संचालन गरेको थियो । तीमध्ये नेपाल पत्रकार महासंघसँग १८ जिल्लामा सहकार्य गरेर सरकारी कार्यालयका प्रतिनिधि, पत्रकार र नागरिक समाजका प्रतिनिधिहरूलाई संलग्न गराई सचेतना तथा जागरण कार्यक्रम गरिएको थियो । यस्तै गरी एफएम रेडियोमार्फत सूचनाको हकसम्बन्धमा प्रचार प्रसार कार्यक्रम, पुस्तक तथा ब्रोसर प्रकाशन, छलफल, गोष्ठी तथा परामर्श साथै लेखनवृत्ति कार्यक्रम संचालन गरिएको थियो । सूचनाको हक तथा आयोगका कामका बारेमा दुइ वटा भिडियो डकुमेन्ट्री पनि तयार पारिएका थिए । साथै विभिन्न जिल्लाका सूचना अधिकारीहरूलाई स्थलगत रूपमा तालिम दिनका लागि तीन वटा प्रशिक्षक प्रशिक्षण कार्यक्रम पनि संचालन गरिएका थिए ।

३. अनुगमन

आयोगले विभिन्न जिल्लाका सरकारी कार्यालयहरूमा सूचनाको हकसम्बन्धी ऐनको कार्यान्वयनको अवस्थाबारे अनुगमन गरेको थियो । अनुगमनबाट प्राप्त अनुभवका आधारमा भन्नु पर्दा ऐनको कार्यान्वयनको

अवस्था उत्साहप्रद छैन । तैपनि जनस्तरमा ऐनको बारेमा जानकारी बढ्दै गएको र सूचना माग्ने प्रवृत्तिमा वृद्धि आएको पाइएको छ ।

४. अभिलेख व्यबस्था

सार्वजनिक निकायमा सूचना मागेको र पाएको वा सूचना मागमाथि भएको कारवाहीको अभिलेख राख्ने र आयोगलाई जानकारी गराउने नगरिएको हुँदा कति जनाले सूचना मागे र कतिले पाए भन्ने जानकारी पाउने स्थिति छैन ।

५.आयोगबाट संचालित कार्यक्रमको वित्तीय तथा भौतिक प्रगति

आ.व. ०६७/६८ मा आयोगको कूल बजेट विनियोजन रु. १,९९,७३,०००।– रहेको थियो । सो मध्ये चालुतर्फ बजेट रु. १,६२,९६,०००।– र पूँजीगततर्फ रु. ३६,७७,०००।– रहेको थियो । जसमध्ये चालु बजेटतर्फ रु. १,०९,७४,१७४।९४ र पूँजीगततर्फ रु. ३६,४२,१२८।०१ गरी जम्मा रु. १,४६,१६,३०२।९५ खर्च भएको छ । उक्त रकम कूल विनियोजनको ७३.१८% हुन आउँछ ।

उक्त अवधिको भौतिक प्रगति मध्ये पुँजीगत कार्यक्रम तर्फ शत प्रतिशत प्रगति भएको छ । कार्यक्रम तर्फ भौतिक प्रगति ९०.५६% भएको छ भने वित्तिय प्रगति ५१% मात्र भएको छ, जसको प्रमुख कारण बजेट रकमान्तर ढीला स्वीकृत हुनु, स्वीकृत दरवन्दीमा रिक्त पदपूर्ति नहुनु रहेका छन् ।

६. सूचना प्रवाह

सारमा, चार वर्षअघि जुन उत्साह, उमंग र राजनीति प्रतिवद्धताका साथ सूचनाको हकसम्बन्धी ऐन आएको थियो त्यो उत्साह र उमंगले निरन्तरता पाएन । राजनीतिक प्रतिवद्धता पनि सेलायो । फलस्वरुप आमनागरिकले सूचना माग्ने र पाउने काम संख्यात्मक दृष्टिले उत्साहजनक छैन । सरकारी कार्यालयहरूमा सूचना स्वतस्फूर्त रूपमा प्रवाह गर्ने परम्परा सुरु भएको छैन । सूचना अधिकारी नियुक्त गर्ने काम पहिलेभन्दा धेरै भएको छ तर सन्तोष मान्नुपर्ने अवस्था छैन । कार्यालयहरूमा सूचना नमागे पनि दिने र मागेकालाई खुशीखुशी दिने परम्परा बस्न सकेको छैन । हरेक कार्यालयलमा भएका सूचनामध्ये सार्वजनिक गर्न मिल्ने र नमिल्ने छुट्याएर राख्ने काम सुरु भएको छैन । सारमा सार्वजनिक निकायमा बसेका सूचना प्रवाह गर्ने जिम्मा लिएका पदाधिकारीहरूमा सूचना दिने मानसिकता बनिसकेको छैन । उनीहरूमा सूचनाको हकसम्बन्धी कानुनका सम्बन्धमा यथेष्ट जानकारी समेत छैन ।

७. प्रतिवेदन प्रस्तुती

प्रतिवेदनको पहिलो खण्डमा आयोगको परिचय र कामका बारेमा जानकारी दिइएको छ । दोस्रो खण्डमा आयोगले सम्पन्न गरेका काम र आयोगका गतिविधिको वर्णन छ । यसै अन्तरगत आयोगमा परेका पुनरावेदन र उजुरीमाथि भएको कारवाही र निर्णयको विवरण, अयोगले सरकारी कार्यालयहरूमा गरेको अनुगमन, अध्ययनको विवरणका साथै सूचनाको हक प्रवर्द्धनका लागि आयोगले गरेका विभिन्न कामको विवरण छ ।

तेस्रा खण्डमा आयोगका प्रवद्धनात्मक, सचेतना तथा जागरण सम्बन्धी कार्यका विवरण रहेका छन् । कार्यविधिहरू अन्तरगत १. पुनरावेदनको कारवाही र किनारा गर्नेसम्बन्धी कार्यविधि,

चौथो खण्डमा आयोगले गरेको अनुगमन, अध्ययन तथा अन्य नियमित कार्य रहेका छन् ।

पाँचौ खण्डमा आयोगका सुझावहरू छन् । यसमा विगत दुई वर्षका सुझावहरू पनि प्रस्तुत गरिएका छन् ।

छठौ खण्डमा २. निवेदनको कारवाही र किनारा गर्नेसम्बन्धी कार्यविधि, ३. उजुरी कारवाही र किनारा गर्ने सम्बन्धी कार्यविधि तथा ४. बैठक व्यवस्था कार्यविधि छन् । यी कार्यविधिहरू आयोगले यसै वर्ष तयार गरी लागू गर्न थालेको हो ।

सातौ खण्डमा आयोगको बैठकले गरेका महत्वपूर्ण निर्णय र आदेशहरू छन् । यसमा आयोगले गरेका केही आदेशहरू यथा, विद्यार्थीको उत्तरपुस्तिका र प्रायोगात्मक परीक्षासम्बन्धी कागतपत्रहरूका सम्बन्धमा गरेका निर्णय र आदेशहरू छन् ।

आठौ खण्ड परिशिष्टमा माथि विभिन्न खण्डमा भएका गतिविधिहरूको विस्तृत विवरणहरू दिइएका छन् । यो खण्डका विषयहरू यसप्रकार छन् : परिशिष्ट १ : नेपालमा सूचनाको हकको कानुनी परिवेशको विकास, परिशिष्ट २ : पुनरावेदनसम्बन्धमा ऐनमा भएको व्यवस्था, परिशिष्ट ३ : पुनरावेदन र उजुरीबारे गरेको कारवाही र निर्णयको विवरण, परिशिष्ट ४ : प्रवर्द्धनात्मक कार्यक्रमको विवरण, परिशिष्ट ५ : प्रशिक्षक प्रशिक्षण कार्यक्रमको विवरण, परिशिष्ट ६ : अनुगमन गतिविधि, परिशिष्ट ७ : आयोगका छ वटा निर्णयहरूको पूर्ण पाठ र परिशिष्ट ८ : उत्तरपुस्तिकाका सम्बन्धमा त्रि.वि.वि.को रिट निवेदनमाथि सर्वोच्च अदालतले गरेको फैसला, परिशिष्ट ९ : आयोगको संगठन चार्ट, परिशिष्ट १० :आयोगको दरवन्दी विवरण, परिशिष्ट ११ :भौतिक तथा वित्तिय प्रगति विवरण, परिशिष्ट १२ : आयोगमा कार्यरत कर्मचारीको विवरण ।

यसरी यो प्रतिवेदनले आयोगका काम र अनुभवको विवरण प्रस्तुत गर्दै सूचनाको हकको कार्यान्वयनको स्थितिलाई छर्लंग पारेको छ ।

परिच्छेद १

राष्ट्रिय सूचना आयोगको परिचय

क) संवैधानिक व्यबस्था

नेपालको अन्तरिम संविधान २०६३ को धारा २७ ले प्रत्येक नागरिकलाई आफ्नो वा सार्वजनिक सरोकारको कुनै पनि विषयको सूचना माग्ने वा पाउने हक हुनेछ भनि सूचनाको हकलाई मौलिक हकको रुपमा व्यवस्था गरी नागरिक हकको प्रत्याभूति गरेको छ ।

ख) राष्ट्रिय सूचना आयोगको गठन

राष्ट्रिय सूचना आयोग सूचनाको हकसम्बन्धी ऐन, २०६४ अनुसार सूचनाको हक संरक्षण, सम्वर्द्धन र प्रचलन गर्न गठित स्वतन्त्र निकाय हो ।आयोगका प्रमुख सूचना आयुक्त र अन्य दुई जना सूचना आयुक्त (एक जना महिला समावेश हुनेगरी) रहने व्यबस्था छ । व्यवस्थापिका संसद्का सभामुखको अध्यक्षतामा सूचना तथा संचारमन्त्री र नेपाल पत्रकार महासंघका सभापति सदस्य रहेको समितिको सिफारिसमा नेपाल सरकारले यो आयोगका पदाधिकारीहरू नियुक्त गर्दछ । २०६५ सालमा पहिलोपटक यो आयोगको गठन भयो र सरकारले श्री विनयकुमार कसजूलाई प्रमुख सूचना आयुक्त तथा श्री श्रीआचार्य र श्रीसविता भण्डारी बरललाई सूचना आयुक्तमा नियुक्त गरेको हो । प्रमुख सूचना आयुक्त र सूचना आयुक्तको पदावधि पाँच वर्षको हुने व्यबस्था रहेको छ । सूचनाको हकसम्बन्धी ऐन, २०६४ ले आयोगले प्रत्येक वर्ष आफुले गरेका काम कारवाहीको वार्षिक प्रतिवेदन प्रधानमन्त्री मार्फत व्यबस्थापिका–संसदमा प्रस्तुत गर्नु पर्ने व्यबस्था हुनुको साथै उक्त प्रतिवेदन सर्वसाधारणको जानकारीको लागि सार्वजनिक रुपमा प्रकाशन गर्नु पर्ने व्यबस्था गरेको छ ।

ग) राष्ट्रिय सूचना आयोगको काम, कर्तव्य र अधिकार

१. नेपाली नागरिकले सार्वजनिक निकायसँग सूचना माग्दा मागेको सूचना नपाएमा वा चित्त बुझ्दो गरी नपाएमा निजले आयोगसमक्ष पुनारावेदन दिन सक्छ र आयोगले सो पुनरावेदनमाथि कारवाही गर्छ ।

२. सरकारी निकायमा रहेका सूचनाको वर्गीकरण गर्न बनेको समितिले गरेको कुनै सूचनाको वर्गीकरण चित्त नबुझ्ने व्यक्तिले त्यस्तो सूचना सार्वजनिक हुनुपर्ने भनी पुनरावलोकनको लागि निवेदन दिएमा र सो सूचना गोप्य राख्नु पर्ने नदेखिएमा आयोगले सार्वजनिक गर्न आदेश दिन सक्छ ।

३. सूचना नदिने, दिन इन्कार गर्ने, आंशिक रूपमा वा गलत सूचना दिने वा समयमा नदिने सार्वजनिक निकायको प्रमुख वा सूचना अधिकारीलाई जरिवाना गर्न र विभागीय कारवाहीको लागि लेखी पठाउन सक्छ ।

४. सूचना नदिएको, दिन इन्कार गरेको, आंशिक रूपमा वा गलत सूचना दिएको वा सूचना नष्ट गरेको कारणले कुनै व्यक्तिलाई हानी नोक्सानी पर्न गएमा सम्बन्धित निकायबाट क्षतिपूर्ति भराई दिन सक्छ ।

५. सूचनादाताको संरक्षण गर्छ र निजलाई कुनै क्षति पुऱ्याइएको भए क्षतिपूर्ति दिलाउँछ ।

६. कुनै पनि व्यक्तिले सार्वजनिक निकायबाट प्राप्त गरेको सूचना दुरूपयोग गरेमा जरिवाना गर्न सक्छ ।

७. आयोगले प्रत्येक वर्ष आफूले गरेका काम कारवाहीको वार्षिक प्रतिवेदन प्रधानमन्त्रीमार्फत् व्यवस्थापिका-संसद्मा र सर्वसाधारणको जानकारीको लागि सार्वजनिक रूपमा प्रकाशन गर्छ ।

८. ऐनमा अन्यत्र उल्लेखित काम, कर्तव्य र अधिकारको अतिरिक्त आयोगको काम, कर्तव्य र अधिकार यसप्रकार छ : –

(क) सार्वजनिक निकायमा रहेको सार्वजनिक महत्वको सूचनासम्बन्धी अभिलेख, लिखत तथा अन्य सामग्रीको अध्ययन तथा अवलोकन गर्ने,

(ख) त्यस्तो निकायमा रहेको अभिलेख, लिखत वा अन्य सामग्रीसम्बन्धी सूचना सूचिकृत गरी मिलाई राख्न आदेश दिने,

(ग) नागरिकको जानकारीको लागि सूचना सार्वजनिक गर्न सम्बन्धित सार्वजनिक निकायलाई आदेश दिने,

(घ) समय किटान गरी निवेदकले माग गरेको सूचना दिन सम्बन्धित सार्वजनिक निकायलाई आदेश दिने,

(ङ) यस ऐन वमोजिमको दायित्व पालना गर्न गराउन सम्बन्धित पक्षलाई आदेश दिने,

(च) नेपाल सरकार तथा सूचना तथा सञ्चारसँग सम्बन्धित विभिन्न निकायहरूलाई सूचनाको हकको संरक्षण र सम्बर्द्धनका लागि आवश्यक सुझाव दिने वा सिफारिस गर्ने,

(छ) सूचनाको हकको संरक्षण, सम्बर्द्धन र प्रचलन गर्नको लागि आवश्यक पर्ने उपयुक्त आदेश दिने,

घ.आयोगबाट संचालित कार्यक्रमको वित्तीय तथा भौतिक प्रगति

आ.व. ०६७/६८ मा आयोगको कूल बजेट विनियोजन रु. १,९९,७३,०००।– रहेको थियो । सो मध्ये चालुतर्फ बजेट रु. १,६२,९६,०००।– र पूँजीगततर्फ रु. ३६,७७,०००।– रहेको थियो । जसमध्ये चालु बजेटतर्फ रु. १,०९,७४,१७४।९४ र पूँजीगततर्फ रु. ३६,४२,१२८।०१ गरी जम्मा रु. १,४६,१६,३०२।९५ खर्च भएको छ । उक्त रकम कूल विनियोजनको ७३.१८% हुन आउँछ ।

उक्त अवधिको भौतिक प्रगति मध्ये पुँजीगत कार्यक्रम तर्फ शत प्रतिशत प्रगति भएको छ । कार्यक्रम तर्फ भौतिक प्रगति ९०.५६% भएको छ भने वित्तिय प्रगति ५१% मात्र भएको छ, जसको प्रमुख कारण बजेट रकमान्तर ढीला स्वीकृत हुनु, स्वीकृत दरवन्दी रिक्त पदपूर्ति नहुनु रहेका छन् ।

यसैगरी आ.व. ०६७/०८ को चालु बजेट मध्ये कार्यक्रम खर्चमा सुरुमा रु. ३२,००,०००।– स्वीकृत भएकोमा गत वर्षको अन्तिम चौमासिकमा अर्थ मन्त्रालयबाट चालु बजेटके खर्च शीर्षक नं. ९.०१ भैपरि आउने खर्चबाट कार्यक्रम खर्चमा रकमान्तर भई कार्यक्रम बजेट रु. ५९,७९,०००।– रहेको थियो । उल्लेखित कार्यक्रम बजेटबाट प्रसार प्रसार, छपाइ एवं वितरण, वेभसाइट नेटवर्किङ विकास, अभिप्रेरणा तथा नागरिक जागरण, प्रशिक्षक प्रशिक्षण, कर्मचारी क्षमता अभिवृद्धि, डकुमेन्ट्री/वृत्तचित्र निर्माण, सूचनामैत्री कार्यालय स्थापना, सूचना अधिकारीलाई अभिमुखीकरण तथा अन्तरक्रिया कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने लक्ष्य लिइएको थियो । यसैगरी पुस्तकालय विकास, प्रशिक्षण म्यानुयल तर्जुमा, लेखनवृत्ति वक्तृत्वकला तथा निबन्ध प्रतियोगिता सञ्चालन, सूचना दिवस, रणनीतिक योजना तर्जुमा जस्ता कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्नको लागि वार्षिक कार्यक्रम तर्जुमा गरिएको थियो । उल्लेखित कार्यक्रमहरूमध्ये प्रसार प्रसार, छपाइ एवं वितरण, वेभसाइट नेटवर्किङ विकास, अभिप्रेरणा तथा नागरिक जागरण, प्रशिक्षक प्रशिक्षण, डकुमेन्ट्री/वृत्तचित्र निर्माण, सूचना अधिकारीलाई अभिमुखीकरण तथा अन्तरक्रिया कार्यक्रम सञ्चालन, पुस्तकालय विकास, लेखनवृत्ति वक्तृत्वकला तथा निबन्ध प्रतियोगिता सञ्चालन, सूचना दिवस आदि कार्यक्रमहरू सफलतापूर्वक सम्पन्न भएका छन् । ति कार्यक्रम सञ्चालनको क्रममा जम्मा रु. २९,११,५५२।०० मात्र खर्च हुन सकेको छ । जुन रकम सुरु कार्यक्रम बजेटको ९१% हुन आउँछ भने रकमान्तर पश्चात्को कूल कार्यक्रम बजेटको जम्मा ४९% मात्र हुन आउँछ । यसैगरी उल्लिखित सम्पूर्ण कार्यक्रमहरू संचालन गर्न अनुगमन तथा विशेषज्ञ सेवा समेत लिन आवश्यक भएकोले अनुगमनको लागि कार्यक्रम भ्रमण खर्च शीर्षकतर्फ रु. १३,००,०००।– र विशेषज्ञ

सेवाको लागि परामर्श तथा अन्य सेवातर्फ रु. १६,०९,०००।– गरी जम्मा रु. २९,०९,०००।– विनियोजन भएकोमा उल्लेखित कार्यक्रममा रु. १६,३९,६६७।७५ खर्च भएको थियो । यसरी कार्यक्रम खर्चतर्फ कूल बजेट रु. ८८,८८,०००।– भएकोमा कूल खर्च रु. ४५,५१,२१९।– खर्च भै सबै कार्यक्रमतर्फको बजेटको ५१% मात्र खर्च हुन सकेको छ ।

उक्त अवधिको भौतिक प्रगतिमध्ये पूँजीगत कार्यक्रमतर्फ शतप्रतिशत प्रगति भएको छ । चालु कार्यक्रमतर्फ नेपाल पत्रकार महासंघको सहकार्यमा अभिप्रेरणा तथा नागरिक जागरण कार्यक्रम १० जिल्लामा गर्ने लक्ष्य लिइएकोमा अर्घाखांची, सोलुखुम्बू, सल्यान, रुकुम, दैलेख, डोल्पा, रोल्पा, कालीकोट, गुल्मी,, ओखलढुङ्गा, जाजरकोट, बारा, पर्सा, भक्तपुर, भोजपुर, खोटाङ, संखुवासभा, तेह्रथुम गरी १८ जिल्लामा सो कार्यक्रम गरिएको थियो । प्रशिक्षक प्रशिक्षण कार्यक्रम ४ वटा सञ्चालन गर्ने लक्ष्य लिइएकोमा काठमाडौंमा २ वटा र धनगढीमा १ वटा गरी ३ वटा कार्यक्रम सम्पन्न भएको थियो । डकुमेन्ट्री/वृत्तचित्र निर्माण २ वटा तयार गरिएको छ । सूचना अधिकारीलाई अभिमुखीकरण कार्यक्रम अन्तर्गत बाग्लुङ र पर्सा जिल्लाका गरी ८० जना सूचना अधिकारीलाई अभिमुखीकरण प्रशिक्षण दिइएको थियो । साथै पाल्पा, बर्दिया, धादिङ, अर्घाखाँची, बाग्लुङ, दाङ, सल्यान, बाँके, रुपन्देही, बारा पर्साका सार्वजनिक निकायका कार्यालय प्रमुख, सूचना अधिकारी र नागरिक समाजका प्रतिनिधिहरूसंग अन्तरक्रिया कार्यक्रम सम्पन्न गरिएको थियो । यसैगरी लेखनवृत्ति वक्तृत्वकला तथा निबन्ध प्रतियोगिता कार्यक्रमहरू २ वटा सञ्चालन गरिएको, राष्ट्रिय तथा अन्तरराष्ट्रिय सूचना दिवस तथा थाहा दिवस समेत गरी ३ वटा दिवस आयोगकै अगुवाइमा मनाइएको थियो । यी कार्यक्रमहरूको भौतिक प्रगतितर्फ लक्ष्यको ९०.५६% प्रगति भएको छ । केही कार्यक्रमको प्रगति लक्ष्यअनुरुप नहुनुमा बजेट ढिला स्वीकृत हुनु, स्वीकृत दरबन्दीअनुसार कर्मचारीहरूको पदपूर्ति हुन नसक्नु, अर्थ मन्त्रालयबाट आ.व. को अन्तिम चौमासिकको अन्तिमतिर मात्र भैपरिआउने खर्चबाट कार्यक्रम खर्चमा रकमान्तर गरिदिनु, केही कार्यक्रममा बजेटको अपर्याप्तताको कारणले कार्यक्रम संचालन गर्न कठिनाइ हुनु आदि समस्या देखिएका छन् ।

उक्त अवधिको बजेट विनियोजनको विवरण तथा वित्तीय तथा भौतिक प्रगतिको विवरण परिशिष्ट ११ मा उल्लेख गरिएको छ ।

ङ) सचिवालय

राष्ट्रिय सूचना आयोगको केन्द्रीय कार्यालय काठमाण्डौ उपत्यकामा रहेको छ । सूचनाको हकसम्बन्धी ऐन, २०६४ अनुसार आयोगले आवश्यकता अनुसार नेपालका विभिन्न स्थानमा आफ्नो कार्यालय खोल्न सक्ने व्यबस्था गरेको छ । आयोगको कार्य सम्पादन गर्न आवश्यक खर्च तथा कर्मचारीको व्यबस्था नेपाल सरकारले गर्नु पर्ने व्यबस्था सूचनाको हकसम्बन्धी ऐनले गरेको छ । आयोग सचिवालयमा प्रशासकिय प्रमुखको रुपमा काम गर्न निजामति सेवाको राजपत्रांकित विशिष्ट श्रेणीको अधिकृतलाई सचिवको रुपमा तोकि कार्यरत रहेको अवस्था छ । आयोगको स्थायी दरवन्दी तर्फ सचिव, सहसचिव, उपसचिव, शाखा अधिकृत, कानून अधिकृत, लेखा अधिकृत तथा नायव सुब्बा गरी १७ जना दरवन्दीको व्यबस्था रहेको छ । यसैगरी कार्यालय सहयोगी, हलुका सवारी चालक, पाले, कुचिकार गरी १२ जना गरी जम्मा २९ जना कर्मचारीको दरवन्दी रहेको छ । आयोगमा योजना तथा प्रवर्द्धन शाखा, प्रशासन शाखा, पुनरावेदन शाखा र लेखा शाखा गरी ४ वटा शाखा रहेका छन् । हालै मात्र अनुगमन शाखाको व्यबस्था गरी सार्वजनिक निकायहरूलाई सूचनाको हकसम्बन्धी ऐन तथा नियमावली बमोजिम कार्य गरे नगरेको सम्बन्धमा नियमित रुपमा अनुगमन तथा मूल्याँङ्कन गर्ने व्यबस्था मिलाईएको छ । लामो समय सम्म रिक्त दरवन्दीमा कर्मचारी पूर्ति हुन नसक्दा आयोगको कार्य समपादन तथा वार्षिक कार्यक्रम कार्यान्वयनमा अवरोधको सामना गर्नु परेको आयोगले महसुस गरेको छ र यथाशिघ्र पदपूर्ति हुन अनुरोध पनि गरेको छ । आयोगको कार्य विभाजन र दरवन्दी व्यबस्था परिशिष्टि ९ तथा १० मा उल्लेख गरिएको छ ।

परिच्छेद २
आयोगका गतिविधिहरू

१. आयोगमा परेका पुनरावेदन र उजुरीमाथि कारवाही र निर्णय

क) पुनरावेदन, उजुरी र निवेदनको संख्या :

नेपाली नागरिकले सार्वजनिक निकायबाट सूचना नपाएकोमा आयोगमा आर्थिक वर्ष २०६५/२०६६ मा जम्मा १२ वटा उजुरी र पुनरावेदन परेका थिए भने दोस्रो आर्थिक वर्ष २०६६/२०६७ मा विभिन्न प्रकृतिका ३९ वटा पुनरावेदन र उजुरी परेका थिए । तीमध्ये १० वटा मुद्दा यो आर्थिक वर्षमा सरेका थिए ।

गत आर्थिक वर्षबाट सरेर आएको १० वटा मुद्दा यस आर्थिक वर्ष २०६७/२०६८ मा फर्स्यौट भइसकेको छ ।

यस आर्थिक वर्ष २०६७/२०६८ मा जम्मा ४७ वटा पुनरावेदन र उजुरी परेका थिए । ती मध्ये २२ वटा मुद्दाको टुँगो लागिसकेको छ भने २५ वटा मुद्दा चालु आर्थिक वर्ष २०६८/२०६९ मा सरेका छन् ।

ख) पुनरावेदन, उजुरी र निवेदनको प्रवृत्ति :

यस आर्थिक वर्षमा २०६७/२०६८ मा परेको पुनरावेदन, उजुरी र निवेदन परेका निकाय र विषय यस प्रकार छः

राष्टिय सूचना आयोगमा आर्थिक वर्ष २०६७/२०६८ मा परेका पुनरावेदन, उजुरी र निवेदनको प्रवृत्ति :

क्र. सं.	सूचना माग गरिएको निकाय	सूचना माग गरिएको विषय
१	विश्वविद्यालय	१. उत्तरपुस्तिकाको प्रतिलिपि २. उत्तरपुस्तिकाको प्रतिलिपि ३. उत्तरपुस्तिकाको प्रतिलिपि ४. उत्तरपुस्तिकाको प्रतिलिपि ५. प्रतिवेदनको प्रतिलिपि
२	क्याम्पस	१. प्रायोगिक परीक्षाको हजिरीको प्रतिलिपि २. भौतिक संरचना, अतिरिक्त क्रियाकलाप शीर्षकमा भएको खर्चको विवरण लगाएतका सूचना ३. प्रयोगात्मक परीक्षाको कागतपत्र
३	विद्यालय	१. व्यवस्थापन समिति गठन २. विद्यालयको प्रकृति, स्वरुप ३. लेखा परीक्षण प्रतिवेदन र विद्यालयको विधानको प्रतिलिपि ४. आय व्यय
४	बैंक	१. धितो रहेको जग्गा लिलामको कारवाही २. ऋण, बैंक स्टेटमेन्ट र अन्य कागतपत्र ३. ऋण, बैंक स्टेटमेन्ट र अन्य कागतपत्र ४. ऋण, बैंक स्टेटमेन्ट र अन्य कागतपत्र ५. ऋण, बैंक स्टेटमेन्ट र अन्य कागतपत्र ६. बैंक संचालन र नीति र खर्च सम्बन्धी विवरण

क्र. सं.	सूचना माग गरिएको निकाय	सूचना माग गरिएको विषय
५	प्रहरी	१. जाहेरीमाथि कारवाही २. पुनरावेदनको सम्बन्धमा जानकारी ३. पदवाट वर्खास्त गर्दा भएका निर्णयको प्रतिलिपि
६	सरकारी वकिलको कार्यालय तथा महान्यायाधिवक्ताको कार्यालय	१. पुनरावेदन परे, नपरेको २. पुनरावेदन भए नभएको
७	जिल्ला अदालत	१. उजुरी दरपीठ नगुर्नको कारण २. फैसला सहितको मिसिलको नक्कल
८	जिल्ला प्रशासन कार्यालय	१. मुद्दाको नक्कल २. विस्थापित बापतको रकम वितरण
९	जिल्ला शिक्षा कार्यालय	१. आर्थिक वर्ष २०६५-६६ को लेखा परीक्षण प्रतिवेदन २. निर्णय प्रतिलिपि लगायतका सूचना
१०	नेपाल विद्युत प्राधिकरण	१. सेवाबाट अवकाशसम्बन्धी जानकारी २. अस्थायी सेवा अवधि जोडने बारे निवेदन उपर छानबिनको निर्णय
११	सर्वोच्च अदालत	निवेदन दर्ता वा दरपीठ नगर्नुको कारण
१२	लोक सेवा आयोग	उम्मेदवारहरूले परीक्षामा प्राप्त गरेको अंक
१३	गृह मन्त्रालय	प्रतिवेदन सार्वजनिक
१४	अर्थ मन्त्रालय	अध्ययन तथा छानविन प्रतिवेदनको प्रतिलिपि
१५	रक्षा मन्त्रालय, नेपाली सेना	फैसलाको नक्कल
१६	उर्जा मन्त्रालय, विद्युत विकास विभाग	म्याद थप नगरेको नेपाल सरकार सचिवस्तरीय निर्णय
१७	कारागार कार्यालय	बन्दीप्रत्यक्षीकरण निवेदन दरपीठ नगर्नुको कारण
१८	डिभिजन सडक कार्यालय	ठेक्का प्रकृया र खर्च विवरण
१९	जिल्ला जनस्वास्थ्य कार्यालय	आर्थिक वर्ष २०६५-६६ को लेखा परीक्षण प्रतिवेदन
२०	कोष तथा लेखा नियन्त्रण कार्यालय	आर्थिक वर्ष २०६५-६६ को लेखा परीक्षण प्रतिवेदन
२१	खानेपानी सबडिभिजन कार्यालय	आयोगको आदेश कार्यान्वय नगरेकोमा कारवाही माग
२२	कृषि विकास कार्यालय	ट्युबवेल बोरिङ, सामग्री खरिद, खर्च विवरण, मकैमा दाना नलागेकोले कुन किसानलाई कति मल उपलब्ध गराइयो समेत ६ प्रकारका सूचना
२३	काठमाडौं उपत्यका नगर विकास समिति	जग्गाबाट बाटो खोल्ने योजना
२४	नेपाल पत्रकार महासंघ केन्द्रिय कार्यालय	निर्णयको प्रतिलिपि
२५	पशुपति क्षेत्र विकास कोष	निर्णयको प्रतिलिपि
२६	गाउँ विकास समिति	लेखा प्रतिवेदन

द्रष्टव्य : आयोगले आ.व. २०६७/२०६८ मा पुनरावेदन, उजुरी र निवेदनका सम्बन्धमा गरेको कारवाही र निर्णयको विवरण परिशिष्टमा दिइएको छ ।

निवेदन तथा पूनरावेदनको उजुरीको विवरण

आयोगमा परेका निवेदन उजूरी तथा पुनरावेदनको तालिकावाट सूचनाको माग गर्ने प्रवृतिमा क्रमिक रुपमा वृद्धि भइरहेको देखिन्छ । संख्यात्मक हिसाववाट थोरै संख्या देखिएपनि सूचनाको मागको प्रवृतिलाई हेर्दा गंभिर राष्ट्रिय चासो र दीर्घकालीन असर पर्ने खालका सार्वजनिक महत्वका सूचनाहरू पनि माग गरिएको पाईन्छ । आयोगमा गत ३ वर्षमा परेका उजूरी निवेदन तथा फछ्र्यौटको विवरणलाई देहायको ग्राफिक चित्रवाट पनि स्पष्ट अध्ययन गर्न सकिन्छ ।

तालिका-१

आ.व.	निवेदन	फर्स्यौट	वांकी
२०६५/६६	१२	११	१
२०६६/६७	३९	२९	१०
२०६७/६८	४७	२२	२५
२०६८/६९	१०९		

ग्राफ-१

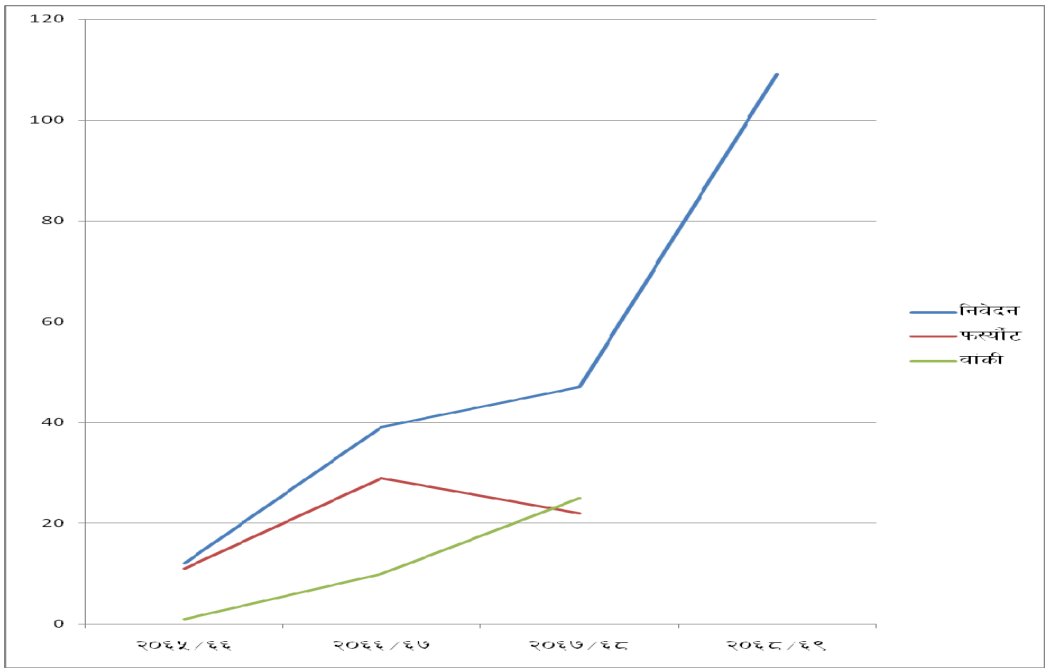

आ.व. २०६७६८ को सामुहिक तथा व्यक्तिगत निवेदन, उजुरी तथा पुनरावेदन विवरणको झलक

चार्ट-१

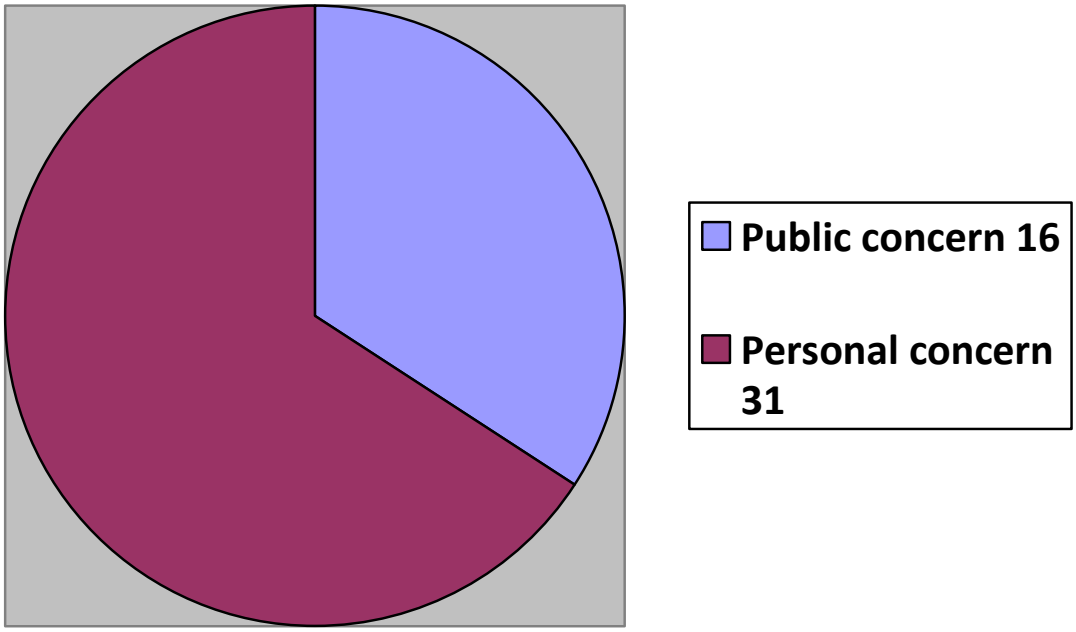

आ.व.२०६७६८ मा परेका निवेदन, उजूरी तथा पुनरावेदनको विभिन्न विषयसम्वन्धी विवरण

अर्थ सम्वन्धी	१२
सुरक्षा सम्वन्धी	३
कानून तथा सम्वन्धी	८
प्रशासन सम्वन्धी	८
शिक्षा सम्वन्धी	१२
विद्युत सम्वन्धी	१
स्वास्थ्य सम्वन्धी	१
सूचना सम्वन्धी	१
निमार्ण तथा यातायात सम्वन्धी	१
जम्मा	४७

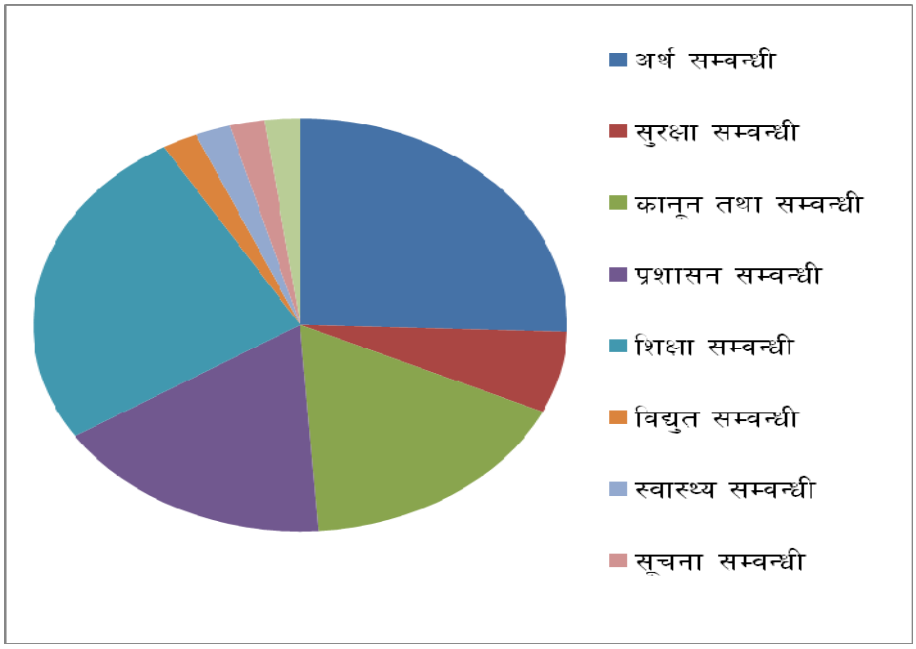

विगत ४ वर्षको उजूरी, निवेदन तथा पुनरावेदनको तुलनात्मक विवरण

चार्ट -३

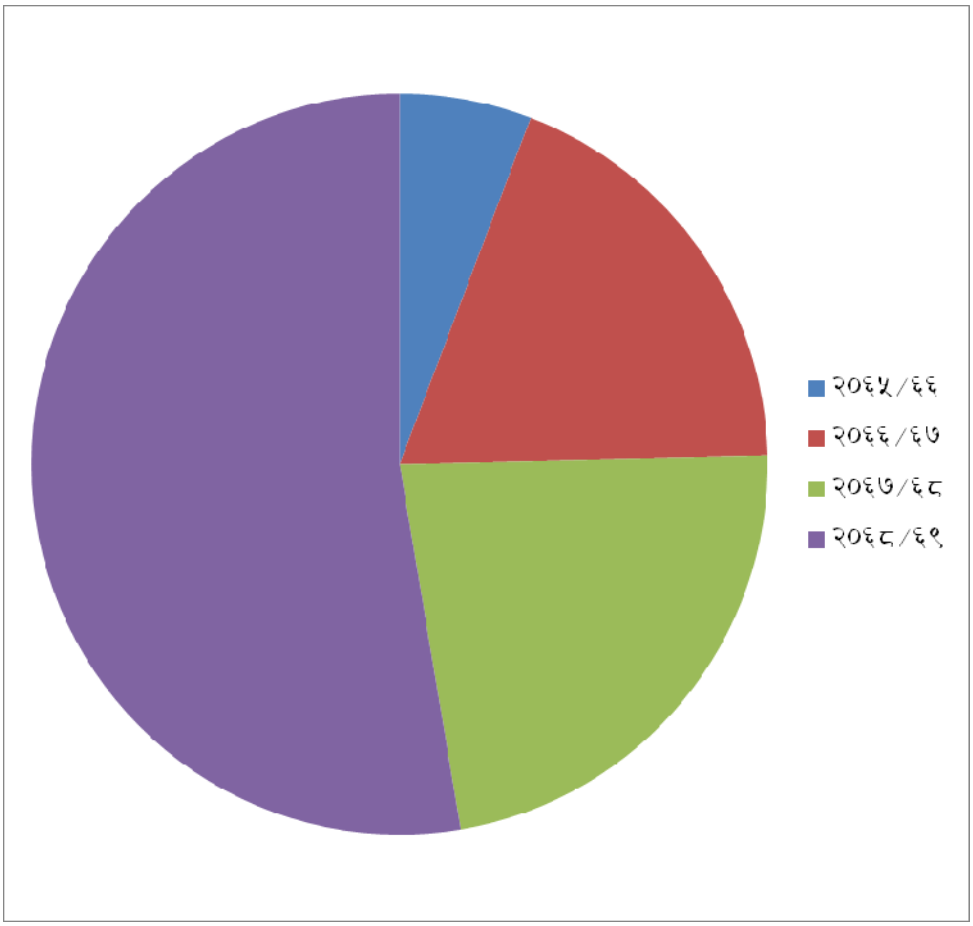

२.उत्तरपुस्तिकाको प्रतिलिपि दिने सम्बन्धमा आयोगको निर्णय सर्वोच्च अदालतबाट मान्यता

सर्वोच्च अदालतले परीक्षार्थीले आफ्नो उत्तरपुस्तिका हेर्न पाउने हकलाई स्थापित गर्दै २०६८ जेठ ४ गते सूचनाको हकको कार्यान्वयनका सम्बन्धमा महत्वपूर्ण तथा ऐतिहासिक निर्णय गरेको छ ।

यस सन्दर्भमा त्रिभुवन विश्वविद्यालयका परीक्षार्थी विजय अर्याललगायतका चार जना विद्यार्थीले आफूले दिएका परीक्षाको उत्तरपुस्तिकाको प्रतिलिपि उपलब्ध गर्नका लागि राष्ट्रिय सूचना आयोगमा विभिन्न मितिमा पुनरावेदन दिएका थिए । ती पुनरावेदनमाथि कारवाही गर्दै राष्ट्रिय सूचना आयोगले परीक्षाफल प्रकाशित भएपछि विद्यार्थीहरूले त्यस्तो उत्तरपुस्तिकाको प्रमाणित प्रतिलिपि परीक्षकको पहिचान नखुल्ने गरी उपलब्ध गराउनु पर्छ भन्ने निर्णय गर्दै त्रिभुवन विश्वविद्यालयलाई आदेश जारी गरेको थियो । सो निर्णयको विरुद्ध त्रिविविका सम्बन्धित पदाधिकारीले सर्वोच्च अदालतमा रिट निवेदन दिएको थियो । सर्वोच्च अदालतको डिभिजन बेंचले उत्तरपुस्तिकासम्बन्धी कुनै पनि निर्णय गर्नबाट रोक्ने अन्तरिम आदेश जारी गर्न नपर्ने भनी निर्णय गर्दै सो रिटलाई प्राथमिकताको सूचीमा राखी सुनुवाइ गर्ने आदेश दिएको थियो ।

सर्वोच्च अदालतको यो ऐतिहासिक निर्णयबाट सूचनाको हकसम्बन्धी ऐनको अग्रता स्थापित भएको छ र यसको प्रभावकारिता बढेको छ ।

द्रष्टव्य : उत्तरपुस्तिकाको सम्बन्धमा आयोगले गरेको निर्णय तथा सर्वोच्च अदालतको निर्णयको पूर्णपाठ परिशिष्टमा दिइएको छ ।

क) सर्वोच्च अदालतमा परेका रिट निवेदनहरूको विवरण :

१) जितेन्द्रकुमार झाको पुनरावेदनसमबन्धमा भएको निर्णयविरुद्ध पोखरा विश्वविद्यालयको रिट निवेदन । रिट परेको मिति : २०६७।०१।०३

२) दुर्गाप्रसाद पन्थीको पुनरावेदनसमबन्धमा भएको निर्णयविरुद्ध कृषि तथा सहकारी मन्त्रालयका तत्कालीन सचिवले रिट निवेदन दिएको जानकारी उपराष्ट्रपतिको कार्यालयबाट मिति २०६७।०३।२० मा जानकारी प्राप्त । पत्र (म्याद) प्राप्त मिति २०६७ भदौ १३ रिट नं. ४१५/०६६ - WO-1368

३) सुन्दरकुमार घिमिरेको पुनरावेदनका सम्बन्धमा भएको निर्णयको विरुद्ध नेपाल दूरसंचार कम्पनीले दिएको रिट निवेदन । रिट नं. ४२४/०६६ - WO - १०७०

ख) आयोगले गरेको सजायको विरुद्ध पुनरावेदन अदालतमा पुनरावेदन परेको विवरण :

पुनरावेदन अदालत पाटन, ललितपुर

पुनरावेदन नं. २०६६ सालको विविध मुद्दा नं. ७१, निर्णय नं. ८७

पक्ष : पशुपति दास, राजविराज नगरपालिका वडा नं. ४, सप्तरी । विपक्ष : केशो अनिरुद्धवति मा.वि. राजविराजका प्रधानाध्यापक विज्यानन्द झालगायत ।

पुनरावेदन अदालतको मिति २०६८।०२।०९ को फैसला "..... सूचनाको हकसम्बन्धी ऐन, २०६४ को दफा १० (२) बमोजिम पुनरावेदकलाई उपस्थित गराई बयान समेत गराउनु पर्नेमा नगराएको र ऐनले निर्धारण गरेको कार्यविधि पूरा नगरी राष्ट्रिय सूचना आयोगले मिति २०६६।०२।०८ मा गरेको निर्णय नमिली त्रुटिपूर्ण भएकोले बदर गरिदिएको छ । अब जो जे बुझ्नु पर्छ बुझी सूचनाको हकसम्बन्धी एन, २०६४ ले निर्धारण गरेको कार्यविधि पूरा गरी पुनः निर्णय गर्नू भनी उपस्थित रहेको पक्षलाई तारेख तोकी प्रस्तुत मुद्दाको मिसिल राष्ट्रिय सूचना आयोगमा फिर्ता पठाइदिनू ।"

(आयोगबाट यो पुनरावेदनको निर्णय आर्थिक वर्ष २०६८/०६९ मा भयो ।)

ग) <u>पुनरावेदन नं. २०६७ सालको विविध मुद्दा नं. ०६७ -FJ- ००११, निर्णय नं. ३६६</u>

पक्ष : शिक्षिका **पुष्पा कार्की**, कैलाली र विपक्ष : जिल्ला शिक्षा कार्यालय, कैलाली र सरस्वती नि.मा. विद्यालय, धनगढी भएको मिति २०६६ भदौ ९ को पुनरावेदनको निर्णयमा भएको सजायसम्बन्धमा चित्त नबुझी विपक्षी कोषराज पनेरुले पुनरावेदन अदालत, पाटनमा पुनरावेदन दिएको ।

पुनरावेदन अदालतको मिति २०६८।०२।०९ को फैसला "..... विपक्षी बनाइएका सबैलाई सुनुवाईको मौका दिई आवश्यक प्रमाण बुझी सबैको हकमा निर्णय गर्नु पर्नेमा विपक्षी पुनरावेदकको हकमा मात्र गरेको राष्ट्रिय सूचना आयोगको मिति २०६७।०१।३० को निर्णय त्रुटिपुर्ण देखिँदा वदर गरिएको छ । अब, उजुरीमा विपक्षी बनाइएका सबै पक्षलाई सुनुवाईको मौका दिई जो जे बुझ्नु पर्छ बुझी निर्णय गनू भनी तारेखमा रहेका पुनरावेदकलाई सुरु राष्ट्रिय सूचना आयोगमा उपस्थित हुन जानू भनी मिसिल सुरु राष्ट्रिय सूचना आयोगमा पुनः निर्णयार्थ पठाइदिनू ।"

(आयोगबाट यो पुनरावेदनको निर्णय आर्थिक वर्ष २०६८/०६९ मा भयो ।)

परिच्छेद ३

प्रवर्द्धनात्मक कार्य

क) सचेतना, जागरण कार्यक्रम

नेपाल पत्रकार महासंघसँग सहकार्यमा सम्पन्न नागरिक जागरण अभियान कार्यक्रमहरूको विवरण

राष्ट्रिय सूचना आयोगले नेपाल पत्रकार महासंघसंगको सहकार्यमा नागरिक जागरण अभियान कार्यक्रम संचालन गर्दै आएको छ । यस अन्तर्गत आर्थिक वर्ष २०६७६८ मा १८ वटा जिल्लामा कार्यक्रम संचालन गरिएको थियो । प्राय: सबै कार्यक्रमहरूमा आयोगका पदाधिकारी तथा कर्मचारीहरू प्रतिनिधिको सहभागिता थियो ।

(यससम्बन्धी विस्तृत विवरण परिशिष्टमा हेर्नुहोस्)

ख. प्रशिक्षक प्रशिक्षण कार्यक्रम

राष्ट्रिय सूचना आयोगले सूचनाको हकसम्बन्धी प्रशिक्षण संचालन गर्नका लागि प्रशिक्षकहरू तयार गर्ने उद्देश्यले यस आर्थिक वर्षमा तीन वटा प्रशिक्षक प्रशिक्षण कार्यक्रम (टीओटी) संचालन गरेको थियो । पहिलो कार्यक्रम २०६७ पुस १ र २ गते सहकारी प्रशिक्षण प्रतिष्ठान, काठमाडौँमा, दोस्रो कार्यक्रम २०६७ फागुन १६ र १७ गते कैलालीको धनगढीमा र तेस्रो कार्यक्रम २०६८ असार १२, १३ र १४ गते आयोगको कोटेश्वर, पेरिसडाँडास्थित कार्यालयमा सम्पन्न भएको थियो ।

(कार्यक्रमको विस्तृत विवरण परिशिष्टमा हेर्नुहोला ।)

ग. प्रकाशन

यो वर्ष पनि आयोगका नियमित प्रचार प्रसारका पुस्तक पुस्तिकाहरू १. थाहा पाउने अधिकार, २. सूचनाको हकसम्बन्धी ऐन कार्यान्वयन निर्देशिका र ३. 'सूचनाको हक किन ?' ब्रोसर पुन: प्रकाशन गरियो । पन्ध्र वटा पत्रपत्रिकाहरूमा सूचनाको हक सम्बन्धी सन्देशमूलक सामग्रीहरू प्रकाशित गरिएको थियो । साथै

सूचना विभागको सौजन्यमा सूचनाको हकसम्बन्धमा विभिन्न पत्रपत्रिकामा लोककल्याणकारी विज्ञापन प्रकाशित गरिएको थियो ।

घ. प्रसारण

अघिल्लो वर्षहरूमा झैँ यो वर्ष पनि आयोगले तीन वटा रेडियो/एफ.एम. स्टेशनहरूबाट सूचनाको हकसम्बन्धी जनचेतना जगाउने कार्यक्रम तथा सन्देशहरू प्रसारण गराएको थियो । रेडियो स्टेसनहरूले स्थानीय र राष्ट्रिय रुपमा सूचनाको हक कार्यान्वयनका विषयमा कार्यक्रम निर्माण गरी तथा सरोकारवाला र विशेषज्ञहरूको अनतरवार्ता प्रसार गरेका थिए । साथै सूचना विभागको सौजन्यमा २८ वटा रेडियो स्टेसनबाट सूचनाको हकको महत्व दर्शाउने लोककल्याणकारी विज्ञापन प्रसार गरिएको थियो ।

ङ भिडियो डकुमेन्ट्री निर्माण

सूचनाको हकबारे जानकारी मूलक तथा राष्ट्रिय सूचना आयोगको गतिविधि परिचित गर्ने दुई वटा भिडियो डकुमेन्ट्री निर्माण गराइयो ।

च. वेबसाइट संचालन

विगत वर्षहरूमा झैँ यो वर्ष पनि आयोगको वेबसाइट www.nic.gov.np संचालन र अपडेट गर्ने काम जारी रह्यो ।

छ. अन्य कार्यक्रम

१. माध्यामिक विद्यालय स्तरीय वक्तृत्वकला तथा निवन्ध प्रतियोगिता

राष्ट्रिय सूचना आयोगले क्रियाशील पत्रकार महिला (Working Women Journalist, WWJ) सँग मिलेर सूचनाको हकसम्बन्धी ऐन कार्यान्वयन सम्बन्धमा विद्यालय स्तरमा जनचेतना जगाउन मिति २०६८।३।१३ मा माध्यामिक विद्यालय स्तरीय वक्तृत्वकला तथा निवन्ध प्रतियोगिताको आयोजना गरेको थियो । यस कार्यक्रममा विद्यार्थीहरूको सहभागिता न्यून भए तापनि यस्तो कार्यक्रम सूचनाको हकको प्रवर्द्धनका लागि अत्यन्तै उपयोगीमूलक देखिएको भन्दै यस्ता कार्यक्रम देशव्यापीरुपमा निरन्तर गरिनु पर्ने सुझाव प्राप्त भएको थियो ।

(वक्तृत्वकला तथा निवन्ध प्रतियोगिताको विस्तृत विवरण परिशिष्टमा हेर्नुहोला ।)

२. पत्रकारहरूलाई लेखनवृत्ति

पत्रकारहरूलाई सूचनाको हक कार्यान्वयनका अवस्था तथा बाधा व्यवधानका बारेमा खोज गरी समाचार तथा लेख लेखी पत्रपत्रिकामा प्रकाशन गर्नका लागि लेखन वृत्तिको व्यवस्था गरिएको थियो । यसमा विभिन्न पत्रपत्रिकामा १३ वटा समाचार, टिप्पणी लेख प्रकाशित भएका थिए ।

(यसबारे विस्तृत विवरण परिशिष्टमा हेर्नुहोला ।)

३. रणनीतिक योजनाको मस्यौदा तर्जुमा

राष्ट्रिय सूचना आयोगले अधिवक्ता टङ्क अर्यालको परामर्श सेवा लिई राष्ट्रिय सूचना आयोगको पाँच वर्षीय रणनीतिक दस्तावेजको आधारपत्र तयार गरेको छ । उक्त अधारपत्र आगामी आ.व.२०६८/०६९ मा विस्तृत छलफल, परिमार्जन गरी अन्तिम रूप दिइने छ ।

४. अन्तरक्रिया कार्यक्रम सञ्चालन

आयोगले धनकुटा, पाल्पा, बर्दिया, धादिङ, अर्घाखाँची, गुल्मी, सल्यान, बाँके, बारा, पर्सा समेत गरी १२ जिल्लाहरूमा सार्वजनिक निकायका कार्यालय प्रमुख तथा सूचना अधिकारीहरूको सहभागितामा सूचनाको हक कार्यान्वयन सम्बन्धमा छलफल तथा अन्तरक्रिया कार्यक्रम सञ्चालन भएको थियो । उक्त कार्यक्रमहरूमा आयोगको तर्फबाट प्रमुख सूचना आयुक्त श्री विनयकुमार कसजू, सूचना आयुक्त श्री श्रीआचार्य, सूचना आयुक्त श्री सविता भण्डारी बराल, सचिव श्री विन्द्रा हाडा भट्टराई, सहसचिव श्री बालकृष्ण घिमिरे तथा उपसचिव श्री ज्ञानराज सुवेदी सहभागी हुनुहुन्थ्यो ।

(कार्यक्रमको विवरण परिशिष्टमा हेर्नुहोला ।)

५. सूचना अधिकारी अभिमुखीकरण तथा प्रशिक्षण

सूचनाको हकसम्बन्धी ऐन, नियमको कार्यान्वयन गर्ने सम्बन्धमा पश्चिमाञ्चल क्षेत्रका तीन जिल्लाहरू बाग्लुङ, पर्वत र म्याग्दी जिल्लाका सूचना अधिकारीहरूको सहभागितामा एक दिवसीय अभिमुखीकरण/प्रशिक्षण कार्यक्रम सञ्चालन गरिएको थियो । यसै गरी बारा र पर्सा जिल्लाका सूचना अधिकारीहरूलाई समेत सूचनाको हकसम्बन्धी ऐन, नियमको कार्यान्वयन गर्ने सम्बन्ध एक दिवसीय अभिमुखीकरण/प्रशिक्षण कार्यक्रम सञ्चालन गरिएको थियो । उक्त कार्यक्रमहरूमा आयोगका तर्फबाट सूचना आयुक्त श्री सविता भण्डारी बराल, सहसचिव बालकृष्ण घिमिरे तथा उपसचिव ज्ञानराज सुवेदीले कार्यपत्र प्रस्तुत गर्नु भएको थियो ।

६. कानुनविदहरूसँग छलफल

सूचनाको हकसम्बन्धी ऐनका केही जटिल पक्ष, विशेष गरी पुनरावेदनलाई परिभाषित गर्ने र प्रचलित ऐन र सूचनाको हकसम्बन्धी ऐनमध्ये कुन ऐन प्रभावी हुन्छ भन्ने विषयमा २०६७ चैत २० गते आयोगको कार्यालयमा छलफल कार्यक्रम सम्पन्न भयो । छलफलमा कानुन व्यवसायीहरू श्री रमण श्रेष्ठ, श्री कृष्ण सापकोटा, श्री टंकराज अर्याल, श्री सन्तोष सिग्देल, श्री बाबुराम अर्याल र श्री ऋषि शर्मा सहभागी हुनुहुन्थ्यो ।

ज. सूचनाको हक प्रवर्द्धनका लागि विभिन्न निकायहरूसँग तथा विभिन्न कार्यक्रमहरूमा आयोगको सहभागिता

१. नेपाल एफएममा अन्तर्वार्ता

२०६७ साउन १ गते । नेपाल एफएममा सूचनाको हकसम्बन्धी ऐनको कार्यान्वयनको अवस्थाबारे प्रमुख सूचना आयुक्तको अन्तर्वार्ता प्रसारण भयो ।

२. शुक्लाफाँटा एफएममा अन्तर्वार्ता

२०६७ साउन १ गते । कन्चनपुरको शुक्लाफाँटा एफएमले संचालन गरेको संसद र समाज कार्यक्रममा सूचनाको हक कार्यान्वयन र नयाँ संविधानमा सूचनाको हक कसरी भन्ने विषयमा प्रमुख सूचना आयुक्तको अन्तर्वार्ता प्रसारण । उक्त कार्यक्रममा स्थानीय पत्रकार, समाजसेवी, नेपालगंजका पत्रकार र वकिल अनि काठमाडौंबाट गरी धेरै जनाको सहभागिता थियो । छलफलमा महत्वपूर्ण विषय उठाइएका थिए ।

३. मुख्यसचिवसँग छलफल

२०६७ साउन १८ गते । आयोगका गतिविधि र समस्याहरूलाई लिएर नेपाल सरकारका मुख्य सचिव श्री माधव घिमिरेसँग तीन जना आयुक्त र सचिवको कुराकानी भयो । कुराकानीमा निम्नलिखित विषय उठाइएका थिए ।

१) सूचनाको हक ऐन लागू भएको तीन वर्ष र आयोग गठन भएको दुई वर्ष भइसकेको हुँदा अब सूचना मागका बारेमा खोजबीन अध्ययन हुन थालेको छ । आयोगमा उजुरी र पुनरावेदन मात्रै आउने हुनाले कहाँ, कहिले, कसले सूचना माग्यो र पायो अथवा पाएन भन्ने अभिलेख हुँदैन । कार्यालयहरूमा यस्तो अभिलेख राख्नुपर्ने कानुनी व्यवस्था छैन । यसैले सरकारले यो व्यवस्था गर्नु पर्‍यो । कानुनमा पनि व्यवस्था हुनु पर्‍यो ।

२) नेपाल सरकारका कार्यालयहरूमा सूचनाको हक कार्यान्वयन गर्ने गराउने, आवश्यक जनशक्ति र स्रोत साधन जुटाउने, तालिम दिने, अनुगमन गर्ने जस्ता काम गर्ने निकाय अर्थात् सरकारी कार्यालयहरूमा ऐन लागू गराउने निकायको अभाव छ । प्रधानमन्त्रीको कार्यालयमा नोडल अफिस वा कुनै निकाय खडा गरी यो काम गर्नु आवश्यक छ ।

३) सूचनाको हकसम्बन्धी ऐनको महत्व र आयोगको भूमिकालाई ध्यानमा राखी आयोगको आफ्नै भवन हुनुपर्छ । संभावित भवन तथा खाली जग्गा खोज्ने विषयका पनि छलफल भयो । मुख्यसचिवले भवन विभागका प्रमुखसँग सम्पर्क राख्न र सिंहदरबार बाहिर हुलाक प्रशिक्षण भवनसँगै सरकारी जग्गा खाली छ र त्यो ठाउँ उपयुक्त हुने जानकारी दिँदै आयोगका सचिवलाई यसमा लाग्न र आवश्यक बजेट माग गर्न भन्नुभयो ।

४) आयोगको वार्षिक बजेट सूचना तथा संचार मन्त्रालयको बजेट अन्तर्गत आउनु उपयुक्त भएन । यसबारे व्यावहारिक कठिनाइ भयो । कानुनी व्यवस्था र के गर्न सकिन्छ भन्नेबारे अर्थ सचिवसँग कुराकानी गर्ने कुरा मुख्य सचिवले गर्नुभयो ।

५) आयोगमा परेका केही विशेष मुद्दाहरू जस्तै अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग, न्याय परिषद्, कृषि मन्त्रालय, बन मन्त्रालयसँग भएका कारवाहीबारे अवगत गराइयो ।

६) पुष्पा कार्कीको शंखघोषकको एकमात्र मुद्दामा आयोगको फैसला कार्यान्वयन नभएको विषयमा मुख्यसचिवले चासो र चिन्ता व्यक्त गर्दै यसमा पहल गर्ने कुरा गर्नुभयो ।

४. राष्ट्रिय सूचना अधिकार दिवस

२०६७ भदौ ३ गते । २०६४ साल साउन ५ गते सूचनाको हकसम्बन्धी ऐन २०६४, सभामुखद्वारा स्वीकृत भई तीस दिनभित्र लागू हुने व्यवस्थाअनुसार भदौ ३ गतेको दिनलाई राष्ट्रिय सूचनाको हक दिवसको रुपमा मनाउने र राष्ट्रिय सूचना आयोगको स्थापना दिवस पनि यही दिन मनाउने निर्णय भएअनुसार आयोगले राष्ट्रिय योजना आयोगको हलमा सूचनाको हकको प्रभावकारी कार्यान्वयनका विषयमा अन्तरक्रिया कार्यक्रम आयोजना गरेको थियो ।

कार्यक्रममा सूचना तथा संचारमन्त्री श्री शंकर पोखरेल प्रमुख अतिथि र मुख्यसचिव श्री माधव घिमिरे विशेष अतिथि हुनुहुन्थ्यो । सचिव श्री विन्द्रा हाडाले सूचनाको हकसम्वन्धी ऐनको विशेषता र आयोगको गतिविधि र चुनौति तथा भावी कार्यक्रमबारे प्रकाश पार्नु भएको थियो ।

सोही दिन दिउँसो सूचनाको हकका लागि नागरिक अभियान नामक संस्थाले सूचनाको हक ऐन कार्यान्वयनको अवस्था र भावी बाटोबारे अन्तरक्रिया र सूचनाको हक सचेतना भिडियो गीत र पुस्तिका सार्वजनिक गर्ने कार्यक्रम आयोजना गर्‍यो । कार्यक्रममा प्रमुख सूचना आयुक्त मुख्य अतिथि हुनुहुन्थ्यो । आयोगका दुवै जना आयुक्त र सचिवको पनि सहभागिता थियो ।

सूचनाको हक दिवसको उपलक्ष्यमा रेडियो सगरमाथाले विहान सात बजेको कार्यक्रममा प्रमुख सूचना आयुक्तसँग संक्षिप्त अन्तर्वार्ता प्रसारित गर्‍यो ।

५. अमेरिकन बार एसोसिएसन रुल अफ ल इनिसिएटिभसँग छलफल

२०६७ भदौ १५ गते । अमेरिकन बार एसोसिएसन रुल अफ ल इनिसिएटिभसँग सूचनाको हकसम्बन्धी काममा कुन क्षेत्रमा सहकार्य गर्न सकिन्छ भन्ने विषयमा छलफल भयो ।

६. साइबर स्पेसमा सूचनाको हक

२०६७ भदौ २७ गते । इन्फरमेसन फस्ट नेपाल र इन्टरनेट सोसाइटी नेपालले "साइबर स्पेसमा अभिव्यक्ति स्वतन्त्रता र इन्टरनेटको नियमन" विषयको गोष्ठीमा प्रमुख सूचना आयुक्तद्वारा साइबर स्पेसमा सूचनाको हक विषयमा कार्यपत्र प्रस्तुत गर्नु भएको थियो ।

७. विश्व थाहा दिवस अन्तरक्रिया कार्यक्रम

२०६७ असोज १२ गते । विहान साढे छ बजे नेपाल एफएमको विवेचना कार्यक्रममा विश्व थाहा दिवस र नेपालमा सूचनाको हकको अवस्थाबारेमा प्रमुख सूचना आयुक्तको अन्तरवार्ता प्रसारण भयो ।

नेपाल एफएमले साढे सात बजेको समय समीक्षा कार्यक्रममा सूचनाको हकको नेपालमा कार्यान्वयनको अवस्था र समस्याबारे सूचनाको हकमा सक्रिय रुपमा लाग्नु भएका कानुन व्यवसायी श्री सन्तोष सिग्देलको अन्तरवार्ता प्रसारण भयो ।

विहान रेडियो सगरमाथा र परासी एफएमबाट विश्व थाहा दिवसको बारेमा प्रमुख सूचना आयुक्तको संक्षिप्त अन्तर्वार्ता प्रसारण भयो ।

विहान राष्ट्रिय सूचना आयोग र सूचनाको हकका लागि नागरिक अभियानको संयुक्त आयोजनामा सूचनाको हकबारे जनचेतना जगाउन राखिएको प्रचार प्रसार बुथको आयुक्तहरू, अयोगका सचिव र कर्मचारीहरूको उपस्थितिमा प्रमुख सूचना आयुक्तले उद्घाटन गर्नुभयो ।

दिउँसो सूचनाको हकको कानुनी उल्झनका बारेमा कानुन बनाउने र कार्यान्वयन गर्ने निकायका प्रमुखहरूसँग छलफलको कार्यक्रम सम्पन्न भयो । छलफलमा प्रधानमन्त्री कार्यालयका सचिव श्री लिलामणि पौडेल, कानुन मन्त्रालयका सचिव श्री माधव पौडेल, कानुन आयोगका सचिव श्री मोहन बन्जाडे, महान्यायाधिवक्ता श्री पुष्पराज कोइराला, प्रशासनिक अदालतका अध्यक्ष श्री काशीराज दाहाल, सूचना तथा संचार मन्त्रालयका सहसचिव श्री नारायणप्रसाद रेग्मी, सूचना अधिकारमा सक्रियतापूर्वक लाग्नु भएका श्री तारानाथ दाहाल, श्री सन्तोष सिग्देल, श्री बाबुराम अर्याल आदि र आयोगका प्रमुख आयुक्त, आयुक्तहरू तथा कर्मचारीहरूको उपस्थिति थियो । कार्यक्रममा सूचनाको हकसम्बन्धी ऐनका कानुनी पक्षका बारेमा निक्कै गहन छलफल र सुझाव प्राप्त भएको थियो ।

८. ओक्सफामका प्रतिनिधिसँग छलफल

२०६७ मंसिर ८ गते । अन्तरराष्ट्रिय संस्था ओक्सफामले भविष्यमा नेपालमा सुशासनको कार्यक्रम लागू गर्न लागेको सन्दर्भमा ओक्सफामको क्षेत्रीय कार्यालय दिल्लीबाट आएका प्रतिनिधिसँग सुशासनका लागि सूचनाको हकको प्रयोगका बारेमा छलफल भयो । प्रतिनिधिहरूलाई नेपालमा सूचनाको हक कार्यान्वयनको स्थितिबारेमा तथा सूचनाको हकका बारेमा आमजनतामा चेतना जगाउन आमसंचारका माध्यमहरूको उपयोग गर्न तथा सार्वजनिक निकायका पदाधिकारी, कर्मचारीहरूलाई व्यापक रुपमा तालिमको कार्यक्रम चलाउनु पर्ने जानकारी गराइयो ।

९. नेपाल एफएममा अन्तर्वार्ता

२०६७ मंसिर १४ गते । नेपाल एफएमले विहान समय समीक्षा कार्यक्रममा प्रमुख सूचना आयुक्तको आयोगका काम, अपेक्षा र अनुभवलगायत समसामयिक विषयमा अन्तरर्वार्ता प्रसार गर्‍यो ।

१०. विश्वबैंक टोलीसँग छलफल

२०६७, माघ ११ र १३ गते । विश्वबैंकका प्रतिनिधिहरू तथा सूचनाको हकका लागि नागरिक समाज (सीसीआरआई) का प्रतिनिधिसँग सूचना अधिकारविद् टोबी मेन्डलले नेपालमा सूचनाको हकको प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि तयार पारेको कार्यपत्रबारे छलफल भयो । विश्वबैंकबाट गर्न सकिने केही कार्यक्रमको पहिचान गरियो ।

१) रेडियो स्टेसनहरूबाट सूचनाको हक प्रवर्द्धन गर्ने लोककल्याणकारी विज्ञापन प्रसार गर्ने ।

२) रेडियो कार्यक्रम उत्पादकहरूलाई पाँच विकास क्षेत्रमा सूचनाको हक कार्यक्रम उत्पादन र विषयवस्तुबारे तालिम दिने ।

३) राम्रा कार्यक्रमहरूलाई पुरस्कृत गर्ने ।

४) प्रजिअहरूमार्फत् १५ जिल्लामा कार्यालय प्रमुखहरूसँग सूचनाको हकसम्वन्धी ऐनबारे छलफल कार्यक्रम गर्ने ।

५) १५ जिल्लामा सूचना अधिकारीहरूलाई तालिम दिने ।

६) आयोगले सरकारी कार्यालयको अनुगमन गर्न सघाउनका लागि अनुगमन निर्देशिका बनाउने र कर्मचारीहरूलाई अनुगमन गर्ने तरिका सिकाउने तालिम दिने ।

७) सूचनाको हक कानुनसँग बाझिने ऐन कानुनको अध्ययन गर्ने ।

८) एसएमएसबाट सूचनाको हकको सन्देश प्रसार गर्ने गराउने ।

११. नेपाल एफएममा अन्तरवार्ता

२०६७ माघ २३ गते । नेपाल एफएमबाट विहान समय समीक्षा कार्यक्रममा नवनिर्वाचित प्रधानमन्त्री श्री झलनाथ खनालले राष्ट्रपतिबाट प्रधानमन्त्री पदको शपथ ग्रहण गर्दा पद तथा गोपनियताको शब्दावलीको प्रयोगको विषयमा प्रमुख सूचना आयुक्तको अन्तर्वार्ता प्रसार भयो । शपथ ग्रहणलाई पद तथा गोपनीयताको शपथ नभनेर पद तथा कर्तव्यको शपथ भन्नुपर्छ भन्दै यसो गर्न मिडियालाई प्रमुख सूचना आयुक्तले अनुरोध गर्नु भएको थियो ।

१२. सूचनाको हकसम्बन्धी पहिलो राष्ट्रिय सम्मेलन

२०६७ चैत १४ र १५ गते । काठमाडौँमा पहिलो पटक आयोजित सूचनाको हकसम्बन्धी दुई दिने राष्टिय सम्मेलन सम्पन्न भयो । सम्मेलनको उद्घाटन राष्टपति डा. रामवरण यादवले गर्नु भएको थियो । उद्घाटन कार्यक्रममा उपप्रधानमन्त्री एवं सूचना तथा संचार मन्त्री, भारतका पहिला केन्द्रिय सूचना आयोगका प्रमुख सूचना आयुक्त वजाहत हविवुल्लाका साथै दक्षिण एशियाली देशहरू भारत, श्रीलंका, पाकिस्तान, बंगलादेश, मालदिभ्स, अफगानिस्तान र भुटानका सूचना अधिकारका क्षेत्रमा काम गरिरहेका विशेषज्ञ, अधिकारवादी तथा उच्च पदाधिकारीहरूको उपस्थिति थियो ।

उद्घाटन भाषणमा राष्ट्रपतिले सूचना संस्कृति लोकतन्त्रको प्राणवायु भएकोले सबैले यसको उपयोग गर्न पाउनुपर्छ भन्नु भयो । राज्यव्यवस्थाप्रति जनताको विश्वास बढाउन, सार्वजनिक निकायलाई नागरिकप्रति जिम्मेवार गराउन सूचनामा आमनागरिकको पहुँच सहज र सरल बनाएर लोकतन्त्रको शाश्वत मान्यताअनुरुप अघि बढ्नु पर्ने धारण राष्ट्रपतिले व्यक्त गर्नु भयो ।

उपप्रधानमन्त्री एवं सूचना तथा संचारमन्त्री कृष्णबहादुर महराले जनतालाई व्यावहारिक रुपमा राज्यको मालिक बनाउने हो भने र सबै प्रकारका अधिकार सहज ढंगले उपभोग गर्न पाउनु पर्छ भन्ने हो भने राज्यका सबै निकायका सूचनामाथि नागरिको पहुँच स्थापित गर्नै पर्छ भन्नु भयो ।

दुई दिन चलेको कार्यक्रममा सूचनाको हक कार्यान्वयनका विविध पक्षबारे छलफल गर्नुका साथै ऐनको प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि गर्नु पर्ने कामका बारेमा सुझाव दिइएको थियो । सम्मेलनले नेपालमा सूचनाको हक कार्यान्वयनका लागि विभिन्न पक्षको भूमिकालाई स्पष्ट पार्दै काठमाडौं घोषणा जारी गरेको थियो ।

सम्मेलनको अवसरमा दक्षिण एशियाली देशका सूचना आयोगका पदाधिकारीहरू तथा सूचना अधिकारवादीहरू सहभागी भएको क्षेत्रीय परामर्श समिति गठन गरेको थियो । समितिमा राष्टिय सूचना आयोगका प्रमुख सूचना आयुक्त श्री विनयकुमार कसजू र फ्रिडम फोरमका अध्यक्ष श्री तारानाथ दाहाल सदस्य हुनुहुन्छ । उक्त सम्मेलन फ्रिडम फोरमले विश्वबैंकको सहयोगमा होटल सोल्टीमा आयोजना गरेको थियो ।

१३. कानुन व्यवसायीहरूसँग छलफल

२०६७ चैत २० गते । आयोगको कार्यालयमा सूचनाको हकसम्बन्धी ऐनका बारेमा देखिएका केही समस्या, खास गरी पुनरावेदन सुन्ने प्रक्रियाका सम्बन्धमा कानुन व्यवसायीहरूसँग छलफल गर्ने कार्यक्रम राखिएको थियो । कानुनविदहरू श्री रमण श्रेष्ठ, श्री कृष्ण सापकोटा, श्री टंक अर्याल, श्री सन्तोष सिग्देल, श्री बाबुराम अर्यालका साथै कार्यालयका सचिव, सहसचिव, उपसचिव, आयोगको पुनरावेदन शाखाका अच्युत पौडेल र अरुण झा तथा आयुक्तहरूको उपस्थितिमा छलफल भयो । आयोगको कार्यविधि बनाउनका लागि यो छलफल उपयोगी भयो ।

१४. प्रसारण

२०६८, वैशाख ५ गते । प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रीपरिषदको कार्यालयमा मुख्य सचिव, सूचना आयुक्तहरू र सचिवहरूको उपस्थितिमा राष्टिय सूचना आयोगका प्रमुख सूचना आयुक्त श्री विनयकुमार कसजूले राष्ट्रिय सूचना आयोगको वार्षिक प्रतिवेदन २०६६–२०६७ प्रधानमन्त्री श्री झलनाथ खनाललाई बुझाउने सन्दर्भमा नेपाल टेलिभिजनले प्रमुख सूचना आयुक्तको अन्तर्वार्ता र आयोगका गतिविधि तथा समाचार प्रसार गरेको थियो ।

१५. सूचनाको हक र नयाँ संविधान

२०६८ वैशाख १३ गते । मिरेस्ट (Media Initiative for Rights, Equity and Social Transformation) नेपालले आयोजना गरेको सूचनाको हक र नयाँ संविधान विषयको गोष्ठीमा प्रमुख सूचना आयुक्त श्री विनयकुमार कसजूले भाग लिनुभयो । उहाँले संविधानमा सूचनाको हकलाई कुनै पनि तरिकाले रोक्न नमिल्ने र आफूखुशी व्याख्या गर्न नमिल्ने गरी व्यवस्था गर्नुपर्ने साथै सूचनाको हकसम्बन्धी ऐनलाई अरु कुनै ऐनले उल्लंघन (ओभररराड) गर्न नमिल्ने व्यवस्था गर्नुपर्ने सुझाव दिनुभयो ।

१६. विश्व प्रेस स्वतन्त्रता दिवस

२०६८ वैशाख २० गते । विश्व प्रेस स्वतन्त्रता दिवसको उपलक्ष्यमा नेपाल एफएममा साढे सात बजेदेखि आठ बजेसम्म प्रेस स्वतन्त्र, नयाँ मिडियाको प्रभाव, नेपालको मिडिया प्रचलन र प्रवृत्तिबारे प्रमुख सूचना आयुक्तको अन्तर्वार्ता प्रसारण भयो ।

१७. पत्रकारिताका विद्यार्थीहरूसँग सूचनाको हकबारे छलफल

२०६८ असार १३ गते । नेपाल केन्द्रिय क्याम्पस (आरआर क्याम्पस) का पत्रकारिता विषयका स्नातकोत्तर कक्षाका विद्यार्थीहरूले आयोजना गरेको सूचनाको हकसम्बन्धी छलफल कार्यक्रममा प्रमुख सूचना आयुक्तले भाग लिनुभयो । अन्य सहभागीहरूमा कानुनविद् श्री काशीराज दाहाल र नेपाल पत्रकार महासंघका अध्यक्ष श्री शिव गाउँले हुनुहुन्थ्यो ।

१८. विद्यार्थीकाबीच सूचनाको हक विषयमा प्रतियोगिता

२०६८ असार १३ गते । राष्ट्रिय सूचना आयोग र क्रियाशील महिला पत्रकार (डव्लूडव्लूजे) मिलेर दरबार हाइस्कुलमा विद्यार्थीका लागि सूचनाको हक विषयक निवन्ध प्रतियोगिता तथा वक्तृत्वकला प्रतियोगिता आयोजना गरिएको थियो । प्रतियोगिताका सहभागी तथा विजेताहरूलाई प्रमुख सूचना आयुक्तले प्रमाणपत्र तथा पुरस्कार वितरण गर्नु भयो ।

१९. रेडियोमा अन्तर्वार्ता

२०६८ असार १६ गते । नेपाल एफएमको विवेचना कार्यक्रममा प्रमुख सूचना आयुक्तसँग सूचनाको हकको कार्यान्वयनको स्थितिबारे अन्तर्वार्ता प्रसारण भयो ।

२०. स्वास्थ्य नीति निर्माताहरूबीच सूचनाको हकबारे प्रस्तुति

२०६८ असार २१ गते । स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालयबाट सोल्टी होटलमा आयोजित स्वास्थ्य क्षेत्रका लागि आगामी आर्थिक वर्षका लागि वार्षिक योजना तथा बजेट विषयक छलफल कार्यक्रममा प्रमुख सूचना आयुक्तले सूचनाको हकसम्बन्धी ऐनको विविध पक्षबारेमा प्रकाश पार्नु भएको थियो । उहाँले डाक्टरले लेख्ने उपचार र औषधीको प्रस्क्रिप्सन र औषधी विक्रेताले औषधी सेवन गर्ने दिर्नेशन कागतमा स्पष्ट रुपमा बुझिने गरी लेख्न लेखाउनका आयोगले गरेको अनुरोधलाई दोहोर्‍याउनु भयो । सहभागी चिकित्सकहरूबाट यसबारे सकारात्मक र राम्रो टिप्पणी आयो । विरामीलाई उसको रोगको बारेमा बताउनु पर्छ, लुकाउनु हुँदैन भन्ने राय पनि आयो र यसबारे स्वास्थ्य क्षेत्रले बहस चलाउनु पर्छ भन्ने सुझाव आयो । चिकित्सकहरूमाझ सूचनाको हकबारे यो नौलो र पहिलो सार्थक छलफल थियो ।

२१. "नयाँ संविधानमा सूचना तथा संचार प्रविधि" विषयमा छलफल

२०६८ असार २४ गते । कम्प्युटर एसोसिएसन नेपाल (क्यान) ले आयोजना गरको "नयाँ संविधानमा सूचना तथा संचार प्रविधि" छलफल कार्यक्रममा प्रमुख सूचना आयुक्तले भाग लिनु भयो । उहाँले राज्यको पुनसंरचनामा सूचना तथा संचार प्रविधिले पार्ने प्रभाव तथा मौलिक हकमा ब्रोडव्याण्डयुक्त इन्टरनेटमा पहुँचलाई राख्नु र्ने, माध्यमको स्वतन्त्रताको ग्यारेन्टी हुनुपर्ने र संघीय राज्यमा सूचना तथा संचार प्रविधिको नीति ऐन कानुन बनाउने जिम्मा केन्द्रमा हुनुपर्ने विचार राख्नु भएको थियो ।

परिच्छेद ४

अनुगमन अध्ययन तथा अन्य नियमित कार्य

क) अनुगमन, अध्ययन

सार्वजनिक निकायहरू, विशेष गरी उपत्यका बाहिरका सरकारी कार्यालयहरूले सूचनाको हकसम्बन्धी ऐनको कार्यान्वयनका लागि के कस्ता व्यवस्था र तयारी गरेका छन्, ऐनको पालनामा कत्तिको चासो र तत्परता देखाएका छन्, ऐनमा व्यवस्था गरिएअनुसार दायित्व पूरा गरका छन् कि छैनन्, सूचना माग्ने र दिने प्रवृत्ति कस्तो छ, सूचना अधिकारीको दक्षता र स्रोत साधन इत्यादि बुझेर सरकारलाई उपयुक्त सुझाव दिने उद्देश्यल आयोगले नियमित रुपमा अनुगमन, अध्ययन गर्ने गरेको छ ।

यस आर्थिक वर्षमा २२ जिल्लाका १६७ कार्यालयको स्थलगत निरीक्षण गरिएको थियो । अनुगमनका लागि आयोगका १३ जना कर्मचारीहरू खटिएका थिए । जिल्ला प्रशासन कार्यालय, जिल्ला विकास समिति कार्यालय, मालपोत कार्यालय, नगरिपालिकाजस्ता आमनागरिकको धेरै सरोकार हुने कार्यालयहरूलाई नछुटाई अनुगमन गरिएको थियो ।

(अनुगमनको विस्तृत विवरण परिशिष्टमा हेर्नुहोला ।)

ख) अनुगमनमा देखिएका वस्तु स्थिति प्राप्त प्रतिक्रिया एवं सुझाव

- सूचनाको हकसम्बन्धी ऐन र नियमावली छ भन्ने कुरा विगतमा भन्दा अहिले धेरैलाई जानकारी भएको पाइयो ।
- सूचना अधिकारीको व्यबस्था सबै कार्यालयमा भइ सकेको छैन । कतिपय जिल्लामा सूचना अधिकारी तोक्ने काम भएको छ तापनि अधिकांशमा यसबारे जानकारी नभएको पाइयो । सूचना अधिकारी तोक्ने क्रम बढ्दो देखिन्छ ।
- सूचना अधिकारीको व्यवस्था :
    - अधिकांश कार्यालयमा सूचना अधिकारी तोक्दा निकै तल्लो तहको कर्मचारीलाई तोक्ने प्रवृत्ति देखिन्छ ।
    - सूचना अधिकारी तोकिएका कतिपय व्यक्तिमा म सूचना अधिकारी हुँ भन्ने कुरामा अनभिज्ञता र आफ्नको काम कर्तव्यबारे निक्कै कम जानकारी भएको पाइयो ।
    - सूचनाको पहुँच सूचना अधिकारी स्वयंमा पर्याप्त नभएको गुनासो पाइन्छ ।
    - सूचना अधिकारीको कार्यकक्ष, स्थान, नाम नामेसी देखिने गरी राख्ने गरेको धेरै कम पाइयो ।
- सूचना प्रवाहका लागि कार्यालयहरूमा कम्प्युटरको व्यबस्था भएको पाइएन ।
- कार्यालयका सूचनाहरू प्राय: कार्यालयले व्यबस्थित रुपमा राखेको पाइएन ।
- कार्यालयसँग सम्बन्धित सूचना तीनतीन महिनामा प्रकाशन गर्नुपर्नेमा प्रकाशन गरेको पाइएन ।
- सूचनाको हकसम्बन्धी ऐन, २०६४ र नियमावली, २०६५ को पर्याप्त मात्रामा जानकारी भैसकेको पाइएन ।
- सूचनाको हक लिखित रुपमा माग्नेको संख्या अत्यन्तै न्यून पाइयो ।

ग) प्रधानमन्त्री समक्ष वार्षिक प्रतिवेदन पेश

आयोगले प्रत्येक वर्ष आफूले गरेका काम कारवाहीको वार्षिक प्रतिवेदन प्रधानमन्त्रीमार्फत् व्यवस्थापिका संसद्मा प्रस्तुत गर्नुपर्ने व्यवस्थाअनुसार प्रमुख सूचना आयुक्त विनयकुमार कसजूले प्रधानमन्त्रीको कार्यालयमा आयोजित कार्यक्रममा आर्थिक वर्ष २०६६–६७ को राष्ट्रिय सूचना आयोगको वार्षिक प्रतिवेदन प्रधानमन्त्री श्री झलनाथ खनाल समक्ष २०६८ बैशाख ५ गते प्रस्तुत गर्नु भएको थियो । कार्यक्रममा सूचना आयुक्तहरू श्री श्रीआचार्य र श्री सविता भण्डारी वराल एवं नेपाल सरकार मुख्यसचिव श्री माधव घिमिरे तथा अन्य सचिवहरूको उपस्थिति थियो । सो अवसरमा प्रमुख सूचना आयुक्तले आयोगका गतिविधि तथा ऐन कार्यान्वयनका स्थिति तथा समस्याका बारेमा प्रधानमन्त्रीलाई स्पष्ट पार्नु भएको थियो । प्रधानमन्त्री श्री झलनाथ खनाले ऐनको प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि निर्देशन दिनु भएको थियो ।

परिच्छेद ५

यस आर्थिक वर्ष २०६७–६८ का सुझावहरू

१. पुरानो सोच र मानिसकतामा परिवर्तन आवश्यक

कुनै पनि लोकतान्त्रिक व्यवस्थामा सूचनाको हक नागरिकको अपरिहार्य मौलिक हक हुन्छ । नेपाल पनि लोकतान्त्रिक व्यवस्था पालन गर्ने राष्ट्र भएको हुँदा सूचनाको हक नेपाली नागरिकको मौलिक हक हो । राज्यका सबै निकायमा भएका सार्वजनिक महत्वका सूचना र आफ्नो व्यक्तिगत सूचनामा नागरिकको सरल र सहज पहुँच हुन्छ । आमनागरिकको सूचना माग्ने र पाउने हक खोस्न वा घटाउन सकिन्न भन्ने कुरा सार्वजनिक निकायका सबै जिम्मेवार पदाधिकारीले आत्मसात् गर्नु आवश्यक छ ।

सूचनाको हकसम्बन्धी ऐन लागू गर्नु भनेको देश र समाजलाई बन्द वा गोपनीयताको संस्कृतिबाट खुला, पारदर्शी समाजमा बदल्नु हो । यसको पहिलो लक्ष्य खुला सरकार (ओपन गभर्न्मेन्ट) हो, जुन कुरा नेपालको सूचनाको हकसम्बन्धी ऐन, २०६४ को प्रस्तावनामा नै स्पष्ट पारिएको छ । तर कानुन बनाएर मात्रै समाज परिवर्तन हुँदैन । यसको लागि **सबैभन्दा पहिलो र प्रमुख कुरा राज्यको नेतृत्व तहमा नै कानुन लागू गर्ने गराउने दृढ संकल्प हुनुपर्छ** । यसका लागि सर्वप्रथम पुरानो सोच र मानसिकता त्याग्नु पर्छ । नेतृत्व तहमा जमेर बसेको पुरानो सोच र मानसिकता सूचनाको हकसम्बन्धी ऐन चाहे जति व्यापक एवं प्रभावकारी रुपमा लागू हुन नसक्नुमा प्रमुख बाधक छ ।

२. सूचनाको मूल स्रोत र प्रवाहको दायित्व

नेपालमा सूचनाको हकसम्बन्धी ऐन लागू भएको तीन वर्ष पूरा भई चौथो वर्ष लागेको छ । हुन त यो ऐनले संवैधानिक निकायदेखि गाविससम्म र नेपालको कानुनद्वारा स्थापित सबै निकायलाई समेट्छ । तै पनि नागरिकका लागि चाहिने सूचनाको मूल स्रोत र विशाल भण्डार राज्य नै हो । राज्यका काम कारवाही लोकतान्त्रिक पद्धतिअनुरूप खुला र पारदर्शी बनाई नागरिकप्रति जवाफदेही र जिम्मेवार बनाउन, सार्वजनिक निकायमा रहेको सार्वजनिक महत्वको सूचनामा आम नागरिकको पहुँचलाई सरल र सहज बनाउनका लागि यो ऐन लागू भएको हो । यसैले सर्वप्रथम राज्य संचालनको जिम्मा लिएको राजनीति तथा प्रशासनिक नेतृत्व तहबाट **ऐनको कार्यान्वयनमा प्रतिवद्धताका साथै ठोस योजना र कार्यक्रम हुनु आवश्यक छ ।**

३. ऐन कार्यान्वयनमा मुख्य भूमिका सचिवहरूको

राज्यका निकायहरू संचालन गर्ने प्रशासनिक जिम्मेवारी बोकेका मन्त्रालयका सचिव लगायतका पदाधिकारीहरू राज्यलाई पारदर्शी र जिम्मेवार बनाउने काममा पहिलो पंक्तिका जिम्मेवार व्यक्ति हुन् । यसैले सूचनाको हकसम्बन्धी ऐनको प्रभावकारी कार्यान्वयनको पहिलो र मुख्य जिम्मेवारी पनि **सचिवहरूको हो भन्ने कुरामा दुई मत हुन सक्तैन** । यति महत्वपूर्ण जिम्मेवारी पाएका सचिवहरू सूचनाको हकसम्बन्धी ऐनका बारेमा अनभिज्ञ छन् भन्ने कुरा कल्पना पनि गर्न सकिन्न । तर अनुभव र वास्तविकता उत्साहजनक छैन । गोप्यताको संस्कृतिमा काम गर्ने परिपाटी र मानसिकता नयाँ परिवेशमा पनि हटिसकेको छैन । प्रायः हरेक काममा पुरानो संस्कार, मानसिकता र प्रवृत्तिले गाँजेको देखिन्छ ।

आयोगले पुनरावेदन सुन्ने क्रममा कार्यालय प्रमुखको तहभन्दा माथिका नेतृत्व तहमा बसेका कतिपय पदाधिकारीहरूले आफूसँग सम्बन्धित निकायको सूचना माग गर्दा **कार्यालय प्रमुखको दायित्व बहन गर्ने पदाधिकारीलाई सूचना प्रवाह गर्न रोक लगाउने गरेको पनि देखियो** । सूचनाको हकसम्बन्धी ऐनले सूचना

उपलब्ध गराउने जिम्मेवारी **कार्यालय प्रमुख र सूचना अधिकारीलाई दिएको छ** । तर नेतृत्वदायी निकाय वा व्यक्तिले सूचना दिन बाधा पारेको खण्डमा निजहरूले सूचना दिने दायित्व र सूचनाको हकसम्बन्धी ऐनबाट उन्मुक्ति पाउन सक्तैनन् । यसैले राज्यका सबै निकायका **कार्यालय प्रमुखभन्दा माथिका पदाधिकारीहरूमा सूचनाको हकसम्बन्धी ऐनको पर्याप्त ज्ञानको आवश्यकता छ** ।

४. सूचना उपलब्ध गराउन निकायका प्रमुखहरू जिम्मेवार

ऐनले कुनै पनि सार्वजनिक निकायमा भएका सूचना मागकर्तालाई उपलब्ध गराउने पहिलो जिम्मेवारी सूचना अधिकारीलाई तोकेको छ । यसका लागि सूचना अधिकारी स्वयं आफ्नो निकायका सूचनाहरूको पहुँच हुनु जरुरी हुन्छ । तर हामीकहाँ अधिकांश सूचना अधिकारीहरू सूचना विहीनताको अवस्थामा छन् । व्यवहारमा कार्यालय प्रमुखको इच्छा र स्वीकृति बिना सूचना उपलब्ध गराउन नसकिने वाध्यात्मक अवस्था छ । तर ऐनले आफ्नो कार्यालयको सूचना, नियमित रुपमा सूचना अधिकारीलाई उपलब्ध गराउने दायित्व कार्यालय प्रमुखलाई दिएको हुँदा सूचना अधिकारीहरू सूचनाबाट बंचित भएँ भन्नु पर्ने अवस्था छैन । अर्कोतिर सूचना अधिकारीले सूचना नदिएको अवस्थामा मागकर्ताले कार्यालय प्रमुखसमक्ष उजुरी दिने व्यवस्था ऐनले गरेको छ । यस स्थितिमा **सूचना दिने दिलाउने कामको मुख्य जिम्मेवारी कार्यालय प्रमुखमा नै देखिन्छ** । अतः कार्यालय प्रमुखहरूले सूचनाको हकसम्बन्धी ऐनलाई राम्ररी बुझ्नु र ऐन कार्यान्वयनका लागि सक्षम बन्नु अति आवश्यक हुन्छ ।

५. सूचना स्वस्फुर्त रुपमा सार्वजनिक गर्नु पर्ने सार्वजनिक निकायहरूको दायित्व

ऐनको उद्देश्य खुला र पारदर्शी सरकार भएको हुँदा सरकारी निकायहरूले स्वतस्फूर्त रुपमा सूचना सार्वजनिक गर्नुपर्छ । ऐनमा पनि तीनतीन महिनामा निकायसँग सम्बन्धी विभिन्न प्रकारका सूचना सार्वजनिक गर्नु पर्ने व्यवस्था छ । यसरी निकाय स्वयंले सूचना सार्वजनिक गरेमा नागरिकले सूचना माग्न आउनु पर्ने स्थिति नै रहन्न । तर दुखको कुरा कुनै पनि सरकारी निकायले **ऐनको प्रावधान अनुसार स्वतः सूचना सार्वजनिक गर्नु पर्ने काम गरेको देखिएको छैन** ।

६. राज्यका सम्पूर्ण अंगमा ऐन कार्यान्वयन गराउन उच्चस्तरीय संयन्त्रको आवश्यकता

सूचनाको हकसम्बन्धी ऐन लागू भएका देशहरूमा राज्यका सम्पूर्ण निकायमा सूचना अधिकारीको व्यवस्था गर्न, सूचना अधिकारीलाई तालिम र अभिप्रेरण (इन्सेन्टिभ) दिन, सूचना अधिकारीको कार्यालयका लागि स्रोत साधन उपलब्ध गराउन, सूचना व्यवस्थापन गर्न **गराउन एउटा वेग्लै मन्त्रालय वा निकायको व्यवस्था गरिएको हुन्छ** । तर नेपालमा सरकारी कार्यालयमा सूचनाको हकसम्बन्धी ऐन लागू गर्न गराउनका लागि यस्तो बेग्लै निकायको व्यवस्था गरिएको छैन । मन्त्रालय र मातहतका निकायले सूचना अधिकारीहरूलाई तालिम दिने भन्ने कानुनी व्यवस्था भए पनि यसमा कुनै निकाय अघि सरेको देखिएको छैन । अतः नेपाल सरकारका सबै निकायहरूमा सूचना अधिकारी र सूचना व्यवस्थापनका लागि आवश्य स्रोत साधनको व्यवस्था गर्न **उच्चस्तरीय संयन्त्रको आवश्यकतालाई महसुस गरी प्रधानमन्त्रीको कार्यालय अन्तरगत त्यस्तो निकाय गठन र संचालनका लागि राष्ट्रिय सूचना आयोगले सुझाव दिइसकेको छ** ।

७. आधुनिक सूचना व्यवस्थापनको खाँचो

अधिकांश सरकारी कार्यालयहरूमा अभिलेख राख्ने परिपाटी पुरानै छ । कुनै पनि सूचना चाहेको बेलामा तुरुन्तै पाउन सकिने गरी राख्ने आधुनिक व्यवस्था गर्ने निकायहरूको संख्या नगन्य छ । जिल्लास्थित अधिकांश सरकारी कार्यालयका कागजपत्र कपडाका **पोका, पुराना बाकस र दराजहरूमा थन्किएका छन् । कुन अभिलेख कहाँ छ भनी तुरुन्तै र सजिलोसँग थाहा पाउने वैज्ञानिक तरिकाको अभाव छ** । यसले सूचना प्रवाहमा बाधा पारेको छ ।

८. सूचना प्रविधिको प्रयोगको आवश्यकता

आधुनिक सूचना प्रविधिको मद्दतले लेख्य, शब्द, चित्र, ध्वनि, चलचित्र आदि कुनै पनि स्वरुपमा रहेको तथ्यांक र सूचनालाई शीघ्र, सस्तो र सजिलोसँग प्रवाह गर्न सक्ने हुनाले सूचनाको हकको कार्यान्वयनमा सूचना प्रविधिले धेरै सजिलो, सस्तो र शीघ बनाएको छ । यसका लागि परम्परागत रुपमा तयार भएका कागज, चित्र, ध्वनि, चलचित्रलाई डिजिटल रुपमा बदल्नु आवश्यक हुन्छ । अतः सार्वजनिक निकायहरूमा भएका वा हुने तथ्य, तथ्यांक, सूचना जानकारीहरू **डिजिटल स्वरुपमा निर्माण/उत्पादन तथा संरक्षण गरी राख्ने व्यवस्था अनिवार्य रुपमा गर्नु गराउनु आवश्यक छ** ।

९. पत्रकार र नागरिक समाजको सक्रियता आवश्यक

अरु देशको तुलनामा नेपालमा सूचनाको हकका बारेमा जनचेतना फैलाउनेदेखि सूचना माग्न आमनागरिकलाई डोर्‍याउने सम्मका काममा नागरिक समाजका संस्थाहरू पर्याप्त मात्रामा सक्रिय छैनन् । नागरिक समाज सक्रिय नभई सूचना माग्ने काममा व्यापकता आउन सक्तैन । आमनागरिकलाई सूचनाको हकसम्बन्धी ऐनबारे बुझाउन, ऐनबाट लाभान्वित **गराउन पत्रकार तथा नागरिक समाजका संस्थाहरूको सक्रियता आवश्यक छ** ।

१०. व्यापक प्रचार प्रसार तथा अनुगमनको आवश्यकता

नागरिकले सूचना माग गर्ने वा सूचना पाउने निकायको रुपमा हालसम्म सरकारी वा सरकार अन्तर्गतका कार्यालयहरू मात्र जिम्मेवार निकाय हुन भन्ने अवधारणा रही आएको पाइन्छ । सूचनाको हकसम्बन्धी ऐनले सार्वजनिक निकायको रुपमा सरकारी तथा अन्तर्गतका कार्यालय, सरकारको पूर्ण वा आँशिक स्वामित्व भएका कार्यालयका साथै कानुनद्वारा स्थापित सार्वजनिक सेवा प्रदायक संगठित संस्था, राजनैतिक दल तथा संगठन, प्रत्यक्ष वा अप्रत्यक्ष रुपमा विदेशी राष्ट्र वा अन्तरराष्ट्रिय संघ संस्थाबाट रकम प्राप्त गरेर संचालन भएका गैर सरकारी संघ संस्थाहरू लगायतमा रहेका सूचनामा पहुँच हुने र सूचना माग गर्ने र पाउने अधिकार रहेको व्यबस्था गरेको छ । धेरै जस्ता यस्ता संस्थाहरू/निकायहरूमा नागरिकको ध्यान पुग्न सकेको छैन । सूचना माग गर्ने प्रवृत्ति पनि देखिएको छैन भने यी संस्थाहरूले पनि सूचना दिनु पर्ने भन्ने अनुभूति पनि गरेको पाइएको छैन । यस्ता संस्थाहरूले नियमित रुपमा अनिवार्य प्रकाशन गर्न पर्ने कर्तव्यको पालना गर्ने गरेको पनि पाईएको छैन । अतः जुन निकाय अन्तर्गत संचालन भएको सार्वजनिक निकाय छन । तिनको **नियमितता गर्ने निकायल** (Regulatory Body) **ले सूचनाको हकसम्बन्धी ऐन कार्यान्वयन गर्न गराउन** टड्कारो आवश्यकता रहेको छ ।

११. विगत वर्षका सुझावहरू कार्यान्वयन गर्ने सम्बन्धमा

आयोगले आ.व.०६५।०६६ र ०६७।०६८ मा दिएका कतिपय सुझावहरू आझै सम्म कार्यान्वय भएको नदेखिएको हुँदा ती सुझावहरू समेत कार्यान्वयन गर्न वान्छनिय भएकोले प्रस्तुत प्रतिवेदन समेत पुनःउल्लेख गरिएको छ । अतः उक्त सुझावहरू र चालु वर्ष दिइएका सुझावहरू आगामी वर्षमा कार्यान्वयन हुने अपेक्षा गरिएको छ ।

विगत वर्षका राष्ट्रिय सूचना आयोगका सुझावहरू

विगत आर्थिक वर्षका प्रतिवेदनमा प्रस्तुत गरिएका सुझावहरूको सम्बन्धमा

कुनै पनि व्यक्ति वा निकायले काम गर्दा प्राप्त गर्ने अनुभव र ज्ञान भविष्यमा उक्त काम अझै प्रभावकारी तथा सक्षम ढंगले कार्यान्वयन गर्न उपयोगी हुन्छ । राष्ट्रिय सूचना आयोगले काम गर्न थालेको तीन वर्ष पूरा भई चौथो वर्ष लागेको छ । तीन वर्षसम्म आयोगले आर्जन गरेको अनुभव र ज्ञान निश्चय नै राज्यको लागि महत्वपूर्ण सम्पदा हो । यसले नेपालमा सूचनाको हकसम्बन्धी ऐनलाई प्रभावकारी रुपमा लागू गर्न तथा राज्यका सबै अंगका काम कारवाही खुला र पारदर्शी बनाउँदै सार्वजनिक निकायका पदाधिकारीहरूलाई नागरिकप्रति उत्तरदायी र जिम्मेवार बनाई सार्वजनिक निकायका सूचनामा जनताको सरल र सहज रुपमा पहुँच पुर्‍याउन अपनाउनु पर्ने नीति तथा कार्यक्रमका बारेमा मार्ग निर्देशन गर्न सक्छ । यसैले सूचनाको हकसम्बन्धी ऐन लागू भई आयोग गठन भएका देशहरूमा सूचना आयोगले आफूले गरेका कामकारवाहीको वार्षिक प्रतिवेदन राज्यका नीति निर्माताहरूलाई बुझाउने व्यवस्था गरिएको हुन्छ । नेपालमा पनि सूचनाको हकसम्बन्धी ऐनको दफा २५ ले 'आयोगले प्रत्येक वर्ष आफूले गरेका कामकारवाहीविवरण सहितको वार्षिक प्रतिवेदन प्रधानमन्त्रीमार्फत् व्यवस्थापिका-संसद्मा प्रस्तुत गर्नु पर्ने व्यवस्था गरेको छ ।

सूचनाको हकसम्बन्धी ऐन बनाउने व्यवस्थापिका संसद्ले ऐनको कार्यन्वयन र प्रभावका बारेमा जान्न खोजेकोले नै ऐनमा व्यवस्थापिका संसद्समक्ष आयोगको प्रतिवेदन प्रस्तुत गर्नुपर्ने व्यवस्था गरिएको हो । ऐनको प्रभावकारी कार्यान्वयन र बाधा अडचन फुकाउनका लागि व्यवस्थापिका संसद्ले आयोगका गतिविधि, काम कारवाही र ऐनको कार्यान्वयन र प्रभावका बारेमा जान्नु अत्यन्तै आवश्यक छ । यिनै कुराहरूलाई हृदयंगम गरी आयोगले आफूले बुझाएको वार्षिक प्रतिवेदन व्यवस्थापिका संसद्का सबै माननीय सदस्यहरूले अध्ययन र मनन गर्नु हुन्छ र आयोगले प्रतिवेदनमा प्रस्तुत गरेका सुझावहरूको कार्यान्वयनमा व्यवस्थापिका संसद्ले र संसद् मार्फत् सरकारले महत्वपूर्ण भूमिका खेल्छ भन्ने आयोगले आशा र विश्वास गर्नु अस्वाभाविक होइन ।

ऐनको व्यवस्था र अन्तरराष्ट्रिय प्रचलनअनुसार तथा सुझावहरूको कार्यान्वयनको आशा र विश्वासका साथ आयोगले यसअघि दुइटा वार्षिक प्रतिवेदन व्यवस्थापिका संसद्समक्ष प्रस्तुत गरिसकेको छ । आयोगले पहिलो वर्ष प्रस्तुत गरेको वार्षिक प्रतिवेदनमा दिइएका सुझावहरूका सम्बन्धमा व्यवस्थापिका संसद्मा छलफल हुने, आवश्यक ऐन नियमको तर्जुमा तथा परिमार्जन हुने आशा गरिएको थियो । त्यस्तै सरकारबाट पनि ऐन नियमको कार्यान्वयनका लागि गर्नुपर्ने कामहरू सक्रियातासाथ गरिने अपेक्षा गरिएको थियो तर त्यसो भएको पाइएन । पहिलो वर्षको प्रतिवेदनमा उल्लेख भएका सुझावहरूको कार्यान्वयन भएको नदेखिएकोले दोस्रो वर्षको वार्षिक प्रतिवेदनमा पनि पहिलो वर्षको प्रतिवेदनमा उल्लेख भएका सुझावहरू पुनः उल्लेख गर्नु परेको थियो ।

त्यसै गरी आयोगको आफ्नो दोस्रो वर्षको अनुभव र विचार, पुनरावेदन, निवेदन र उजुरीवारे गरेको निर्णय तथा जिल्लाहरूमा गरेको अनुगमन, सूचनाको हकसम्बन्धी ऐनको प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि गरिएका गोष्ठी, सचेतना एवं जागरण कार्यक्रममा प्राप्त सुझाव र विज्ञहरूसँगको छलफल, परामर्शको आधारमा आयोगले निम्नलिखित सुझावहरू दोस्रो वर्षको प्रतिवेदनमा पनि प्रस्तुत गरेको थियो ।

तर ती सुझावको कार्यान्वयनको अवस्था पनि सन्तोषजनक नभएको आयोगले अनुभव गरेको छ । अतः पहिलो र दोस्रो वर्षका प्रतिवेदनहरूमा प्रस्तुत गरिएका सुझावहरू को महत्व र सान्दर्भिकता अहिले पनि छ । त्यसैले ती सुझावहरू संक्षिप्त रुपममा यहाँ उल्लेख गरिएको छ ।

आर्थिक वर्ष २०६५ ६६ को वार्षिक प्रतिवेदनमा प्रस्तुत सुझावहरूको सार :

१. सूचनाको हक, आयोग र संविधान

सूचनाको हकलाई प्रभावकारी रूपमा लागू गर्नका लागि चाहिने कानुन र कानुन कार्यान्वयन र अनुगमन गर्ने गराउने राष्ट्रिय सूचना आयोगमा राज्यका सबै अंगमा सूचना प्रवाह गराउने दायित्व हुने हुनाले राष्ट्रिय सूचना आयोगलाई शक्तिशाली, स्वतन्त्र र सक्षम बनाउने व्यवस्था पनि संविधानमै उल्लेख हुनु अनिवार्य छ ।

२. सूचनाको हक र सूचनाका माध्यम

सूचना तथा संचारको क्षेत्रमा शीध्र, सरल र सस्ता नवीनतम माध्यम तथा प्रविधिहरूको निरन्तर विकास भइरहेको सन्दर्भमा सूचना अभिलेखन, व्यवस्थापन, संप्रेषण र संरक्षणका उपयुक्त माध्यम र प्रविधि अपनाइएन भने कालान्तरमा संरक्षित सूचना उपयोग गर्न नसकिने, नष्ट हुने, प्रविधि उत्पादक, नियन्त्रक कम्पनीको प्रभाव र दवाब सहनु पर्ने आदि नकारात्मक परिणाम हुन सक्छ ।

अतः हाल अधिकांश सार्वजनिक निकायमा प्रयोग भइरहेका अनधिकृत सफ्टवेयरहरूको ठाउँमा सस्तो, सरल र सर्वसुलभ सफ्टवेयरहरू प्रयोग गर्न गराउनका लागि नेपाल सरकारले सकेसम्म चाँडो प्रविधि निर्धारक कार्यदल गठन गरी सरकारी कार्यालयले प्रयोग गर्ने सफ्टवेयरहरूका सम्बन्धमा नीति तथा ऐन कानुन बनाउनु अति आवश्यक छ ।

३. सूचनाको हक र राजनीतिक संकल्प

सूचनाको हकसम्बन्धी ऐनको कार्यान्वयनमा राजनीतिक नेतृत्वले आफू दृढ रहेको स्पष्ट सन्देश नदिँदासम्म राज्यका अन्य अंग र संयन्त्रहरूले जनतालाई सूचनामा पहुँच दिने काम उत्साहपूर्वक गर्न सक्तैनन् । त्यसैले राजनीतिक नेतृत्वलगायत राज्यका हरेक अंगका नेतृत्व र नीति निर्माणको तहका पदाधिकारीहरूले सूचनाको हक लागू गर्ने कामलाई सक्रिय भएर प्रोत्साहित गर्नु आवश्यक हुन्छ । खुलापनको नयाँ संस्कृति र वातावरणप्रति आफ्नो निरन्तर र स्पष्ट समर्थन छ भन्ने प्रतिवद्धता सबैले सँधै जनाउनु पर्छ ।

४. सूचनाको हक र प्रेस/मिडिया

हाम्रोजस्तो समाजमा जहाँ आमजनता आफै कुनै सार्वजनिक निकायमा गएर सूचना माग्ने अवस्थामा छैन, त्यहाँ प्रेसले नै नागरिकको सूचनामा पहुँचलाई सहज बनाउने भूमिका खेल्न सक्छ । नेपाल अहिले जुन राजनीतिक संक्रमणकालबाट गुज्रिरहेको छ त्यसलाई ध्यानमा राख्दा प्रेसको सही सूचना प्रवाहित गर्ने दायित्व अझै महत्वपूर्ण छ । सही समाचार प्रवाहित गर्ने दायित्वलाई पालन गरिएन भने आमनागरिक सूचनाको हकबाट बंचित हुनसक्छन् । मिडियाले पहिले आफू सूचित भएर अनि जनतालाई सुसूचित गर्नका लागि सूचनाको हकसम्बन्धी ऐनको उपयोग गर्नु अति जरुरी छ ।

५. सूचनाको हक र गैरसरकारी संस्था

नेपालमा मानवअधिकार र सुशासनको लागि धेरै वर्षदेखि धेरै संस्थाहरूले काम गरिरहेका छन् । सूचना अधिकारको विषय नेपालको लागि तुलनात्मक रूपमा नयाँ हो । यो अधिकार अरु सबै मानव अधिकारको पनि आधार हो । त्यसैले नेपालका मानवअधिकार तथा सुशासनका लागि काम गरिरहेका गैरसरकारी संस्थाहरूले समयको मागअनुसार सूचनाको हक स्थापित गर्ने काममा विशेष रूपमा सक्रिय हुनु आवश्यक छ ।

६. सूचनाको हक र प्रशासनिक संयन्त्र

नेपालजस्तो नवलोकतान्त्रिक देशमा जहाँ सरकार मात्रै होइन समाज पनि सैयौँ वर्षको पुरातन व्यवस्था र संस्कारमा हुर्केको छ, जहाँ गोपनीयता सामान्य र खुलापन अपवादको रूपमा छ, त्यहाँ अन्तरराष्ट्रिय मान्यताअनुसारको सूचनाको हकसम्बन्धी कानुन बन्नु र लागू हुनु एउटा अप्रत्याशित र ठूलो फड्को हो । नेपालको राजनीतिक व्यवस्थामा आमूल परिवर्तन हुँदा पनि प्रशासनयन्त्रले लोकतान्त्रिक व्यवस्थाको अपरिहार्य चरित्रको रुपमा रहेको पारदर्शितालाई अंगीकार गरेको देखिएको छैन । वर्षौंदेखि चलिआएको राज्यको प्रशासन संयन्त्र र कर्मचारीतन्त्रमा जरा गाडेको गोपनीयताको संस्कार र संस्कृतिले पारदर्शिता र खुलापनलाई हुर्कन दिइरहेको छैन । यो कानुन वास्तवमा व्यवहारमा लागू गर्ने हो भने कर्मचारीतन्त्रलाई खुलापन र जिम्मेवारी बहन गर्न भित्री मनैदेखि उत्सुक र तत्पर बन्न प्रेरित गर्ने उपायहरू खोज्नु जरुरी छ । यस्ता उपायहरू कार्यान्वयन गर्नुपर्छ जसले गर्दा कर्मचारीहरू ऐनको भावना र मर्मअनुसार काम गर्न प्रेरित होउन् ।

राज्यका सबै अंगका निकायहरूमा सेवा प्रवेश गर्दा सेवा प्रवेशीलाई सूचनाको हकबारे जान्नुपर्ने व्यवस्था गर्नु आवश्यक छ । यसका लागि सेवा प्रवेश गर्दा लोकसेवा आयोगलगायत अन्य आयोग वा त्यस्ता निकायले लिने परीक्षाका पाठ्यक्रमहरूमा सूचनाको हकसम्बन्धी ऐन नियमका विषयहरू अनिवार्य रूपले समावेश गरिनुपर्छ ।

सरकारी कार्यालयहरूमा सूचना/अभिलेखहरूको सिर्जना, भण्डारण, संरक्षण, पहुँच र वितरण/संप्रेषण व्यवस्थित गर्नका लागि अभिलेख व्यवस्थापनसम्बन्धी बेग्लै नीति, ऐन, नियम हुनुपर्छ । अभिलेख व्यवस्थापनलाई समन्वय गर्ने, यससम्बन्धी मानक (स्ट्याण्डर्ड) कायम गर्ने, अभिलेख व्यवस्थापनका सम्बन्धमा नियमित रूपमा शिक्षण प्रशिक्षण संचालन गर्ने बेग्लै/निश्चित निकाय हुनुपर्छ ।

७. तालिम र अभिप्रेरणा (इन्सेन्टिभ)

गोप्यताको पुरानो र प्रचलित मान्यतामा आमूल परिवर्तन ल्याउनु सूचनाको हकसम्बन्धी ऐनको उद्देश्य भएकोले सार्वजनिक निकायका सबै तहका पदाधिकारीहरूको क्षमता अभिवृद्धि गर्नु आवश्यक छ । सूचना दिने जिम्मा पाएका कर्मचारीहरू, खास गरी सूचना अधिकारी तथा कार्यालय प्रमुखलाई सूचना सार्वजनिक गर्ने र सूचना मागकर्तालाई उपलब्ध गराउने विषयमा सचेत र दक्ष बनाउनु आवश्यक छ । सूचनाको माग पूरा गर्ने र कानुनमा व्यवस्था गरिएका सूचनासम्बन्धी अन्य काम गर्ने कर्मचारीलाई उचित अभिप्रेरणा (इन्सेन्टिभ) र पुरस्कारको पनि व्यवस्था हुनु आवश्यक छ ।

८. ऐनसँग बाझिने कानुनहरूको संशोधन

सूचनाको हकसम्बन्धी ऐनलाई अवरोध पुऱ्याउने कानुनहरू, सूचना सार्वजनिक गर्नबाट कर्मचारीहरूलाई रोक्ने नियमहरू सूचनाको हकसम्बन्धी ऐनसँग बाझिने ऐन नियमहरू संशोधन गरी सूचनामा नागरिकको पहुँचलाई बढाउन, त्यससम्बन्धी कानुनमा एकरूपता ल्याउन र सरकारलाई खुलापनतिर लैजान आवश्यक कानुनी व्यवस्था गरिनु पर्छ ।

९. सहयोगी ऐन कानुनको आवश्यकता

सूचनामा पहुँचको कानुन मात्रै भएर पुग्दैन । त्यसलाई सक्रिय बनाउन अरू कानुनको सहयोग चाहिन्छ । राज्यका सबै कानुनले सूचनाको हकसम्बन्धी ऐनलाई सघाउनु पर्छ । सूचनाको हकसम्बन्धी ऐनले अरू सबै ऐनलाई ओभरराइड गर्छ भन्ने निश्चित हुनुपर्छ । 'अब पहिलेजस्तो अवस्था छैन, सूचनाको हकसम्बन्धी ऐनअनुसार काम गर्नुपर्छ' भन्ने स्पष्ट संकेत सरकारी संयन्त्रलाई पठाएर मात्रै सूचनाको हकसम्बन्धी ऐन प्रभावकारी रूपमा लागू गर्न सकिन्छ ।

१०. सूचनाको हक र वर्गीकरणको तगारो

सूचनाको हकसम्बन्धी ऐनअनुसार गोप्य राख्नुपर्ने भनी वर्गीकरण गरिएका सूचनाहरूको सूचीभित्र ऐनको दफा ३ को उपदफा (३) मा उल्लेख गरिएका बुँदाभित्र नपर्ने कतिपय सूचनाहरू राखिएको हुँदा यसले सूचनाको हकसम्बन्धी कानुनको मर्म र भावनामा नै कुठाराघात हुने देखिन्छ । यो वर्गीकरणमाथि तत्काल पुनर्विचार गर्नुपर्छ ।

११. गोपनीयताको होइन पारदर्शीताको शपथ

नेपालमा विभिन्न पदको लागि लिइने शपथलाई चलन चल्तीमा पद तथा गोपनीयताको शपथ भन्ने गरिन्छ । पदभार ग्रहण गर्दा नै एकमुष्ठ रूपमा सूचना सार्वजनिक गर्ने काममा एकमुष्ठ प्रतिवन्ध लगाउन हुँदैन । आधुनिक लोकतन्त्रमा गोपनीयताको सट्टा अब जनतालाई सबै कुरा खुला गर्ने पारदर्शिताको शपथ लिनुपर्छ ।

१२. नियमावली प्रभावकारी बन्नुपर्छ

कानुन कार्यान्वयन गर्ने निकायहरू र निगरानी गर्ने निकायहरू सहायक कानुन वा नियमावली बनाएर सूचनाको हक खोस्ने संभावनाप्रति सतर्क हुनु आवश्यक छ । सहायक वा थप कानुन वा नियमहरू मूल कानुन लागू गर्न सहयोगीको रूपमा आउनु पर्छ न कि अवरोधकको रूपमा ।

१३. सूचनाको हक र उपभोक्ताको अधिकार

कुनै पनि वस्तु/सामान वा उत्पादन र सेवा उपभोग गर्ने उपभोक्ताले त्यो उत्पादन वा सेवाको मूल्य र गुणस्तर जान्न पाउनु उपभोक्ताको अधिकार हो । उत्पादित सामान वा प्रदान गरिने सेवाका बारेमा पर्याप्त सूचना सामान वा सेवासँगै उपलब्ध गराउनु उत्पादक तथा सेवा प्रदायकहरूको कर्तव्य हो । नेपालमा उपभोक्ता हित संरक्षण गर्ने कानुनहरूमा उपभोक्ताका लागि पर्याप्त सूचना उपलब्ध गराउने प्रभावकारी प्रावधान हुनुपर्छ । साथै उपभोक्ताहरूले पनि यसबारे सचेत भएर अधिकार माग्नुपर्छ ।

१४. सूचनाको हक र शिक्षा क्षेत्र

विद्यालयका हरेक तहका पाठ्यक्रममा सूचनाको हकका बारेमा कुनै न कुनै रूपमा जानकारी दिने कक्षा वा प्रवचनको व्यवस्था हुनुपर्छ ।

१५. आयोगको स्थायित्वका लागि भौतिक पूर्वाधार निर्माण

राष्ट्रिय सूचना आयोग लोकतन्त्र र सुशासनका लागि काम गर्ने स्थयी निकाय हो । यसको गहन दायित्व, कामको प्रकृति र महत्व तथा आमनागरिकसँग यसको निकट सम्बन्धलाई ध्यानमा राखी आयोगको स्थायित्वका लागि आफ्नै कार्यालय भवन हुनु आवश्यकता छ । यसको लागि सरकारले जग्गा उपलब्ध गराउने र भवन निर्माणको लागि योजना थाल्नु जरुरी छ । साथै नेपालका अन्य क्षेत्रमा पनि यसको कार्यालय खोल्नका लागि भौतिक पूर्वाधार तयार गर्नु आवश्यक छ ।

आर्थिक वर्ष २०६६/६७ को वार्षिक प्रतिवेदनमा

प्रस्तुत सुझावहरूको सार

१. सूचनाको हकसम्बन्धी ऐनले सरकारी निकायलगायत सबै सार्वजनिक निकायले केही काम गर्नै पर्ने व्यवस्था गरेको छ । जसअनुसार हरेक कार्यालयमा सूचना अधिकारी तोक्ने, ऐन र नियमावलीअनुसार कार्यालयले तीनतीन महिनामा कार्यालयसम्बन्धी सूचना सार्वजनिक गर्नुपर्ने व्यवस्था छ । यसका लागि हरेक कार्यालयमा सूचना अधिकारीको व्यवस्था वा सूचना शाखा हुनुपर्छ । त्यसका लागि भौतिक स्रोत साधन र जनशक्तिको तालिमको व्यवस्था हुनुपर्छ । कार्यालयको सूचना शाखालाई चाहिने भौतिक तथा मानवीय स्रोत साधनलाई सुसम्पन्न र दक्ष बनाउने काम सम्बन्धित कार्यालयको केन्द्रिय निकायको हो ।

ऐन कार्यान्वयनका सन्दर्भमा सरकारी निकायहरूमा के कसरी काम भइरहेको छ, सूचना अधिकारीको व्यवस्था भएको छ छैन, सूचना अधिकारीलाई कार्यालय प्रमुखबाट सूचना प्राप्त भएका छन् छैनन्, सूचना व्यवस्थापन र वितरणका लागि साधन स्रोत छ छैन आदि कुराहरू सूचना आयोगले नियमित रूपमा गर्ने अनुगमनबाट प्राप्त गरेका तथ्यहरूको आधारमा सम्बन्धित निकायलाई ऐन वमोजिमको दायित्व पालना गर्न आदेश दिने र सरकारलाई सुझाब दिने काम गर्दछ । तर आयोग आफैंले सूचना अधिकारी तोक्न वा सूचनाहरू उपलब्ध गराउन वा साधन स्रोतकालागि वजेटको व्यवस्था गर्न सक्दैन ।

अतः हरेक सरकारी कार्यालयमा सूचना अधिकारी तोक्नेलगायतका ऐन अनुसार कार्यालयले गर्नुपर्ने सबै काम गर्ने गराउने र केन्द्रिय निकाय वा मन्त्रालयको जिम्मेवारी हुने हुँदा सो जिम्मेवारी पूरा गर्ने दायित्वयुक्त व्यक्ति वा संरचना हुनु आवश्यक छ ।

ऐन लागू भएको तीन वर्ष बितिसक्दा पनि प्रायः सरकारी कार्यालयका प्रमुखहरूले सूचनाको हकसम्बन्धी ऐनमा तोकिएवमोजिमको दायित्व पालना गरेको पाउन सकिएन । यस्तो प्रवृत्ति हटाउन केन्द्रीय स्तरका निकायहरूले आफ्नो मातहतका कार्यालयहरूमा सूचनाको हकसम्बन्धी ऐन र नियमावलीको पालना भएको छ छैन भनी निगरानी गर्ने, निर्देशन दिने तथा राष्ट्रिय सूचना आयोगका आदेश, निर्देशन र निर्णयहरू पलना गराउनका लागि हरेक मन्त्रालय र केन्द्रीय कार्यालयहरूमा सूचनाको हकसम्बन्धी एउटा छुट्टै शाखाको व्यवस्था गर्नु जरुरी छ । ती निकायहरूको समन्वय र निगरानीका लागि मन्त्री परिषद्को कार्यालयमा सचिवको संयोजकत्वमा केन्द्रीय स्तरको इकाइ राखिनु पर्दछ ।

२. सूचनाको हकबारे आमनागरिकमा चेतना फैलाउन र सार्वजनिक निकायहरूको प्रतिवद्धता बढाउनका लागि सूचनाको हकसम्बन्धी ऐन, २०६४ लागू भएको दिन भदौ ३ गतेको दिनलाई सरकारले राष्ट्रिय सूचना दिवस घोषणा गर्ने र हरेक वर्ष सबै जिल्लामा सरकारी तवरमा तीन दिन (भदौ २, ३ र ४ गते) विविध कार्यक्रमका साथ सूचना दिवस मनाउनु पर्छ ।

३. विद्यालयदेखि कलेजसम्मका सबै कक्षाको पाठ्यक्रममा सूचनाको हकवारेको जानकारीमूलक पाठ्यसामग्री अनिवार्यरूपमा समावेश गर्नु आवश्यक छ ।

४. सूचनाको हकसम्बन्धी ऐन नेपाली नागरिकहरूले कति र कसरी प्रयोग गरिरहेका छन् भनी जान्नका लागि हरेक कार्यालयमा सूचनाको माग र सूचना दिएको वा मागका बारेमा गरेको कारवाहीको अभिलेख दुरुस्त राख्ने र उक्त अभिलेख नियमित रूपमा आयोगमा पठाउने व्यवस्था अनिवार्य रूपमा गर्नु पर्दछ ।

५. २०६५ पौष २० गते आयोगमा प्राप्त भएको सार्वजनिक गर्नु नपर्ने सूचनाको वर्गीकरणका कतिपय विषय र बूँदाहरू ऐनको उद्देश्यसँग बाझिने देखिएको हुँदा सूचनाको हकसम्बन्धी ऐन, २०६४ को भावना, मर्म र उद्देश्य लाई ध्यानमा राखी आयोगले उक्त वर्गीकरण यथाशीघ्र पुनरावलोकन गर्न सिफारिस गरेको थियो । वर्गीकरण समितिले ऐनको भावना, मर्म र उद्देश्यअनुसार वर्गीकरण गर्नु आवश्यक छ । वर्गीकरण गर्ने कार्य नियमित कार्यको रूपमा गर्नु पनि जरुरी छ । साथै वर्गीकरण गरेपछि त्यसको जानकारी सबै सरकारी निकायमा पठाउनु अवश्यक छ ।

यसरी आयोगले विगत दुई वर्षका प्रतिवेदनहरूमा सूचनाको हक कार्यान्वयनको सन्दर्भमा देखिएका जटिलता र चुनौतीहरू स्पस्टरूपमा उल्लेख गर्दै राज्यका तर्फबाट गर्नै पर्ने कामहरू औंल्याएको थियो । तर सरकारका तर्फबाट त्यसमा ध्यान गएको पाइएन र त्यसैले ती जटिलता र चुनौतीहरू यथावत् छन् ।

परिच्छेद ६

आयोगका कार्यविधिहरू

१. पुनरावेदनको कारवाही र किनारा गर्ने सम्बन्धी कार्यविधि

२. निवेदनको कारवाही र किनारा गर्ने सम्बन्धी कार्यविधि

३. उजुरी कारवाही र किनारा गर्ने सम्बन्धी कार्यविधि

४. बैठक व्यवस्था कार्यविधि

१ .पुनरावेदनको कारवाही र किनारा गर्ने सम्बन्धी कार्यविधि २०६७

१ संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ

१.१ यस कार्यविधिको नाम "पुनरावेदनको कारवाही र किनारा गर्ने सम्बन्धी कार्यविधि २०६७" रहेको छ ।

१.२ यो कार्यविधि सूचनाको हकसम्बन्धी ऐन, २०६४ को दफा १०(५) र सूचनाको हकसम्बन्धी नियमावली, २०६५ को नियम ७ (२) ले दिएको अधिकार प्रयोग गरी वनाइएको छ ।

१.३ यो कार्यविधि आयोगबाट प्रमाणित भएका मितिदेखि लागू हुनेछ ।

२. परिभाषा

२.१ आयोग भन्नाले सूचनाको हकसम्बन्धी ऐन, २०६४ को दफा ११ बमोजिम गठित "राष्ट्रिय सूचनाा आयोग" लाई सम्झिनु पर्नेछ ।

२.२ "पुनरावेदन" भन्नाले दफा ९ को उपदफा (४) बमोजिम प्रमुखले गरेको निर्णय उपर चित्त नबुझ्ने व्यक्तिले त्यस्तो निर्णयको जानकारी पाएको मितिले ३५ दिनभित्र आयोग समक्ष दिएको पुनरावेदनलाई सम्झनु पर्छ ।

३. पुनरावेदन दर्ता गर्ने प्रकिया

३.१ ऐनको दफा १० को उपदफा (१) बमोजिम पुनरावेदन दिने व्यक्तिले अनुसूची बमोजिमको ढाँचमा आयोग समक्ष पुनरावेदन दिनु पर्छ ।

३.२ पुनरावेदन गर्दा सम्बन्धित व्यक्तिले चाहेमा आफैं उपस्थित भई वा सम्बन्धित सार्वजनिक निकाय वा सम्बन्धित जिल्ला प्रशासन कार्यालय वा कुनै हुलाक मार्फत् पुनरावेदन दिन सक्नेछ ।

३.३ कुनै व्यक्तिले सार्वजनिक निकाय वा जिल्ला प्रशासन कार्यालय मार्फत् पुनरावेदन दिएकोमा त्यस्तो कार्यालयले पुनरावेदन दिने व्यक्तिलाई बुझेको भर्पाइ दिई सो पुनरावेदन ३ (तीन) दिनभित्र आयोगमा पठाइदिनु पर्नेछ ।

३.४ (३.३) बमोजिम प्राप्त भएको पुनरावेदन जाँचबुझ गर्दा ऐनको म्यादभित्र परेको देखिएमा सचिवले त्यस्तो पुनरावेदन दर्ता गर्नु पर्नेछ ।

३.५ (३.४) बमोजिम जाँचबुझ गर्दा प्राप्त पुनरावेदन ऐनको म्याद नाघी आएको देखिएमा सचिवले सोही व्यहोरा जनाई पुनरावेदन दरपीठ गर्नु पर्नेछ ।

३.६ पुनरावेदक आफैं उपस्थित हुन नसकेमा आयोगको इमेल ठेगानामा इमेलद्वारा वा आयोगको Fax (फ्याक्स) नम्वरमा Fax (फ्याक्स) द्वारा पुनरावेदन गर्न सक्नेछ । यस्तो पुनरावेदन आयोगमा प्राप्त भएपछि म्याद भित्र देखिएमा मात्र आयोगले दर्ता गर्ने छ ।

३.७ पुनरावेदनसंग संलग्न गर्नुपर्ने कागजात प्रमाणहरू

(क) नेपालको नागरिक देखिन सक्ने कुनै प्रमाण ।

(ख) कार्यालय प्रमुखले गरेको निर्णयको प्रतिलिपि ।

(ग) हुलाक मार्फत् पुनरावेदन गरेमा हुलाकको छाप लागेको रसिद वा डकुमेन्ट ।

(घ) वारिस राखेकोमा सम्बन्धित व्यक्तिले सहीछाप गरेको वारिसनामा वा मंजुरीनामाको कागज ।

४. पुनरावेदनमा खुलाउनु पने कुराहरू

क) पुनरावेदकको नाम थर वतन र सम्पर्क नम्वर

ख) वारिस भए निजको नाम थर वतन र सम्पर्क नम्वर

ग) विपक्षीको नाम थर वतन सम्भब भए सम्पर्क नम्वर

घ) आफुले माग गरेको सूचनाको स्पष्ट विवरण

ङ) सूचना रहेको सार्वजनिक निकायमा पुनरावेदक सूचना माग गर्न गएको स्पष्ट विवरण

च). सूचना रहेको सार्वजनिक निकायको कुन पदाधिकारी वा शाखा उपशाखामा सूचना छ सम्भव भए खुलाउने ।

५. पुनरावेदन प्राप्त भएपछिको प्रक्रिया

५.१ नियमानुसार प्रक्रिया पूरा गरी यस आयोगमा दर्ता भएका पुनरावेदनको सम्बन्धमा निम्नानुसार क्रमशः कारवाही गरिने छ ।

(क) दर्ता भएको पुनरावेदन ६० दिनभित्र निर्णय हुनेछ ।

(ख) आयोगले पुनरावेदनको कारवाही र किनारा गर्दा पुनरावेदकको माग दावी, सम्बन्धित प्रमुखको जवाफ तथा प्राप्त सबुद प्रमाणको मूल्याङ्कनको आधारमा गर्नेछ ।

(ग) पुनरावेदनको कारवाही र किनारा गर्दा आयोगले सम्बन्धित प्रमुख वा सूचना अधिकारीलाई आफू समक्ष उपस्थित गराई वयान गराउन, कुनै लिखत पेश गर्न लगाउन, सो सम्बन्धमा साक्षी प्रमाण बुझ्न वा सार्वजनिक निकायबाट कुनै लिखतको नक्कल माग गर्न सक्नेछ ।

६. आयोगको पुनरावेदन सम्बन्धी निर्णय र आदेश सम्बन्धी कारवाही

६.१ पुनरावेदन सम्बन्धी आयोगले गरेका सबै निर्णयहरूमा आयोगका सदस्यहरूको हस्ताक्षर हुनेछ । त्यस्तो निर्णयको प्रमाणित आयोगको सचिबले गर्नेछ ।

६.२ आयोगबाट लिखित रूपमा निर्णय प्रमाणित भएको मितिलाई नै आयोगको निर्णय वा आदेश जारी भएको मिति मानिने छ । त्यस्तो निर्णय सचिवालयलाई तुरुन्त उपलब्ध हुनेछ र प्राप्त निर्णय वा आदेश प्राप्त भएको मितिले ७ (सात) दिनभित्र कार्यान्वयनका लागि निर्णयको छाँयाप्रति सँलग्न गरी सम्बन्धित पक्षलाई पत्राचारको कारवाही हुनेछ ।

६.३ आयोगबाट पुनरावेदन सम्बन्धी भएका सबै आदेश एवं निर्णयहरू सचिवालयमा रेकर्ड गरी राखिने छ ।

६.४ आयोगका निर्णय कार्यान्वयनका लागि पत्राचार गर्दा वा आयोगको आदेश पठाउँदा सामान्यतया त्यस्तो आदेश वा निर्णय कार्यान्वयन गर्नुपर्ने समयसीमा समेत आयोगले तोकिदिनु पर्नेछ र त्यस्तो आदेश कार्यान्वयन गरेको जानकारी यस आयोगमा र सम्बन्धित निकायको तालुक निकायमा समेत तुरुन्त दिनु पर्नेछ ।

६.५ आयोगले दिएका आदेश वा निर्देशन तथा निर्णयहरू आयोगले तोकिदिएको समय सीमाभित्र कार्यान्वयनमा भए नभएको कुराको अनुगमन आयोगको सचिवालयले गर्नेछ । अनुगमनका लागि आयोगले टेलिफोन, फ्याक्स, इमेल वा प्रत्यक्ष अवलोकन जस्ता माध्यम अपनाउने छ ।

६.६ आयोगले पुनरावेदन हेर्न तथा भएगरेका निर्णयको कार्यान्वयन पक्ष समीक्षा गर्न आवश्यकतानुसार आयोगको बैठक वस्नेछ ।

७. पुनरावेदन हेर्ने सम्बन्धमा आयोग र सचिवालय समन्वय

७.१ म्यादभित्र दर्ता भएको पुनरावेदन र सोसँग सम्बन्धित संलग्न प्रमाणहरू सहितको मिसिल सचिवालयद्वारा यथाशक्य छिटो आयोग समक्ष पेश गर्नेछ ।

७.२ पुनरावेदनको जानकारी आयोगलाई भएपछि आयोगले त्यसमा संलग्न प्रमाणहरूको प्रारम्भिक अध्ययन गर्नेछ ।

७.३ थप प्रमाण र कारण बुझ्न आवश्यक देखेमा आयोगले आफूलाई पुनरावेदन प्राप्त भएपछि सम्बन्धित पक्ष वा विपक्षलाई आयोगमा छलफल वा प्रमाण पेशगर्न आदेश जारी गर्न सक्नेछ ।

७.४ पुनरावेदन सम्बन्धी हरेक वैठकमा आयोग र सचिवालयका कम्तीमा १ (एक) जना अधिकृतको उपस्थिति हुनेछ । पुनरावेदन सम्बन्धी बसेको आयोगको वैठकले गरेको निर्णयको लिखत निज अधिकृतले आयोगमा पेश गर्नेछ र आयोगका सदस्यहरूबाट निर्णयमा हस्ताक्षर भएपछि त्यस्तो निर्णयको प्रमाणित आयोगको सचिवले गर्नेछ । आयोगबाट हुने पुनरावेदन सम्बन्धी यस्ता निर्णयहरूका सचिवालयले अभिलेखबद्ध गरी रेकर्ड गर्ने छ ।

७.५ पुनरावेदन सम्बन्धी हरेक निवेदन र तीनीहरूमाथि आयोगबाट भएको कारवाही सम्बन्धी विवरण आयोगले वार्षिक रूपमा प्रकाशित गर्ने वार्षिक प्रतिवेदनमा समेत प्रकाशन गरिनेछ ।

८. विविध

८.१ यो कार्यविधि आयोगले प्रमाणित गरेको मितिदेखि लागू हुनेछ ।

८.२ आयोगले आवश्यक देखेमा जुनसुकै वेला निर्णय गरी यो कार्याविधि पूरै वा आंशिक संशोधन वा खारेज गर्न सक्नेछ ।

आयोगद्वारा प्रमाणित मिति : २०६७ फागुन २९ गते ।

२. निवेदनको कारवाही र किनारा गर्ने सम्बन्धी कार्यविधि २०६७

१ संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ

१.१ यस कार्यविधिको नाम "निवेदनको कारवाही र किनारा गर्ने सम्बन्धी कार्यविधि २०६७" रहेको छ ।

१.२ यो कार्यविधि आयोगबाट प्रमाणित भएको मितिदेखि लागू हुनेछ ।

२. परिभाषा

२.१ आयोग भन्नाले सूचनाको हकसम्बन्धी ऐन, २०६४ को दफा ११ बमोजिम गठित "राष्ट्रिय सूचना आयोग" लाई सम्झिनु पर्नेछ ।

२.२ "निवेदन" भन्नाले ऐनको दफा १९, २७ र ३३ वमोजिम दिइएको निवेदनलाई सम्झनु पर्छ ।

३. निवेदन दर्ता गर्ने प्रकृया

३.१ निवदन सामान्य ढाँचमा दिनु पर्नेछ ।

३.२ निवेदन सम्बन्धित व्यक्तिले चाहेमा आफैं उपस्थित भई वा सम्बन्धित सार्वजनिक निकाय वा सम्बन्धित जिल्ला प्रशासन कार्यालय वा कुनै हुलाक मार्फत् दिन सक्नेछ ।

३.३ कुनै व्यक्तिले सार्वजनिक निकाय वा जिल्ला प्रशासन कार्यालय मार्फत् निवेदन दिएकोमा त्यस्तो कार्यालयले निवेदन दिने व्यक्तिलाई बुझेको भर्पाइ दिई सो निवेदन ३ (तीन) दिनभित्र आयोगमा पठाइदिनु पर्नेछ ।

३.४ (३.३) बमोजिम प्राप्त भएको निवेदन जाँचबुझ गर्दा कानून बमोजिम देखिएमा त्यस्तो निवेदन सचिवालयले दर्ता गर्नु पर्नेछ ।

३.५ (३.४) बमोजिम जाँचबुझ गर्दा प्राप्त निवेदन रित पूर्वक नभएको देखिएमा सचिवले सोही व्यहोरा जनाई निवेदन दरपीठ गर्नु पर्नेछ ।

३.६ निवेदक आफैं उपस्थित हुन नसकेमा आयोगको इमेल ठेगानामा इमेलद्वारा वा आयोगको ँबह (फ्याक्स) नम्वरमा ँबह (फ्याक्स) द्वारा निवेदन गर्न सकिनेछ ।

३.७ **निवेदन**संग संलग्न गर्नुपर्ने कागजात प्रमाणहरू

(क) नेपालको नागरिक देखिन सक्ने कुनै यथेष्ट प्रमाण ।

(ख) हुलाक मार्फत् निवेदन गरेमा हुलाकको छाप लागेको रसिद वा डकुमेन्ट ।

(ग) वारिस राखेकोमा सम्बन्धित व्यक्तिले सहीछाप गरेको वारिसनामा वा मंजुरीनामाको कागज ।

४. निवेदनमा खुलाउनु पने कुराहरू

क) निवेदकको नाम थर वतन र सम्पर्क फोन नम्वर

ख) वारिस भए निजको नाम थर वतन र सम्पर्क फोन नम्वर

ग) विपक्षीको नाम थर वतन सम्भव भए सम्पर्क फोन नम्वर

घ) आफूले माग गरेको सूचनाको स्पष्ट विवरण

ङ) सूचना रहेको सार्वजनिक निकायमा निवेदकले सूचना माग गर्न गए नगएको स्पष्ट विवरण

च) सूचना रहेको सार्वजनिक निकायको कुन पदाधिकारी वा शाखा उपशाखामा सूचना छ सम्भव भए खुलाउने

५. निवेदन प्राप्त भएपछिको प्रकृया

५.१ नियमानुसार प्रकृया पूरा गरी यस आयोगमा दर्ता भएका निवेदनको सम्बन्धमा निम्नानुसार क्रमशः कारवाही गरिनेछ ।

(क) दर्ता भएपछि यथा सम्भव छिटो निर्णय हुनेछ ।

(ख) आयोगले निवेदनको कारवाही र किनारा गर्दा निवेदनको माग दावी, सम्बन्धित प्रमुखको जवाफ तथा प्राप्त सबुद प्रमाणको मूल्याङ्कनको आधारमा गर्नेछ ।

(ग) निवेदनको कारवाही र किनारा गर्दा आयोगले सम्बन्धित प्रमुख वा सूचना अधिकारीलाई आफू समक्ष उपस्थित गराई वयान गराउन, कुनै लिखत पेश गर्न लगाउन, सो सम्बन्धमा साक्षी प्रमाण बुझ्न वा सार्वजनिक निकायबाट कुनै लिखतको नक्कल माग गर्न सक्नेछ ।

५.२ आयोगले निवेदन हेर्न तथा भएगरेका निर्णयको कार्यान्वयन पक्ष समीक्षा गर्न आवश्यकतानुसार आयोगको बैठक वस्नेछ ।

६. आयोगको निवेदन सम्बन्धी निर्णय र आदेशसम्बन्धी कारवाही

६.१ निवेदन सम्बन्धी आयोगले गरेका सबै निर्णयहरू वा आदेशमा आयोगका आयुक्तहरूको हस्ताक्षर हुनेछ । त्यस्तो निर्णय वा आदेशको आयोगको सचिवले प्रमाणित गर्नेछ ।

६.२ आयोगबाट लिखित रूपमा निर्णय वा आदेश प्रमाणित भएको मितिलाई नै आयोगको निर्णय वा आदेश जारी भएको मिति मानिने छ । त्यस्तो निर्णय सचिवालयलाई तुरुन्त उपलब्ध हुनेछ र प्राप्त निर्णय वा आदेश प्राप्त भएको मितिले ७ (सात) दिनभित्र आदेश वा निर्णयको छाँयाप्रति संलग्न गरी कार्यान्वयनका लागि सम्बन्धित पक्षलाई पत्राचारको कारवाही हुने छ ।

६.३ आयोगबाट निवेदन सम्बन्धी भएका सबै आदेश एवं निर्णयहरू सचिवालयमा रेकर्ड गरी राखिने छ ।

६.४ आयोगका निर्णय कार्यान्वयनका लागि पत्राचार गर्दा वा आयोगको आदेश पठाउँदा सामान्यतया त्यस्तो आदेश वा निर्णय कार्यान्वयन गर्नुपर्ने समयसीमा समेत आयोगले तोकिदिनु पर्नेछ र त्यस्तो आदेश कार्यान्वयन गरेको जानकारी यस आयोगमा र सम्बन्धित निकायको तालुक निकायमा समेत तुरुन्त दिनु पर्ने छ ।

६.५ आयोगले दिएका आदेश वा निर्देशन तथा निर्णयहरू आयोगले तोकिदिएको समय सीमाभित्र कार्यान्वयनमा भए नभएको कुराको अनुगमन आयोगको सचिवालयले गर्नेछ । अनुगमनका लागि आयोगले टेलिफोन, फ्याक्स, ईमेल वा प्रत्यक्ष अवलोकन जस्ता माध्यम अपनाउने छ ।

७. निवेदन हेर्ने सम्बन्धमा आयोग र सचिवालय समन्वय

७.१ दर्ता भएको निवेदन र सोसँग सम्बन्धित संलग्न प्रमाणहरू सहितको मिसिल सचिवालयद्वारा यथाशक्य छिटो आयोग समक्ष पेश गरिने छ ।

७.२ निवेदनको जानकारी आयोगलाई भएपछि आयोगले त्यसमा संलग्न प्रमाणहरूको प्रारम्भिक अध्ययन गर्ने छ ।

७.३ थप प्रमाण र कारण बुझ्न आवश्यक देखेमा आयोगले आफूलाई निवेदन प्राप्त भएपछि सम्बन्धित पक्ष वा विपक्षलाई आयोगमा छलफल वा प्रमाण पेश गर्न आदेश जारी गर्न सक्ने छ ।

७.४ निवेदन सम्बन्धी हरेक वैठकमा आयोग र सचिवालयका कम्तिमा १ (एक) जना अधिकृतको उपस्थिति हुने छ । निवेदन सम्बन्धी वसेको आयोगको वैठकले गरेको निर्णयको लिखत निज अधिकृतले आयोगमा पेश गर्ने छ र आयोगका सदस्यहरूबाट निर्णयमा हस्ताक्षर भएपछि त्यस्तो निर्णयको आयोगको सचिवले प्रमाणित गर्नेछ । आयोगबाट हुने निवेदन सम्बन्धी यस्ता निर्णयहरूको सचिवालयले अभिलेखबद्ध गरी रेर्कड गर्ने छ ।

७.५ निवेदन सम्बन्धी हरेक निवेदन र निवेदनमाथि आयोगबाट भएको कारवाही सम्बन्धी विवरण आयोगले वार्षिक रुपमा प्रकाशित गर्ने वार्षिक प्रतिवेदनमा समेत प्रकाशन गरिने छ

८. विविध

८.१ यो कार्यविधि आयोगले प्रमाणित गरेको मितिदेखि लागू हुनेछ ।

८.२ आयोगले आवश्यक देखेमा जुनसुकै वेला निर्णय गरी यो कार्याविधि पूरै वा आंशिक संशोधन वा खारेज गर्न सक्नेछ ।

आयोगद्वारा प्रमाणित मिति : २०६७ फागुन २९ गते ।

३. उजुरी कारवाही र किनारा गर्ने सम्बन्धी कार्यविधि २०६७

१ संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ

१.१ यस कार्यविधिको नाम "**उजुरीको कारवाही र किनारा गर्ने सम्बन्धी कार्यविधि २०६७**" रहेको छ ।

१.२ यो कार्यविधि आयोगबाट प्रमाणित भएको मितिदेखि लागू हुनेछ ।

२. परिभाषा

२.१ आयोग भन्नाले सूचनाको हकसम्बन्धी ऐन, २०६४ को दफा ११ बमोजिम गठित "राष्ट्रिय सूचना आयोग" लाई सम्झिनु पर्नेछ ।

२.२ "उजुरी" भन्नाले ऐनको दफा २७, २९, ३२ र नियमावलीको नियम २२ बमोजिम आयोग समक्ष दिएको उजुरी लाई सम्झनु पर्छ ।

३. उजुरी दर्ता गर्ने प्रकृया

३.१ उजुरी गर्दा सम्बन्धित व्यक्तिले चाहेमा आफैं उपस्थित भई वा सम्बन्धित सार्वजनिक निकाय वा सम्बन्धित जिल्ला प्रशासन कार्यालय वा कुनै हुलाक मार्फत् उजुरी दिन सक्नेछ

३.२ कुनै व्यक्तिले सार्वजनिक निकाय वा जिल्ला प्रशासन कार्यालय मार्फत् उजुरी दिएकोमा त्यस्तो कार्यालयले उजुरी दिने व्यक्तिलाई बुझेको भर्पाइ दिई सो उजुरी ३ (तीन) दिनभित्र आयोगमा पठाइदिनु पर्नेछ ।

३.३ (३.२) बमोजिम प्राप्त भएको उजुरी जाँचबुझ गर्दा ऐनको रितपूर्वक देखिएमा सचिवले त्यस्तो उजुरी दर्ता गर्नु पर्नेछ ।

३.४ (३.४) बमोजिम जाँचबुझ गर्दा प्राप्त उजुरी रितपुर्वक नदेखिएमा म्याद नाघी बुझाएको देखिएमा सचिवले सोही व्यहोरा जनाई उजुरी दरपीठ गर्नु पर्नेछ ।

३.५ उजुरीकर्ता आफैं उपस्थित हुन नसकेमा आयोगको इमेल ठेगानामा इमेलद्वारा वा आयोगको Fax (फ्याक्स) नम्वरमा Fax (फ्याक्स) द्वारा उजुरी गर्न सक्नेछ ।

३.६ उजुरीसँग संलग्न गर्नुपर्ने कागजात प्रमाणहरू

(क) नेपालको नागरिक देखिन सक्ने कुनै प्रमाण ।

(ख) सम्भव भएसम्म्म कार्यालय प्रमुखले गरेको निर्णयको प्रतिलिपि ।

(ग) हुलाक मार्फत् उजुरी गरेमा हुलाकको छाप लागेको रसिद वा डकुमेन्ट ।

(घ) वारिस राखेकोमा सम्बन्धित व्यक्तिले सहीछाप गरेको वारिसनामा वा मंजुरीनामाको कागज ।

४. उजुरीमा खुलाउनु पने कुराहरू

क) उजुरीकर्ताको नाम थर वतन र सम्पर्क फोन नम्वर

ख) वारिस भए निजको नाम थर वतन र सम्पर्क फोन नम्वर

ग) बिपक्षीको नाम थर वतन सम्भब भए सम्पर्क फोन नम्वर

घ) आफूले माग गरेको सूचनाको स्पष्ट विवरण

ङ) सूचना रहेको सार्वजनिक निकायमा उजुरीकर्ता सूचना माग गर्न गए नगएको स्पष्ट विवरण वा निज माथि भएको कारवाहीको विवरण ।

च) सूचना रहेको सार्वजनिक निकायको कुन पदाधिकारी वा शाखा उपशाखामा सूचना रहेको छ सम्भव भए खुलाउने

५. उजुरी प्राप्त भएपछिको प्रकृया

५.१ नियमानुसार प्रकृया पूरा गरी यस आयोगमा दर्ता भएका उजुरीको सम्बन्धमा निम्नानुसार क्रमशः गरिने छ ।

(क) दर्ता भएको उजुरी यथा सम्भव छिटो निर्णय गरिने छ ।

(ख) आयोगले उजुरीको कारवाही र किनारा गर्दा उजुरीमा गरिएको माग दावी, सम्बन्धित प्रमुखको जवाफ तथा प्राप्त सबुद प्रमाणको मूल्याङ्कनको आधारमा गर्नेछ ।

(ग) उजुरीको कारवाही र किनारा गर्दा आयोगले सम्बन्धित प्रमुख वा सूचना अधिकारीलाई आफू समक्ष उपस्थित गराई वयान गराउन, कुनै लिखत पेश गर्न लगाउन, सो सम्बन्धमा साक्षी प्रमाण बुझ्न वा सार्वजनिक निकायबाट कुनै लिखतको नक्कल माग गर्न सक्नेछ ।

५.२ आयोगले उजुरी हेर्न तथा भए गरेका निर्णयको कार्यान्वयन पक्ष समीक्षा गर्न आवश्यकतानुसार आयोगको बैठक वस्नेछ ।

६. आयोगको उजुरी सम्बन्धी निर्णय र आदेश सम्बन्धी कारवाही

६.१ उजुरी सम्बन्धी आयोगले गरेका सबै निर्णय र आदेशहरूमा आयोगका आयुक्तहरूको हस्ताक्षर हुनेछ । त्यस्तो निर्णय र आदेशको प्रमाणित आयोगको सचिबले गर्नेछ ।

६.२ आयोगबाट लिखित रूपमा निर्णय प्रमाणित भएको मितिलाई नै आयोगको निर्णय वा आदेश जारी भएको मिति मानिने छ । त्यस्तो निर्णय सचिवालयलाई तुरुन्त उपलब्ध हुनेछ र प्राप्त निर्णय वा आदेश प्राप्त भएको मितिले ७ (सात) दिनभित्र कार्यान्वयनका लागि आदेश वा निर्णयको छाँयाप्रति संलग्न गरी सम्बन्धित पक्षलाई पत्राचारको कारवाही हुनेछ ।

६.३ आयोगबाट उजुरी सम्बन्धी भएका सबै आदेश एवं निर्णयहरू सचिवालयमा रेकर्ड गरी राखिने छ ।

६.४ आयोगका निर्णय कार्यान्वयनका लागि पत्राचार गर्दा वा आयोगको आदेश पठाउँदा सामान्यतया त्यस्तो आदेश वा निर्णय कार्यान्वयन गर्नुपर्ने समयसीमा समेत आयोगले तोकिदिनु पर्नेछ र त्यस्तो आदेश कार्यान्वयन गरेको जानकारी यस आयोगमा र सम्बन्धित निकायको तालुक निकायमा समेत तुरुन्त दिनु पर्नेछ ।

६.५ आयोगले दिएका आदेश वा निर्देशन तथा निर्णयहरू आयोगले तोकिदिएको समय सीमाभित्र कार्यान्वयनमा भए नभएको कुराको अनुगमन आयोगको सचिवालयले गर्नेछ । अनुगमनका लागि आयोगले टेलिफोन, फ्याक्स, ईमेल वा प्रत्यक्ष अवलोकन जस्ता माध्यम अपनाउने छ ।

७. उजुरी हेर्ने सम्बन्धमा आयोग र सचिवालय समन्वय

७.१ दर्ता भएको निवेदन र सोसँग सम्बन्धित संलग्न प्रमाणहरू सहितको मिसिल सचिवालयद्वारा यथाशक्य छिटो आयोग समक्ष पेश गरिने छ ।

७.२ उजुरीको जानकारी आयोगलाई भएपछि आयोगले त्यसमा संलग्न प्रमाणहरूको प्रारम्भिक अध्ययन गर्नेछ ।

७.३ थप प्रमाण र कारण बुझ्न आवश्यक देखेमा आयोगले आफूलाई उजुरी प्राप्त भएपछि सम्बन्धित पक्ष वा विपक्षलाई आयोगमा छलफल वा प्रमाण पेश गर्न आदेश जारी गर्न सक्नेछ ।

७.४ उजुरी सम्बन्धी हरेक वैठकमा आयोग र सचिवालयका कम्तिमा १ (एक) जना अधिकृतको उपस्थिति हुनेछ । उजुरी सम्बन्धी वसेको आयोगको वैठकले गरेको निर्णयको लिखत निज अधिकृतले आयोगमा पेश गर्नेछ र आयोगका सदस्यहरूबाट निर्णयमा हस्ताक्षर भएपछि त्यस्तो निर्णय आयोगको सचिवले प्रमाणित गर्नेछ । आयोगबाट हुने उजुरी सम्बन्धी यस्ता निर्णयहरूको सचिवालयले अभिलेखबद्ध गरी रेर्कड गर्ने छ ।

७.५ उजुरी सम्बन्धी हरेक निवेदन र ती निवेदनमाथि आयोगबाट भएको कारवाही सम्बन्धी विवरण आयोगले वार्षिक रूपमा प्रकाशित गर्ने वार्षिक प्रतिवेदनमा समेत प्रकाशन गरिने छ ।

८. विविध

८.१ यो कार्यविधि आयोगले प्रमाणित गरेको मितिदेखि लागू हुनेछ ।

८.२ आयोगले आवश्यक देखेमा जुनसुकै वेला निर्णय गरी यो कार्याविधि पूरै वा आंशिक संशोधन वा खारेज गर्न सक्नेछ ।

आयोगद्वारा प्रमाणित मिति : २०६७ फागुन २९ गते ।

४. बैठक व्यवस्था कार्यविधि

१. संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ

(क) यस कार्यविधिको नाम **'राष्ट्रिय सूचना आयोगको बैठक व्यवस्था कार्यविधि, २०६७'** रहेको छ ।

(ख) यो कार्यविधि सूचनाको हकसम्बन्धी नियमावली, २०६५ को नियम ९(७) अन्तर्गत बनाइएको छ ।

(ग) यो कार्यविधि आयोगबाट पारित गरेको मितिदेखि प्रारम्भ हुनेछ ।

२. बैठकको अध्यक्षता

आयोगको बैठकको अध्यक्षता प्रमुख सूचना आयुक्तबाट हुनेछ । निजको अनुपस्थितिमा सूचना आयुक्तहरूमध्ये वरिष्ठ सूचना आयुक्तले अध्यक्षता गर्नेछ । वरिष्ठ सूचना आयुक्तले आयोगको अध्यक्षता गरेको अवस्थामा प्रमुख सूचना आयुक्तले प्रयोग गर्ने सबै अधिकार प्रयोग गर्न सक्नेछ ।

३. बैठकको लागि गणपूरक संख्या

प्रमुख सूचना आयुक्त र कम्तीमा एक जना सूचना आयुक्त वा दुइजना सूचना आयुक्त उपस्थित भएमा बैठकको लागि गणपूरक संख्या पुगेको मानिने छ । यसरी बसेको बैठकमा कुनै निर्णयउपर राय बाझिएमा प्रमुख सूचना आयुक्त र दुबैजना सूचना आयुक्तहरू उपस्थित भएको अर्को बैठकमा सो राय बाझिएको विषय निर्णयार्थ पेश गर्नुपर्ने छ ।

४. बैठकको सूचना

प्रमुख सूचना आयुक्तसँग परामर्श गरी आयोगको सचिवले बैठक बस्ने मिति, समय र स्थानको सूचना बैठक बस्ने समयभन्दा कम्तीमा २४ घण्टाअघि सूचना आयुक्तहरूलाई उपलब्ध गराउने छ । यस्तो सूचना लिखित दिन सम्भव नभए मौखिक रूपमा पनि दिन सकिने छ ।

५. बैठक स्थान

आयोगको बैठक सचिवालय परिसरमा वा पूर्वनिर्णय गरी अन्यत्र पनि बस्न सक्नेछ ।

६. बैठकको कार्यसूची

प्रमुख सूचना आयुक्तसँग परामर्श गरी आयोगको सचिवले बैठकको छलफलको कार्यसूची बैठक बस्ने समयभन्दा १२ घण्टाअघि सूचना आयुक्तहरूलाई उपलब्ध गराउनु पर्नेछ ।

७. नियमित र अन्य बैठक

आयोगको बैठक नियमित रूपमा प्रत्येक महिनामा कम्तिमा २ पटक बस्नेछ । आयोगको आवश्यकता अनुसार अन्य दिनमा पनि बैठक बस्न सक्नेछ । यसका साथै कुनै आयुक्तले आयोगको बैठक बस्न आवश्यक ठानेर विषयवस्तु खुलाई प्रमुख सूचना आयुक्तसमक्ष बैठक बोलाउन लिखित माँग गरेमा त्यस्तो माँग भएको २४ घण्टाभित्र आयोगको बैठक बोलाउनु पर्नेछ ।

८. प्रस्ताव पेश गर्नुपर्ने

कार्यसूची अन्तर्गत आयोगको बैठकमा छलफल र निर्णयार्थ पेश हुने विषयमा तोकिएको ढाँचामा सचिवले प्रस्ताव प्रस्तुत गर्नु पर्नेछ ।

९. आयोगको निर्णय अभिलेख र प्रमाणीकरण

१. बहुमत सूचना आयुक्तहरूको राय आयोगको निर्णय मानिनेछ ।

२. आयोगका निर्णयहरू सचिवले प्रमाणित गरी सचवालयमा राख्नेछ ।

३. सचिवबाट प्रमाणित भैसकेका निर्णयहरूको प्रतिलिपि डिजिटल वा मुद्रित रूपमा प्रमुख सूचना आयुक्त र सूचना आयुक्तहरूलाई उपलब्ध गराउनु पर्नेछ ।

१०. आयोगको निर्णय र आदेश सम्बन्धी पत्राचार

सचिवले आयोगको निर्णय र आदेशहरू त्यस्तो आदेश वा निर्णय भएको ७ (सात) दिनभित्र सम्बन्धित निकायमा पत्राचार गर्ने व्यवस्था मिलाउनु पर्नेछ । तर आयोगको निर्णय अनुसार तुरुन्त सार्वजनिक गर्नुपर्ने वा पत्राचार गर्नुपर्ने विषयमा तत्काल सार्वजनिकीकरण वा पत्राचारको व्यवस्था सचिवले मिलाउनुपर्नेछ ।

११. आयोगको बैठकमा आमन्त्रण गर्न सकिने

आयोगले आवश्यक देखेमा यसै आयोगका र अन्यत्रका व्यक्तिहरूलाई पनि बैठकमा आमन्त्रण गर्न सक्नेछ ।

१२. आयोगको बैठकमा सचिवालयका कर्मचारीको उपस्थिति

सचिवले बैठकमा सहजीकरण र सहयोगका लागि आवश्यकता अनुसार सचिवालयका एकजना अधिकृत स्तरका कर्मचारीलाई खटाउन सक्नेछ । तर काम, कारवाहीको प्रकृति, महत्व र गांभिर्यलाई दृष्टिगत गरी अति संवेदनशील विषयमा आयोगले सचिवबाहेक कसैलाई पनि बैठकमा संलग्न नगराउन सक्नेछ ।

१३. बैठक भत्ता

बैठकमा उपस्थित हुने व्यक्तिलाई आयोगको सचिवालयले जनही एक हजार पाँचसय रुपैयाँ बैठक भत्ता उपलब्ध गराउनेछ । कार्यालय खुलेको दिनको कार्यालय समयभित्र बैठक बसेको भए यो भत्ता प्रमुख सूचना आयक्त, सूचना आयुक्तहरू,आयोगका सचिव र कर्मचारीले पाउने छैनन्, अन्यत्रका आमन्त्रितरूले भने पाउने छन् । यो भत्ता (पारिश्रमिक) करयोग्य हुनेछ ।

१४. विविध

यो कार्यविधिमा कुनै परिमार्जन गर्नुपर्ने आवश्यकता भएमा आयोगको निर्णयानुसार परिमार्जन वा थपघट गर्न सकिनेछ ।

(**द्रष्टव्य** : प्रमुख सूचना आयुक्त र सचिव भन्नाले क्रमशः कार्यवाहक प्रमुख सूचना आयुक्त र निमित्त सचिव समेतलाई जनाउनेछ ।)

परिच्छेद ७

आयोगका केही निर्णय र आदेशहरू

सूचना सार्वजनिक गर्ने सम्बन्धमा आयोग आफैले जारी गरेका आदेश

१) नेपाल सरकारका सम्पूर्ण मन्त्रालय र विभागका वेवसाइटमा सूचनाको हकसम्बन्धी ऐन २०६४ डिजिटल रुपमा हेर्न र छाप्न सकिने गरी राख्न वा उक्त ऐन उपलब्ध गर्न/हेर्न सकिने सूचना तथा संचार मन्त्रालयको वेवसाईटको वा अन्य आधिकारीक वेवसाइटको लिङ्क राख्न अनुरोध गर्ने ।

(निर्णय मिति : २०६५ असार १३ शुक्रबार, बैठक संख्या ०३)

२) सूचनाको हकसम्बन्धी ऐन २०६४ मा व्यवस्था भएबमोजिम सबै सरकारी निकायले आफ्नो कार्यालयको कार्यविवरण स्पष्टसँग सूचिकृत गरेर राख्ने र ती सूचना हरेक तीनतीन महिनामा अध्यावधिक गर्दै प्रकाशन गरी जनतालाई सुसूचित गराउने कार्यलाई अझै बढी गति दिनका लागि नेपाल सरकारका सचिवहरूलाई पत्राचार गरी अनुरोध गर्ने ।

(निर्णय मिति : २०६५ भदौ १२ गते बैठक संख्या ०५)

१, नेपाल विद्युत प्राधिकरणसँग विजुली वितरण नहुने (लोड सेडिङ) को समय परिवर्तन हुनासाथ सोको जानकारी/सूचना आमजनताले थाहा पाउने गरी उपयुक्त माध्यमहरूबाट नियमित रुपमा सार्वजनिक गर्न अनुरोध गर्ने ।

२, चिकित्सकहरूले विरामीको उपचार गर्ने क्रममा रोग र निदानसम्बन्धी सूचना र औषधीको नाम (प्रेस्क्रिप्सन) तथा परीक्षण (टेस्ट) सम्बन्धी सिफारिस लेख्दा विरामीको हितलाई ध्यानमा राखी आमसाक्षरले बुझ्ने गरी लेख्ने व्यवस्था गर्न, गराउन नेपाल चिकित्सक संघ र नेपाल चिकित्सा परिषदलाई अनुरोध गर्ने निर्णय गरियो । साथै चिकित्सकले उपलब्ध गराएको उपचार र औषधीको प्रयोगसम्बन्धी प्राविधिक जानकारी औषधी विक्रेताले सम्बन्धित व्यक्तिलाई वेग्लै कागतमा सर्वसाधारणले बुझ्ने गरी लिखित रुपमा दिने व्यवस्था गर्न, गराउन औषधी व्यवस्था विभागसँग अनुरोध गर्ने ।

(निर्णय मिति : २०६५।०८।१० बैठक संख्या १०)

१) नेपालका विभिन्न कलेज तथा क्याम्पसहरूलाई सम्बन्धन दिने अधिकारप्राप्त शैक्षिक निकायहरू, विश्वविद्यालय तथा उच्चमाध्यमिक शिक्षा परिषदलाई आफूले सम्बन्धन दिएका शैक्षिक संस्था, क्याम्पस तथा कलेजहरूको नाम, ठेगाना, परिचय तथा सम्बन्धन दिँदा सम्बन्धन माग गर्ने संस्थाले पूरा गर्नुपर्ने भौतिक पूर्वाधार तथा शैक्षिक गुणस्तरका बारेको जानकारी नियमित रूपमा आमसंचारका माध्यमहरूबाट सार्वजनिक गराउन विश्वविद्यालयहरू तथा उच्चमाध्यमिक शिक्षा परिषदका नाममा आदेश जारी गर्ने ।

(निर्णय मिति : २०६६।१०।२१ बैठक संख्या २१)

१) वैदेशिक रोजगारसम्बन्धी सूचना आमनागरिकका लागि निक्कै महत्वपूर्ण र सरोकारको विषय भएको हुँदा वैदेशिक रोजगारमा पठाउन पाउने मुलुक, पठाउने प्रक्रिया, लाग्ने शुल्क, पाउने पारिश्रमिक, सुविधा र सेवाशर्त, आधिकारिक एजेन्टलगायतका सम्पूर्ण जानकारी आमनागरिकले सजिलैसँग पाउने गरी नियमित रूपमा सार्वजनिक गर्न र गराउन श्रम मन्त्रालय र श्रम विभागलाई आदेश दिने ।

२) काठमाडौँ महानगरपालिका क्षेत्रभित्र सबै प्रकारका सवारी साधन पार्किङका सम्बन्धमा तोकिएको पार्किङ क्षेत्र, पार्किङ गर्दा लाग्ने शुल्क, पार्किङ गर्दा शुल्क लिने जिम्मेवार र आधिकारिक निकायको नाम ठेगाना र पार्किङ क्षेत्रको जिम्मा लिने निकायले पालन गर्नुपर्ने दायित्वका बारेमा सम्बन्धित पार्किङ क्षेत्रमा सबैले देख्ने गरी राख्न र सरोकारवालाले मागेका बेला पार्किङसम्बन्धी सम्पूर्ण जानकारी उपलब्ध गराउने व्यवस्था गर्न काठमाडौँ महानगरपालिकालाई आदेश दिने ।

(निर्णय मिति : २०६७।०२।२४ बैठक संख्या २३)

१) नेपालमा सूचनाको हकसम्बन्धी ऐन, २०६४ विधिवत कार्यान्वयन प्रारम्भ भएको दिन भदौ ३ गतेको दिनलाई हरेक वर्ष राष्ट्रिय सूचना दिवसको रुपमा विषेश कार्यक्रम आयोजना गरी मनाउने ।

(निर्णय मिति : २०६७।०४।१३ बैठक संख्या २५)

१) सम्मानित सर्वोच्च अदालतले परीक्षार्थीले आफ्नो उत्तरपुस्तिकाको प्रमाणित प्रतिलिपि हेर्न पाउने राष्ट्रिय सूचना आयोगको निर्णयलाई स्थापित गरेको हुँदा शैक्षिक संस्थाका परीक्षा संचालन गर्ने सम्पूर्ण निकायलाई परीक्षार्थीको उत्तरपुस्तिका हेर्न पाउने व्यवस्था गर्न गराउनका लागि आदेश गर्ने ।

२) शैक्षिक संस्थाहरूले संचालन गर्ने प्रायोगात्मक परीक्षासँग सम्बन्धित कागतपत्रहरू परीक्षा संचालन गर्ने मूल निकायमा नरही शैक्षिक संस्थाहरूमा नै रहने प्रचलन भएको तथा परीक्षार्थीले उत्तरपुस्तिका हेर्न पाउने अधिकार स्थापित भएको सन्दर्भमा प्रायोगात्मक परीक्षासँग सम्बन्धित कागतपत्रहरू पनि उत्तरपुस्तिकाकै अंग भएको हुनाले प्रायोगात्मक परीक्षासँग सम्बन्धित सबै कागत पत्र सुरक्षित राख्न र परीक्षार्थीले मागेको बेलामा उपलब्ध गराउन सबै शैक्षिक संस्थालाई आदेश जारी गर्ने ।

(निर्णय मिति : २०६७।०५।१९ बैठक संख्या २९)

उत्तरपुस्तिकाको प्रतिलिपि उपलब्ध गराउने व्यवस्था सम्बन्धमा राष्ट्रिय सूचना आयोगको आदेश

१. लोकतान्त्रिक व्यवस्था भएका र सूचनाको हकसम्बन्धी ऐन लागू भएका देशहरूमा नागरिकले सार्वजनिक निकायमा रहेका सार्वजनिक सरोकारका र आफूसँग सम्वन्धित सूचना माग्ने र पाउने अधिकार हुन्छ । नेपालमा पनि सूचनाको अधिकार नागरिकको मौलिक हकको रूपमा स्थापित भइसकेको र सूचनाको हकबारेको ऐन प्रचलनमा आइसकेको छ ।

नेपाल अधिराज्यको संविधान २०४७ ले नेपाली नागरिकलाई सार्वजनिक सरोकारको विषयको सूचना माग्न पाउने हक प्रत्याभूत गरेको थियो, पछि नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ को धारा २७(१) ले त्यसमा आफ्नो विषयको सूचनासमेत माग्न पाउने थप व्यवस्था गरेर मौलिक हकको रूपमा रहेको सूचनाको हकको क्षेत्र विस्तार र व्यापक गरेको छ । संविधानले यसरी प्रदान गरेको नागरिकको मौलिक हकको संरक्षण, संवर्द्धन गर्दै राज्यका काम कारवाही खुला र पारदर्शी बनाउन सूचनाको हकसम्बन्धी ऐन, २०६४ लागू भएको हो । ऐनको दफा ३ मा प्रत्येक नेपाली नागरिकलाई सार्वजनिक निकायमा रहेको सूचनामा हक र पहुँच हुने र दफा ३० (२) मा कुनै सरोकारवाला व्यक्तिले सार्वजनिक निकायमा रहेका आफूसँग सम्बन्धित विषयको सूचना माग गरेमा निजलाई सो सूचना उपलब्ध गराउनु पर्ने स्पष्ट व्यवस्था गरिएको छ ।

संविधान र ऐनमा भएका उक्त व्यवस्थाहरू कार्यान्वयन गराउनका लागि गठित राष्ट्रिय सूचना आयोगले शंकरदेव क्याम्पस, पुतलीसडक, काठमाडौँका विद्यार्थी विजय अर्यालले त्रिभुवन विश्वविद्यालय, परीक्षा नियन्त्रण कार्यालयका परीक्षा नियन्त्रकसँग आफूले दिएको २०६४सालको बी.बी.एस. प्रथम वर्षको विजनेस स्ट्याटिस्टिक्स र अंग्रेजी विषयको परीक्षाको उत्तरपुस्तिकाको प्रतिलिपि सूचनाको हकसम्वन्धी ऐनवमोजिम माग गर्दा नपाए पछि यस आयोगमा दिएको पुनारावेदनमा "परीक्षकको नाम नामेसी नखुल्ने व्यवस्था गरी उत्तरपुस्तिकाको प्रमाणित प्रतिलिपि निवेदक विजय अर्याललाई दिनू" भनी आयोगले मिति २०६६ भदौ १९ गते ठहर गरी त्रि.वि.वि. का परीक्षा नियन्त्रकलाई आदेश जारी गरेको थियो ।

यस्तै शंकरदेव क्याम्पस, पुतलीसडक, काठमाडौँका बी.बी.एस. तेस्रो वर्षमा अध्ययनरत विद्यार्थी शंकर पौडेलले त्रिभुवन विश्वविद्यालयले २०६५ सालमा लिएको बी.बी.एस. प्रथम वर्षको परीक्षाको अंग्रेजी विषयको उत्तरपुस्तिकाको प्रतिलिपि माग गरेको पुनरावेदनमा राष्ट्रिय सूचना आयोगले मिति २०६६ मंसिर १६ गते "यसअघि विजय अर्याल पुनरावेदक र प्रस्तुत विवादको विपक्षी त्रि.वि. परीक्षा नियन्त्रण कार्यालय समेत भएको सूचनाको हकसम्बन्धी ऐनअन्तर्गत उत्तरपुस्तिकाको प्रतिलिपि माग भएको विवादमा पनि पुनरावेदकलाई उत्तरपुस्तिकाको परीक्षकको नामनामेसी नखुल्ने गरी प्रमाणित प्रतिलिपि दिनु पर्ने" गरी अर्को आदेश जारी गरेको थियो ।

आयोगका ती आदेशहरू विरुद्ध त्रि.वि.वि. का रजिष्ट्रार भीमराज अधिकारीले सम्मानित सर्वोच्च अदालतमा रिट निवेदन दिनु भएकोमा सर्वोच्च अदालतबाट उत्तरपुस्तिका प्राप्त गर्ने विद्यार्थीहरूको हक संवैधानिक र कानूनी रूपमा प्रत्याभूत एवं अकुण्ठित मौलिक हक भएको मान्यता प्रतिपादन गर्दै २०६८ जेठ ४ गते उत्तरपुस्तिकाको प्रतिलिपि उपलब्ध गराउनू भनी निवेदक त्रिविका नाममा परमादेश जारी भयो । सर्वोच्चको आदेश छ : "..... आफ्नो विषयमा सूचना माग्ने हक प्रत्येक नागरिकलाई नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ को धारा २७(१) ले मौलिक हक प्रदान गरेको छ । सूचनाको हकसम्बन्धी ऐन, २०६४ को दफा ३(३) को प्रतिवन्धित सूचीमा उत्तरपुस्तिका समावेश भएको देखिदैन र सूचनाको हकसम्बन्धी ऐन, २०६४ अनुसार प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालयद्वारा जारी सूचनाको वर्गीकरणमा पनि उत्तरपुस्तिका परेको

देखिदैन । **तसर्थ, संविधानको धारा २७ अन्तर्गत आफ्नो उत्तरपुस्तिकाको प्रतिलिपि माग गर्ने र उत्तरपुस्तिकाको प्रतिलिपि पाउने प्रत्येक परीक्षार्थीको हक भएको** हुँदा परीक्षार्थीले निवेदक त्रिभुवन विश्वविद्यालयले तोकेको शर्तमा आफ्नो उत्तरपुस्तिकाको प्रतिलिपि पाउनु पर्छ । त्यसैले विपक्षी सूचना आयोगको मिति २०६६।५।२९ को निर्णय बदर गर्न परेन । तसर्थ सो हदसम्म प्रस्तुत रिट निवेदन खारेज हुने ठर्हछ । .....विपक्षी परिक्षार्थीलाई उत्तरपुस्तिकाको प्रतिलिपि उपलब्ध गराउनु भनी निवेदकको नाममा परमादेश जारी हुन्छ ।"

यो सन्दर्भको विद्यमान अवस्थामा "उत्तरपुस्तिका माग्न आउने विद्यार्थीलाई परीक्षकको नाम नामेसी नखुल्ने गरी उत्तरपुस्तिकाको प्रमाणित प्रतिलिपि दिनुपर्दछ" भन्ने आयोगको आदेश विवादरहित भइसकेको छ । अतः शैक्षिक संस्थाहरूले संचालन गर्ने परीक्षाको परीक्षाफल प्रकाशित भैसके पछि परीक्षार्थीले आफ्नो उत्तरपुस्तिका मागेमा मागगरेको उत्तरपुस्तिकाको प्रमाणित प्रतिलिपि सम्वन्धित शैक्षिक संस्थाका परीक्षा संचालन गर्ने निकायहरूबाट दिने, दिलाउने व्यवस्था गर्न, गराउन नेपाल सरकार, नेपाल सरकार शिक्षा मन्त्रालय, तथा विश्वविद्यालयहरूको नाममा यो अदेश जारी गरिएको छ ।

मिति : २०६८ भाद्र १९ गते ।

प्रयोगात्मक परीक्षाका सम्पूर्ण कागजातहरू सुरक्षित राख्ने र उपलब्ध गराउने सम्वन्धमा राष्ट्रिय सूचना आयोगको आदेश

१. नेपाल मेडिकल कलेज जोरपाटीका विद्यार्थी धिरज शाह लगायत आठ जना विद्यार्थीले प्रयोगात्मक परीक्षाको स्पटिङ पेपरको प्रमाणित प्रतिलिपि सूचनाको हकसम्वन्धी ऐन अन्तर्गत माग गरेकोमा सम्वन्धित निकायबाट मागेको सूचना नपाएपछि राष्ट्रिय सूचना आयोगमा ती विद्यार्थीहरूले दिएको निवेदनउपर कारवाही हुँदा अयोगबाट मिति २०६७।०७।१७ मा काठमाडौँ विश्वविद्यालय धुलिखेल, काभ्रेका प्रमुखका नाममा : "प्रयोगात्मक परीक्षाको स्पटिङ पेपरबाट परीक्षार्थीले आफू उचित मूल्यांकित भए/नभएको थाहा पाउन सक्ने हुँदा तथा मिसिलमा संलग्न प्रमाणको रूपमा निवेदकले पेश गरेका अघिल्लो वर्षका स्पटिङ पेपर हेर्दा स्पटिङ पेपरहरू व्यवस्थित गरी सुरक्षासाथ राख्न सकिने र राख्नुपर्ने प्रकृतिको सूचना देखिएकोले परीक्षार्थीसँग सम्बन्धित प्रयोगात्मक खण्डका स्पटिङ पेपर लगायतका अन्य सम्पूर्ण कागतपत्रहरू व्यवस्थित र सुरक्षित गरी राख्नु वाञ्छनीय देखएकोले अब उप्रान्त स्पटिङ पेपरका साथै प्रयोगात्मक परीक्षाका अन्य सम्पूर्ण कागजातहरू सरोकारवालाले माग गरेको बखत तुरुन्त उपलब्ध गराउने गरी व्यवस्थित गरी सुरक्षाका साथ राख्न काठमाडौँ विश्वविद्यालयबाट सम्बन्धन प्राप्त सम्पूर्ण मेडिकल कलेजहरूलाई सोही काठमाडौँ विश्वविद्यालय मार्फत् जानकारी गराउन" भनी आदेश जारी भएको थियो ।

त्यस्तै र अन्य विविध विषयका प्रयोगात्मक परीक्षाहरू नेपाल सरकारबाट स्वीकृति प्राप्त एवं विश्वविद्यालयहरूबाट सम्बन्धन प्राप्त कलेज, विद्यालय लगायतका शैक्षिक संस्थाहरूबाट पनि नियमित रूपमा लिइने हुँदा त्यस्ता प्रयोगात्मक परीक्षा संचालन गर्ने शैक्षिक संस्थाहरूले प्रयोगात्मक परीक्षाका स्पटिङ पेपरलगायतका अन्य सम्पूर्ण कागजातहरू सुरक्षित राख्ने र सरोकारवालाले मागेको वखत उपलब्ध गराउने कार्यव्यवस्था यथाशीघ्र गर्न गराउन, नेपाल सरकार, नेपाल सरकार शिक्षा मन्त्रालय, सबै विश्वविद्यालयहरूको नाममा यो आदेश जारी गरिएको छ ।

मिति : २०६८ भाद्र १९ गते ।

१) चुरे क्षेत्रबाट ढुंगा बालुवा निकासी गर्न रोक लगाइएको अवस्थामा सोही क्षेत्रभित्र पर्ने रौतहट जिल्लाको चन्द्रनिगाहपुर - ३, गैडाटारमा पर्ने चाँदी नदीबाट चाँदी नदी नियन्त्रण उपभोक्त समितिले अवैध रुपमा जन स्वयंसेवक संघ युवा क्लब नामक संस्थालाई ढुंगा तथा बालुवा निकासी गर्ने काम भइरहेको र तत्सम्बन्धमा स्थानीय सरोकारवाला संस्था एकीकृत महिला समूहका महिलाहरूले स्थानीय वन कार्यालयका कर्मचारीसँग जानकारी मागदा निजले यसबारे आफूलाई केही थाहा नभएको जवाफ दिएको भन्ने 'कारोवार दैनिक' पत्रिकाको मिति २०६८ मंसिर ६ गते पृष्ठ ८ मा प्रकाशित समाचारप्रति राष्ट्रिय सूचना आयोगको ध्यान आकर्षण भएको छ । यस सम्बन्धमा कुन प्रक्रियाबाट सो क्षेत्रको ढुंगा बालुवा निकासी भइरहेको छ भन्ने बारेमा जिल्लाभित्रको ढुंगा बालुवा निकासीको इजाजत दिने वैधानिक निकाय जिल्ला विकास समिति र जिल्ला वन कार्यालयहरूले सूचना प्रवाहमा उत्तरदायित्व भूमिका खेलेको देखिएन ।

नदीनाला, बन जंगल नेपालको प्रकृतिक साधन स्रोत भएकोले त्यसमा हरेक नेपाली नागरिकको स्वामित्व रहेको हुँदा नेपालका सम्पूर्ण नदीनाला, बन जंगलहरूमा भइरहेको कुनै पनि कार्यको सम्बन्धमा सूचना पाउने आम नेपालीको अधिकार हो । नेपालको अन्तरिम संविधानको धारा २७ मा यो अधिकार नागरिकको मौलिक हकको रुपमा व्यवस्थित गरिएको छ । साथै सूचनाको हकसम्बन्धी ऐन, २०६४ सोही नागरिक हकको संरक्षण, सम्बर्द्धन र प्रचलनका लागि बनेको छ । अतः माथि उल्लिखित चाँदी नदीबाट बालुवा ढुंगा निकासी भइरहको

सम्पूर्ण गतिविधिको जानकारी सार्वजनिक रुपमा गराउनु वांछनीय देखिन्छ । अतः ढुंगा बालुवा निकासी गर्ने काम नेपालका अन्य कुनकुन भागमा के कसरी भइहेको छ सो को जानकारी यस्तो कामको इजाजत दिने निकायहरूले तपसिल बमोजिम नियमित रुपमा सार्वजनिक गर्ने व्यवस्था गर्न गराउन सूचनाको हकसम्बन्धी ऐन, २०६४ को दफा १९ ग अनुसार यो आदेश जारी गर्ने ।

साथै चाँदी नदी नियन्त्रण उपभोक्त समितिले चाँदी नदीबाट ढुंगा बालुवा निकासी गर्ने इजाजत दिएको सम्बन्धमा सूचना स्थानीय रुपमासार्वजनिक गर्न र आयोगलाई सात दिनभित्र यसको जानकारी दिन सम्बन्धित निकायहरूलाई आदेश जारी गर्ने ।

सार्वजनिक गर्नु पर्ने सूचना :

ठेक्काको इजाजत दिने निकाय

ठेक्काको इजाजत पाएको व्यक्ति, निकाय

बालुवा ढुंगा झिक्न अनुमति दिइएको क्षेत्र र क्षेत्रफल

बालुवा ढुंगा झिक्न अनुमति दिइएको परिमाण

अनुमतिका लागि ठेक्का दिइएको रकम

ठेक्काको अवधि । ..... देखि ..... सम्म ।

सूचना सार्वजनिक गर्ने विधि :

इजाजत दिने निकायको प्रांगणमा सबैले देख्ने र नष्ट नहुने गरी सूचना पाटीमा राख्ने ।

ढुंगा बालुवा निकालिने क्षेत्रमा सबैले देख्ने र नष्ट नहुने गरी सूचना पाटीमा राख्ने ।

नेपाली नागरिकले माग्न आएका बखत तुरुन्त पाउने सम्बन्धित निकायका सूचना अधिकारी वा कार्यालय प्रमुखले व्यवस्था गर्ने ।

२) दैलेख जिल्लाको कट्टी खोला जलविद्युत् आयोजना स्थानीय जनताको श्रमदान तथा विभिन्न निकायको लगानीमा तीन वर्षअघि सुरु भएको तथा निर्माण कार्य सम्पन्न भएको रिपोर्टको आधारमा उद्घाटन गर्न जाँदा योजना स्थलमा विद्युत उत्पादन गर्ने संरचना नै नभएको भन गोरखापत्र दैनिकको मिति २०६८ मंसिर १२ गतेको अंकमा प्रकाशित 'न बन्यो अयोजना न बल्यो बिजुली, उद्घाटन गर्न गएका अतिथि जिल्लाराम' शीर्षक समाचारमा आयोगको ध्यान अकृष्ट भएको छ । यस सम्बन्धमा कट्टी खोला जलविद्युत आयोजनाको बारेमा सम्पूर्ण सूचना अस अयोगमा उपलब्ध गराउन सूचनाको हकसम्बन्धी ऐन, २०६४ को दफा १९ ग अनुसार सम्बन्धित निकायको नाममा यो आदेश जारी गर्ने ।

(निर्णय मिति : २०६८।०८।१८ बैठक संख्या ३१)

परिच्छेद ८
परिशिष्ट १

नेपालमा सूचनाको हकको कानुनी परिवेशको विकास

(विगत वर्षका वार्षिक प्रतिवेदनहरूबाट)

सूचनाको हकसम्बन्धी ऐन, २०६४ को दफा ३ ले प्रत्येक नेपाली नागरिकलाई सूचनाको हक र सार्वजनिक निकायमा रहेको सूचनामा पहुँचको अधिकार दिएको छ ।

यसअघि, सबैभन्दा पहिले नेपाल अधिराज्यको संविधान २०४७ ले नेपाली नागरिकलाई सूचनाको हक मौलिक हकको रूपमा दिएको थियो । तर यससम्बन्धी ऐनको अभावमा सूचनाको हकको कार्यान्वयन सहज र सरल थिएन ।

नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ मा पनि सूचनाको हकलाई नागरिकको मौलिक हकको रूपमा व्यवस्थित गरिएको छ :

"प्रत्येक नागरिकलाई आफ्नो वा सार्वजनिक सरोकारको कुनै पनि विषयको सूचना माग्ने र पाउने हक हुनेछ । तर कानूनद्वारा गोप्य राख्नुपर्ने सूचनाको जानकारी दिन कसैलाई पनि कर लगाएको मानिने छैन ।" (धारा २७)

२०६३ सालको जनआन्दोलनको सफलताको फलस्वरूप पुनर्स्थापित व्यवस्थापिका संसद्ले २०६४ साल साउन २ गते सूचनाको हकसम्बन्धी ऐन, २०६४ पारित गर्‍यो र साउन ५ गते सभामुखबाट प्रमाणित भयो । ऐनको व्यवस्थाअनुसार ऐन प्रमाणित भएको तीस दिनपछि अर्थात् २०६४ साल भदौ ३ गतेदेखि यो ऐन लागू भयो ।

नेपाली नागरिकले सूचनाको हक सर्वप्रथम मौलिक हकको रूपमा पाएको सत्र वर्षपछि मात्र सूचनाको हकसम्बन्धी ऐन बन्यो । यसबीच सूचनाको हकको कार्यान्वयन आमनागरिका लागि सहज थिएन । यसका लागि अदालतको सहारा लिनु आवश्यक हुन्थ्यो ।

सूचनाको हकसम्बन्धी ऐनले सार्वजनिक निकायको परिभाषालाई व्यापक बनाएर नागरिकसँग सरोकार राख्ने सबैखालका निकाय र सरकारी निकायहरूलाई नागरिकप्रति उत्तरदायी बनाएको छ । सार्वजनिक निकायमा भएका सूचनामा नागरिकको पहुँचको अधिकारलाई सुनिश्चित गरेकोछ । सार्वजनिक निकायहरूले आफ्ना सबै सूचना नागरिकले नमागेको अवस्थामा पनि तीनतीन महिनामा सार्वजनिक गर्नुपर्ने दायित्व छ । साथै नागरिकले आफ्नो बारेको सूचना सरोकारवाला निकायसँग माग्न पाउने अधिकार पनि दिएको छ । यसरी सूचनाको हकसम्बन्धी ऐनले लोकतान्त्रिक व्यवस्थामा नागरिकले पाउने एउटा महत्वपूर्ण हकलाई व्यावहारिक रूपमा उपभोग गर्न सक्ने बाटो खोलिदिएको छ ।

सूचनाको हकसम्बन्धी ऐनको कार्यान्वयन प्रभावकारी रूपमा भयो भने यसले राज्यका सम्पूर्ण अंग र सार्वजनिक निकायहरूलाई जनताप्रति उत्तरदायी, पारदर्शी, संवेदनशील र सक्रिय बनाउन सक्छ; गोपनीयताको संस्कारमा हुर्केको प्रशासनिक संयन्त्रमा परिवर्तन ल्याउन सक्छ र जनउत्तरदायी, पारदर्शी लोकतान्त्रिक शासन व्यस्थालाई बलियो बनाउन सक्छ । यसको सफल कार्यान्वयनले शासक र नेतृत्ववर्गलाई जनउत्तरदायी बन्न बाध्य बनाउँछ । भ्रष्टाचारको महाजालबाट समाज र राष्ट्रलाई जोगाउँदै लोकतन्त्रलाई बलियो बनाउँछ ।

वास्तवमा सूचनाको हकबिना जनताका अरु अधिकारहरू अधुरा हुन्छन् । त्यसैले जनतालाई शक्तिसम्पन्न बनाउने सूचनाको हकलाई पूर्णता दिनु अति आवश्यक छ ।

अन्तरराष्ट्रिय प्रचलन र अनुभव

सन् १९४६ मा संयुक्त राष्ट्र संघले एउटा प्रारम्भकालीन प्रस्ताव पारित गरेको थियो । त्यो प्रस्तावमा भनिएको थियो :

सूचनाको हक मानिसको मौलिक अधिकार हो ... यो संयुक्त राष्ट्र संघ जुन स्वतन्त्रताका लागि समर्पित छ ती सबै स्वतन्त्रतालाई जाँच्ने आधार/कसी हो ।

सन् १९४८ मा संयुक्त राष्ट्र संघले जारी गरको मानवअधिकारको विश्वव्यापी घोषणाको धारा १९ मा सूचनाको अधिकारलाई यसरी स्पष्ट पारिएको छ :

"हरेक व्यक्तिलाई विचार र अभिव्यक्तिको स्वतन्त्रताको अधिकार छ । यो अधिकारभित्र कुनै बाधा बिना कुनै पनि विचार मान्ने र कुनै पनि माध्यमबाट र सीमाको बन्धनबिना सूचना खोज्ने, पाउने र बाँडने स्वतन्त्रता पर्छ ।"

अभिव्यक्ति स्वतन्त्रताका सम्बन्धमा नागरिक तथा राजनीतिक अधिकारसम्बन्धी अन्तरराष्ट्रिय अनुबन्ध, १९६६ मा पनि मानवअधिकारको विश्वव्यापी घोषणापत्रमा रहेको व्यवस्था सरह नै सूचनाको हकको व्यवस्था गरिएको छ :

- प्रत्येक व्यक्तिलाई बिनाकुनै हस्तक्षेप आफ्नो विचार राख्न पाउने अधिकार हुनेछ ।

- प्रत्येक व्यक्तिलाई अभिव्यक्ति स्वतन्त्रताको अधिकार हुनेछ, जसअन्तर्गत कुनै बन्देज वा सीमा बिना आफूले चाहेको सूचना तथा विचार खोज्ने, प्राप्त गर्ने तथा त्यस्तो सूचना वा विचार मौखिक, लिखित वा मुद्रित रूपमा वा कलात्मक रूपमा वा आफ्नो छनौटको अन्य कुनै माध्यमद्वारा प्रसार गर्न पाउने स्वतन्त्रता हुनेछ । (धारा १९)

त्यस्तै, मानवअधिकार तथा मौलिक स्वतन्त्रताको संरक्षणसम्बन्धी युरोपेली अभिसन्धि १९५० को धारा १०मा; मानवअधिकारसम्बन्धी अमेरिकी अभिसन्धि १९६९ को धारा १३ मा; मानवअधिकार तथा मानिसको अधिकारसम्बन्धी अफ्रिकी बडापत्र १९८१ को धारा ९ मा अभिव्यक्ति स्वतन्त्रता र सूचनाको हकको व्यवस्था गरिएको छ ।

युरोपका विभिन्न मुलुकमा सूचनाको हक संविधान र कानुनमा व्यवस्था गरिएको लामो इतिहास छ । स्विडेनको संविधानमा १७७६ देखि नै सूचनाको स्वतन्त्रताको प्रत्याभूति गरिएको थियो । कुनै विशेष कानुनले नरोकेसम्म सरकारी निकायका काम कारवाही पारदर्शी हुन्छन् भन्ने मान्यताले त्यहाँको समाजमा, विचार र व्यवहारमा दरोसँग जरा गाडिसकेको छ ।

फिनल्याण्डमा सन् १९५१ मा "सरकारी लिखतहरूको सार्वजनिक स्वरूपका बारेमा कानुन बनेको थियो भने डेनमार्क र नर्वेमा सन् १९७० मा सूचनामा पहुँचसम्बन्धी ऐन लागू भएको थियो ।

संयुक्त राज्य अमेरिकामा सन् १९६६ मा सूचनाको स्वतन्त्रतासम्बन्धी ऐन लागू भएको थियो , जसमा खुलापन/पारदर्शिता अर्थात् सूचना सार्वजनिक गर्ने काम स्वाभाविक र सूचना लुकाउने काम अपवाद मानिन्छ ।

भारत मा सन् २००५ देखि सूचना अधिकार ऐन देशभरि लागू भयो । त्यहाँ सूचनाको हकको लागि चलेको आन्दोलन अरु विकासशील मुलुकहरूका लागि पनि उदाहरणीय छ । भारतमा सूचनाको हक संविधानमा उल्लेख नभएता पनि वाक् तथा अभिव्यक्ति स्वतन्त्रताको हिस्साको रूपमा सूचनाको हक रहेको व्याख्या गरेर यसलाई बल दिएको थियो भने गाउँलेहरूको काम गर्न पाउने, उचित ज्याला र काम गरेको

अभिलेख हेर्न पाउनका लागि भएको नागरिक आन्दोलनले सूचनाको हकसम्बन्धी कानुन बनाउन सरकारलाई बाध्य पारेको थियो ।

अहिले संसारका सत्तरी भन्दा धेरै मुलुकमा सूचनाको हकसम्बन्धी ऐन लागू भएको छ ।

नेपालको प्रयास र अनुभव

नेपालमा सूचनाको हकलाई संवैधानिक र कानुनी रूपमा स्थापित गर्न तथा सूचनाको हकसम्बन्धी ऐन निर्माण गर्न विभिन्न पक्षले भूमिका खेलेका छन् ।

- अन्तरराष्ट्रिय अनुवन्धहरू
- अदालतको सक्रियतावादी भूमिका
- लोकतन्त्रान्त्रिक आन्दोलन
- पत्रकार र नागरिकसमाजको आन्दोलन

अन्तरराष्ट्रिय अनुवन्धहरू

नेपालका राष्ट्रिय कानुनहरूले नेपालद्वारा अनुमोदन वा हस्ताक्षर गरिएका अन्तरराष्ट्रिय अनुवन्धहरूलाई संविधान तथा कानुनसरह मान्यता दिने व्यवस्था गरेको कारणले पनि सूचनाको हकलाई नेपालले पालन गर्नु पर्ने वाध्यकारी अवस्था थियो र छ पनि । नेपालले नागरिक तथा राजनितिक अधिकारसम्बन्धी अन्तरराष्ट्रिय अनुबन्ध १९६६ लाई सन् १९९१ को मे १४ मा अनुमोदन गरिसकेको छ । त्यसैगरी, नेपालको सन्धि ऐन, २०४७ को दफा ९ अनुसार नेपाल पक्ष भएका अन्तरराष्ट्रिय सन्धिहरू नेपालका कानुन सरह लागु हुन्छन् र त्यस्ता सन्धिहरूको प्रावधान प्रचलित नेपाली कानुनसँग बाझिएमा बाझिएको हदसम्म सन्धिकै प्रावधान मान्य हुन्छ । यसप्रकार नागरिक तथा राजनीतिक अधिकारसम्बन्धी अन्तरराष्ट्रिय अनुबन्धमा निहित अभिव्यक्ति स्वतन्त्रता तथा सूचनाको हकसम्बन्धी प्रावधान नेपालका लागि राष्ट्रिय कानुनकै एक भाग पनि हो । त्यसैले अन्तरराष्ट्रिय अनुबन्धअनुरूप नेपालले प्रचलित ऐनकानुनहरूलाई समय सापेक्ष रूपमा परिमार्जन र संशोधन गर्दै लग्नु आवश्यक हुन्छ ।

अदालतको सक्रियतावादी भूमिका

२०४७ सालको संविधानमा सूचनाको हकलाई नागरिकको मौलिक हकको रूपमा स्थापित गरेपछि सर्वोच्च अदालतबाट सूचनाको हकको पक्षमा महत्वपूर्ण र ऐतिहासिक निर्णयहरू भएका छन् । तीमध्ये सर्वोच्च अदालतका दुइटा फैसला ऐतिहासिक र उल्लेखनीय छन् ।

१: टनकपुर बाँध सम्बन्धी मुद्दामा सर्वोच्च अदालतको फैसला । त्यसको अंश यस्तो छ :

"संविधानको धारा १६ ले सार्वजनिक महत्त्वको कुनै विषयमा सूचना माग्ने र पाउने अधिकार देशका प्रत्येक नागरिकलाई प्रदान गरेको छ । सरकारबाट गरिने यस्ता सबै काम कारवाहीहरू जसबाट पूरै राष्ट्रलाई वा सर्वसाधारण जनताको कुनै वर्ग वा समुदायलाई प्रत्यक्ष वा अप्रत्यक्ष रूपमा असर पर्न सक्तछ, सार्वजनिक महत्त्वका हुन्छन्; यस्ता सार्वजनिक महत्त्वका विषयमा सरकारले अपनाएको नीति र गरेका निर्णय र कामहरूको सम्बन्धमा जानकारी दिने एकातिर सरकारको कर्तव्य हो भने अर्कोतिर त्यस्तो सूचना माग्ने र पाउने नागरिकको अधिकार पनि हो ।" (सर्वोच्च अदालत बुलेटिन, वर्ष १, अङ्क ११, पृ. १ ।)

२: अरुण तेस्रो मुद्दामा सर्वोच्च अदालतको फैसला । त्यसमा अदालतले सूचनाको हकसम्बन्धी कानुनको आभावलाई हृदयंगम गरी आठ वटा नियम पालन गर्दै सूचना दिने निर्णय गर्‍यो । उक्त नियमहरू 'आवश्यक नियम कानून नबनेसम्म लागू रहनेछन्' भनेर त्यस निर्णयले सूचनाको हक ऐन नबनेसम्मका लागि एउटा आधार बनाइ दियो भने 'लिखतहरूको गोप्यतासम्बन्धी कानून लागू नहुँदा सम्बन्धित सबैलाई कठिनाइ र अनिश्चितताको स्थितिमा अल्मलिई रहनुपर्ने हुँदा उक्त कानूनलाई लागू गर्न' वा अन्य कानूनी व्यवस्था यथाशक्य चाँडो गर्नको लागि सरकारको ध्यानाकर्षण समेत गर्‍यो । (नेपाल कानून पत्रिका २०५१, अङ्क १, पृ. ५८ ।)

यी दुई मुद्दाका सन्दर्भका साथै योगी नरहरिनाथको मुद्दामा सर्वोच्च अदालतले सामान्यतया के कस्ता विषय गोप्य रहन्छन् भन्ने ६ वटा बुँदामा स्पष्ट पार्‍यो । (योगी नरहरिनाथ वि. श्री ५ को सरकार मन्त्रिपरिषद्समेत, सं २०५४ को रिट नं. ३१९३, आदेश मिति २०६०/३/१२ ।) । त्यसैगरी शाही शासनकालमा एफएम रेडियोहरूले समाचार सङ्कलन गरेर प्रसारण गर्न रोक लगाएको र कार्यक्रमको विषयमा अनुचित निर्देशन दिइएको विरुद्धमा सूचना र अभिव्यक्तिको अधिकारको हनन भएको भनेर परेको मुद्दामा सर्वोच्च अदालतको विशेष इजलासले सरकारले दिएको निर्देशन बदर गर्दै दिएको निर्णय पनि महत्वपूर्ण छ :

"..... यसैले प्रत्येक नागरिकलाई कुनै पनि सार्वजनिक महत्त्वको विषयमा आफ्नो विचार तथा अभिव्यक्ति रेडियोद्वारा सार्वजनिक महत्त्वका विषयमा सूचना पाउने एवं अरूका विचार तथा अभिव्यक्ति प्राप्त गर्ने अधिकार पनि संविधानद्वारा व्यवस्थित विचार अभिव्यक्तिको स्वतन्त्रता तथा सूचनाको हकको अन्तरभूत अङ्गको रूपमा रहेको मान्नुपर्ने हुन आउँछ ।" (माधब कुमार बस्नेत वि. सूचना तथा सञ्चार मन्त्रालय, नेपाल कानून पत्रिका, २०५८, अङ्क ७ र ८, पृ. ३९२ ।)

सूचनाको हक भनेर उल्लेख नगरिए तापनि अदालतका सूचनाहरू सरोकारवालाहरूले पाउने व्यवस्था सर्वोच्च अदालत नियमावली, २०१३ मा मिहीन रूपमा उल्लेख गरिएको छ । त्यसमा उल्लिखित सूचना दिने प्रवधानका प्रक्रियाहरू हेर्दा त्यो नियमावलीलाई सूचनाको हकसम्बन्धी ऐनको बीजारोपण भन्न सकिन्छ ।

सूचनाको हकलाई वाक् तथा प्रकाशन स्वतन्त्रतामा अन्तर्निहित मान्ने हो भने सूचनाको हकसम्बन्धी संकेत २००४ सालको वैधानिक कानुन (धारा ४) तथा अन्तरिम संविधान २००७ मा 'राज्यको नीतिका निर्देशक सिद्धान्तहरू' अन्तर्गत (धारा १६) पनि पाइन्छ ।

नेपाल अधिराज्यको संविधान, २०४७ ले यसअघिका संविधानहरूमा उल्लिखित वाक् तथा प्रकाशन स्वतन्त्रतालाई विचार तथा अभिव्यक्तिको स्वतन्त्रता भनी परिवर्तन गर्नुका साथै सूचनाको हकलाई बेग्लै मौलिक हकको रूपमा स्थापित गर्‍यो । त्यसपछि सूचनाको हकलाई कार्यान्वयन र उपचारको व्यवस्थासहित सूचनाको हकसम्बन्धी ऐनको आवश्यकता महसुस गरी यसका लागि प्रयासहरू भए । सर्वोच्च अदालतले यो अधिकारलाई फराकिलो रूपमा व्याख्या गरी ऐन बनाउने पृष्ठभूमि तयार पार्न सघायो ।

लोकतान्त्रिक आन्दोलन

लोकतान्त्रिक आन्दोलनले सूचनाको हकको प्रवर्द्धनका लागि सकारात्मक प्रभाव पारेको कुरा नेपाल अधिराज्यको संविधान २०४७ मा स्पष्ट देखिन्छ । सो संविधानले सूचनाको हकलाई नागरिकको मौलिक हकको रूपमा पहिलो पटक स्थापित गर्‍यो ।

त्यसपछि शाही शासनकालमा संचार माध्यमहरूमाथि, खास गरी रेडियोमाथि गर्न खोजिएको दमन र नियन्त्रणका विरुद्ध पत्रकार र रेडियोकर्मीका संस्थाहरूले चलाएको आन्दोलनले सूचनाको हकको पक्षमा ऐतिहासिक महत्वको काम गरेको छ । यसलाई सर्वोच्च अदालतका निर्णयहरूले पनि सघाएको छ ।

२०६३ को जनआन्दोलनको सफलतापछि पुनर्स्थापित व्यवस्थापिका संसद्ले सूचनाको हकसम्बन्धी ऐन पारित गरेर जनआन्दोलनको भावनालाई मूर्त रूप दिने काम गरेको छ ।

त्यसपछि बनेको अन्तरिम संविधानले पनि जनभावनालाई कदर गर्दै सूचनाको हकलाई फराकिलो पार्दै मौलिक हकको रूपमा स्थापित गरेको छ ।

संविधानसभाले बनाउने नयाँ संविधानमा पनि सूचनाको हकलाई अझै दरिलो गरी राख्नेछ र यसको कार्यान्वयनका लागि स्वतन्त्र र संवैधानिक निकाय/आयोगको व्यवस्था गर्ने छ भन्ने कुरामा विश्वास लिन सकिन्छ ।

पत्रकार र नागरिकसमाजको आन्दोलन

नेपालमा सूचनाको हकसम्बन्धी ऐन मस्यौदा गर्नेदेखि पारित गर्ने चरणसम्म नेपाल पत्रकार महासंघले महत्वपूर्ण भूमिका खेलेको छ । नेपाल प्रेस इन्स्टिच्युट र नेपाल पत्रकार महासंघ मिलेर सूचनाको हकसम्बन्धी पहिलो विधेयक मस्यौदा गरे । तर सूचनाको हकसम्बन्धी त्यो विधेयक, २०५७ त्यस बेलाको संसद्मा पुगेर पनि छलफलमा आउन सकेन ।

हुनत सूचनाको हकको महत्व र यससम्बन्धी ऐनको आवश्यकताबारे जनचेतना फैलाउनका लागि पत्रपत्रिकामा लेख रचना प्रकाशित गर्ने, गोष्ठी र छलफलको आयोजना गर्ने काम २०४७ सालको संविधानपछि नै सुरु भएको देखिन्छ, तापनि सूचनाको हक केवल पत्रकारहरूको लागि हो भन्ने सोचाइ पनि सुरुदखि नै देखिन्छ । सूचनाको अधिकार आमनागरिकको अधिकार हो र सुशासन र लोकतन्त्रका लागि यो अपरिहार्य अधिकार हो भन्ने कुराको बुझाइ पर्याप्त नहुनाले सूचनाको हकसम्बन्धी आन्दोलन केवल पत्रकारजगत र केही पत्रकारहरूसँग सम्बन्धित गैरसरकारी संस्थाहरूले मात्रै संचालन गरेको देखिन्छ । भारतमा सूचनाको हकलाई आमनागरिकको आजीवकासँग जोडेर नागरिक समाजले आन्दोलन गरेझैं नेपालमा भएन । तैपनि पत्रकार महासंघको निरन्तरको प्रयास र दवावले सूचनाको हकसम्बन्धी ऐन ल्याउन महत्वपूर्ण भूमिका खेल्यो ।

यसरी झण्डै साठी वर्षको वैधानिक, अदालती अभ्यास, एक दशकभन्दा लामो पत्रकारहरूको संघर्ष, अन्तरराष्ट्रिय सन्धिसम्झौता र अनुवन्धहरू पालन गर्नु पर्ने वाध्यता तथा ऐतिहासिक जनआन्दोलनहरूको धक्काको फलस्वरूप नेपाली नागरिकले सूचनाको हक उपभोग गर्ने कानुनी परिवेश तयार भएको हो ।

सूचनाको हकसम्बन्धी ऐनको सर्वोच्च अदालतबाट व्याख्या :

राष्ट्रिय सूचना आयोगले विद्यार्थीले आफ्नो उत्तरपुस्तिका हेर्न पाउनु पर्छ भनी गरेको निर्णयमाथि परेको रिट निवेदनमा सम्मानित सर्वोच्च अदालतबाट राष्ट्रिय सूचनाआयोगको निर्णयको पक्षमा भएको आदेशमा गरिएको सूचनाको हकको व्याख्याले सूचनाको हकसम्बन्धी ऐनलाई स्थापित गर्नुका साथै ऐनलाई व्यापक एवं प्रभावकारी बनाउने काममा ऐतिहासिक भूमिका खेलेको छ । आदेशमा अन्तरिम संविधानमा भएको धारा २७ को व्याख्याबाट अन्य प्रचलित ऐनको तुलनामा सूचना माग्ने र पाउने विषयमा सूचनाको हकसम्बन्धी ऐनले प्राथमिकता पाउने कुरालाई मान्यता दिएको स्पष्ट छ ।

सम्मानित सर्वोच्च अदालतको आदेशको अंश यसप्रकार छ :

"धारा २७ को सूचनाको हक सम्बन्धमा सूचनाको हक सम्बन्धी ऐन, २०६४ बनेको हो । सूचनाको हक सम्बन्धी ऐन, २०६४ को प्रस्तावनामा धारा २७ को मनसाय र भावना झल्केको देखिन्छ । सूचनाको हक सम्बन्धी ऐन, २०६४ को प्रस्तावना, धारा २७ को Essence हो । सरकारले गर्ने हरेक काम, हरेक निर्णय र निर्माण गर्ने हरेक नीतिमा सार्वजनिक सरोकार समावेश भएको हुन्छ । त्यसैले ऐनको प्रस्तावनामा सरकारको काम कारवाहीलाई खुला र पारदर्शी बनाउने, सरकारलाई नागरिक प्रति जिम्मेवार र जावफदेही बनाउने र सार्वजनिक महत्वको विषयको सूचनामा आमनागरिकको पहुँच सरल र सहज बनाउने उद्देश्यले उक्त ऐन

बनेको देखिन्छ । प्रस्तावनाबाट ऐनको मर्म, भावना र उद्देश्य देखिन्छ । ऐनको प्रस्तावना हेर्दा बृहत्तर राष्ट्रिय हितमा प्रतिकूल असर पार्ने सम्वेदनशील विषयहरूमा बाहेक सरकारको अन्य काम कारवाहीमा सरकार उदार पारदर्शी भएर सरल तरिकाले नागरिकलाई सूचित गर्न पर्ने स्पष्ट व्यबस्था भएको देखिन्छ । ऐनको दफा ३(३) को खण्ड (क) देखि (ङ) सम्मका विषयमा बाहेक अन्य विषयमा सूचना उपलब्ध गराउने व्यबस्था दफा ३ बाट देखिन्छ भने **दफा ३(३) को खण्ड (क) देखि (ङ) सम्मका व्यबस्था धारा २७ को हकमा Reasonable restriction मान्न पर्छ ।** ऐनको दफा ३(३) को खण्ड (क) देखि (ङ) सम्मका विषयमा नागरिकको पहुँच नहुने दफा ३ मा स्पष्ट हुँदा हुँदै सो बाहेक अन्य विषयमा सूचना माग्ने हक प्रत्येक नागरिकमा सुरक्षित छ र यदि अन्य विषयमा सरकारले नागरिकलाई सूचना प्रदान गर्न इन्कार गर्छ भने त्यस्तो विषय यस अदालतको धारा १०७(२) अन्तर्गत न्यायिक पुनरावलोकन गर्ने विषय बन्छ ।"

(उत्तरपुस्तिकाको सम्बन्धमा उत्प्रेषणयुक्त प्रतिषेध समेतको विषयमा वि.सं. २०६६ को रिट नं ०६६ - WO- ०७२२ मा सर्वोच्च अदालतको संयुक्त इजलासबाट मिति २०६८ जेठ ४ गते भएको आदेशको पृष्ठ १५ र १६ को अंश)

विद्यार्थीले आफ्नो उत्तरपुस्तिका हेर्न पाउने अधिकारको स्थापना :

त्रिभुवन विश्वविद्यालयका रजिष्ट्रार एवं त्रि.वि. केन्द्रिय परीक्षा संचालक समितिका अध्यक्ष प्रा.डा. भीमराज अधिकारी निवेदक तथा राष्ट्रिय सूचना आयोग र शंकरदेव क्याम्पस, काठमाडौँका वि.वि.एस.तेस्रो वर्षमा अध्ययनरत शंकर पौडेल लगायतका चार जना विद्यार्थी विपक्षी भएको सम्वत २०६६ सालको रिट नं. ०६६–WO–०७२२ को उत्प्रेषणयुक्त प्रतिषेध समेतको रिट निवेदनमाथि सम्मानित सर्वोच्च अदालतको आदेशको अंश यस प्रकार छ :

"२०४७ सालको संविधानले नागरिकलाई सार्वजनिक महत्वको विषयमा मात्र सूचना प्राप्त गर्न सक्ने सूचनाको हकको व्यबस्था गरेकोमा वर्तमान संविधानले आफ्नो वा सार्वजनिक सरोकारको दुवै विषयको सूचना एंव जानकारी प्राप्त गर्न सक्ने सूचनाको हकलाई धारा १०७(२) अर्न्तगत यस अदालतबाट Enforce गरी प्रचलन गराउने गरी व्यबस्था भएको देखिन्छ । ....."

"धारा २७ को सूचनाको हक सम्बन्धमा सूचनाको हक सम्बन्धी ऐन २०६४ बनेको छ । सूचनाको हक सम्बन्धी ऐन, २०६४ को प्रस्तावनामा धारा २७ को मनसाय र भावना झल्केको देखिन्छ । सूचनाको हक सम्बन्धी ऐन, २०६४ को प्रस्तावना, धारा २७ को Essence हो ।"

"ऐनको दफा ३(३) को खण्ड (क) देखि (ङ) सम्मका विषयमा बाहेक अन्य विषयमा सूचना उपलब्ध गराउने व्यबस्था दफा ३ बाट देखिन्छ भने दफा ३(३) को खण्ड (क) देखि (ङ) सम्मका व्यबस्था धारा २७ को हकमा reasonable restriction मान्न पर्छ । ऐनको दफा ३(३) को खण्ड (क) देखि (ङ) सम्मका विषयमा नागरिकको पहुँच नहुने दफा ३ मा स्पष्ट हुंदा हुँदै सो बाहेक अन्य विषयमा सूचना माग्ने हक प्रत्येक नागरिकमा सुरक्षित छ र यदि अन्य विषयमा सरकारले नागरिकलाई सूचना प्रदान गर्न ईन्कार गर्छ भने त्यस्तो विषय यस अदालतको धारा १०७(२) अन्तर्गत न्यायिक पुनरावलोकन गर्ने विषय बन्छ ।"

"आफ्नो उत्तरपुस्तिकामा प्राप्त प्राप्ताङ्कमा चित्त नबुझे Retotalling गराउन सक्ने हक त्रिभुवन विश्वविद्यालयको आफ्नै कानुनले पनि प्रत्येक परिक्षार्थीलाई प्रदान गरेको देखिन्छ । आफ्नो विषयमा सूचना माग्ने हक प्रत्येक नागरिकलाई नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ को धारा २७(१) ले मौलिक हक प्रदान गरेको छ । सूचनाको हकसम्बन्धी ऐन, २०६४ को दफा ३(३) को प्रतिवन्धित, सूचीमा उत्तरपुस्तिका समावेश भएको देखिदैन र सूचनाको हकसम्बन्धी ऐन, २०६४ अनुसार प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालयद्वारा जारी सूचनाको बर्गिकरणमा पनि उत्तरपुस्तिका परेको देखिदैन । तसर्थ, संविधानको धारा २७ अन्तर्गत आफ्नो

उत्तरपुस्तिकाको प्रतिलिपि माग गर्ने र उत्तरपुस्तिकाको प्रतिलिपि पाउने प्रत्येक परीक्षार्थीको हक भएको हुंदा परीक्षार्थीले निवेदक त्रिभुवन विश्वविद्यालयले तोकेको शर्तमा आफ्नो उत्तरपुस्तिकाको प्रतिलिपि पाउनु पर्छ । त्यसैले विपक्षी सूचना आयोगको मिति २०६६।५।२९ को निर्णय बदर गर्न परेन । तसर्थ सो हदसम्म प्रस्तुत रिट निवेदन खारेज हुने ठर्हछ ।

तर देहायका शर्तका आधारमा विपक्षी परीक्षार्थीलाई उत्तरपुस्तिकाको प्रतिलिपि उपलब्ध गराउनु भनी निवेदकको नाममा परमादेश जारी हुन्छ ।

(क) उत्तरपुस्तिकाको प्रतिलिपि माग गर्ने प्रत्येक परीक्षार्थीले आफ्नो मात्र उत्तरपुस्तिकाको प्रतिलिपि माग गर्न सक्नेछ ।

(ख) प्रचलित कानुनमा जुनसुकै कुरा लेखिएको भएपनि वारेस मार्फत् वा अरु व्यक्तिको उत्तरपुस्तिकाको प्रतिलिपि माग गर्न पाईने छैन ।

(ग) विश्वविद्यालयले उपलब्ध गराएको प्रवेश पत्र (Admission Card) को आधारमा मात्र र सम्बन्धित परीक्षार्थीलाई मात्र प्रतिलिपि उपलब्ध गराउनु पर्ने ।

(घ) प्रतिलिपि दस्तुर कति लिने तथा माग गरेको कति दिन भित्र उत्तरपुस्तिकाको प्रतिलिपि कहाँ उपलब्ध गराउने भन्ने कुरा निवेदक विश्वविद्यालय आफैले निर्धारण गर्न सक्ने छ ।

(ङ) उत्तरपुस्तिकामा प्राप्त अंक कानुन बमोजिम Retotalling हुन सक्नेमा र उत्तरपुस्तिकामा भूलवस कुनै अंक नै प्रदान भएको रहेनछ भने त्यस्तोमा कानुन बमोजिम निवेदक विश्वविद्यालयबाटै परीक्षण हुनेमा वाहेक अन्यत्र वा अरु कसैबाट पुनः उत्तरपुस्तिका परीक्षण हुन सक्ने छैन ।

(च) अन्य अवस्थामा जानकारी उत्तरपुस्तिकाका परीक्षण अर्थात जांच गर्ने व्यक्तिको पहिचान गोप्य राख्नेछ ।"

(आदेशको पूर्णपाठ परिशिष्टमा हेर्नुहोला ।)

परिशिष्ट २

२) पुनरावेदनसम्बन्धमा ऐनमा भएको व्यवस्था

१. पुनरावेदन दिन सक्ने अवस्था

सूचनाको हकसम्बन्धी ऐन, २०६४ को दफा ७ बमोजिम सार्वजनिक निकायसँग सूचना माग गरिएको निवेदनमा सूचना अधिकारीले सूचना उपलब्ध नगराएमा, सूचना दिन अस्वीकार गरेमा, आँशिक रूपमा सूचना उपलब्ध गराएमा वा गलत सूचना दिएमा वा सरोकारवाला होइन भनी सूचना नदिएमा सूचना माग गर्ने व्यक्तिले त्यसरी सूचना नपाएको वा आँशिक रूपमा सूचना पाएको मितिले सात दिनभित्र सोही कार्यालयका प्रमुखसमक्ष उजुरी दिन सक्छ ।

त्यसरी प्राप्त उजुरी जाँचबुझ गर्दा सूचना नदिएको वा आँशिक रूपमा सूचना दिएको वा गलत सूचना दिएको देखिएमा प्रमुखले निवेदकद्वारा माग भएबमोजिमको सूचना उपलब्ध गराउन सूचना अधिकारीलाई आदेश दिनेछ र त्यसरी आदेश भएमा सूचना अधिकारीले सम्बन्धित निवेदकलाई सूचना उपलब्ध गराउनु पर्छ । निकायका प्रमुखसमक्ष परेको उजुरीको सम्बन्धमा प्रमुखले आवश्यक जाँचबुझ गरी सात दिनभित्र अन्तिम टुंगो लगाई सक्नुपर्छ ।

उजुरी जाँचबुझ गर्दा उजुर गर्ने व्यक्तिलाई सूचना उपलब्ध गराउनु पर्ने देखिएमा प्रमुखले त्यसरी उजुरी टुंगो लागेको मितिले बढीमा सातदिनको म्याद दिई सूचना उपलब्ध गराउन सम्बन्धित सूचना अधिकारीलाई आदेश दिनुपर्छ ।

उजुरीमाथि प्रमुखले जाँचबुझ गर्दा सूचना अधिकारीले जानी-जानी वा बदनीयतपूर्वक सूचना नदिएको, सूचना दिन अस्वीकार गरेको वा आँशिक रूपमा सूचना दिएको अथवा गलत सूचना दिएको देखिएमा प्रमुखले त्यस्तो सूचना अधिकारीलाई प्रचलित कानुन बमोजिम विभागीय कारवाही गर्न सक्छ ।

उजुरीमाथि प्रमुखले जाँचबुझ गर्दा सूचना दिन नमिल्ने देखिएमा प्रमुखले सोही व्यहोराको निर्णय गरी सोको कारणसहितको जानकारी निवेदकलाई दिनुपर्छ । यसरी प्रमुखले गरेको निर्णयउपर चित्त नबुझ्ने व्यक्तिले त्यस्तो निर्णयको जानकारी पाएको मितिले ३५ दिनभित्र आयोग समक्ष पुनरावेदन दिन सक्छ ।

२. पुनरावेदनमाथि कारवाही र निर्णय गर्ने कार्यविधि तथा अवधि

राष्ट्रिय सूचना अयोगमा प्राप्त भएको पुनरावेदनको कारवाही र किनारा गर्दा आयोगले सम्बन्धित प्रमुख वा सूचना अधिकारीलाई आफू समक्ष उपस्थित गराई बयान गराउन, कुनै लिखत पेश गर्न लगाउन, सोसम्बन्धमा साक्षी प्रमाण बुझ्न वा सार्वजनिक निकायबाट कुनै लिखतको नक्कल माग गर्न सक्छ ।

- आयोगले पुनरावेदनको व्यहोरा मनासिब देखिएमा समयावधि तोकी पुनरावेदकलाई बिना शुल्क सूचना उपलब्ध गराउनु भनी सम्बन्धित प्रमुखको नाममा आदेश गर्न सक्छ ।
- आयोगले पुनरावेदन निरर्थक देखिएमा पुनरावेदन खारेज गर्न सक्छ ।
- आयोगले पुनरावेदन परेको ६० दिनभित्र सो पुनरावेदनको सम्बन्धमा आवश्यक कारवाही गरी अन्तिम निर्णय गर्नुपर्छ ।

३. सजायसम्बन्धी व्यवस्था

सार्वजनिक निकायको प्रमुख वा सूचना अधिकारीले मनासिव कारणबिना सूचना नदिएको वा दिन इन्कार गरेको, आँशिक वा गलत रूपमा सूचना दिएको वा सूचना नष्ट गरेको देखिएमा आयोगले त्यस्तो प्रमुख वा सूचना अधिकारीलाई एक हजारदेखि २५ हजार रूपैयाँसम्म जरिवाना गरी त्यस्तो प्रमुख वा सूचना अधिकारी विभागीय कारवाही हुने पदमा रहेको भए निजलाई विभागीय सजायको लागि सम्बन्धित निकायमा लेखी पठाउन सक्छ ।

सार्वजनिक निकायको प्रमुख वा सूचना अधिकारीले समयमा दिनु पर्ने सूचना बिनाकारण समयमा उपलब्ध नगराई ढिलाइ गरेमा जति दिन ढिलाइ गरेको हो प्रतिदिन दुई सय रूपैयाँको दरले निजलाई जरिवाना हुनेछ ।

आयोगबाट विभागीय कारवाहीको लागि लेखी आएमा सार्वजनिक निकायले तीन महिनाभित्र त्यस्तो प्रमुख वा सूचना अधिकारीलाई विभागीय कारवाही गरी सोको जानकारी आयोगलाई दिनुपर्छ ।

कुनै व्यक्तिले सार्वजनिक निकायबाट प्राप्त गरेको सूचना जुन प्रयोजनको निमित्त प्राप्त गरेको हो सोही प्रयोजनको लागि प्रयोग नगरी दुरूपयोग गरेको देखिएमा आयोगले सूचनाको दुरूपयोगको गंभिरता हेरी त्यस्तो व्यक्तिलाई पाँच हजारदेखि पच्चीस हजार रूपैयाँसम्म जरिवाना गर्न सक्छ ।

आयोगले यस ऐनबमोजिम गरेको निर्णय वा दिएको आदेश पालना नगर्ने व्यक्तिलाई आयोगले दश हजार रूपैयाँसम्म जरिवाना गर्न सक्छ ।

४. क्षतिपूर्तिसम्बन्धी व्यवस्था

सार्वजनिक निकायको प्रमुख वा सूचना अधिकारीले यस ऐनबमोजिम सूचना नदिएको, दिन इन्कार गरेको, आँशिक रूपमा वा गलत सूचना दिएको वा सूचना नष्ट गरेको कारणले कुनै व्यक्तिलाई हानी नोक्सानी पर्न गएमा त्यस्तो व्यक्तिले सूचना नपाएको, आँशिक वा गलत रूपमा सूचना पाएको वा सूचना नष्ट गरेको मितिले तीन महिनाभित्र आयोग समक्ष क्षतिपूर्तिको लागि निवेदन दिन सक्छ ।

प्राप्त निवेदन जाँचबुझ गर्दा मनासिब देखिएमा आयोगले निवेदकलाई पर्न गएको वास्तविक हानिनोक्सानी विचार गरी मनासिब क्षतिपूर्ति सम्बन्धित निकायबाट भराईदिन सक्छ ।

५. सजायमाथि पुनरावेदनसम्बन्धी व्यवस्था

ऐनको दफा ३२ बमोजिम आयोगले गरेको निर्णय उपर चित्त नबुझ्ने व्यक्तिले त्यस्तो निर्णयको जानकारी पाएको मितिले ३५ दिनभित्र पुनरावेदन अदालतमा पुनरावेदन गर्न सक्छ ।

६. सूचनादाताको संरक्षणसम्बन्धी व्यवस्था

सार्वजनिक निकायमा भएको, भइरहेको वा हुनसक्ने भ्रष्टाचार, अनियमितता र प्रचलित कानुन बमोजिम अपराध मानिने कुनै कार्यको सूचना दिनु सम्बन्धित सार्वजनिक निकायका कर्मचारीको दायित्व हो । यसरी सूचना दिने सूचनादाताको पहिचान गोप्य राख्नु सूचना प्राप्तकर्ताको कर्तव्य हुन्छ ।

सूचना दिएको कारणले त्यस्तो सूचनादातालाई पदबाट मुक्त गर्न वा कुनै किसिमको कानुनी दायित्व बहन गराउने गरी सजाय गरिने वा हानी नोक्सानी पुऱ्याउन पाइँदैन । सूचनादातालाई सजाय गरेमा वा हानिनोक्सानी पुऱ्याएमा सूचनादाताले सो निर्णय बदर गराउन क्षतिपूर्तिको माग सहितको आयोगमा उजुरी गर्न सक्छ । आयोगले उजुरीमा जाँचबुझ गर्दा सूचनादातालाई पदमुक्त गरेको भए त्यस्तो निर्णय बदर गर्न र सूचनादातालाई कुनै नोक्सानी पुगेको रहेछ भने क्षतिपूर्ति भराउनसमेत आदेश दिन सक्छ ।

परिशिष्ट ३
आयोगमा परेका पुनरावेदन, उजुरी र निवेदनका सम्बन्धमा गरेको कारवाही र निर्णय

क) विगत आ.व.२०६६-६७ मा बाँकी रहेका मुद्दाहरूमाथि भएका कारवाही र निर्णय

क्रम संख्या : ७ **उजुरी**

मिति : २०६६ भदौ ९

पक्ष : शिक्षिका **पुष्पा कार्की**, कैलाली

विपक्ष : जिल्ला शिक्षा कार्यालय, कैलाली र सरस्वती नि.मा. विद्यालय, धनगढी

विषय : विद्यालयमा दलितमाथि भेदभाव तथा अनियमितता भएको कुरा संचार माध्यमलाई दिएको आरोपमा शिक्षा कार्यालय र विद्यालयले उनलाई विभिन्न विद्यालयमा सरुवा गर्ने, विद्यालयले हाजिर गराउन इन्कार गर्ने गरेको । जेठ २१ गतेदेखि हाजिर पनि नगराएको हुँदा शंखघोषकको संरक्षणको दफा २९ अनुसार हाजिर गराउन र तलब खुवाउन आदेश जारी गर्न माग ।

कारवाही/निर्णय

- २०६६ भदौ १० – विद्यालयको अनिमितता संचार माध्यमलाई दिएको कारणले नै सरुवा र हाजिरी नगराउनेजस्ता कारवाही भएको हो कि होइन भन्ने विषयमा पुष्पा कार्की र कानुन व्यवसायी मीना खड्कासँग छलफल ।

- २०६६ भदौ ११ – आयोगले 'निजलाई हाजिर गर्न नदिएको र अन्यत्र सरुवा गर्नुपर्ने कारण के पऱ्यो ? साथै निजलाई तलब भत्ता किन उपलब्ध नगराइएको हो ? सो सम्पूर्ण कुराको लिखित जवाफ यो पत्र प्राप्त भएको मितिले सात दिन भित्र पठाउनु होला । साथै निजलाई यस निवेदनको अन्तिम टुंगो नलागेसम्मको लागि हाजिर गराउन र तलब भत्ता उपलब्ध गराउन आदेश दिने' निर्णय गऱ्यो । सोअनुसार कैलाली जिल्लाका जिल्ला शिक्षा अधिकारीलाई पत्र र पुनरावेदकलाई जानकारी दिइयो ।

- २०६६।०७।२४ – आदेश कार्यान्वयनवारे जानकारी लिन ताकेता पत्र पठाइयो ।

- २०६६।०८।०२ – 'निज शिक्षिकालाई हाजिर गराउने र तलब ख्वाउने सवालमा पदाधिकार रहेको विद्यालयबाट नियमअनुसार उपलब्ध गराउने कुरामा कार्यालयले आवश्यक पहल निरन्तर रूपमा गरी नै रहेको' भन्ने जिल्ला शिक्षा कार्यालय, कैलालीको लिखित जवाफ प्राप्त ।

- २०६६।०८।०४ – विद्यालयसँग सरोकारवालाहरूले ०६६।०४।११ मा शिक्षा कार्यालयलाई दिएको ज्ञापनपत्र, मंसिर २ को रतनबहादुर बमको स्थलगत प्रतिवेदन, शिक्षकको हकहितका लागि संगठित पेशागत संघसंगठन आदि जस्ता सम्बन्धित समूहहरूको सिफारिस पत्रको नक्कल आयोगले जिशिका कैलालीसँग माग गरी पठाएको ।

- २०६६।०८।२३ – माग गरिएका कागत पत्रको प्रतिलिपिहरू प्राप्त ।

- २०६६।१०।४ – पुष्पा कार्कीले आवश्यक कागतपत्र झिकाई स्पष्टीकरणसहित कारवाही प्रक्रिया अगाडि बढाइदिन पुनः निवेदन दिएको ।

- २०६६।११।०९ – आयोगको २०६६।०५।११ को निर्णयवमोजिमको आदेश हालसम्म किन कार्यान्वयन नगरिएको र सूचनाको हकसम्बन्धी ऐन २०६४ को दफा ३२ वमोजिम कारवाही किन गर्न नपर्ने हो सोको कारण खुलाई पत्र प्रीत भएको मितिले सात दिनभित्र आयोगमा जवाफ लेखी पठाउन कैलाली ,धनगढीका जिल्ला शिक्षा अधिकारीलाई आदेश ।

- २०६७।०१।३० – आयोगको आदेश पालना नगर्ने जि.शि.अ. कोषराज पनेरुलाई सूचनाको हकसम्बन्धी ऐन, २०६४ को दफा ३२ (५) वमोजिम रु. ५०००। (पाँच हजार रूपैयाँ) जरिवाना गरी आयोगको पूर्व आदेश कार्यान्वयन गराउनु भन्ने आदेश दिने आयोगको निर्णय ।

- २०६७।०४।०६ – आयोगबाट २०६६।०५।११, २०६६।११।०९, २०६७।०१।३० मा भएका आदेश तथा निर्णयको कार्यान्वयन एवं प्रगतिसम्बन्धमा जानकारी प्राप्त हुन नआएकोले सो बारेमा अविलम्ब आयोगलाई जानकारी उपलब्ध गराउन पत्राचार ।

- २०६७।०४।१८ – यस विषयमा मुख्यसचिवसँग कुराकानी भएको तथा मिति २०६७।०४।२५ मा समन्वयको लागि कागजातहरू प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालयमा पठाएको ।

- २०६८।०३।०७ – आयोगले गरेको सजायसम्बन्धी निर्णका विरद्ध तत्कालीन जि.शि.अ. कोषराज पनेरुले पुनरावेदन अदालत ललितपुरमा दिएको पुनरावेदनको फैसलामा आयोगले पुनः निर्णय गर्नु भन्ने निर्णयको कागतपत्र प्राप्त ।

(आर्थिक वर्ष २०६८-६९ मा सरेको ।)

क्रम संख्या : २८ **निवेदन**

मिति : २०६६।१२।२९

पक्ष : **संगम के.सी.,** नेपाल मेडिकल कलेज, जोरपाटी

विपक्ष : काठमाडौँ वि.वि., परीक्षा नियन्त्रण कार्यालय र नेपाल मेडिकल कलेज जोरपाटी

विषय : स्पटिङ पेपर हेर्न माग ।

कारवाही/निर्णय

- २०६६।१२।३० – स्पटिङ पेपर सुरक्षित राख्न तथा स्पटिङ पेपर सहित लिखित जवाफ लिई पत्र प्राप्त भएको मितिले सात दिनभित्र आयोगमा उपस्थित हुन काठमाडौँ वि.वि., पनिकाका प्रमुख र नेपाल मेडिकल कलेज जोरपाटीका प्रमुखका नाममा आयोगबाट आदेश जारी ।

- २०६७।०१।०८ – काठमाडौँ वि.वि. को निम्न लिखित व्यहोराको पत्र प्राप्त : परीक्षाका सैद्धान्तिक बाहेक प्रयोगात्मक परीक्षामा स्पटिङ पेपर लगायत अरू प्रयोगात्मक परीक्षाहरूको रेकर्ड विश्वविद्यालयमा रहँदैन । प्रयोगात्मक परीक्षा लिने आन्तरिक र वाह्य परीक्षकहरूको सामूहिक दस्तखत भएको, हासिल गरेको नतिजा, प्राप्तांक मात्र वि.वि.लाई उपलब्ध हुन्छ । उल्लिखित स्पटिङ पेपर वि.वि.लाई उपलब्ध गराइँदैन । तसर्थ विविबाट उक्त पेपर उपलब्ध हुन सक्तैन ।

- २०६७।०१।०८ – नेपाल मेडिकल कलेजबाट निम्नलिखित व्यहोराको पत्र प्राप्त : प्रयोगात्मक परीक्षामा दिइएका खेस्रा कागत परीक्षा समाप्त भएपछि न त वि.विमा पठाउनु पर्ने अनिवार्यता रहेको छ, न त कलेजका सम्बन्धित विभागहरूमा नै अनिवार्य रूपमा सुरक्षित राख्नुपर्छ भन्ने वि.विको निर्देशन रहेको छ । यसरी यस्तो खेस्रा कागतसमेत परीक्षा पश्चात् नरहने भएकाले र उजुरकर्ताको मागवमोजिम स्पटिङ पेपर समेत नहुने भएकाले उपलब्ध गराउन नसकिने ।

- २०६७।०१।२९ – सूचनाको हकसम्बन्धी ऐन, २०६४ को दफा ३२ वमोजिम सजाय किन नगर्ने ? सोको जवाफ पत्र प्राप्त भएको मितिले तीन दिनभित्र पठाउन अयोगबाट आदेश ।

- २०६७।०२।२५ – पेशी तोकी बोलाइएकोमा नेपाल मेडिकल कलेजका प्रमुख डा. शेखरबाबु रिजाल उपस्थित भई आफ्नो कुरा राखेको ।

- २०६७।०२।२५ – प्रयोगात्मक परीक्षामा परीक्षक तथा विभागीय प्रमुखको नाम ठेगाना माग गर्ने तथा निजहरूको नाम उपलब्ध भएपछि परीक्षकहरूलाई सात दिनभित्र उपस्थित हुन आदेश जारी गर्ने निर्णय ।

- २०६७।०४।१० – प्रयोगात्मक परीक्षामा संलग्न परीक्षकहरूको नामावली प्राप्त ।

- २०६७।०४।१४ – प्रयोगात्मक परीक्षामा संलग्न परीक्षकहरूलाई सात दिनभित्र आयोगमा उपस्थिति हुन पत्राचार ।

- २०६७।०५।३१ – नेपाल मेडिकल कलेजका आठ जना विद्यार्थीहरूको स्पटिङ पेपरको जानकारी मागका विषयमा प्राक्टिकल परीक्षा लिने परीक्षकहरू एक्स्टरनल, धरानस्थिति बीपी मेमेरियल मेडिकल इन्स्टिच्युटका डा. अरविन्द कुमार सिन्हा, नेपाल मेडिकल कलेजका डा. एस.के. रौनियार र डा. के.बी. राजेन्द्र प्रसाद तथा प्रिन्सिपल शेखरबाबु उपस्थित भई छलफल भयो । छलफलमा विद्यार्थीहरूले प्रस्तुत गरेको विगत वर्षको स्पटिङ पेपर सक्कली नै हो भन्ने ठहर भयो । प्राक्टिपल परीक्षाको लिखित डकुमेन्ट हुनु पर्ने र सुरक्षित हुनुपर्ने र यो काम भविष्यमा गर्नका लागि यसको सिफारिस आयोगले विश्वविद्यालयमार्फत् गर्नु उपयुक्त हुने सुझाव आयो ।

- २०६७।०७।१७ – प्रयोगात्मक परीक्षाको स्पटिङ पेपरबाट परीक्षार्थीले आफू उचित मूल्यांकित भए/नभएको थाहा पाउन सक्ने हुँदा तथा स्पटिङ पेपरहरू व्यवस्थित गरी सुरक्षासाथ राख्न सक्ने र राख्नुपर्ने प्रकृतिको सूचना देखिएकोले अव उप्रान्त प्रयोगात्मक परीक्षाको स्पटिङ पेपरका साथै प्रयोगात्मक परीक्षाका अन्य सम्पूर्ण कागजातहरू सरोकारवालाले माग गरेको बखत तुरुन्त उपलब्ध गराउने गरी व्यबस्थित गरी सुरक्षासाथ राख्न काठमाण्डौ विश्वविद्यालयबाट सम्बन्धन प्राप्त सम्पूर्ण मेडिकल कलेजहरूलाई सोही काठमाण्डौ विश्वविद्यालय मार्फत् जानकारी गराउन काठमाण्डौ विश्वविद्यालय धुलिखेल, काभ्रेका प्रमुख र नेपाल मेडिकल कलेज आतरखेल जोरपाटीका प्रमुखको नाममा आदेश जारी ।

क्रम संख्या : २९ **निवेदन**

मिति : २०६६।१२।२९

पक्ष : **सृजना पौडेल,** नेपाल मेडिकल कलेज, जोरपाटी

विपक्ष : काठमाडौं वि.वि., परीक्षा नियन्त्रण कार्यालय र नेपाल मेडिकल कलेज जोरपाटी

विषय : स्पटिङ पेपर हेर्न माग ।

कारवाही/निर्णय

- २०६६।१२।३० – स्पटिङ पेपर सुरक्षित राख्न तथा स्पटिङ पेपर सहित लिखित जवाफ लिई पत्र प्राप्त भएको मितिले सात दिनभित्र आयोगमा उपस्थित हुन काठमाडौँ वि.वि., पनिकाका प्रमुख र नेपाल मेडिकल कलेज जोरपाटीका प्रमुखका नाममा आदेश जारी ।

- २०६७।०१।०८ – काठमाडौँ वि.वि. को निम्न लिखित व्यहोराको पत्र प्राप्त : परीक्षाका सैद्धान्तिक बाहेक प्रयोगात्मक परीक्षामा स्पटिङ पेपर लगायत अरू प्रयोगात्मक परीक्षाहरूको रेकर्ड विश्वविद्यालयमा रहँदैन । प्रयोगात्मक परीक्षा लिने आन्तरिक र वाह्य परीक्षकहरूको सामूहिक दस्तखत भएको, हासिल गरेको नतिजा, प्राप्तांक मात्र वि.वि.लाई उपलब्ध हुन्छ । उल्लिखित स्पटिङ पेपर वि.वि.लाई उपलब्ध गराइँदैन । तसर्थ विविबाट उक्त पेपर उपलब्ध हुन सक्तैन ।

- २०६७।०१।०८ – नेपाल मेडिकल कलेजबाट निम्न लिखित व्यहोराको पत्र प्राप्त : प्रयोगात्मक परीक्षामा दिइएका खेस्रा कागत परीक्षा समाप्त भएपछि न त वि.विमा पठाउनु पर्ने अनिवार्यता रहेको छ, न त कलेजका सम्बन्धित विभागहरूमा नै अनिवार्य रूपमा सुरक्षित राख्नुपर्छ भन्ने वि.विको निर्देशन रहेको छ । यसरी यस्तो खेस्रा कागत समेत परीक्षा पश्चात नरहने भएकाले र उजुरकर्ताको मागवमोजिम स्पटिङ पेपर समेत नहुने भएकाले उपलब्ध गराउन नसकिने ।

- २०६७।०१।२९ – सूचनाको हकसम्बन्धी ऐन, २०६४ को दफा ३२ वमोजिम सजाय किन नगर्ने ? सोको जवाफ पत्र प्राप्त भएको मितिले तीन दिनभित्र जवाफ पठाउन आयोगको आदेश ।

- २०६७।०२।२५ – पेशी तोकी बोलाइएकोमा नेपाल मेडिकल कलेजका प्रमुख डा. शेखरबाबु रिजालबाट उपस्थित भई आफ्नो कुरा पक्षको तर्क प्रस्तुत ।

- २०६७।०२।२५ – प्रयोगात्मक परीक्षामा खटिएका परीक्षक तथा विभागीय प्रमुखको नाम ठेगाना माग गर्ने तथा निजहरूको नाम उपलब्ध भएपछि परीक्षकहरूलाई सात दिनभित्र उपस्थित हुन आदेश जारी गर्ने आयोगको निर्णय ।

- २०६७।०४।१० – प्रयोगात्मक परीक्षामा संलग्न परीक्षकहरूको नामावली प्राप्त ।

- २०६७।०४।१४ – प्रयोगात्मक परीक्षामा संलग्न परीक्षकहरूलाई सात दिनभित्र आयोगमा उपस्थित हुन पत्राचार ।

- २०६७।०५।३१ – नेपाल मेडिकल कलेजका आठ जना विद्यार्थीहरूको स्पटिङ पेपरको जानकारी मागका विषयमा प्राक्टिकल परीक्षा लिने परीक्षकहरू एक्स्टरनल, धरानस्थिति बीपी मेमेरियल मेडिकल इन्स्टिच्युटका डा. अरविन्द कुमार सिन्हा, नेपाल मेडिकल कलेजका डा. एस.के. रौनियार र डा. के.बी. राजेन्द्र प्रसाद तथा प्रिन्सिपल शेखरबाबु उपस्थित भई छलफल भयो । छलफलमा विद्यार्थीहरूले प्रस्तुत गरेको विगत वर्षको स्पटिङ पेपर सक्कली नै हो भन्ने ठहर भयो । प्राक्टिपल परीक्षाको लिखित डकुमेन्ट हुनु पर्ने र सुरक्षित हुनुपर्ने र यो काम भविष्यमा गर्नका लागि यसको सिफारिस आयोगले विश्वविद्यालयमार्फत् गर्नु उपयुक्त हुने सुझाव आयो ।

- २०६७।०७।१७ – प्रयोगात्मक परीक्षाको स्पटिङ पेपरबाट परीक्षार्थीले आफू उचित मूल्यांकित भए/नभएको थाहा पाउन सक्ने हुँदा तथा स्पटिङ पेपरहरू व्यवस्थित गरी सुरक्षासाथ राख्न सक्ने र राख्नुपर्ने प्रकृतिको सूचना देखिएकोले अव उप्रान्त प्रयोगात्मक परीक्षाको स्पटिङ पेपरका साथै

प्रयोगात्मक परीक्षाका अन्य सम्पूर्ण कागजातहरू सरोकारवालाले माग गरेको बखत तुरुन्त उपलब्ध गराउने गरी व्यबस्थित गरी सुरक्षासाथ राख्न काठमाण्डौ विश्वविद्यालयबाट सम्बन्धन प्राप्त सम्पूर्ण मेडिकल कलेजहरूलाई सोही काठमाण्डौ विश्वविद्यालय मार्फत् जानकारी गराउन काठमाण्डौ विश्वविद्यालय धुलिखेल, काभ्रेका प्रमुख र नेपाल मेडिकल कलेज आतरखेल जोरपाटीका प्रमुखको नाममा आयोगको आदेश जारी ।

क्रम संख्या : ३० **निवेदन**

मिति : २०६६।१२।२९

पक्ष : **शिखा शाह,** नेपाल मेडिकल कलेज, जोरपाटी

विपक्ष : काठमाडौँ वि.वि., परीक्षा नियन्त्रण कार्यालय र नेपाल मेडिकल कलेज जोरपाटी

विषय : स्पटिङ पेपर हेर्न माग ।

कारवाही/निर्णय

- २०६६।१२।३० – स्पटिङ पेपर सुरक्षित राख्न तथा स्पटिङ पेपर सहित लिखित जवाफ लिई पत्र प्राप्त भएको मितिले सात दिनभित्र आयोगमा उपस्थित हुन काठमाडौँ वि.वि., पनिकाका प्रमुख र नेपाल मेडिकल कलेज जोरपाटीका प्रमुखका नाममा आयोगको आदेश जारी ।

- २०६७।०१।०८ – काठमाडौँ वि.वि. को निम्नलिखित व्यहोराको पत्र प्राप्त : परीक्षाका सैद्धान्तिक बाहेक प्रयोगात्मक परीक्षामा स्पटिङ पेपर लगायत अरू प्रयोगात्मक परीक्षाहरूको रेकर्ड विश्वविद्यालयमा रहँदैन । प्रयोगात्मक परीक्षा लिने आन्तरिक र वाह्य परीक्षकहरूको सामूहिक दस्तखत भएको, हासिल गरेको नतिजा, प्राप्तांक मात्र वि.वि.लाई उपलब्ध हुन्छ । उल्लिखित स्पटिङ पेपर वि.वि.लाई उपलब्ध गराइँदैन । तसर्थ विविबाट उक्त पेपर उपलब्ध हुन सक्तैन ।

- २०६७।०१।०८ – नेपाल मेडिकल कलेजबाट निम्नलिखित व्यहोराको पत्र प्राप्त : प्रयोगात्मक परीक्षामा दिइएका खेस्रा कागत परीक्षा समाप्त भएपछि न त वि.विमा पठाउनु पर्ने अनिवार्यता रहेको छ, न त कलेजका सम्बन्धित विभागहरूमा नै अनिवार्य रूप्मा सुरक्षित राख्नु पर्छ भन्ने वि.विको निर्देशन रहेका छ । यसरी यस्तो खेस्रा कागत समेत परीक्षा पश्चात नरहने भएकाले र उजुरकर्ताको मागवमोजिम स्पटिङ पेपर समेत नहुने भएकाले उपलब्ध गराउन नसकिने ।

- २०६७।०१।२९ – सूचनाको हकसम्बन्धी ऐन, २०६४ को दफा ३२ वमोजिम सजाय किन नगर्ने ? सोको जवाफ पत्र प्राप्त भएको मितिले तीन दिनभित्र जवफ पठाउन आयोगको आदेश ।

- २०६७।०२।२५ – पेशी तोकी बोलाइएकोमा नेपाल मेडिकल कलेजका प्रमुख डा. शेखरबाबु रिजाल उपस्थित भई आफ्नो कुरा राखेको पक्ष प्रस्तुत गरेको ।

- २०६७।०२।२५ – प्रयोगात्मक परीक्षामा परीक्षक तथा विभागीय प्रमुखको नाम ठेगाना माग गर्ने तथा निजहरूको नाम उपलब्ध भएपछि परीक्षकहरूलाई सात दिनभित्र उपस्थित हुन आदेश जारी गर्ने निर्णय ।

- २०६७।०४।१० – प्रयोगात्मक परीक्षामा संलग्न परीक्षकहरूको नामावली प्राप्त ।

- २०६७।०४।१४ – प्रयोगात्मक परीक्षामा संलग्न परीक्षकहरूलाई सात दिनभित्र आयोगमा उपस्थित हुन पत्राचार ।

- २०६७।०५।३१ – नेपाल मेडिकल कलेजका आठ जना विद्यार्थीहरूको स्पटिङ पेपरको जानकारी मागका विषयमा प्राक्टिकल परीक्षा लिने परीक्षकहरू एक्स्टरनल, धरानस्थिति बीपी मेमेरियल मेडिकल इन्स्टिच्युटका डा. अरविन्द कुमार सिन्हा, नेपाल मेडिकल कलेजका डा. एस.के. रौनियार र डा. के.बी. राजेन्द्र प्रसाद तथा प्रिन्सिपल शेखरबाबु उपस्थित भई छलफल भयो । छलफलमा विद्यार्थीहरूले प्रस्तुत गरेको विगत वर्षको स्पटिङ पेपर सक्कली नै हो भन्ने ठहर भयो । प्राक्टिपल परीक्षाको लिखित डकुमेन्ट हुनु पर्ने र सुरक्षित हुनुपर्ने र यो काम भविष्यमा गर्नका लागि यसको सिफारिस आयोगले विश्वविद्यालयमार्फत् गर्नु उपयुक्त हुने सुझाव आयो ।

- २०६७।०७।१७ – प्रयोगात्मक परीक्षाको स्पटिङ पेपरबाट परीक्षार्थी आफू उचित मूल्यांकित भए/नभएको थाहा पाउन सक्ने हुँदा तथा स्पटिङ पेपरहरू व्यवस्थित गरी सुरक्षासाथ राख्न सक्ने र राख्नु पर्ने प्रकृतिको सूचना देखिएकोले अव उप्रान्त प्रयोगात्मक परीक्षाको स्पटिङ पेपरका साथै प्रयोगात्मक परीक्षाका अन्य सम्पूर्ण कागजातहरू सरोकारवालाले माग गरेको बखत तुरुन्त उपलब्ध गराउने गरी व्यबस्थित गरी सुरक्षासाथ राख्न काठमाण्डौ विश्वविद्यालयबाट सम्बन्धन प्राप्त सम्पूर्ण मेडिकल कलेजहरूलाई सोही काठमाण्डौ विश्वविद्यालय मार्फत जानकारी गराउन काठमाण्डौ विश्वविद्यालय धुलिखेल, काभ्रेका प्रमुख र नेपाल मेडिकल कलेज आतरखेल जोरपाटीका प्रमुखको नाममा आयोगको आदेश जारी ।

क्रम संख्या : ३१ **निवेदन**

मिति : २०६६।१२।२९

पक्ष : **श्रद्धा प्रधान,** नेपाल मेडिकल कलेज, जोरपाटी

विपक्ष : काठमाडौँ वि.वि., परीक्षा नियन्त्रण कार्यालय र नेपाल मेडिकल कलेज जोरपाटी

विषय : स्पटिङ पेपर हेर्न माग ।

कारवाही/निर्णय

- २०६६।१२।३० – स्पटिङ पेपर सुरक्षित राख्ने साथै स्पटिङ पेपर सहित लिखित जवाफ लिई पत्र प्राप्त भएको मितिले सात दिनभित्र आयोगमा उपस्थित हुन काठमाडौँ वि.वि., पनिकाका प्रमुख र नेपाल मेडिकल कलेज जोरपाटीका प्रमुखका नाममा आयोगको आदेश जारी ।

- २०६७।०१।०८ – काठमाडौँ वि.वि. को निम्नलिखित व्यहोराको पत्र प्राप्त : परीक्षाका सैद्धान्तिक बाहेक प्रयोगात्मक परीक्षामा स्पटिङ पेपर लगायत अरू प्रयोगात्मक परीक्षाहरूको रेकर्ड विश्वविद्यालयमा रहँदैन । प्रयोगात्मक परीक्षा लिने आन्तरिक र वाह्य परीक्षकहरूको सामूहिक दस्तखत भएको, हासिल गरेको नतिजा, प्राप्तांक मात्र वि.वि.लाई उपलब्ध हुन्छ । उल्लिखित स्पटिङ पेपर वि.वि.लाई उपलब्ध गराइँदैन । तसर्थ विविबाट उक्त पेपर उपलब्ध हुन सक्तैन ।

- २०६७।०१।०८ – नेपाल मेडिकल कलेजबाट निम्नलिखित व्यहोराको पत्र प्राप्त : प्रयोगात्मक परीक्षामा दिइएका खेस्रा कागत परीक्षा समाप्त भएपछि न त वि.विमा पठाउनु पर्ने अनिवार्यता रहेको छ, न त कलेजका सम्बन्धित विभागहरूमा नै अनिवार्य रूपमा सुरक्षित राख्नु पर्छ भन्ने वि.विको निर्देशन रहेका छ । यसरी यस्तो खेस्रा कागत समेत परीक्षा पश्चात नरहने भएकाले र उजुरकर्ताको मागवमोजिम स्पटिङ पेपर समेत नहुने भएकाले उपलब्ध गराउन नसकिने ।

- २०६७।०१।२९ – सूचनाको हकसम्बन्धी ऐन, २०६४ को दफा ३२ वमोजिम सजाय किन नगर्ने ? सोको जवाफ तीन दिनभित्र पठाउन आदेश ।
- २०६७।०२।२५ – पेशी तोकी बोलाइएकोमा नेपाल मेडिकल कलेजका प्रमुख डा. शेखरबाबु रिजाल उपस्थित र आफ्नो पक्ष प्रस्तुत।
- २०६७।०२।२५ – प्रयोगात्मक परीक्षामा परीक्षक तथा विभागीय प्रमुखको नाम ठेगाना माग गर्ने तथा निजहरूको नाम उपलब्ध भएपछि परीक्षकहरूलाई सात दिनभित्र उपस्थित हुन आदेश जारी गर्ने निर्णय ।
- २०६७।०४।१० – प्रयोगात्मक परीक्षामा संलग्न परीक्षकहरूको नामावली प्राप्त ।
- २०६७।०४।१४ – प्रयोगात्मक परीक्षामा संलग्न परीक्षकहरूलाई सात दिनभित्र आयोगमा उपस्थित हुन पत्राचार ।
- २०६७।०५।३१ – नेपाल मेडिकल कलेजका आठ जना विद्यार्थीहरूको स्पटिङ पेपरको जानकारी मागका विषयमा प्राक्टिकल परीक्षा लिने परीक्षकहरू एक्स्टरनल, धरानस्थिति बीपी मेमेरियल मेडिकल इन्स्टिच्युटका डा. अरविन्द कुमार सिन्हा, नेपाल मेडिकल कलेजका डा. एस.के. रौनियार र डा. के.बी. राजेन्द्र प्रसाद तथा प्रिन्सिपल शेखरबाबु उपस्थित भई छलफल भयो । छलफलमा विद्यार्थीहरूले प्रस्तुत गरेको विगत वर्षको स्पटिङ पेपर सक्कली नै हो भन्ने ठहर भयो । प्राक्टिपल परीक्षाको लिखित डकुमेन्ट हुनु पर्ने र सुरक्षित हुनुपर्ने र यो काम भविष्यमा गर्नका लागि यसको सिफारिस आयोगले विश्वविद्यालयमार्फत् गर्नु उपयुक्त हुने सुझाव आयो ।
- २०६७।०७।१७ – प्रयोगात्मक परीक्षाको स्पटिङ पेपरबाट परीक्षार्थी आफू उचित मूल्यांकित भए/नभएको थाहा पाउन सक्ने हुँदा तथा स्पटिङ पेपरहरू व्यवस्थित गरी सुरक्षासाथ राख्न सक्ने र राख्नु पर्ने प्रकृतिको सूचना देखिएकोले अव उप्रान्त प्रयोगात्मक परीक्षाको स्पटिङ पेपरका साथै प्रयोगात्मक परीक्षाका अन्य सम्पूर्ण कागजातहरू सरोकारवालाले माग गरेको बखत तुरुन्त उपलब्ध गराउने गरी व्यबस्थित गरी सुरक्षासाथ राख्न काठमाण्डौ विश्वविद्यालयबाट सम्बन्धन प्राप्त सम्पूर्ण मेडिकल कलेजहरूलाई सोही काठमाण्डौ विश्वविद्यालय मार्फत जानकारी गराउन काठमाण्डौ विश्वविद्यालय धुलिखेल, काभ्रेका प्रमुख र नेपाल मेडिकल कलेज आतरखेल जोरपाटीका प्रमुखको नाममा आयोगको आयोगको आदेश जारी ।

क्रम संख्या : ३२ **निवेदन**

मिति : २०६६।१२।२९

पक्ष : **सुसन प्रधान,** नेपाल मेडिकल कलेज, जोरपाटी

विपक्ष : काठमाडौं वि.वि., परीक्षा नियन्त्रण कार्यालय र नेपाल मेडिकल कलेज जोरपाटी

विषय : स्पटिङ पेपर हेर्न माग ।

कारवाही/निर्णय

- २०६६।१२।३० – स्पटिङ पेपर सुरक्षित राख्न तथा स्पटिङ पेपर सहित लिखित जवाफ लिई पत्र प्राप्त भएको मितिले सात दिनभित्र आयोगमा उपस्थित हुन काठमाडौँ वि.वि., पनिकाका प्रमुख र नेपाल मेडिकल कलेज जोरपाटीका प्रमुखका नाममा आयोगको आदेश जारी ।

- २०६७।०१।०८ – काठमाडौँ वि.वि. को निम्नलिखित व्यहोराको पत्र प्राप्त : परीक्षाका सैद्धान्तिक बाहेक प्रयोगात्मक परीक्षामा स्पटिङ पेपर लगायत अरू प्रयोगात्मक परीक्षाहरूको रेकर्ड विश्वविद्यालयमा रहँदैन । प्रयोगात्मक परीक्षा लिने आन्तरिक र वाह्य परीक्षकहरूको सामूहिक दस्तखत भएको, हासिल गरेको नतिजा, प्राप्तांक मात्र वि.वि.लाई उपलब्ध हुन्छ । उल्लिखित स्पटिङ पेपर वि.वि.लाई उपलब्ध गराइँदैन । तसर्थ विविबाट उक्त पेपर उपलब्ध हुन सक्तैन ।

- २०६७।०१।०८ – नेपाल मेडिकल कलेजबाट निम्नलिखित व्यहोराको पत्र प्राप्त : प्रयोगात्मक परीक्षामा दिइएका खेस्रा कागत परीक्षा समाप्त भएपछि न त वि.विमा पठाउनु पर्ने अनिवार्यता रहेको छ, न त कलेजका सम्बन्धित विभागहरूमा नै अनिवार्य रूपमा सुरक्षित राख्नुपर्छ भन्ने वि.विको निर्देशन रहेका छ । यसरी यस्तो खेस्रा कागत समेत परीक्षा पश्चात नरहने भएकाले र उजुरकर्ताको मागवमोजिम स्पटिङ पेपर समेत नहुने भएकाले उपलब्ध गराउन नसकिने ।

- २०६७।०१।२९ – सूचनाको हकसम्बन्धी ऐन, २०६४ को दफा ३२ वमोजिम सजाय किन नगर्ने ? सोको जवाफ तीन दिनभित्र पठाउन आयोगको आदेश ।

- २०६७।०२।२५ – पेशी तोकी बोलाइएकोमा नेपाल मेडिकल कलेजका प्रमुख डा. शेखरबाबु रिजाल उपस्थित र आफ्नो पक्ष प्रस्तुत ।

- २०६७।०२।२५ – आयोगबाट प्रयोगात्मक परीक्षामा परीक्षक तथा विभागीय प्रमुखको नाम ठेगाना माग गर्ने तथा निजहरूको नाम उपलब्ध भएपछि परीक्षकहरूलाई सात दिनभित्र उपस्थित हुन आदेश जारी गर्ने निर्णय ।

- २०६७।०४।१० – प्रयोगात्मक परीक्षामा संलग्न परीक्षकहरूको नामावली प्राप्त ।

- २०६७।०४।१४ – प्रयोगात्मक परीक्षामा संलग्न परीक्षकहरूलाई सात दिनभित्र आयोगमा उपस्थित हुन पत्राचार ।

- २०६७।०५।३१ – नेपाल मेडिकल कलेजका आठ जना विद्यार्थीहरूको स्पटिङ पेपरको जानकारी मागका विषयमा प्राक्टिकल परीक्षा लिने परीक्षकहरू एक्स्टरनल, धरानस्थिति बीपी मेमेरियल मेडिकल इन्स्टिच्युटका डा. अरविन्द कुमार सिन्हा, नेपाल मेडिकल कलेजका डा. एस.के. रौनियार र डा. के.बी. राजेन्द्र प्रसाद तथा प्रिन्सिपल शेखरबाबु उपस्थित भई छलफल भयो । छलफलमा विद्यार्थीहरूले प्रस्तुत गरेको विगत वर्षको स्पटिङ पेपर सक्कली नै हो भन्ने ठहर भयो । प्राक्टिपल परीक्षाको लिखित डकुमेन्ट हुनु पर्ने र सुरक्षित हुनुपर्ने र यो काम भविष्यमा गर्नका लागि यसको सिफारिस आयोगले विश्वविद्यालयमार्फत् गर्नु उपयुक्त हुने सुझाव आयो ।

- २०६७।०७।१७ – प्रयोगात्मक परीक्षाको स्पटिङ पेपरबाट परीक्षार्थी आफू उचित मूल्यांकित भए/नभएको थाहा पाउन सक्ने हुँदा तथा स्पटिङ पेपरहरू व्यवस्थित गरी सुरक्षासाथ राख्न सक्ने र राख्नु पर्ने प्रकृतिको सूचना देखिएकोले अव उप्रान्त प्रयोगात्मक परीक्षाको स्पटिङ पेपरका साथै प्रयोगात्मक परीक्षाका अन्य सम्पूर्ण कागजातहरू सरोकारवालाले माग गरेको बखत तुरुन्त उपलब्ध

गराउने गरी व्यबस्थित गरी सुरक्षासाथ राख्न काठमाण्डौ विश्वविद्यालयबाट सम्बन्धन प्राप्त सम्पूर्ण मेडिकल कलेजहरूलाई सोही काठमाण्डौ विश्वविद्यालय मार्फत जानकारी गराउन काठमाण्डौ विश्वविद्यालय धुलिखेल, काभ्रेका प्रमुख र नेपाल मेडिकल कलेज आतरखेल जोरपाटीका प्रमुखको नाममा आयोगको आदेश जारी ।

क्रम संख्या : **३३ निवेदन**

मिति : २०६६।१२।२९

पक्ष : **निश्चल पुरी,** नेपाल मेडिकल कलेज, जोरपाटी

विपक्ष : काठमाडौँ वि.वि., परीक्षा नियन्त्रण कार्यालय र नेपाल मेडिकल कलेज जोरपाटी

विषय : स्पटिङ पेपर हेर्न माग ।

कारवाही/निर्णय

- २०६६।१२।३० – स्पटिङ पेपर सुरक्षित राख्न तथा स्पटिङ पेपर सहित लिखित जवाफ लिई पत्र प्राप्त भएको मितिले सात दिनभित्र आयोगमा उपस्थित हुन काठमाडौँ वि.वि., पनिकाका प्रमुख र नेपाल मेडिकल कलेज जोरपाटीका प्रमुखका नाममा आयोगबाट आदेश जारी ।

- २०६७।०१।०८ – काठमाडौँ वि.वि. को निम्नलिखित व्यहोराको पत्र प्राप्त : परीक्षाका सैद्धान्तिक बाहेक प्रयोगात्मक परीक्षामा स्पटिङ पेपर लगायत अरू प्रयोगात्मक परीक्षाहरूको रेकर्ड विश्वविद्यालयमा रहँदैन । प्रयोगात्मक परीक्षा लिने आन्तरिक र वाह्य परीक्षकहरूको सामूहिक दस्तखत भएको, हासिल गरेको नतिजा, प्राप्तांक मात्र वि.वि.लाई उपलब्ध हुन्छ । उल्लिखित स्पटिङ पेपर वि.वि.लाई उपलब्ध गराइँदैन । तसर्थ विविबाट उक्त पेपर उपलब्ध हुन सक्तैन ।

- २०६७।०१।०८ – नेपाल मेडिकल कलेजबाट निम्नलिखित व्यहोराको पत्र प्राप्त : प्रयोगात्मक परीक्षामा दिइएका खेस्रा कागत परीक्षा समाप्त भएपछि न त वि.विमा पठाउनु पर्ने अनिवार्यता रहेको छ, न त कलेजका सम्बन्धित विभागहरूमा नै अनिवार्य रूपमा सुरक्षित राख्नुपर्छ भन्ने वि.विको निर्देशन रहेका छ । यसरी यस्तो खेस्रा कागत समेत परीक्षा पश्चात नरहने भएकाले र उजुरकर्ताको मागवमोजिम स्पटिङ पेपर समेत नहुने भएकाले उपलब्ध गराउन नसकिने ।

- २०६७।०१।२९ – सूचनाको हकसम्बन्धी ऐन, २०६४ को दफा ३२ वमोजिम सजाय किन नगर्ने ? सोको जवाफ तीन दिनभित्र पठाउन आदेश ।

- २०६७।०२।२५ – पेशी तोकी बोलाइएकोमा नेपाल मेडिकल कलेजका प्रमुख डा. शेखरबाबु रिजाल उपस्थित र आफ्नो पक्ष प्रस्तुत।

- २०६७।०२।२५ – आयोगबाट प्रयोगात्मक परीक्षामा परीक्षक तथा विभागीय प्रमुखको नाम ठेगाना माग गर्ने तथा निजहरूको नाम उपलब्ध भएपछि परीक्षकहरूलाई सात दिनभित्र उपस्थित हुन आदेश जारी गर्ने निर्णय ।

- २०६७।०४।१० – प्रयोगात्मक परीक्षामा संलग्न परीक्षकहरूको नामावली प्राप्त ।

- २०६७।०४।१४ – प्रयोगात्मक परीक्षामा संलग्न परीक्षकहरूलाई सात दिनभित्र आयोगमा उपस्थित हुन पत्राचार ।

- २०६७।०५।३१ – नेपाल मेडिकल कलेजका आठ जना विद्यार्थीहरूको स्पटिङ पेपरको जानकारी मागका विषयमा प्राक्टिकल परीक्षा लिने परीक्षकहरू एक्स्टरनल, धरानस्थिति बीपी मेमेरियल मेडिकल इन्स्टिच्युटका डा. अरविन्द कुमार सिन्हा, नेपाल मेडिकल कलेजका डा. एस.के. रौनियार र डा. के.बी. राजेन्द्र प्रसाद तथा प्रिन्सिपल शेखरबाबु उपस्थित भई छलफल भयो । छलफलमा विद्यार्थीहरूले प्रस्तुत गरेको विगत वर्षको स्पटिङ पेपर सक्कली नै हो भन्ने ठहर भयो । प्राक्टिपल परीक्षाको लिखित डकुमेन्ट हुनु पर्ने र सुरक्षित हुनुपर्ने र यो काम भविष्यमा गर्नका लागि यसको सिफारिस आयोगले विश्वविद्यालयमार्फत् गर्नु उपयुक्त हुने सुझाव आयो ।

- २०६७।०७।१७ – प्रयोगात्मक परीक्षाको स्पटिङ पेपरबाट परीक्षार्थी आफू उचित मूल्यांकित भए/नभएको थाहा पाउन सक्ने हुँदा तथा स्पटिङ पेपरहरू व्यवस्थित गरी सुरक्षासाथ राख्न सक्ने र राख्नु पर्ने प्रकृतिको सूचना देखिएकोले अव उप्रान्त प्रयोगात्मक परीक्षाको स्पटिङ पेपरका साथै प्रयोगात्मक परीक्षाका अन्य सम्पूर्ण कागजातहरू सरोकारवालाले माग गरेको बखत तुरुन्त उपलब्ध गराउने गरी व्यबस्थित गरी सुरक्षासाथ राख्न काठमाण्डौ विश्वविद्यालयबाट सम्बन्धन प्राप्त सम्पूर्ण मेडिकल कलेजहरूलाई सोही काठमाण्डौ विश्वविद्यालय मार्फत जानकारी गराउन काठमाण्डौ विश्वविद्यालय धुलिखेल, काभ्रेका प्रमुख र नेपाल मेडिकल कलेज आतरखेल जोरपाटीका प्रमुखको नाममा आयोगको आदेश जारी ।

क्रम संख्या : ३४ **निवेदन**

मिति : २०६६।१२।२९

पक्ष : **रञ्जन रानाभाट,** नेपाल मेडिकल कलेज, जोरपाटी

विपक्ष : काठमाडौं वि.वि., परीक्षा नियन्त्रण कार्यालय र नेपाल मेडिकल कलेज जोरपाटी

विषय : स्पटिङ पेपर हेर्न माग ।

कारवाही/निर्णय

- २०६६।१२।३० – स्पटिङ पेपर सुरक्षित राख्न तथा स्पटिङ पेपर सहित लिखित जवाफ लिई पत्र प्राप्त भएको मितिले सात दिनभित्र आयोगमा उपस्थित हुन काठमाडौं वि.वि., पनिकाका प्रमुख र नेपाल मेडिकल कलेज जोरपाटीका प्रमुखका नाममा आयोगबाट आदेश जारी ।

- २०६७।०१।०८ – काठमाडौं वि.वि. को निम्नलिखित व्यहोराको पत्र प्राप्त : परीक्षाका सैद्धान्तिक बाहेक प्रयोगात्मक परीक्षामा स्पटिङ पेपर लगायत अरू प्रयोगात्मक परीक्षाहरूको रेकर्ड विश्वविद्यालयमा रहँदैन । प्रयोगात्मक परीक्षा लिने आन्तरिक र वाह्य परीक्षकहरूको सामूहिक दस्तखत भएको, हासिल गरेको नतिजा, प्राप्तांक मात्र वि.वि.लाई उपलब्ध हुन्छ । उल्लिखित स्पटिङ पेपर वि.वि.लाई उपलब्ध गराइँदैन । तसर्थ विविबाट उक्त पेपर उपलब्ध हुन सक्तैन ।

- २०६७।०१।०८ – नेपाल मेडिकल कलेजबाट निम्नलिखित व्यहोराको पत्र प्राप्त : प्रयोगात्मक परीक्षामा दिइएका खेस्रा कागत परीक्षा समाप्त भएपछि न त वि.विमा पठाउनु पर्ने अनिवार्यता रहेको छ, न त कलेजका सम्बन्धित विभागहरूमा नै अनिवार्य रूपमा सुरक्षित राख्नुपर्छ भन्ने वि.विको

निर्देशन रहेको छ । यसरी यस्तो खेस्रा कागत समेत परीक्षा पश्चात नरहने भएकाले र उजुरकर्ताको मागवमोजिम स्पटिङ पेपर समेत नहुने भएकाले उपलब्ध गराउन नसकिने ।

- २०६७।०१।२९ – सूचनाको हकसम्बन्धी ऐन, २०६४ को दफा ३२ वमोजिम सजाय किन नगर्ने ? सोको जवाफ तीन दिनभित्र पठाउन आयोगको आदेश ।
- २०६७।०२।२५ – पेशी तोकी बोलाइएकोमा नेपाल मेडिकल कलेजका प्रमुख डा. शेखरबाबु रिजाल उपस्थित र आफ्नो पक्ष प्रस्तुत ।
- २०६७।०२।२५ – आयोगबाट प्रयोगात्मक परीक्षामा परीक्षक तथा विभागीय प्रमुखको नाम ठेगाना माग गर्ने तथा निजहरूको नाम उपलब्ध भएपछि परीक्षकहरूलाई सात दिनभित्र उपस्थित हुन आदेश जारी गर्ने निर्णय ।
- २०६७।०४।१० – प्रयोगात्मक परीक्षामा संलग्न परीक्षकहरूको नामावली प्राप्त ।
- २०६७।०४।१४ – प्रयोगात्मक परीक्षामा संलग्न परीक्षकहरूलाई सात दिनभित्र आयोगमा उपस्थित हुन पत्राचार ।
- २०६७।०५।३१ – नेपाल मेडिकल कलेजका आठ जना विद्यार्थीहरूको स्पटिङ पेपरको जानकारी मागका विषयमा प्राक्टिकल परीक्षा लिने परीक्षकहरू एक्स्टरनल, धरानस्थिति बीपी मेमेरियल मेडिकल इन्स्टिच्युटका डा. अरविन्द कुमार सिन्हा, नेपाल मेडिकल कलेजका डा. एस.के. रौनियार र डा. के.बी. राजेन्द्र प्रसाद तथा प्रिन्सिपल शेखरबाबु उपस्थित भई छलफल भयो । छलफलमा विद्यार्थीहरूले प्रस्तुत गरेको विगत वर्षको स्पटिङ पेपर सक्कली नै हो भन्ने ठहर भयो । प्राक्टिपल परीक्षाको लिखित डकुमेन्ट हुनु पर्ने र सुरक्षित हुनुपर्ने र यो काम भविष्यमा गर्नका लागि यसको सिफारिस आयोगले विश्वविद्यालयमार्फत् गर्नु उपयुक्त हुने सुझाव आयो ।
- २०६७।०७।१७ – प्रयोगात्मक परीक्षाको स्पटिङ पेपरबाट परीक्षार्थीले आफू उचित मूल्यांकित भए/नभएको थाहा पाउन सक्ने हुँदा तथा स्पटिङ पेपरहरू व्यवस्थित गरी सुरक्षासाथ राख्न सक्ने र राख्नु पर्ने प्रकृतिको सूचना देखिएकोले अव उप्रान्त प्रयोगात्मक परीक्षाको स्पटिङ पेपरका साथै प्रयोगात्मक परीक्षाका अन्य सम्पूर्ण कागजातहरू सरोकारवालाले माग गरेको बखत तुरुन्त उपलब्ध गराउने गरी व्यबस्थित गरी सुरक्षासाथ राख्न काठमाण्डौ विश्वविद्यालयबाट सम्बन्धन प्राप्त सम्पूर्ण मेडिकल कलेजहरूलाई सोही काठमाण्डौ विश्वविद्यालय मार्फत जानकारी गराउन काठमाण्डौ विश्वविद्यालय धुलिखेल, काभ्रेका प्रमुख र नेपाल मेडिकल कलेज आतरखेल जोरपाटीका प्रमुखको नाममा आयोगको आदेश जारी ।

क्रम संख्या : ३५ **निवेदन**

मिति : २०६६।१२।२९

पक्ष : **धिरज शाह,** नेपाल मेडिकल कलेज, जोरपाटी

विपक्ष : काठमाडौँ वि.वि., परीक्षा नियन्त्रण कार्यालय र नेपाल मेडिकल कलेज जोरपाटी

विषय : स्पटिङ पेपर हेर्न माग ।

कारवाही/निर्णय

- २०६६।१२।३० – स्पटिङ पेपर सुरक्षित राख्न तथा स्पटिङ पेपर सहित लिखित जवाफ लिई पत्र प्राप्त भएको मितिले सात दिनभित्र आयोगमा उपस्थित हुन काठमाडौँ वि.वि., पनिकाका प्रमुख र नेपाल मेडिकल कलेज जोरपाटीका प्रमुखका नाममा आयोगबाट आदेश जारी ।

- २०६७।०१।०८ – काठमाडौँ वि.वि. को निम्नलिखित व्यहोराको पत्र प्राप्त : परीक्षाका सैद्धान्तिक बाहेक प्रयोगात्मक परीक्षामा स्पटिङ पेपर लगायत अरू प्रयोगात्मक परीक्षाहरूको रेकर्ड विश्वविद्यालयमा रहँदैन । प्रयोगात्मक परीक्षा लिने आन्तरिक र वाह्य परीक्षकहरूको सामूहिक दस्तखत भएको, हासिल गरेको नतिजा, प्राप्तांक मात्र वि.वि.लाई उपलब्ध हुन्छ । उल्लिखित स्पटिङ पेपर वि.वि.लाई उपलब्ध गराइँदैन । तसर्थ विविबाट उक्त पेपर उपलब्ध हुन सक्तैन ।

- २०६७।०१।०८ – नेपाल मेडिकल कलेजबाट निम्नलिखित व्यहोराको पत्र प्राप्त : प्रयोगात्मक परीक्षामा दिइएका खेस्रा कागत परीक्षा समाप्त भएपछि न त वि.विमा पठाउनु पर्ने अनिवार्यता रहेको छ, न त कलेजका सम्बन्धित विभागहरूमा नै अनिवार्य रूपमा सुरक्षित राख्नु पर्छ भन्ने वि.विको निर्देशन रहेको छ । यसरी यस्तो खेस्रा कागत समेत परीक्षा पश्चात नरहने भएकाले र उजुरकर्ताको मागवमोजिम स्पटिङ पेपर समेत नहुने भएकाले उपलब्ध गराउन नसकिने ।

- २०६७।०१।२९ – सूचनाको हकसम्बन्धी ऐन, २०६४ को दफा ३२ वमोजिम सजाय किन नगर्ने ? सोको जवाफ तीन दिनभित्र पठाउन आदेश ।

- २०६७।०२।२५ – पेशी तोकी बोलाइएकोमा नेपाल मेडिकल कलेजका प्रमुख डा. शेखरबाबु रिजाल उपस्थित र आफ्नो पक्ष प्रस्तुत ।

- २०६७।०२।२५ – आयोगबाट प्रयोगात्मक परीक्षामा परीक्षक तथा विभागीय प्रमुखको नाम ठेगाना माग गर्ने तथा निजहरूको नाम उपलब्ध भएपछि परीक्षकहरूलाई सात दिनभित्र उपस्थित हुन आदेश जारी गर्ने निर्णय ।

- २०६७।०४।१० – प्रयोगात्मक परीक्षामा संलग्न परीक्षकहरूको नामावली प्राप्त ।

- २०६७।०४।१४ मा प्रयोगात्मक परीक्षामा संलग्न परीक्षकहरूलाई सात दिनभित्र आयोगमा उपस्थित हुन पत्राचार ।

- २०६७।०५।३१ – नेपाल मेडिकल कलेजका आठ जना विद्यार्थीहरूको स्पटिङ पेपरको जानकारी मागका विषयमा प्राक्टिकल परीक्षा लिने परीक्षकहरू एक्स्टरनल, धरानस्थिति बीपी मेमेरियल मेडिकल इन्स्टिच्युटका डा. अरविन्द कुमार सिन्हा, नेपाल मेडिकल कलेजका डा. एस.के. रौनियार र डा. के.बी. राजेन्द्र प्रसाद तथा प्रिन्सिपल शेखरबाबु उपस्थित भई छलफल भयो । छलफलमा विद्यार्थीहरूले प्रस्तुत गरेको विगत वर्षको स्पटिङ पेपर सक्कली नै हो भन्ने ठहर भयो । प्राक्टिपल परीक्षाको लिखित डकुमेन्ट हुनु पर्ने र सुरक्षित हुनुपर्ने र यो काम भविष्यमा गर्नका लागि यसको सिफारिस आयोगले विश्वविद्यालयमार्फत् गर्नु उपयुक्त हुने सुझाव आयो ।

- २०६७।०७।१७ – प्रयोगात्मक परीक्षाको स्पटिङ पेपरबाट परीषाथीर्ले आफू उचित मूल्यांकित भए/नभएको थाहा पाउन सक्ने हुँदा तथा स्पटिङ पेपरहरू व्यवस्थित गरी सुरक्षासाथ राख्न सक्ने र राख्नु पर्ने प्रकृतिको सूचना देखिएकोले अव उप्रान्त प्रयोगात्मक परीक्षाको स्पटिङ पेपरका साथै प्रयोगात्मक परीक्षाका अन्य सम्पूर्ण कागजातहरू सरोकारवालाले माग गरेको बखत तुरुन्त उपलब्ध

गराउने गरी व्यबस्थित गरी सुरक्षासाथ राख्न काठमाण्डौ विश्वविद्यालयबाट सम्बन्धन प्राप्त सम्पूर्ण मेडिकल कलेजहरूलाई सोही काठमाण्डौ विश्वविद्यालय मार्फत जानकारी गराउन काठमाण्डौ विश्वविद्यालय धुलिखेल, काभ्रेका प्रमुख र नेपाल मेडिकल कलेज आतरखेल जोरपाटीका प्रमुखको नाममा आयोगको आदेश जारी ।

क्रम संख्या : **३६ पुनरावेदन**

मिति : २०६७ जेठ ३ गते ।

पक्ष : **श्रीप्रसाद रूपखेती**, अध्यक्ष सुन्दर नेपाल प्रा.लि. । का.म.न.पा. ९ गौशाला ।

विपक्ष : बन तथा भूसंरक्षण मन्त्रालय, सिंहदरबार, काठमाडौँ ।

विषय : बन तथा भूसंरक्षण मन्त्रालयमा दिएको निवेदनका सम्बन्धमा जानकारी माग ।

कारवाही/निर्णय

- २०६७।०२।२३ – पुनरावेदकले मागेको सूचना दिन मिल्ने हो कि होइन ? दिन मिल्ने भए सूचना उपलब्ध गराई सोको जानकारी दिनू र नमिल्ने भए किन नमिल्ने हो सोको लिखित जवाफ सात दिनभित्र लेखी पठाउनू भनी विपक्षीका नाममा आदेश जारी गर्ने आयोगको निर्णय ।
- २०६७।०४।१२ – वन तथा भूसंरक्षण मन्त्रालयका सहसचिवलाई आयोगमा बोलाई निवेदकले मागेको सूचनाहरूको बारेमा विस्तृत छलफल भयो । यससम्बन्धमा मन्त्रालयले दिएको लिखित जवाफ अधुरो भएको हुँदा पूरक जवाफ माग्ने निर्णय ।
- २०६७।०४।१८ – वन तथा भूसंरक्षण मन्त्रालयबाट पूरक लिखित जवाफ प्राप्त ।
- २०६७।०५।१३ – **निर्णय :** पुनरावेदकले मिति २०६६।११।२३ मा वन तथा भूसंरक्षण मन्त्रालयका सूचना अधिकारीलाई निवेदन दिएर र पछि सोही मन्त्रालयका सचिवसमक्ष मिति २०६६।१२।१२ मा उजुर गरेर माग गरेका सबै सूचना त्यसै मन्त्रालयबाट उपलब्ध गराउनू भनी वन तथा भूसंरक्षण मन्त्रालयका सचिवको नाममा लेखी पठाई पुनरावेदकलाई समेत सो कुराको जानकारी गराउनू भन्ने आयोगको निर्णय ।

क्रम संख्या : ३७ **निवेदन**

मिति : २०६७ जेठ २५

पक्ष : **राजेश पासवान र सखीचना पासवान**, कारागार कार्यालय, पर्सा, वीरगंज ।

विपक्ष : धनुषा जिल्ला अदालत, जनकपुर धाम ।

विषय : डाँका मुद्दा (स.फौ. नं. १३५, प्रमोद खनाल शाखा, धनुषा जिल्ला अदालत) को फैसला साढे तीन वर्ष भइसक्दा पनि नभएकोले फैसला किन नभएको ? हाम्रो गैरकानुनी थुनाको जिम्मेवार को हो ? र हामीले क्षतिपूर्ति पाउने वा नपाउने के हो ? भनी जिल्ला अदालत नियमावली २०५२ को नियम ९१ तथा सूचनाको हकसम्बन्धी ऐन, २०६४ का दफा ३० (२) समेत

वमोजिम वीरगंज कारागार मार्फत् २०६७।०१।३१ मा दर्ता नं ४०३६ मार्फत श्री जिल्ला अदालत जनकपुरधाममा निवेदन गरेका थियौँ । सोही विषयमा चाँडो फैसला गराइ दिन सर्वोच्च अदलतका सम्माननीय प्रधान न्यायाधीशज्यूलाई कारागार शाखामार्फत् मिति २०६७।०२।०२ मा दर्ता नं. ४०४१ मार्फत् निवेदन गरेता पनि हालसम्म पनि कहीँ कतैबाट कुनै जानकारी नपाएकोले सूचनाको हकसम्बन्धी ऐन, २०६४ को दफा १९ (घ) वमोजिम मागिएको सूचना यथाशक्य चाँडो उपलब्ध गराइ पाउँ र दोषीलाई ऐनको दफा ३२ (२) वमोजिम सजाय गरी पाउँ ।

मिति : २६७।०३।०३ – निजहरूले माग गरेको सूचना उपलव्ध गराई यस आयोगलाई जानकारी गराउनु हुन र उपलब्ध गराउन नमिल्ने भए के कति कारणले नमिल्ने हो ? सोको लिखित जवाफ पत्र प्राप्त भएको मितिले ७ (सात) दिन भित्र यस आयोगमा पठाउन धनुषा जिल्ला अदालतका प्रमुखको नाममा आयोगको अदेश ।

मिति : २६७।०३।२७ – प्रतिवादीहरूले सफाइ पाउने ठहर गरी मिति २०६७।०३।०२ मा फैसला भइसकेको भन्ने व्यहोराको धनुषा जिल्ला अदालतको पत्र प्राप्त ।

मिति : २६७।०३।३२ – फैसला भइसकेको भन्ने सूचना निवेदकलाई उपलब्ध गराउनु भनी धनुषा जिल्ला अदालत जनकपुरधामका कार्यालय प्रमुखको नाममा आयोगबाट अदेश जारी ।

क्रम संख्या : ३८ **पुनरावेदन**

मिति : २०६७।०३।०३

पक्ष : रामाज्ञप्रसाद चतुर्वेदी, काठमाडौँ महानगरपालिका वडा नं. ७, चाबहिल, वारेस : भक्तकुमार ओझा ।

विपक्ष : अख्तियार दुरूपयोग अनुसन्धान आयोग, टंगाल, काठमाडौँ ।

विषय : "अमिल्दो तथा अस्वाभाविक जीवनयापन सम्बन्धमा अवलम्बन गरेका सामान्य मान्यताहरू (General Norms) को प्रमाणित प्रतिलिपि माग ।

कारवाही/निर्णय

- २०६७।०३।०३ – पुनरावेदकले माग गरेअनुसार नै सूचना उपलब्ध गराई आयोगलाई जानकारी गराउनु हुन र उपलब्ध गराउन नमिल्ने भए के कति कारणले नमिल्ने हो ? सोको लिखित जवाफ पत्र प्राप्त भएको मितिले ७ दिनभित्र यस आयोगमा लेखी पठाउन अख्तियार दुरूपयोग अनुसन्धान आयोगका कार्यालय प्रमुखको नाममा आदेश जारी ।

- २०६७।०३।२७ – अख्तियार दु.अ.आ. बाट निम्न लिखित व्यहोराको पत्र प्राप्त : '..... पुनरावेदकले माग गरेवमोजिमको सूचना प्रवाह गर्न नमिल्ने भनी आयोगबाट निर्णय भई सकेकोले सोही व्यहोरा लेखी पठाउने भन्ने मिति २०६७।०३।२२ मा आयोगबाट निर्णय भएको हुँदा निर्णयअनुसार जानकारीको लागि अनुरोध छ ।'

- २०६७।०४।०२ – अख्तियार दुरूपयोग अनुसन्धान आयोगका सचिवलाई उपस्थित हुन आयोगको आदेश ।

- २०६७।०४।११ –अख्तियार दुरूपयोग अनुसन्धान आयोगका सचिव, कानुनी सल्लाहकार तथा अन्य दुई कर्मचारी अयोगमा उपस्थित, आयोगका पदाधिकारीहरू एवं निजहरूबीच छलफल । छलफलमा

पुनरावेदक रामाज्ञप्रसाद चतुर्वेदीको पुनरावेदनमा माग भएको "अमिल्दो तथा अस्वाभाविक जीवनयापन सम्बन्धमा अवलम्बन गरेको सामान्य मान्यताहरू (जनरल नर्म्स) को विषयमा अख्तियार दुरूपयोग अनुसन्धान आयोगबाट कुनै निर्णय भएको अख्तियार दुरूपयोग अनुसन्धान आयोगको अभिलेखमा नभएको व्यहोरा जानकारी समेत गराइयो ।

- २०६७ साउन ३० – **निर्णय :** पुनरावेदकको दावी पुग्न सक्ने नदेखिँदा ऐनको दफा १० को ३ (ख) बमोजिम पुनरावेदन खारेज हुने ठहर्छ भन्ने आयोगको निर्णय ।

क्रम संख्या : ३९ **पुनरावेदन**

मिति : २०६७६।०३।२५

पक्ष : मञ्जु खड्का, महासचिव सोसेक (Social Service Centre) रावतकोट, दैलेख

विपक्ष : सबडिभिजन प्रमुख, खानेपानी तथा सरसफाइ सबडिभिजन कार्यालय, दैलेख ।

विषय : निम्नलिखित विषयको सूचना माग :

१. हालसम्म सूचना प्रकाशित नहुनुका कारणहरू र इच्छापत्र खोल्दा गैसस वोलाउनु पर्नेमा नवोलाउनुको कारण

२. गैसस छनौटका आधारहरू र छनौट प्रक्रिया

३. मूल्यांकन भएको विवरण र समितिको निर्णय

४. सवै संस्थाले पेश गरेको ईच्छा पत्र प्रस्ताव र अन्य कागतजातहरूका प्रतिलिपीहरू

कारवाही/निर्णय

- २०६७ असार ३२ – निजले माग गरेको सूचना उपलब्ध गराई आयोगलाई जानकारी गराउन र उपलब्ध गराउन नमिल्ने भए के कति कारणले उपलब्ध गराउन नमिल्ने हो ? सोको लिखित जवाफ पत्र प्राप्त भएको मितिले सात दिनभित्र लेखी पठाउन खानेपानी तथा सरसफाई सब डिभिजन कार्यालय दैलेखका कार्यालय प्रमुख र सूचनाअधिकारीको नाममा आयेगबाट आदेश जारी ।

- २०६७।०४।१९ – खानेपानी तथा सरसफाई डिभिजन कार्यालय, दैलेखबाट साना सहरी खानेपानी तथा सरसफाई अयोजना व्यवस्थापन कार्यालय (एडीबी) पानीपोखरी, टंगालबाट नतिजा प्रकाशन नभइसकेको अवस्थामा माग बमोजिमको नतिजा दिन नसकेको भन्ने व्यहोराको पत्र प्राप्त ।

- २०६७।०५।२० – साना सहरी खानेपानी तथा सरसफाई अयोजना व्यवस्थापन कार्यालय (एडीबी) पानीपोखरी, टंगालको पत्र कहिले प्राप्त भएको हो प्रष्ट नखुलेको हुँदा स्पष्ट रूपमा खुलाई पठाउन खानेपानी तथा सरसफाई डिभिजन कार्यालय, दैलेखका नाममा आदेश जारी ।

- २०६७।०८।०८ – आदेश कार्यान्वयन नगरेको उजुरी प्राप्त भएको हुँदा आर्थिक २०६७/०६८ मा कारवाही जारी ।

ख) आ.व. २०६७/२०६८ मा परेका पुनरावेदन उजुरी र निवेदनका सम्बन्धमा भएका कारवाही र निर्णय

क्रम संख्या : **१ उजुरी**
मिति : २०६७ साउन ६
पक्ष : दिर्गबहादुर खत्री, अध्यक्ष असल शासन क्लब, जिल्ला समन्वय समिति, ओखलढुंगा
विपक्ष : गाउँ विकास समितिका सचिव, ज्यामिरे/पात्ले गाविस, कार्यालय, ओखलढुंगा
विषय : ज्यामिरे/पात्ले गाउँ विकास समितिको आ.व. २०६५/६६ को लेखा प्रतिवेदन, प्रगति प्रतिवेदन तथा चालु आ.व. २०६६/६७ को गाउँ परिषदको निर्णय प्रतिलिपि माग ।

कारवाही/निर्णय

२०६७।०४।१३ – निवेदकले माग गरेको सूचना उपलब्ध गराई आयोगलाई जानकारी गराउन र उपलब्ध गराउन नमिल्ने भए सात दिनभित्र लिखित जावाफ पठाउन ज्यामिरे/पात्ले गाविस ओखलढुंगाका कार्यालय प्रमुखको नाममा आयोगबाट आदेश जारी ।
२०६७ ।०५।२४ – गाविसबाट २०६७ भदौ २० गतेको पत्रमा सूचना मागकर्तालाई सूचना उपलब्ध गराइएको जानकारी प्राप्त ।
२०६७ ।०८।०८ – सूचना उपलब्ध गराइ सकेकोले लगत कट्टा ।

क्रम संख्या : **२ उजुरी**
मिति : २०६७ साउन ६
पक्ष : मोहनकुमार श्रीवास्तव, वसन्तपुर – १, रौतहट, हाल गौर नगरपालिका वडा नं. ८,
विपक्ष : जिल्ला प्रहरी कार्यालय, रौतहट
विषय : निवेदककी छोरी हराएको विषयमा जाहेरी गरेको र निजको अवस्था सार्वजनिक गर्ने विषयमा जिल्ला प्रहरी कार्यालय, रौतहटमा मिति २०६७ बैशाख २३ र २०६७ जेठ २ गते दिएको निवेदनसम्बन्धमा के भइरहेको छ भन्ने सूचना माग ।

कारवाही/निर्णय

२०६७ ।०४। ६ – निवेदकले माग गरेको सूचनाका सम्बन्धमा के कारवाही भयो वा हुँदैछ, सोको जानकारी अयोगमा पठाई निवेदकलाई पनि उपलब्ध गराउनू भनी जिल्ला प्रहरी कार्यालय गौर, रौतहटका प्रमुखका नाममा आदेश जारी ।

२०६७ ।०५।२ – निवेदकले माग गरेबमोजिमको सूचना उपलब्ध गराइएको भन्ने जिल्ला प्रहरी कार्यालय रौतहटको मति २०६७।०४।१८ को पत्र प्राप्त ।

२०६७।०५।०६– जिल्ला प्रहरी कार्यालय रौतहटको च.नं. २२१, प.सं. ०६७/९८ मिति २०६७।०४।१८ को पत्रबाट निवेदकले निवेदनमा माग गरेको सूचना सम्बन्धमा जानकारी गराइसकेको देखिँदा यस सम्बन्धमा कुनै आदेश जारी गरिरहनु परेन, निवेदकलाई यो कुराको जानकारी गराउनु भन्ने आयोगको निर्णय ।

क्रम संख्या : **३ उजुरी**
मिति : २०६७ साउन २६
पक्ष : काशी चौधरी, बारा
विपक्ष : जिल्ला प्रशासन कार्यालय, बारा
विषय : मुद्दाको नक्कल माग ।

कारवाही/निर्णय

२०६७।०५।२० – निवेदकले माग गरेको सूचना किन उपलब्ध नगराइएको हो सोको कारण र नक्कल दिन मिल्ने हो कि होइन ? दिन मिल्ने भए नक्कल उपलब्ध गराइदिनु हुन र नमिल्ने भए किन नमिल्ने हो सोको लिखित जवाफ पत्र प्राप्त भएको मितिले सात दिनभित्र यस आयोगमा लेखी पठाउन जिल्ला प्रशासन कार्यालय बाराका नाममा आयोगबाट आदेश जारी ।

२०६७।०६।०३ – जिल्ला प्रशासन कार्यालय, बारा, कलैयाको मिति २०६७।०५।३० को पत्रअनुसार मागेको सूचना दिएको जानकारी प्राप्त ।

२०६७।०८।०८ – निवेदकले माग गरेको सूचना प्राप्त गरिसकेको हुँदा मिसिल लगत कट्टा ।

क्रम संख्या : **४ पुनरावेदन**
मिति : २०६७ साउन ३१
पक्ष : रामकृष्ण पौडेल, कारागार कार्यालय पर्सा
विपक्ष : जिल्ला सरकारी वकिल कार्यालय, बाराका सूचना अधिकारी तथा महान्यायाधिवक्ता, महान्यायाधिवक्ताको कार्यालय, काठमाडौँ ।
विषय : नेपाल सरकारका तर्फबाट पुनरावेदन परे, नपरेको बारे सूचना माग ।

कारवाही/निर्णय

२०६७ ।०५।०१ – पुनरावेदन परे नपरेको जनकारी तीन दिनभित्र पुनरावेदकलाई दिई सोको जानकारी यस अयोगलाई दिनका लागि विपक्षीहरूलाई आयोगबाट आदेश जारी ।

२०६७।०५।०२ – महान्यायाधिवक्ताको कार्यालयले जिल्ला सरकारी वकिलको कार्यालय बारालाई पुनरावेदन परे नपरेको सम्बन्धमा प्रतिवादीलाई जानकारी दिई राष्ट्रिय सूचना अयोगलाई जानकारी गराउन लेखेको पत्रको बोधार्थ पत्र आयोगमा प्राप्त ।

२०६७।०५। १८ – जिल्ला सरकारी वकिल कार्यालय, बाराको यस कार्यालयबाट पुनरावेदन नभएको भनी जानकारी गराएको पत्र प्राप्त ।
२०६७।०८।१० – निवेदकले माग गरेको सूचना प्राप्त गरिसकेको हुँदा मिसिल लगत कट्टा ।

क्रम संख्या : **५ पुनरावेदन**
मिति : २०६७ भदौ १
पक्ष : अशोककुमार वान्तवा, नेपाल पत्रकार महासंघ, इलामका सचिव
विपक्ष : ज्ञानेन्द्रकुमार झा, प्रमुख, पूर्वांचल डिभिजन सडक कार्यालय, इलाम
विषय : हर्कटे जिर्मले निन्दा सडकखण्ड निर्माणका लागि आव ०६६/६७ मा विनियोजित कुल रकम, ठेक्का प्रक्रियाका कागजातहरू र सम्पन्न काम र खर्चको विवरण माग ।

कारवाही/निर्णय

२०६७।०५।०२ – पुनरावेदकले माग गरेका सूचना उपलब्ध गाउन र उपलब्ध गराउन नमिल्ने भए पत्र प्राप्त भएको मितिले सात दिनभित्र लिखित जवाफ पठाउन पूर्वांचल डिभिजन सडक कार्यलय, इलामका कार्यालय प्रमुख ज्ञानेन्द्र कुमार झाका नाममा आयोगबाट आदेश जारी ।

२०६७।०८।०८ – निवेदकले माग गरेको सूचना प्राप्त गरिसकेको जानकारी भएको हुँदा मिसिल लगत कट्टा ।

क्रम संख्या : **६ पुनरावेदन**
मिति : २०६७ भदौ २
पक्ष : टिकाबहादुर कुँवर, कपिलवस्तु घटना पीडित संघर्ष समितिको सहसंयोजक ।
विपक्ष : प्रमुख, गृहमन्त्रालय, नेपाल सरकार ।
विषय : कपिलवस्तु घटनाका सम्बन्धमा जाँचबुझ आयोगले पेश गरेको प्रतिवेदनको नक्कल माग गर्दा दिन नमिल्ने भनी मौखिक जानकारी दिएकोमा लिखित जानकारी माग ।

कारवाही/निर्णय

२०६७।०५।१७ – सूचना दिन नमिल्ने लिखित जानकारी किन नदिइको सोको कारण र सूचना दिन मिल्ने हो कि होइन ? दिन मिल्ने हो भने सूचना उपलब्ध गराई सोको जानकारी दिनुहुन र सूचना दिन नमिल्ने भए किन नमिल्ने हो, सोसमेतको लिखित जवाफ पत्र पाएको मितिले सात दिनभित्र आयोगमा लेखी पठाउन गृह मन्त्रालयका प्रमुख (सचिव) को नाममा आयोगबाट आदेश जारी । पत्राचार ।

२०६७।०५।२३ – निवेदक टिकाबहादुर कुँवरले माग गरेको प्रतिवेदन सार्वजनिक भइ नसकेको कारणले माग गरिएको सूचना उपलब्ध गराउन नसकिने व्यहोराको गृह मन्त्रालयको पत्र प्राप्त ।

२०६७।०६।१८ – गृह मन्त्रालयमा कपिलवस्तु घटनाका सम्बन्धमा जाँचबुझ आयोगले पेश गरेको प्रतिवेदन आयोगमा झिकाउने आयोगको आदेश ।

२०६७।०७।१२ – गृह सचिव डा. गोविन्दप्रसाद कुसुम आयोगमा उपस्थित र आयुक्तहरूबीच छलफल ।

२०६७।०९।१२ – मुख्य सचिवको कक्षमा आयोगका आयुक्तहरू, मुख्यसचिव, सूचना तथा संचार मन्त्रालयका सचिव, गृहमन्त्रालयका निमित्त सचिव, उपसचिव तथा सूचना अधिकारीको उपस्थितिमा छलफल सम्पन्न । गृहमन्त्रालयमा रहेको उक्त प्रतिवेदन आयोगले हेर्न पाउने हुँदा सूचनाको हकसम्बन्धी ऐनको दफा ३ अनुसार गोप्य राख्नुपर्ने कारण र आधारहरू खुलाई मन्त्रालयले आयोगसमक्ष सो प्रतिवेदन पुनरावलोकनका लागि पठाउन मुख्यसचिवद्वारा गृहमन्त्रालयका प्रतिनिधिलाई निर्देशन ।

२०६७।१०।१७ – निवेदकलाई माग वमोजिमको प्रतिवेदन उपलब्ध गराउनू अन्यथा सूचनाको हकसम्बन्धी ऐन, २०६४ को दफा ३२ बमोजिम कारवाही अगाडि बढाइने भनी गृह सचिवलाई जानकारी गराउन आयोगको आदेश ।

२०६७।१०।२७ – गृह मन्त्रालयबाट प्रतिवेदन सहित मिति २०६७।१०।२० को पत्र आयोगमा प्राप्त ।

२०६८।०१।०५ – आयोगले प्रतिवेदन अध्ययन गरी त्यसमा रहेका दिनुपर्ने सूचना तोकी मागकर्तालाई सूचना उपलब्ध गराउन आयोगबाट आदेश जारी ।

२०६८।०१।२८ – सूचना उपलब्ध गराएको वोधार्थ पत्र प्राप्त ।

क्रम संख्या : **७ पुनरावेदन**
मिति : २०६७ भदौ १०
पक्ष : **गोपाल रावत**, सिमिकोट - ३ हुम्ला घर भई हाल कारागार कार्यालय नख्खु ललितपुर । वारेस प्रभातकुमार गुप्ता ।
विपक्ष : कारागार कार्यालय नख्खु, ललितपुरका सूचना अधिकारी र कार्यालय प्रमुख
विषय : बन्दी प्रत्यक्षीकरण रिट निवेदन दरपीठ/दर्ता नगरेको कारणबारे जानकारी माग ।

कारवाही/निर्णय

२०६७।०५।१३ – पुनरावेदकले माग गरेको सूचना उपलब्ध गराई यस आयोगलाई जानकारी गराउनु हुन र सूचना उपलब्ध गराउन नमिल्ने भए पत्र प्राप्त भएको मितिले सात दिनभित्र सोको लिखित जवाफ यस आयोगमा पठाउन कारागार कार्यालय नख्खु, ललितपुरका प्रमुखको नाममा आयोगबाट आदेश जारी ।

२०६७।०८।०६ –निवेदकद्वारा सम्वन्धित कार्यालयले सूचना नदिएको भनी पुनः निवेदन दर्ता ।

२०६७।०८।०८ – परमादेशसहितको रिटनिवेदन किन दर्ता/दरपिठ नरिएको हो भनी निवेदकले कारण सहितको सूचना माग गरेकोमा सो सूचना दिनू, दिन नमिल्ने भए पत्र प्राप्त भएको मितिले सात दिन भित्र यस आयोगमा लिखित जवाफ पेश गर्नू भनी नख्खु कारागार कार्यालयका प्रमुखको नाममा आयोगबाट आदेश जारी ।

२०६७।०८।१५ – पक्ष गोपाल रावतको 'म प्रभातकुमार गुप्तालाई चिन्दिन, त्यस्तो सूचना माग गरी कसैलाई वारिस पनि दिएको छैन' भनी निवेदनमार्फत् जानकारी प्राप्त ।

२०६८।०२।०६ – पुनरावेदकले मैले पुनरावेदन गरेको होइन र कसैलाई वारिस समेत दिएको छैन भन्ने जानकारी गराएकोले पुनरावेदन खारेज गर्ने आयोगको निर्णय ।

क्रम संख्या : **८ पुनरावेदन**
मिति : २०६७ असोज १८
पक्ष : **श्यामबहादुर भट्टराई,** काठमाडौँ जिल्ला, कपन गा.वि.स., वडा नं. ५
विपक्ष : नेपाल विद्युत प्राधिकरण, रत्नपार्क, काठमाडौँ ।
विषय : अवकास दिइएकोसम्बन्धमा भएका निर्णयहरू वरेका सम्पूर्ण कागतपत्र माग ।

कारवाही/निर्णय

२०६७।०७।०७ – पुनरावेदकले माग गरेको सूचना उपलब्ध गराई यस आयोगलाई जानकारी गराउनु हुन र उपलब्ध गराउन नमिल्ने भए पत्र प्राप्त भएको मितिले सात दिन भित्र सोको लिखित जवाफ आयोगमा पठाउन विपक्षका नाममा आयोगबाट आदेश जारी ।

२०६७।०७।०८ – आदेश कार्यान्वयनका लागि पत्राचार ।

२०६७।१०।२४ – पूर्व आदेश कार्यान्वयन गर्नू अन्यथा ऐनको दफा ३२ बमोजिम कारवाही अगाडि बढाउने भनी आमयोगबाट आदेश जारी ।

२०६७।११।०५ – नेपाल विद्युत प्राधिकरण केन्द्रिय कार्यालयबाट मागकर्ताले माग गरेका सूचनाहरू निजले बुझिसकेको व्यहोराको पत्र प्राप्त ।

२०६७।११।१२ – मागकर्ताले आफूले मागेअनुसारका सूचना प्राप्त नगरेको हुँदा माग गरेका सूचना उपलब्ध गराइदिन आयोग समक्ष उपस्थित भई माग गरेको।
२०६७।११।३० – मागकर्ताले सूचना अधिकारीसँग मागेका र पुनरावेदनमा उल्लेख भएका सम्पूर्ण कागजातहरूको प्रमाणित प्रतिलिपि सात दिनभित्र उपलब्ध गराई आयोगलाई जानकारी गराउन आयोगबाट आदेश जारी ।

२०६७।१२।१० – नेपाल विद्युत प्राधिकरणबाट आयोगमा सूचना उपलब्ध ।

२०६७।१२।१३ – नेपाल विद्युत प्राधिकरणबाट थप सूचना बोर्डको निर्णय आयोगमा उपलब्ध ।

२०६७।१२।१७ – दुबै पक्षलाई भेला गराई छलफल हुँदा सूचना मागकर्ताले पर्याप्त सूचना नपाएको दावी गरको र आगामी बुधवार आयोगमै आएर सूचना उपलब्ध गर्ने गराउने विषयमा दुबै पक्षको सहमति ।

२०६७।१२।२३ – नेपाल विद्युत प्राधिकरणका प्रतिनिधिहरू सूचनाहरू लिई निवेदकलाई सूचना दिन भनी आयोगमा उपस्थित भएको तर सूचना बुझिलिने व्यक्ति नआएको हुँदा निजलाई प्राधिकरण कार्यालयबाटै सूचना उपलब्ध गराउने भनी पठाइएको ।

क्रम संख्या : **९ निवेदन**
मिति : २०६७ कात्तिक १७
पक्ष : कृष्णबहादुर कार्की, फेदीगुठ - २, ओखलढुंगा
विपक्ष : जिल्ला प्रशासन कार्यालय, ओखलढुंगा
विषय : विस्थापित बापतको रकम अरूले बुझेको बारेको सूचना माग ।

कारवाही/निर्णय

२०६७।०७।२८ – निवेदकले माग गरेको सूचना उपलब्ध गराई यस आयोगलाई जानकारी गराउनु हुन र उपलब्ध गराउन नमिल्ने भए पत्र प्राप्त भएको मितिले सात दिन भित्र सोको लिखित जवाफ यस आयोगमा पठाउन विपक्षका नाममा आयोगको आदेश ।

२०६७।०८।२२ – जिल्ला प्रशासन कार्यालयबाट पक्षले माग गरेको रकम कसैलाई नदिएको । विस्थापितको रकम कसैलाई नदिइएको जवाफ प्राप्त ।

२०६८।०३।२७ – निर्णय नभईसकेको भन्ने सूचना प्राप्त भएकोले लगत कट्टा ।

क्रम संख्या : १० **पुनरावेदन**
मिति : २०६७ कात्तिक २९
पक्ष : एच.पी. अग्रवाल ग्रुप, मार्फत अख्तियारप्राप्त अधिवक्ता ज्ञानप्रसाद रेग्मी
विपक्ष : उर्जा मन्त्रालय, विद्युत विकास विभाग, अनामनगर
विषय : म्याद थप नगरेको नेपाल सरकार सचिवस्तरीय निर्णय समेतका सूचनाहरू माग ।

कारवाही/निर्णय

२०६७।०८।०८ – निवेदकले माग गरेको सूचना उपलब्ध गराउनु र दिन नमिल्ने भए पत्र प्राप्त भएको मितिले सात दिनभित्र कारण सहितको लिखित जवाफ आयोग समक्ष पेश गर्न आदेश जारी ।

२०६७।०८।१५ – विद्युत विकासबाट लिखित जवाफ प्राप्त ।
२०६७।१०।०३ – सक्कल फाइल सहित उपस्थित हुन आदेश जारी ।
२०६७।१०।१० – सक्कल फाइल सहित उपस्थित ।
२०६७।११।२९ – निवेदकले मागेका सूचना उपलब्ध गराउनू भन्ने आयोगको निर्णय ।

क्रम संख्या : ११ **निवेदन**

मिति : २०६७ मंसिर ०२
पक्ष : इन्सेक, खोटाङ र नेपाल पत्रकार महासंघ खोटाङ
विपक्ष : जिल्ला शिक्षा कार्यालय, जिल्ला जनस्वास्थ्य कार्यालय र को.ले.नि.का. खोटाङ
विषय : आर्थिक वर्ष २०६५-६६ को लेखा परीक्षण प्रतिवेदनको सूचना माग ।

कारवाही/निर्णय

२०६७।०८।०६ – सूचना उपलब्ध गराउन आदेश जारी ।
२०६७।१०।२६ – वार्षिक प्रतिवेदन राष्ट्रपति समक्ष पेस नगरुन्जेलसम्म लेखापरीक्षण प्रतिवेदन दिन नमिल्ने भनी को.ले.नि.का. खोटाङको २०६७।१०।१४ को पत्र प्राप्त ।
२०६८।०६।२६ – निवेदकले माग गरेको सूचना लेखा परीक्षण प्रतिवेदन राष्ट्रपति समक्ष पेश भएपछि उपलब्ध गराउनु भन्ने आयोगको निर्णय ।

क्रम संख्या : १२ निवेदन
मिति : २०६७ मंसिर ०८
पक्ष : गोपाल रावतको वारेस भई प्रभातकुमार गुप्ता
विपक्ष : सर्वोच्च अदालतका रजिष्ट्रार डा. रामकृष्ण तिमिल्सिना
विषय : अपहेलनाको कारवाही सम्बन्धी निवेदन किन दर्ता वा दरपीठ नगरेको, सोको सूचना माग ।

कारवाही/निर्णय

२०६७।०८।०६ – सूचना आयुक्तले सर्वोच्च अदालतका रजिस्ट्रारलाई फोन गरी दर्ता वा दरपीठ गरिदिन आग्रह गर्दा निवेदकलाई पठाइदिन भनेकोले सो निवेदनमा केही गरिरहनु नपर्ने आदेश ।

२०६७।११।०९ – पुनः निवेदन दर्ता ।

२०६८।०२।०६ – निवेदन खारेज ।

क्रम संख्या : **१३ उजुरी** (गत आर्थिक वर्षको क्रम संख्या ३९ को पुनरावेदनसँग सम्बन्धित)
मिति : २०६७ मंसिर ८
पक्ष : मञ्जु खड्का, महासचिव सोसेक (Social Service Centre) रावतकोट, दैलेख
विपक्ष : सबडिभिजन प्रमुख, खानेपानी तथा सरसफाई सबडिभिजन कार्यालय, दैलेख ।
विषय : आदेश कार्यान्वयन नगरेको उजुरी ।

कारवाही/निर्णय

२०६७।०८।१० – आयोगको आदेश कार्यान्वय नगरेकोमा तपाईलाई कारवाही किन नगर्ने, गर्न नपर्ने भए सोको लिखित कारण सहितको जवाफ पेश गर्न खानेपानी तथा सरसफाई सव डिभिजन कार्यालय दैलेखका तत्कालिन कार्यालय प्रमुख देवेन्द्र झाका नाममा आयोगवाट आदेश जारी ।

२०६७।०९।०९ – तत्कालीन कार्यालय प्रमुख देवेन्द्र झाले आयोगमा उपस्थित भई सात दिनभित्र लिखित जवाफ पेश गर्छु भन्ने कागज गरेको ।

२०६७।१०।०३ – यस आयोगको ०६७।०७।१७ को आदेश अनुसारको सूचना निवेदकलाई उपलव्ध गराउन कार्यरत कार्यालय प्रमुखको नाममा आयोगको आदेश ।

२०६७।११।२९ – कार्यालय प्रमुख देवेन्द्र झालाई रु. एक हजार जरिवाना गरी विभागीय कारवाहीको लागि सिफारिस गर्ने आयोगको निर्णय ।

२०६७।१२।२१ – माथि उल्लिखित सजाय कार्यान्वयन गर्नु पर्ने नदेखिएकोले निज उपर कुनै कारवाही गरिरहन नपर्ने भनी सम्बन्धित निकायमा लेखी पठाउने निर्णय ।

उक्त निर्णयका आधार र कारणहरू :

- विपक्ष देवेन्द्र कुमार झा सरुवा भई अन्यत्र कार्यरत रहेको र मागिएको सूचना निजको नियन्त्रणमा नरहेको ।
- निजले आफ्नो प्रतिवद्धताअनुसार सूचना मागकर्तालाई सूचना उपलब्ध गराउन प्रयास गरेको फलस्वरूप खानेपानी तथा सरसफाई सब डिभिजन कार्यालय दैलेखले मिति २०६७।११।२६ मा मागिएको सबै सूचना दिने भनी निर्णय गरेको ।
- उक्त डिभिजन कार्यालयले सूचना मागकर्ता मंजु खडकालाई मिति २०६७।११।२७ मा लेखेको पत्र ।
- पक्ष मंजु खड्काले मिति २०६७।१२।०६ मा सूचना बुझिलिएको भर्पाईको यस अयोगमा प्राप्त प्रतिलिपि ।

- भौगोलिक दूरी तथा संचार तथा प्रविधिको समस्याले गर्दा सूचना मागकर्ता र सूचना दाताबीच यथा समयमा सम्पर्क हुन नसकेको तथा देवेन्द्र कुमार झाले सूचना उपलब्ध गराएको व्यहोराको पत्र मिति २०६७।११।२७ मा लेखेता पनि २०६७।१२।१० मा मात्र आयोगमा प्राप्त भएको ।

निर्णय :

सूचनाको हकसम्बन्धी ऐन, २०६७ को उद्देश्य नागरिकले मागेको सार्वजनिक सूचना उपलब्ध गराउने र सूचना नदिने, अधुरो सूचना दिने वा गलत सूचना दिनेलाई सजाय गर्ने आसय भएको हुँदा माथि उल्लिखित विषय र घटनाहरूलाई विचार गर्दा सूचना मागकर्ताले सूचना प्राप्त गरेको र सूचना दिने दायित्व भएको पदाधिकारीले पनि सूचना उपलब्ध गराएको देखियो । अतः सूचना नदिएको भनी निज देवेन्द्र कुमार झालाई यस आयोगबाट मिति २०६७।११।२९ मा भएको निर्णयबमोजिम एक हजार रूपैयाँ जरिवाना र विभागीय सजायको लागि सम्बन्धित निकायमा लेखी पठाउने भनी भएको सजाय कार्यान्वयन गरिरहनु पर्ने नदेखिएकोले निज उपर कुनै कारवाही गरिरहन नपर्ने भनी सम्बन्धित निकायमा लेखी पठाउने निर्णय ।
२०६८।०१।२५ – पक्षवाट कारवाहीको लागि पुनः निवेदन दर्ता ।
२०६८।०३।२१ – निवेदकले सूचना प्राप्त गरिसकेकोले लगत कट्टा गर्ने आदेश ।

क्रम संख्या : १४ **निवेदन**
मिति : २०६७ मंसिर २१
पक्ष : योगेश्वर अमात्य, काठमाडौँ ।
विपक्ष : कान्ति ईश्वरी शिशु विद्यालय, त्रिपुरेश्वर ।
विषय : व्यवस्थापन समिति गठनसम्बन्धी सूचना माग ।

कारवाही/निर्णय

२०६७।०८।२१ – सूचना उपलब्ध गराउने आदेश ।
२०६७।१०।१३ –लिखित जवाफ प्राप्त ।
२०६८।०३।२७ – सूचना उपलव्ध गराउन भनी आयोगको अन्तिम आदेश ।

क्रम संख्या : १५ **निवेदन**
मिति : २०६७ मंसिर २७
पक्ष : जगन्नाथ प्रसाद केशरी, रौतहट, गौर ९
विपक्ष : जिल्ला कृषि विकास कार्यालय, रौतहट, गौर ।
विषय : ट्युबवेल बोरिङ, सामग्री खरिद, खर्च विवरण, मकैमा दाना नलागेकोले कुन किसानलाई कति मल उपलब्ध गराइयो समेत ६ प्रकारका सूचना माग ।

कारवाही/निर्णय

२०६७।०८।२७ – जिल्ला कृषि विकास कार्यालयका नाममा निवेदकले मागेको सूचना दिन, दिन नमिल्ने भए पत्र प्राप्त भएको मितिले सात दिनभित्र लिखित जवाफ पठाउन आयोगको आदेश ।
२०६८।३।३१ – जवाफ प्राप्त नभएकोले पुनः आदेश जारी ।
२०६८।०४।२२ – निवेदकले माग गरेका सूचाहरू आयोगमा प्राप्त ।
२०६८।०८।०८– कृषि विकास कार्यालयका प्रतिनिधि आयोगमा उपस्थित ।
२०६८।०८।२१ – निवेदकलाई सूचना उपलव्ध गराइएको जानकारी प्राप्त ।

क्रम संख्या : १६ **निवेदन**
मिति : २०६७ पुस ११
पक्ष : देवकुमार चौधरी, मार्फत् प्रभातकुमार गुप्ता
विपक्ष : महान्यायाधिवक्ता कार्यालय, रामशाह पथ, काठमाडौँ ।
विषय : पुनरावेदन भए नभएको सूचना माग ।

मिति **कारवाही/निर्णय**

२०६७।०९।१६ – आयोगका सचिवबाट आदेश : प्रक्रिया नपुर्याइ आएको हुँदा निवेदन फिर्ता गर्ने ।
२०६७।११।१० – सचिवको आदेश बदर गरी पाउँ भनी प्रभात कुमार गुप्ताको उजुरी ।
२०६७।११।२१ – बेरितको विषयको निवेदन सम्बन्धित पक्षले दिनु पर्नेमा तेस्रो व्यक्तिले दिएको र माग गरेको सूचना नितान्त व्यक्तिगत सूचना भएकोले सूचनासँग सम्बन्धित व्यक्तिको लिखित सहमति बेगर व्यक्तिगत सूचना दिन नमिल्ने हुँदा प्रक्रिया पुर्याएर सूचना माग गर्न आएको बखत सोही बमोजिम निर्णय हुने नै हुँदा सचिवबाट भएको आदेश सदर गर्ने ठहर ।

क्रम संख्या : १७ **निवेदन**
मिति : २०६७ पुस २२
पक्ष : माधवराज पाण्डे, कार्यरत शिक्षक, आदर्श विद्यामन्दिर उ.मा.वि., मानभवन, ललितपुर
विपक्ष : आदर्श विद्यामन्दिर उ.मा.वि., मानभवन, ललितपुर
विषय : विद्यालय सरकारी वा अन्य कुन प्रकृतिको हो सो समेतको सूचनाहरू माग ।

कारवाही/निर्णय

२०६७।०९।२७ – सूचना उपलब्ध गराउन आदेश जारी ।
२०६७।०९।२८ – आदेश कार्यान्वयनका लागि पत्राचार ।
२०६७।१०।११ – लिखित जवाफ प्राप्त ।
२०६८।०३।२७ – पुनः आदेश जारी ।
आर्थिक वर्ष २०६८-६९ मा सरेको ।

क्रम संख्या : १८ निवेदन
मिति : २०६७ माघ ११
पक्ष : **लक्ष्मी देवकोटा** (महर्जन) पनेकु मार्ग, ४३८ सिफल काठमाडौँ ।
विपक्ष : काठमाडौँ उपत्यका नगर विकास समिति, अनामनगर काठमाडौँ ।
विषय : आफ्नो जग्गाबाट बाटो खोल्ने योजना छ कि छैन । छ भने कुन जग्गा पर्छ । क्षतिपूर्ति दिने व्यवस्था छ कि छैन ? क्षतिपूर्ति निर्धारण कसरी गरिएको छ ? क्षतिपूर्ति कहाँ राखिएको छ र पाउने तरिका के हो ? विषयका सूचना माग ।

कारवाही/निर्णय

२०६७।१०।२४ – माग गरेको सूचना सात दिनभित्र उपलब्ध गाराउनु भनी आदेश जारी ।
२०६७।११।०३ – विपक्षले सूचना मागकर्तालाई सूचना पठाएको जानकारी आयोगलाई प्राप्त ।
२०६८।०३।२७ – सूचना उपलब्ध गराईसकेकोले लगत कट्टा ।

क्रम संख्या : १९ **निवेदन**
मिति : २०६७ माघ २३
पक्ष : विष्णुप्रसाद अधिकारी, विन्ध्यवासिनी ६, दैलेख ।
विपक्ष : पूर्वांचल विश्वविद्यालय परीक्षा व्यवस्थापन कार्यालय, विराटनगर, मोरङ
विषय : प्राप्तांक सहितको कम्पलसरी फाउन्डेसन अफ एजुकेसन विषयको उत्तरपुस्तिकाको प्रतिलिपि माग ।

कारवाही/निर्णय

२०६७।१०।२५ – माग गरे बमोजिम सूचना सात दिन भित्र उपलब्ध गराउनु भनी आदेश जारी ।
२०६७।१२।०४ – आयोगको आदेश पालन नभएको हुँदा आवश्यक कारवाहीको लागि निवेदन प्राप्त ।
२०६८।३।३१ – जवाफ प्राप्त नभएकोले पुनः आदेश जारी ।
२०६८।०७।०७ – सो विश्वविद्यालयका परीक्षा नियन्त्रण कार्यालयका प्रमुखलाई उपस्थित हुन आयोगको आदेश ।
२०६८।०७।३० – आयोगको आदेश कार्यान्वयनका सम्वन्धमा जानकारी माग ।
(आर्थिक वर्ष २०६८-६९ मा सरेको ।)

क्रम संख्या : २० **निवेदन**
मिति : २०६७ माघ २६
पक्ष : रन्जित कामत, पोखरभिण्डा – ३, सिरहा
विपक्ष : क्षेत्रीय प्रहरी कार्यालय, विराटनगर
विषय : क्षेत्रीय प्रहरी कार्यालयमा गरेको पुनरावेदनको सम्बन्धमा जानकारी माग ।

कारवाही/निर्णय

२०६७।११।०८ – सूचना उपलब्ध गराउन आदेश जारी ।
२०६७।१२।०९ – पूर्व क्षेत्रीय प्रहरी कार्यालय, रानी, विराटनगरको पत्र प्राप्त । पुनरावेदनको कारवाही नचल्ने भनी पू. क्षे. प्र. का. विराटनगरको मिति २०६२।०९।०३ को पत्रको प्रतिलिपि प्राप्त ।
२०६८।०२।३० – पक्षवाट पुनः निवेदन दिएको ।
२०६८।०२।३१ – सूचना उपलब्ध गराउन पुनः आदेश जारी ।
२०६८।०३।१५ – अञ्चल प्रहरी कार्यालय भद्रपुरले निर्णयको लागि क्षे.प्र.का. विराटनगरमा पठाएको वोधार्थ पत्र प्राप्त ।
२०६८।०४।१५ – लगत कट्टा ।

क्रम संख्या : २१ **निवेदन**
मिति : २०६७ फागुन ०१
पक्ष : गोपाल स्वर्णकार, वीरगंज उपम.न.पा.– १३
विपक्ष : कार्यकारी प्रमुख, एस.बी.आई. बैंक, शाखा कार्यालय बीरगंज
विषय : आफ्नो धितो रहेको जग्गा लिलाम गर्ने कुनै कारवाही भएको हो होइन, निर्णय भएको भए त्यसको जानकारी माग ।

कारवाही/निर्णय

नेपाली नागरिक भएको यथेष्ट प्रमाणपत्र प्रस्तुत गर्न फोनबाट अनुरोध गर्दा ढिलागरी प्राप्त भएको ।

२०६७।१२।१३ – माग गरेको सूचना उपलब्ध गराउनू, दिन नमिल्ने भए पत्र प्राप्त भएको मितिले सात दिनभित्र लिखित जवाफ पठाउनू भनी एस.बी.आई. बैंक, शाखा कार्यालय बीरगंजका प्रमुखको नाममा आयोगवाट आदेश जारी ।
२०६८।०२।०१ – वैकवाट लिखित जवाफ प्राप्त ।
२०६८।०५।३० – सूचना उपलब्ध गराएको भनी जानकारी प्राप्त भएकोकोले लगत कट्टा ।

क्रम संख्या : २२ **निवेदन**
मिति : २०६७ फागुन ०६
पक्ष : भरतमणि जंगम, काठमाडौँ
विपक्ष : पशुपति क्षेत्र विकास कोष, गौशाला, काठमाडौँ ।
विषय : रु. १००० तिरी महाशिवरात्रीमा पशुपतिको दर्शन गराउने व्यवस्था गरिएको निर्णयको प्रतिलिपि माग ।

कारवाही/निर्णय

२०६७।११।०८ – माग गरेको सूचना अविलम्ब उपलब्ध गराउन पशुपति क्षेत्र विकास कोषका कार्यालय प्रमुखको नाममा आयोगवाट आदेश जारी ।
२०६७।११।११ – निवेदकले सूचना माग्न नआएको, माग्न आएमा दिन सकिने व्यहोराको पत्र पशुपति क्षेत्र विकास कोषबाट प्राप्त ।
२०६८।०३।२७ – पशुपति क्षेत्र विकास कोषले सूचना दिन स्वीकार गरेको जानकारी लिखित जवाफवाट प्राप्त भएकोले लगत कट्टा ।

क्रम संख्या : २३ **निवेदन**
मिति : २०६७ फागुन ११
पक्ष : गंगाप्रसाद दाहाल, ने.वि.प्रा. प्रसारण ग्रिड पूर्व शाखा, सुनसरी
विपक्ष : नेपाल विद्युत प्राधिकरण केन्द्रीय कार्यालय, काठमाडौँ ।
विषय : अस्थायी सेवा अवधि जोडी पाउँ भनी दिएको निवेदन उपर छानबिन भएको निर्णयको प्रतिलिपि पाउँ ।

कारवाही/निर्णय

२०६७।११।२६ – सूचना उपलब्ध गराउन आदेश जारी ।
२०६८।०२।२६ – नेपाल विद्युत प्राधिकरणवाट निवेदकले माग गरेको छानविनको निर्णयको सूचना निजका छोरालाई बुझाएको जानकारी प्राप्त ।
२०६८।०३।२७ – सूचना उपलब्ध गराईसकेकोले लगत कट्टा ।

क्रम संख्या : २४ **पुनरावेदन**
मिति : २०६७ फागुन १०
पक्ष : प्रभातकुमार गुप्ता, बीरगंज वडा नं. १३, पर्सा ।
विपक्ष : जिल्ला न्यायाधीश, जिल्ला अदालत, पर्सा ।
विषय : उजुरी दरपीठ नगुर्नको कारण माग ।

कारवाही/निर्णय

२०६७।०२।०६ रित नपुगेको हुँदा पुनरावेदन खारेज ।

क्रम संख्या : २५ **निवेदन**
मिति : २०६७ फागुन २५
पक्ष : केशव प्रसाई, नयाँ बानेश्वर, काठमाडौँ ।
विपक्ष : लोक सेवा आयोग, काठमाडौँ ।
विषय : वि.नं. ९७२ - ०६२/०६३ को बाली संरक्षण अधिकृतको पदको अन्तरवार्तामा उपस्थित सात जना उम्मेदवारको प्राप्तांक माग ।

कारवाही/निर्णय

२०६७।११।३० – निवेदकले माग गरेका सूचना सात दिनभित्र उपलब्ध गराइ दिनु । उपलब्ध गराउन नमिल्ने भए कारण सहितको लिखित जवाफ पत्र प्राप्त भएको मितिले सात दिनभित्र यस अयोगमा पेश गर्न लोक सेवा आयोगका सचिवको नाममा आदेश जारी गर्ने निर्णय ।
२०६७।१२।२१ – सूचना उपलब्ध गराउन नमिल्ने भनी मिति २०६७।१२।०९ को लोक सेवा आयोगको पत्र प्राप्त ।
२०६७।१२।२७ – लोक सेवा आयोगका सचिव वा प्रतिनिधि झिकाउन आदेश जारी ।
२०६८।०१।१९ – लो.से.आ.का प्रतिनिधि र आयोगवीच छलफल ।
(आर्थिक वर्ष २०६८-०६९ मा सरेको)

क्रम संख्या : २६ **निवेदन**
मिति : २०६७ फागुन २७
पक्ष : क्या. रवीन्द्रप्रसाद प्रधान, अध्यक्ष कस्मिक एयर प्रा.लि.।
विपक्ष : प्रमुख कार्यकारी अधिकृत, माछापुछ्रे बैंक ली., लाजिम्पाट, काठमाडौँ ।
विषय : ऋण एवं बैंक स्टेटमेन्टहरू लगायत अन्य कागतपत्र माग ।

कारवाही/निर्णय

२०६७।१२।१८ – माग गरेका सूचना सात दिन भित्र उपलब्ध गराउनू, गराउन नमिल्ने भए सात दिनभित्र यस अयोगमा लिखित जावाफ पठाउनू भन्ने आयोगको आदेश जारी ।
२०६८।०३।०३ – लिखित जवाफ प्राप्त ।
२०६८।०५।३० – लगत कट्टा ।

क्रम संख्या : २७ **निवेदन**
मिति : २०६७ फागुन २७
पक्ष : डा. अनिलबहादुर श्रेष्ठ, अध्यक्ष कस्मिक अटोमोबाइल्स प्रा.लि.
विपक्ष : प्रमुख कार्यकारी अधिकृत, माछापुछ्रे बैंक लि., लाजिम्पाट, काठमाडौँ ।
विषय : ऋण एवं बैंक स्टेटमेन्टहरू लगायत अन्य कागतपत्र हिसाब माग ।

कारवाही/निर्णय

२०६७।१२।१८ – माग गरेका सूचना सात दिन भित्र उपलब्ध गराउनू, गराउन नमिल्ने भए सात दिनभित्र यस अयोगमा लिखित जावाफ पठाउनू भन्ने आदेश जारी ।

२०६८।०३।०३ – लिखित जवाफ प्राप्त ।

२०६८।०५।३० – लगत कट्टा ।

क्रम संख्या : २८ **निवेदन**

मिति : २०६७ फागुन २७

पक्ष : क्या. रवीन्द्रप्रसाद प्रधान, अध्यक्ष कस्मिक एयर प्रा.ली.

विपक्ष : प्रमुख कार्यकारी अधिकृत, माछापुछ्रे बैंक ली., लाजिम्पाट, काठमाडौं ।

विषय : ऋण एवं बैंक स्टेटमेन्टहरू लगायत अन्य कागतपत्र हिसाब मिलानका लागि माग ।

कारवाही/निर्णय

२०६७।१२।१८ – माग गरेका सूचना सात दिन भित्र उपलब्ध गराउनू, गराउन नमिल्ने भए सात दिनभित्र यस अयोगमा लिखित जावाफ पठाउनू भन्ने आदेश जारी ।

२०६८।०३।०३ – लिखित जवाफ प्राप्त ।

२०६८।०५।३० – लगत कट्टा ।

क्रम संख्या : २९ **निवेदन**

मिति : २०६७।११।२७

पक्ष : विनिता प्रधान, अध्यक्ष एभ्को इन्टरनेसनल प्रा.ली.

विपक्ष : प्रमुख कार्यकारी अधिकृत, माछापुछ्रे बैंक ली., लाजिम्पाट, काठमाडौं ।

विषय : ऋण एवं बैंक स्टेटमेन्टहरू लगायत अन्य कागतपत्र हिसाब मिलानका लागि माग ।

कारवाही/निर्णय

२०६७।१२।१८ – माग गरेका सूचना सात दिन भित्र उपलब्ध गराउनू, गराउन नमिल्ने भए सात दिनभित्र यस अयोगमा लिखित जावाफ पठाउनू भन्ने आदेश जारी ।

२०६८।०३।०३ – लिखित जवाफ प्राप्त ।

२०६८।०५।३० – लगत कट्टा ।

क्रम संख्या : ३० **निवेदन**

मिति : २०६७ चैत ०७

पक्ष : **पटन संयुक्त क्यामपसका एम.एस्सी प्रथम वर्षका सम्पूर्ण विद्यार्थीहरू**

विपक्ष : त्रि.वि विज्ञान तथा प्रविधि अध्ययन संस्थान डीन कार्यालय कीर्तिपूर ।

विषय : एम.एस्सी प्रथम वर्षको फिजिक्स विषयको उत्तर पुस्तिका माग ।

कारवाही/निणर्य

२०६८।०३।२७ प्रक्रिया नपुगेकोले हाललाई स्थगित गर्ने आदेश ।

क्रम संख्या : ३१ **निवेदन**

मिति : २०६७ चैत १५
पक्ष : प्रा.डा. देवनाथ यादव, रामपुर कृषि क्याम्पस, चितवन ।
विपक्ष : कृषि तथा पशु विज्ञान अध्ययन संस्थान, रामपुर, चितवन ।
विषय : प्रायोगिक परीक्षा भएको हजिरीको प्रमाणित प्रतिलिपि माग ।

मिति कारवाही/निर्णय

२०६७।१२।१७ – सूचना माग कर्ताले मागेको सूचना तीन दिन भित्र उपलब्ध गराउनू, सूचना उपलब्ध गराउन नमिल्ने भए तीन दिनभित्र लिखित जवाफ पेश गर्न आदेश जारी ।
२०६७।१२।२५ – लिखित जवाफ प्राप्त ।
२०६७।१२।२७ – प्रमुख वा प्रतिनिधि उपस्थितिको लागि विपक्षको नाममा आदेश जारी ।
२०६८।०२।२६ – विपक्षीका तर्फवाट प्रतिनिधि श्री शारदा पौडेल उपस्थित भई आफ्ना कुरा राखेको ।
२०६८।०४।१८ – **निर्णय :** माग कर्ताले मागेको सूचना उपवब्ध गराउनु भनी कृषि तथा पशु विज्ञान संस्थान रामपुर चितवनका प्रमुखको नाममा आयोगको आदेश ।

क्रम संख्या : ३२ **पुनरावेदन**
मिति : २०६८ वैशाख १५
पक्ष : कपिलबस्तु जिल्ला घर भई हाल काठमाडौं मुलपानी ४ वस्ने वावुराम अधिकारी
विपक्ष : त्रि.वि.विका परीक्षा नियन्त्रक दयामान कर्माचार्य
विषय : उत्तरपुस्तिका माग

कारवाही/निर्णय

२०६८।२।६ – उत्तरपुस्तिका उपलव्ध गराउन तथा उपलव्ध गराउन नसक्ने कारण भए लिखित जवाफ सहित आयोगमा उपस्थित हुन परीक्षा नियन्त्रकका नाममा आदेश जारी ।
२०६८।२।१८ – उत्तरपुस्तिका हाललाई उपलव्ध गराउन नसक्ने व्यहोराको लिखित जवाफ प्राप्त ।
२०६८।२।२४ – सर्वोच्च अदालतवाट उत्तरपुस्तिका हेर्न दिने निर्णय भएकोले अदालतको फैसलाको पूर्ण पाठ आयोगमा प्राप्त नभएसम्मको लागि स्थगित गर्ने आदेश ।
आर्थिक वर्ष २०६८-६९ मा सरेको ।

क्रम संख्या : ३३ **निवेदन**
मिति : २०६८ वैशाख २३
पक्ष : आदर्श समाज राष्ट्रिय दैनिकका प्रधान सम्पादक कृष्ण प्रसाद वास्तोला ।
विपक्ष : नेपाल पत्रकार महासंघ केन्द्रिय कार्यालय संचार ग्राम काठमाडौं ।
विषय : महासंघको कास्की शाखावाट मिति २०६८।१।६ मा कार्यदल गठन भेला तथा अधिवेशन भएको भन्ने सम्वन्धका निर्णयको प्रतिलिपि माग ।

कारवाही/निर्णय

२०६८।१।२५ – सूचना उपलव्ध गराउन र उपलव्ध गराउन नमिल्ने भए कारण पेश गर्न आदेश जारी ।
२०६८।१।२६ – आदेश कार्यान्वयनका लागि पत्राचार ।
२०६८।१।२९ – पत्रकार महासंघवाट निवेदकवाट माग भए वमोजिमका सूचना आयोगमा प्राप्त ।
२०६८।३।२७ – सूचना उपलव्ध गराईसकेको हुदा लगत कट्टा ।

क्रम संख्या : ३४ **निवेदन**
मिति : २०६८ जेठ ४
पक्ष : ललितपुर, ४ वस्ने रमेश बहादुर श्रेष्ठ ।
विपक्ष : नयाँ नेपाल लघुवित्त विकास वैक लि. धुलिखेल काभ्रेपलाञ्चोक ।
विषय : १.प्रबन्ध पत्र २. नियमावली ३.विज्नेस प्लान ४. वोर्ड मिटिङको निर्णयहरू (सुरुको दखि हालसम्मको) ५. कर्जा मिति ६.ऋण असुली निति ७.ऋण अभिलेख मिन्हा निति ८.अडिट निति ९.बोर्ड सदस्यहरूको निर्वाचन निर्देशिका १०. कर्मचारी प्रशासन नियमावली ११.आर्थिक प्रशासन नियमावली १२.तालिम निर्देशिका १३. २०६५/६८ को बजेट र खर्च १४.संचालन-पूर्वका खर्च विवरणहरू १५. कम्पनि रजिष्ट्रार कार्यालयमा पेश गरेका अन्य कागजातहरू १६. उद्घाटनको बेलाको खर्च विवरणहरू १७. साधारण सभा (पहिलो) को खर्च विवरणहरू १८.प्रथम र दोश्रो बार्षिकोत्सबको खर्च विवरणहरू १९. तालिमका खर्चहरू २०.सौर्यउर्जा ऋण सम्वन्धी प्रोजेक्टको विवरणहरू माग ।

कारवाही/निर्णय

२०६८।२।८ – माग बमोजिमका सूचना उपलव्ध गराउन र उपलव्ध गराउन नमिल्ने भए कारण पेश गर्न वैकका प्रबन्धकका नाममा आदेश जारी ।
२०६८।२।१६ – लिखित जवाफ प्राप्त
२०६८।२।२४ – वैकको कार्यकारी संचालक वा प्रतिनिधि उपस्थितको लागि आदेश र पत्राचार ।
२०६८।२।३१ – आयोग र वैकका प्रतिनिधि वीच छलफल ।
२०६८।३।१० – थप लिखित जवाफ प्राप्त ।
२०६८।३।२१ – वैकको कार्यकारी संचालक वा प्रतिनिधि उपस्थितको लागि आदेश ।
आर्थिक वर्ष २०६८-६९ मा सरेको ।

क्रम संख्या : ३५ **निवेदन**
मिति : २०६८ वैशाख २९
पक्ष : उदयपुरधुर्मी २ पर्साका शम्भु प्रसाद यादव ।
विपक्ष : जिल्ला शिक्षा कार्यालय, पर्सा ।
विषय : जि.शि.का.वाट भएका निर्णय प्रतिलिपि लगायतका सूचना माग

कारवाही/निर्णय

२०६८।२।८ – सूचना उपलव्ध गराउन र उपलव्ध गराउन नमिल्ने भए लिखित जवाफ पेश गर्न जि.शि.का.पर्सा विरगंजका प्रमुखका नाममा आदेश जारी ।
२०६८।३।३१ – जवाफ प्राप्त नभएकोले पुनः आदेश जारी ।
आर्थिक वर्ष २०६८-६९ मा सरेको ।

क्रम संख्या : ३६ **निवेदन**
मिति : २०६७ चैत २३
पक्ष : केशव राज रेग्मी लगाएतका विद्यार्थीहरू ।
विपक्ष : शंकरदेव क्याम्पस रामशाहपथ लगाएतका नौवटा क्याम्पस ।
विषय : भौतिक संरचना, अतिरिक्त क्रियाकलाप शिर्षकमा भएको खर्चको स्पष्ट विवरण लगाएतका सूचना माग ।

कारवाही/निर्णय

२०६८।२।८ – सूचना उपलव्ध गराउन र उपलव्ध गराउन नमिल्ने भए लिखित जवाफ पेश गर्न आदेश जारी
२०६८।३।३१ – जवाफ प्राप्त नभएकोले पुनः आदेश जारी ।
आर्थिक वर्ष २०६८-६९ मा सरेको ।

क्रम संख्या : ३७ **निवेदन**
मिति : २०६८ जेठ २४
पक्ष : गोविन्द प्रसाद दाहाल, वाल्मीकि विद्यापीठ, काठमाडौं ।
विपक्ष : परीक्षा नियन्त्रण कार्यालय,नेपाल संस्कृत वि.वि. ।
विषय : आचार्य दोस्रो वर्षको सि.ज्यो.विषयको उत्तरपुस्तिका माग ।

कारवाही/निर्णय

२०६८।२।२५ – उत्तरपुस्तिका उपलव्ध गराउन र उपलव्ध गराउन नमिल्ने भए लिखित जवाफ लिई आयोगमा उपस्थित हुन आदेश जारी र पत्राचार ।

२०६८।३।७ – उत्तरपुस्तिका उपलव्ध गराउन नमिल्ने व्यहोराको लिखित जवाफ प्राप्त ।

२०६८।३।२२ – परीक्षार्थीले माग गरेको उत्तरपुस्तिका धुल्याईसकेको भन्ने लिखित जवाफवाट देखिदा प्रस्तुत निवेदनवाट निवेदकले माग गरेको उत्तरपुस्तिकाको प्रतिलिपि नै परीक्षा नियन्त्रण कार्यालयले नष्ट गरिसकेकोले तत् सम्वन्धमा केही आदेश गरिरहनु परेन । तर उत्तरपुस्तिका सूचनाको हकसम्बन्धी ऐन, २०६४ को दफा ३(३)को अन्तर्गत दिन नपर्ने विषयभित्र नपर्ने देखिएको हुँदा सूचनाको हक सम्बन्धी ऐनको उद्देश्य अनुसार परीक्षा प्रणालीलाई पारदर्शी र जिम्मेवार वनाउन माग गरिएको उत्तरपुस्तिकाको प्रतिलिपि धुल्याउनु भन्दा पूर्व परीक्षार्थीहरूले माग्न आएमा परीक्षकको नामनामेसी नखुल्ने व्यवस्था गरी त्यस्तो उत्तरपुस्तिकाको प्रमाणित प्रलिलिपि दिनु पर्ने ठहर्छ, सोही वमोजिमको व्यवस्था गर्न गराउन नेपाल संस्कृत विश्व विद्यालय परीक्षा नियन्त्रण कार्यालयका परीक्षा नियन्त्रकको नाममा यो आदेश जारी गरिएको छ । यो आदेशको प्रतिलिपि नेपाल संस्कृत विश्वविद्यालय, परीक्षा नियन्त्रक, परीक्षा नियन्त्रण कार्यालयलाई पठाई निवेदकलाई समेत सो को जानकारी दिने ।
(आर्थिक वर्ष २०६८-६९ मा सरेको)

क्रम संख्या : ३८ **निवेदन**
मिति : २०६८ जेठ २९
पक्ष : सत्यनारायण शाह जिल्ला धनुषा कुर्था ७ हाल ओपन हाउस ई. वोडिङ्ग स्कुलमा कार्यरत ।
विपक्ष : ओपन हाउस ई. वोडिङ्ग स्कुल क्याताहीटी, दमाई टोल, काठमाडौं ।
विषय : २०६४ देखि हालसम्मको लेखा परिक्षण प्रतिवेदन र विद्यालयको विधानको प्रतिलिपि माग ।

कारवाही/निर्णय

२०६८।२।२१ – सूचना उपलव्ध गराउन र उपलव्ध गराउन नमिल्ने भए लिखित जवाफ पेश गर्न आदेश जारी ।
आर्थिक वर्ष २०६८-६९ मा सरेको ।

क्रम संख्या : ३९ **निवेदन**

मिति : २०६८ वैशाख १९
पक्ष : राहुल शाह पर्सा कारागारको कैदी राम शाह वंगाली ।
विपक्ष : वारा जिल्ला अदालत ।
विषय : फैसला सहितको मिसिलको नक्कल माग ।

कारवाही/निर्णय

२०६८।३।३१ – निवेदक भारतीय नागरिक भएकोले निवेदन खारेज गर्ने आदेश ।
२०६८।३।१ – निवेदकलाइ जानकारी ।

क्रम संख्या : ४० **निवेदन**
मिति : २०६८ असार १०
पक्ष : राम प्रसाद भूसाल प्र.ज.सन्धिखर्क ६ अर्घाखांची ।
विपक्ष : प्रहरी प्रधान कार्यालय नक्साल काठमाडौं ।
विषय : प्र.ज. पदवाट वर्खास्त गर्दा भएका निणर्यको प्रतिलिपि माग ।

कारवाही/निर्णय

२०६८।३।२१ – सूचना उपलव्ध गराउन र उपलव्ध गराउन नमिल्ने भए सा को लिखित जवाफ पठाउन आदेश जारी ।
२०६८।३।२२ पत्राचार ।
आर्थिक वर्ष २०६८-६९ मा सरेको ।

क्रम संख्या : ४१ **निवेदन**
मिति : २०६८ असार २२
पक्ष : ललित प्रसाद सिंह, वनैनिया ४ सप्तरी ।
विपक्ष : मा.वि वनैनिया सप्तरी ।
विषय : विद्यालयको आय व्यय माग ।

मिति कारवाही/निर्णय

आर्थिक वर्ष २०६८-६९ मा सरेको ।
क्रम संख्या : ४२ **निवेदन**
मिति : २०६८ असार २६
पक्ष : तारानाथ दाहाल, फ्रिडम फोरम, काठमाडौं ।
विपक्ष : अर्थ मन्त्रालय
विषय : झूठा एवम् नक्कली मुल्य अभिवृद्धि कर विजकवाट भएको कर छली सम्वन्धमा अध्ययन तथा छानविन प्रतिवेदन २०६७ को पूर्ण प्रतिलिपि र सो प्रतिवेदनको १ देखि ७ सम्मका सम्पूर्ण विवरणात्मक अनुसूचिहरू र उक्त प्रतिवेदन अनुसार करछली सम्वन्धमा कारवाहीमा परेका व्यापारिक फर्महरूको नामावली माग ।

कारवाही/निर्णय

२०६८।३।२७ – सूचना उपलव्ध गराई यस आयोगलाई जानकारी दिन र दिन नमिल्ने भए लिखित जवाफ पठाउन आदेश जारी ।

२०६८।४।१ – लिखित जवाफ प्राप्त ।
आर्थिक वर्ष २०६८-६९ मा सरेको ।

क्रम संख्या : ४३ **निवेदन**
मिति : २०६८ असार २६
पक्ष : विजय कुमार यादवको हकमा दाजु विकाउ राय यादव, मुडवलवा, ६ रौटहत ।
विपक्ष : रक्षा मन्त्रालय नेपाली सेना ।
विषय : समरी जनरल सैनिक अदालतको र प्रधानसेनापतिवाट २०६८।०२।२७ मा भएको फैसलाको नक्कल माग ।

कारवाही/निर्णय
प्रकृया नपुर्याएकोले प्रकृया पुर्याई आउन भनी जानकारी दिईएको ।

क्रम संख्या : ४४ निवेदन
मिति : २०६८ असार २७
पक्ष : **गोविन्द प्रसाद दाहाल**
विपक्ष : परीक्षा नियन्त्रण कार्यालय, नेपाल संस्कृत विश्वविद्यालय, दाङ ।
विषय : त्रि सदस्यीय समितिले वुझाएको प्रतिवेदन ।

मिति कारवाही/निर्णय
२०६८।०४।०१ – सूचना उपलव्ध गराउन आदेश जारी र पत्राचार ।
आर्थिक वर्ष २०६८-६९ मा सरेको ।

क्रम संख्या : ४५ **निवेदन**
मिति : २०६८ असार ३०
पक्ष : नजमुस्सबा अन्सारी, नेपालगञ्ज मेडिकल कलेज ।
विपक्ष : परीक्षा नियन्त्रण कार्यालय काठमाडौं विश्वविद्यालय ।
विषय : जाँचको प्रतिलिपि उपलव्ध गराई पाँउ ।

कारवाही/निर्णय
२०६८।०३।३० – सूचना उपलव्ध गराउन आदेश जारी र पत्राचार ।
(आर्थिक वर्ष ०६८-०६९ मा सरेको)

परिशिष्ट ४

प्रवर्द्धनात्मक कार्यको विवरण

विभिन्न जिल्लामा भएका अन्तरक्रिया कार्यक्रम र गोष्ठीहरू

सूचनाको हकसम्बन्धमा जनचेतना जगाउन तथा ऐनको प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि राष्ट्रिय सूचना आयोगले नेपाल पत्रकार महासंघ, नागरिक समाज तथा सार्वजनिक निकायका प्रमुख तथा प्रतिनिधिहरूसँग विभिन्न जिल्लामा जागरण तथा अन्तरक्रिया कार्यक्रम आयोजना गरेको थियो । सम्पन्न कार्यक्रमहरूको विवरण यसप्रकार छ :

१. पाल्पा

रामपुर, २०६७ फागुन १२ गते । राष्ट्रिय सूचना आयोग तथा सामुदायिक रेडियो रामपुर, पाल्पाको संयुक्त आयोजनामा शहिद बहुमुखी क्याम्पस, किसानबारी रामपुरमा सूचनाको हकसम्बन्धी अन्तरक्रिया कार्यक्रम सम्पन्न भयो ।

उक्त कार्यक्रममा प्रमुख अतिथि राष्ट्रिय सूचना आयोगका प्रमुख आयुक्त श्री विनयकुमार कसजूले लोकतान्त्रिक व्यवस्थामा जनतालाई सार्वभौम बनाउनका लागि सूचनाको हकको महत्वबारे प्रकाश पार्दै सूचनाको हकसम्बन्धी ऐनको व्याख्या गर्नु भएको थियो । साथै उहाँले सूचनाको हक कार्यान्वयन गर्ने सम्बन्धमा आयोगको अनुभव र कार्यान्वयनको अवस्थाबारे पनि स्पष्ट पार्नु भएको थियो ।

कार्यक्रममा उक्त इलाकाका सरकारी तथा गैरसरकारी कार्यालयका प्रतिनिधि, राजनीतिक दलका प्रतिनिधिहरू, पत्रकार, शिक्षक तथा विद्यार्थीहरूको सहभागिता थियो । सहभागीहरूले सूचना प्रवाहमा देखिएका समस्या तथा रेडियो पत्रकारहरूले भोगेका समस्याहरू राख्नु भएको थियो । प्रमुख सूचना आयुक्तले सहभागीहरूले राखेका जिज्ञासा र प्रश्नको जवाफ दिनु भएको थियो ।

सो कार्यक्रम सामुदायिक रेडियो संचालक समितिका अध्यक्ष श्री बासुदेव देवकोटाको अध्यक्षतामा भएको थियो । कार्यक्रममा मानवअधिकारकर्मी श्रीमती गंगा कसजू, सामुदयिक रेडियोका प्रवर्द्धक तथा अशोका फेलो श्री सोमनाथ अर्याल, सामुदायिक रेडियो रामपुरका उपाध्यक्ष कमल भट्टराई तथा विभिन्न व्यक्तिले मन्तव्य व्यक्त गर्नु भएको थियो । कार्यक्रम संचालन सामुदायिक रेडियोका स्टेसन म्यानेजर शुकदेव पोखरेलले गर्नु भएको थियो । कार्यक्रममा कुल ४८ जनाको सहभागिता थियो । सहभागीहरूलाई आयोगले प्रकाशन गरेको पुस्तक 'थाहा पाउने अधिकार' तथा 'सूचनाको हक किन ?' शीर्षक सचेतनापत्र (ब्रोसर) बाँडिएको थियो ।

२. बर्दिया

गुलरियामा २०६७ फागुन १३ गते । बर्दिया जिल्लाका विभिन्न सरकारी, गैरसरकारी कार्यालय तथा सामूदायिक संस्थाका पदाधिकारी तथा प्रतिनिधिहरूको सहभागितामा सूचनाको हकसम्बन्धमा अन्तरक्रिया कार्यक्रमसम्पन्न भएको थियो ।

सो कार्यक्रममा राष्ट्रिय सूचना आयोगका उपसचिव श्री ज्ञानराज सुवदीले सूचनाको हक सम्बन्धी कानूनी व्यवस्था, राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय अभ्यासहरू, कार्यान्वयन गर्ने गराउने निकायहरू, यसको दायरा, सार्वजनिक निकायले दिनुपर्ने सूचना, संरक्षण गर्नुपर्ने सूचनाहरू, सूचनाको वर्गीकरण,सूचना अधिकारी तोक्ने व्यवस्था लगायत प्रचलनमा रहेको सूचनाको हक सम्बन्धी ऐन, २०६४ र नियमावली, २०६५ का विभिन्न प्रावधानहरू र राष्ट्रिय सूचना आयोगले खेलेको भूमिका एवं यसका आगामी कार्यक्रमहरू बारे जानकारी गराउनु भएको थियो ।

छलफलका क्रममा सहभागीहरूले सूचना प्राप्त गर्न सक्ने नागरिकको हैसियत, सूचना माग्ने तरिका, सूचना नदिनेलाई कारवाहीको आधार र सीमा, आयुक्तका सुविधाहरू बारे कानूनी प्रावधान, सूचना अधिकारी तोक्ने व्यवस्था, सूचना अधिकारी नतोकेको अवस्थामा कार्यालय प्रमुख वा निकायलाई कारवाही हुन्छ कि हुँदैन तथा जिल्लाका सरकारी कार्यालयबीच सूचना दिनेसम्बन्धमा देखिएका आन्तरिक समस्याका बारेमा प्रश्न उठाउनु भएको थियो ।

अन्तमा राष्ट्रिय सूचना आयोगका सहसचिव श्री बालकृष्ण घिमिरेले सहभागीहरूले राख्नुभएको जिज्ञासा र प्रश्नहरूको जवाफ दिँदै सूचनाको हकसम्बन्धी ऐनको संक्षिप्त चर्चा गर्नु भएको थियो । साथै उहाँले सूचनाको हकसम्बन्धी ऐन कार्यान्वयनको लागि आयोगबाट चालिएका विभिन्न कदमहरू र कार्यक्रमहरूका बारेमा जानकारी गराउनु भएको थियो ।

प्रमुख जिल्ला अधिकारी श्री रामकृष्ण सुवेदीले सहभागी र कार्यक्रम आयोजकलाई धन्यवाद ज्ञापन गर्दै सूचना प्रविधिको जमानामा सूचनाको व्यवस्थापन त्यही प्रविधिबाट हुनुपर्ने, पुराना कागजात धुल्याउने सम्बन्धमा सबै कार्यालयमा एउटै मापदण्ड हुनुपर्ने, सूचना व्यवस्थापनका लागि सक्षम जनशक्तिको अभाव भएको र सार्वजनिक सुनुवाइका राम्रा पक्षहरूको बारेमा प्रकाश पार्नु भएको थियो । उहाँले शुरु पदस्थापनको क्रममा ईश्वरको नाममा गोप्यताको शपथ खानुको सट्टा जनताको नाममा पारदर्शिताको शपथ खानुपर्ने व्यवस्था गर्न सुझाव समेत दिनु भएको थियो । कार्यक्रम जिल्ला प्रशासन कार्यालयको सभाकक्षमा भएको थियो । कार्यक्रममा ४४ जनाको सहभागिता थियो ।

नेपाल पत्रकार महासंघसँग सहकार्यमा सम्पन्न नागरिक जागरण अभियान कार्यक्रमहरूको विवरण

राष्ट्रिय सूचना आयोगले नेपाल पत्रकार महासंघसंगको सहकार्यमा नागरिक जागरण अभियान कार्यक्रम संचालन गरिदै आएको छ । यस अन्तर्गत आर्थिक वर्ष २०६७।०६८ मा १८ वटा जिल्लामा कार्यक्रम संचालन गरिएको थियो । जिल्लाका कार्यक्रमहरू नेपाल पत्रकार महासंघको सम्बन्धित जिल्ला शाखाको सक्रिय सहभागिता सम्पन्न भएका थिए । कार्यक्रमहरूमा आयोगका पदाधिकारी तथा कर्मचारीहरू सहभागिता थियो ।

१. अर्घाखांची

२०६८।०३।३ गते गते । अर्घाखाँचीमा सूचना आयुक्त श्री सविता भण्डारी बरालको उपस्थितिमा कार्यक्रम सम्पन्न भएको थियो । उहाँले सूचना पाउनु सम्पूर्ण नेपाली जनताको नैसर्गिक हक भएको बताउनु हुंदै सूचनाको हकसम्बन्धी ऐनका बारेमा प्रकाश पार्नु भएको थियो । कार्यक्रममा राजनीतिक दलका नेता तथा कार्यकर्ता, प्रमुख जिल्ला अधिकारी, उद्योग वाणिज्य संघका प्रतिनिधि, बुद्धिजिवी, नागरिक समाज, पत्रकार, दलित जनजातिका प्रतिनिधिसमेत १०२ जनाको उपस्थिति थियो ।

२. सोलुखुम्बु

२०६८।०३।४ गते । सोलुखुम्बुमा सम्पन्न सूचनाको हक सम्बन्धी नागरिक जागरण कार्यक्रममा सूचना आयुक्त श्री सविता भण्डारी बरालले सूचनाको हकसम्बन्धी ऐनको व्याख्या गर्दै यस्ता कार्यक्रमबाट लाभ लिन अनुरोध गर्नु भएको थियो । कार्यक्रममा सहायक प्रमुख जिल्ला अधिकारी श्री कृष्णप्रसाद पोखरेल, विभिन्न कार्यालयका प्रमुखहरू, राजनीतिक दलका नेता तथा कार्यकर्ता, उद्योग वाणिज्य संघका प्रतिनिधि, बुद्धिजिवी, नागरिक समाज, पत्रकार समेत ५० जनाको उपस्थिति रहेको थियो ।

३. सल्यान

२०६८।०३।६ गते । सल्यानमा सम्पन्न कार्यक्रममा सूचना आयुक्त श्री सबिता भण्डारी बरालले सूचनाको हक वारे रहेका कानुनी व्यवस्था सूचना आयोगले गरेको पछिल्लो पटक खेलेको भूमिका सूचनाको हक कार्यान्वयनको लागि सरोकारवालाहरूले खेल्न सक्ने भूमिका आदि बारेमा प्रकाश पार्नु भएको थियो । निमित्त प्रमुख जिल्ला अधिकारी श्री चिरञ्जीवी नेपालले कार्यक्रमको महत्व माथि चर्चा गर्नु भएको थियो । कार्यक्रममा राजनीतिक दलका नेता तथा कार्यकर्ता, उद्योग वाणिज्य संघका प्रतिनिधि, बुद्धिजिवी, नागरिक समाज, पत्रकार समेत ७२ जनाको उपस्थिति रहेको थियो ।

४. रुकुम

२०६८।०३।७ गते । रुकुममा राजनीतिक दलका नेता तथा कार्यकर्ता, उद्योग वाणिज्य संघका प्रतिनिधि, बुद्धिजिवी, नागरिक समाज, पत्रकार समेत ५० जनाको उपस्थितिमा कार्यक्रम सम्पन्न भयो । कार्यक्रममा निमित्त प्रमुख जिल्ला अधिकारी श्री अर्जुन भण्डारी सहित विभिन्न कार्यालयका कार्यालय प्रमुखहरू समेतको उपस्थिति रहेको थियो ।

५. दैलेख

२०६८।०३।९ गते । दैलेखमा आयोजित सूचनाको हकवारे जनजागरण कार्यक्रम संविधानसभाका सदस्य श्री भरत रेग्मीको अध्यक्षतामा सम्पन्न भयो । उक्त कार्यक्रममा राजनीतिक दलका नेता तथा कार्यकर्ता, प्रमुख जिल्ला अधिकारी श्री वासुदेव दाहाल सहित विभिन्न कार्यालयका कार्यालय प्रमुखहरू, उद्योग वाणिज्य संघका प्रतिनिधि, बुद्धिजिवी, नागरिक समाज, पत्रकार समेत ५० जनाको उपस्थिति रहेको थियो ।

६. डोल्पा

२०६८।०३।९ गते । डोल्पामा राजनीतिक दलका नेता तथा कार्यकर्ता, कार्यालय प्रमुखहरू, उद्योग वाणिज्य संघका प्रतिनिधि, बुद्धिजीवी, नागरिक समाज, पत्रकार समेत ५६ जनाको उपस्थितिमा कार्यक्रम सम्पन्न भएको थियो । कार्यक्रममा निमित्त प्रमुख जिल्ला अधिकारी श्री विपिन क्षेत्रीले जिल्लामा अवस्थित सम्पूर्ण सरकारी निकायमा यथाशिघ्र सूचना अधिकारी तोक्न निर्देशन दिनु भएको थियो ।

७. रोल्पा

२०६८।०३।११ गते । रोल्पामा जिल्ला न्यायाधीश श्री राजुकुमार खतिवडाको अध्यक्षतामा सम्पन्न जनजागरण कार्यक्रममा प्रमुख जिल्ला अधिकारी श्री हरिप्रसाद बास्तोला लगायत राजनीतिक दलका नेता तथा कार्यकर्ता, उद्योग वाणिज्य संघका प्रतिनिधि, बुद्धिजिवी, नागरिक समाज, पत्रकार समेत ४७ जनाको उपस्थिति रहेको थियो ।

८. कालीकोट

२०६८।०३।११ गते । कालीकोटमा नेपाल पत्रकार महासंघ कालीकोटका अध्यक्ष श्री कालीबहादुर मल्लको अध्यक्षतामा सञ्चालित जनजागरण कार्यक्रममा प्रमुख जिल्ला अधिकारी श्री दुर्गादत्त ढकाल लगायत राजनीतिक दलका नेता तथा कार्यकर्ता, उद्योग वाणिज्य संघका प्रतिनिधि, बुद्धिजिवी, नागरिक समाज, पत्रकार, दलित, महिला अधिकारकर्मी, कानून व्यवसाय तथा स्थानीय कार्यालयका कार्यालय प्रमुख र कार्यालयका प्रतिनिधिहरू समेत गरी ५० जनाको उपस्थिति थियो ।

९. गुल्मी

२०६८।०३।१३ गते । गुल्मी तमघासमा राष्ट्रिय सूचना आयोगका सूचना आयुक्त श्री सविता भण्डारी बरालको अध्यक्षतामा सूचनाको हकवारे जनजागरण कार्यक्रम सम्पन्न भयो । कार्यक्रममा राजनीतिक दलका नेता तथा कार्यकर्ता, प्रमुख जिल्ला अधिकारी श्री परशुराम अर्याल, विभिन्न कार्यालयका प्रमुखहरू उद्योग वाणिज्य संघका प्रतिनिधि, बुद्धिजिवी, नागरिक समाज, पत्रकार समेत ४५ जनाको उपस्थिति थियो ।

१०. ओलखढुङ्गा

२०६८।३।१३ गते । ओखलढुङ्गामा नेपाल पत्रकार महासंघ ओखलढुङ्गाका सभापति दिपेन्द्र रुम्दालीको सभापतित्वमा सञ्चालति सूचनाको हकवारे जनजागरण कार्यक्रममा स्थानीय विकास अधिकारी श्री कृष्णप्रसाद पुडासैनी लगायतका सार्वजनिक निकायका प्रतिनिधिहरू, राजनीतिक दलका नेता तथा कार्यकर्ता, उद्योग वाणिज्य संघका प्रतिनिधि, बुद्धिजिवी, नागरिक समाज, पत्रकार समेत ४५ जनाको उपस्थिति थियो । कार्यक्रममा सूचनाको हक पत्रकारलाई मात्र नभई हरेक नागरिक र सरोकारवाला पक्षले माग गरेको खण्डमा कानूनमा उल्लेख भए बमोजिम सरकारी तथा सार्वजनिक निकायले सूचना उपलब्ध गराउनुपर्ने, सूचनाको हक कार्यान्वयनमा सार्वजनिक निकायका प्रमुखले सहयोग गरे मात्र गाउँगाउँबाट सुशासनको थालनी भई देशमा सुशासन कायम हुने जस्ता सुझावहरू प्राप्त भएका थिए ।

११. जाजरकोट

२०६८।०३।१६ गते । जाजरकोटमा राजनीतिक दलका नेता तथा कार्यकर्ता, प्रमुख जिल्ला अधिकारी श्री गोविन्द प्रसाद रिजाल, उद्योग वाणिज्य संघका प्रतिनिधि, बुद्धिजिवी, नागरिक समाज, पत्रकार समेत ५५ जनाको उपस्थितिमा कार्यक्रम सम्पन्न भएको थियो । कार्यक्रममा श्री रिजालले एक महिना भित्र सबै सरकारी कार्यालयहरूमा सूचना अधिकारीको व्यवस्था र नागरिक वडापत्र राख्न निर्देशन दिने प्रतिवद्धता व्यक्त गर्नु भएको थियो ।

१२. बारा

२०६८।०३।१७ गते । बारामा नेपाल पत्रकार महासंघका बारा शाखा अध्यक्ष लक्ष्मी साहको अध्यक्षतामा कार्यक्रम संचालन भएको थियो । कार्यक्रमा सार्वजनिक निकायका प्रमुख तथा प्रतिनिधिहरू, राजनीतिक दलका नेता तथा कार्यकर्ता, उद्योग वाणिज्य संघका प्रतिनिधि, बुद्धिजिवी, नागरिक समाज, पत्रकार समेत ६७ जनाको उपस्थिति थियो । राष्ट्रिय सूचना आयोगको तर्फबाट सूचना आयुक्त श्री सविता भण्डारी बराल तथा उपसचिव

ज्ञानराज सुवेदी सहभागी हुनुहुन्थ्यो । कार्यक्रममा सहभागी वक्ताहरूले सञ्चारकर्मीहरूलाई सरकारी कार्यालयहरूले सूचना उपलब्ध गराउन ढिलाइ गर्ने गरेको, सरकारी निकायहरूले सूचना उपलब्ध नगराउने गरेको गुनासो व्यक्त गरेका थिए ।

१३. पर्सा

२०६८।०३।१८ गते । बारामा नेपाल पत्रकार महासंघका पर्सा शाखा अध्यक्ष अशोक तिवारीको अध्यक्षतामा कार्यक्रम सञ्चालन भएको थियो । राष्ट्रिय सूचना आयोगको तर्फबाट सूचना आयुक्त श्री सविता भण्डारी बराल तथा उपसचिव ज्ञानराज सुवेदीले प्रतिनिधित्व गर्नु भएको थियो । कार्यक्रममा विभिन्न सार्वजनिक निकायका प्रमुख तथा प्रतिनिधिहरू, राजनीतिक दलका नेता तथा कार्यकर्ता, उद्योग वाणिज्य संघका प्रतिनिधि, बुद्धिजिवी, नागरिक समाज, पत्रकार समेत ६७ जनाको उपस्थिति थियो ।

१४. भक्तपुर

२०६८।०३।१९ गते । भक्तपुरमा आयोजित जाजागरण कार्यक्रममा नेपाल पत्रकार महासंघका केन्द्रीय सचिव जगत नेपाल, प्रमुख जिल्ला अधिकारी केशवराज आचार्य लगायतका सार्वजनिक निकायका पदाधिकारी, राजनीतिक दलका नेता तथा कार्यकर्ता, उद्योग वाणिज्य संघका प्रतिनिधि, बुद्धिजिवी, नागरिक समाज, पत्रकार समेत ३४ जनाको उपस्थिति रहेको थियो । कार्यक्रममा सहभागीहरूले आर्थिक पारदर्शिता र सुशासनका लागि सूचनाको हकसम्बन्धी ऐनलाई पूर्ण रुपमा कार्यान्वयनमा ल्याउन जोड दिएका थिए । सूचना दिएकै कारण सूचना दिने अधिकारी नै दण्डित हुने डरका कारण यो ऐनको कार्यान्वयन प्रभावकारी हुन नसकेको विचार सहभागीहरूले व्यक्त गरेका भएको थिए । भक्तपुरका सबै सरकारी कार्यालयहरूमा अनिवार्य रुपमा सूचना अधिकारी व्यवस्था गरेर पत्रकार र जनतालाई सूचना सहज रुपमा उपलब्ध गराउनुपर्नेमा पत्रकारहरूले जोड दिएका थिए । कार्यक्रममा आयोगका उपसचिव श्री दिवस आचार्यको उपस्थिति थियो ।

१५. भोजपुर

२०६८।०३।२४ गते । भोजपुरमा नेपाल पत्रकार महासंघ जिल्ला शाखा भोजपुरका अध्यक्ष शाहीमान राईको अध्यक्षतामा जिल्ला शिक्षा कार्यालय, सूचना तथा संचार केन्द्रको सभा हलमा सूचनाको हकवारे जागरण कार्यक्रम सम्पन्न भएको थियो । कार्यक्रममा प्रमुख जिल्ला अधिकारी जीवन वली लगायत सार्वजनिक निकायका पदाधिकारीहरू राजनीतिक दलका नेता तथा कार्यकर्ता, उद्योग वाणिज्य संघका प्रतिनिधि, बुद्धिजिवी, नागरिक समाज, पत्रकार समेत ३५ जनाको उपस्थिति थियो ।

१६. खोटाङ

२०६८।०३।२५ गते । खोटाङमा सम्पन्न जनजागरण कार्यक्रममा निम्नलिखित विषयमा छलफल र सहमति भएको थियो : १. जिल्लाका प्रत्येक कार्यालयमा सूचना अधिकारी तोक्ने, २. गाविस लगायतका स्थानीय निकायले दिने सेवा तथा सुविधाका बारेमा सर्वसाधारणलाई सुसूचित गर्ने, ३.सरकारी सेवालाई तल्लो स्तरसम्म पुऱ्याउन पम्प्लेट र पोष्टरिङ गर्ने, ४. रेडियो वा स्थानीय सञ्चार माध्यमबाट सूचना र जानकारीहरू प्रचार तथा प्रसारण गर्ने, ५. सूचनाको शीर्षकमा बजेट विनियोजन गर्ने, ६. सरकारी कार्यालयले सबै राजनैतिक दललाई सूचना प्रवाह गर्ने र ७. विकास निर्माणका बारेमा सबैलाई जानकारी गराउने । कार्यक्रममा निमित्त प्रमुख जिल्ला अधिकारी श्री शिवलाल गेलाल लगायतका विभिन्न कार्यालयका प्रमुखहरू, राजनीतिक दलका नेता तथा कार्यकर्ता, उद्योग वाणिज्य संघका प्रतिनिधि, बुद्धिजिवी, नागरिक समाज, पत्रकार समेत ३२ जनाको उपस्थिति थियो । स्थानीय रुपाकोट रेडियोबाट सम्पूर्ण कार्यक्रमको प्रत्यक्ष प्रसारण गरिएको थियो ।

१७. संखुवासभा

२०६८।०३।२६ गते संखुवासभामा नेपाल पत्रकार महासंघ संखुवासभाका अध्यक्ष श्री श्यामप्रसाद निरौलाको सभापतित्वमा भएको जनजागरण कार्यक्रममा जिल्ला शाखाका उपाध्यक्ष श्री दिव्यराज बरालले जिल्लामा पत्रकारहरूले भोग्नुपरेका कठिनाइ र सूचनाको हकसम्बन्धी ऐन कार्यान्वयमा राजनैतिक दल, मानव अधिकारवादी संस्था लगायत बुद्धिजिवी, नागरिक समाजलाई सहयोग गर्न आग्रह गर्नुभएको थियो । उक्त कार्यक्रममा निमित्त प्रमुख जिल्ला अधिकारी श्री काशिराम शर्मा समेतका विभिन्न कार्यालयका कार्यालय प्रमुखहरू, राजनीतिक दलका नेता तथा कार्यकर्ता, उद्योग वाणिज्य संघका प्रतिनिधि, बुद्धिजिवी, नागरिक समाज, पत्रकार समेत ३२ जनाको उपस्थिति रहेको थियो ।

१८. तेह्रथुम

२०६७।०३।.. गते । तेह्रथुममा आयोजित जनजागरण कार्यक्रममा आयोगका सहायक सचिव श्री गौलोचन सैंजूले भाग लिनु भएको थियो । कार्यक्रममा निमित्त प्रमुख जिल्ला अधिकारी, स्थानीय विकास अधिकारी, कार्यलय प्रमुखहरू, पत्रकार, राजनैतिक दलका नेता तथा कार्यकर्ता, शिक्षक, नागरिक समाजका अगुवाहरू, सरकारी निकायका सूचना अधिकारीहरू एवं अन्य लब्ध प्रतिष्ठित व्यक्तिहरू गरी ३६ जनाको सहभागिता थियो । उक्त अवसरमा सहभागीहरूबाट सूचनाको हकसम्बन्धी ऐन, २०६४ ज्यादै नै महत्वपूर्ण रहेको र सुशासन स्थापनामा यसको ठूलो भूमिका रहने बताउनु भएको थियो । सहभागीहरूको जिज्ञासा र आयोगको गतिविधि सम्बन्धमा सहायक सचिव श्री गौलोचन सैंजूले विस्तृत जानकारी गराउनु भएको थियो । त्यस अवसरमा आयोगबाट प्रकाशित निर्देशिका, ब्रोसर, थाहा पाउने अधिकार एवं जनचेतनामूलक सन्देशको फोटोकपी समेत वितरण गरिएको थियो ।

माध्यामिक विद्यालय स्तरीय वक्तृत्वकला तथा निवन्ध प्रतियोगिता

राष्ट्रिय सूचना आयोगले क्रियाशील पत्रकार महिला (Working Women Journalist, WWJ) संग मिलेर सूचनाको हकसम्बन्धी ऐन कार्यान्वयन सम्बन्धमा विद्यालय स्तरमा जनचेतना जगाउन मिति २०६८।३।१३ मा माध्यामिक विद्यालय स्तरीय वक्तृत्वकला तथा निवन्ध प्रतियोगिताको आयोजना गरेको थियो । निवन्ध प्रतियोगितमा काठमाडौं उपत्यकाका बिभिन्न बिद्यालयका १३ जना विद्यार्थीले तथा वक्तृत्वकला प्रतियोगितामा ११ जना विद्यार्थीले भाग लिएका थिए । प्रतियोगितामा प्रथम, द्धितीय, तृतीय र शान्त्वना पुरस्कार प्राप्त गर्ने विद्यार्थीहरूलाई प्रमुख सूचना आयुक्त श्री विनयकुमार कसजूले नगद पुरस्कार तथा प्रमाणपत्र वितरण गर्नु भएको थियो । प्रतियोगितामा आयोगका तर्फबाट प्रतिनिधिको रुपमा सहायक सचिवहरू श्री अच्युत कुमार पौड्याल र श्री गौलोचन सैंजू रहनु भएको थियो ।

निवन्ध प्रतियोगितामा विजेता तथा सहभागी विद्यार्थी र विद्यालयको विवरण :

क्र.सं.	विद्यार्थीको नाम	विद्यालय	स्थान
१	प्रमिला साखः	क्यापिटोल हिल से. स्कूल	प्रथम
२	रिञ्जु मानन्धर	ज्ञानदयो मा.वि.	द्वितीय
३	सशांक पुडासैनी	यशस्वी मा.वि.	तृतीय
४	समीक्षा कार्की	विद्या विकास बोर्डिङ हाईस्कूल	सान्त्वना
५	दीक्षा मर्हजन	पुष्पसदन आ.मा.वि.	
६	सितु मर्हजन	पुष्पसदन आ.मा.वि	
७	सोनिका श्रेष्ठ	मेरिडियन इन्टरनेशनल स्कूल	
८	आयुष्मा कार्की	नाइटिंगेल उ.मा.वि.	
९	स्नेहा न्यौपाने	रोजवड	
१०	निराजन सुवेदी	परोपकार आदर्श उ.मा.वि.	
११	कोपिला बोगटी	श्रमिक राष्ट्रिय सेकेण्डरी स्कूल	
१२	भूमिका सुवेदी	बाल उद्धार उ.मा.वि.	
१३	गोपाल थापा	भानु मा.वि.	

वक्तृत्वकला प्रतियोगितामा विजेता तथा सहभागी विद्यार्थी र विद्यालयको विवरण :

क्र.सं.	विद्यार्थीको नाम	विद्यालय	स्थान
१	विश्वास अधिकारी	रोज वड	प्रथम
२	सविन रायमाझी	दरवार हाइस्कूल	द्वितीय
३	निराजन सुवेदी	परोपकार आदर्श उ.मा.वि.	तृतीय
४	राजेन्द्र विक	ग्राम शिक्षा मन्दिर मा.वि.	सान्त्वना
५	सविता परियार	सिविन	सान्त्वना
६	चांदनी राई	जनकल्याण उच्च मा.वि.	
७	सिर्जना घिमिरे	पशुपति मित्र मा.वि.	
८	अभिलाषा आचार्य	नमोबुद्ध उ.मा.वि.	
९	गंगा शाह	सिविन	
१०	सशांक पुडासैनी	यशश्वी मा.वि.	
११	स्मृति श्रेष्ठ	विद्या विकास बोर्डिङ स्कूल	

पत्रकारलाई प्रदान गरिएको लेखनबृत्ति अन्तर्गत प्रकाशित लेखको विवरण :

क्र.सं.	पत्रिकाहरूको नाम	लेख/समाचारको शीर्षक	प्रकाशित मिति
१	राजधानी। दैनिक	सूचना हकमा बाझिएका कानून...	२०६७।१२।३
२	राजधानी, दैनिक	बाझिएका विषयः खारेजी जरुरी (सम्पादकीय)	२०६७।१२।४
३	दि हिमालयन टाइम्स,दैनिक	टिचर डिप्राइभ्ड अफ स्यालरी	२०६७।१२।४
४	अन्नपूर्ण पोष्ट, दैनिक	पाठ्यक्रममा सूचनाको हक	२०६७।१२।३
५	हसना म्यागेजिन,मासिक	कर्मचारीको ज्यू हजुरीः बाध्यता कि आवश्यकता	२०६७।१२।१५
६	नेपाल समाचारपत्र,दैनिक	सूचना लुकाउने विरुद्ध आयोगको अभियान	२०६७।१२।६
७	नेपाल समाचारपत्र,देनिक	सूचना संवैधानिक अधिकार (सम्पादकीय)	२०६७।१२।७
८	द राइजिङ नेपाल,दैनिक	द जिट्री स्टेडेन्ट्स टू गेट रिलिफ	२०६७।१२।७
९	सन्ध्या टाइम्स,दैनिक	पार्किङया समस्या वा सूचनाया हक	२०६७।१२।२७
१०	जनदिशा, दैनिक	सबैका लागि सूचनाको हक	२०६७।१२।२८
११	गोरखापत्र ,दैनिक	कहां पुग्यो सूचनाको हक ?	२०६७।१२।३०
१२	राष्ट्रिय समाचार समिति	सिद्धान्तमा सिमित सूचनाको हक	२०६७।१२।१०
१३	हिमालय टाइम्स	सिद्धान्तमा सिमित सूचनाको हक	२०६७।१२।११

रणनीतिक योजनाको मस्यौदा तर्जुमा

राष्ट्रिय सूचना आयोगले अधिवक्ता टङ्क अर्यालको परामर्श सेवा लिई राष्ट्रिय सूचना आयोगको पाँच वर्षीय रणनीतिक दस्तावेजको आधारपत्र तयार गरेको छ । उक्त अधारपत्र उपर आगामी आ.व.२०६८/०६९ मा विस्तृत छलफल, परिमार्जन गरी लागू गर्ने कार्यक्रम रहेको छ ।

अन्तरक्रिया कार्यक्रम सञ्चालन

धनकुटा, पाल्पा, बर्दिया, धादिङ, अर्घाखाँची, गुल्मी, सल्यान, बाँके, बारा, पर्सा समेत गरी १२ जिल्लाहरूमा सार्वजनिक निकायहरूका कार्यालय प्रमुख तथा सूचना अधिकारीहरूको सहभागितामा सूचनाको हक कार्यान्वयन सम्बन्धमा छलफल तथा अन्तरक्रिया कार्यक्रम सञ्चालन भएको थियो । उक्त कार्यक्रमहरूमा आयोगको तर्फबाट प्रमुख सूचना आयुक्त श्री विनयकुमार कसजू, सूचना आयुक्त श्री सविता भण्डारी बराल, सचिव श्री विन्द्रा हाडा भट्टराई, सहसचिव श्री बालकृष्ण घिमिरे तथा उपसचिव श्री ज्ञानराज सुवेदी समेतको प्रतिनिधित्व रहेको थियो ।

सूचना अधिकारी अभिमुखीकरण तथा प्रशिक्षण

सूचनाको हकसम्बन्धी ऐन, नियमको कार्यान्वयन गर्ने सम्बन्धमा पश्चिमाञ्चल क्षेत्रका तीन जिल्लाहरू बाग्लुङ, पर्वत र म्याग्दी जिल्लाका सूचना अधिकारीहरूको सहभागितामा एक दिवसीय अभिमुखीकरण/प्रशिक्षण कार्यक्रम सञ्चालन गरिएको थियो । यसैगरी बारा र पर्सा जिल्लाका सूचना अधिकारीहरूलाई समेत सूचनाको हकसम्बन्धी ऐन, नियमको कार्यान्वयन गर्ने सम्बन्ध एक दिवसीय अभिमुखीकरण/प्रशिक्षण कार्यक्रम सञ्चालन गरिएको थियो । उक्त कार्यक्रमहरूमा यस आयोगका तर्फबाट सूचना आयुक्त सविता भण्डारी बराल, सहसचिव बालकृष्ण घिमिरे तथा उपसचिव ज्ञानराज सुवेदीले कार्यपत्र समेत प्रस्तुत गर्नु भएको थियो ।

राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय सूचना दिवस

राष्ट्रिय सूचना आयोगको स्थापनाको तेस्रो वर्ष पार गरेको उपलक्ष्यमा तेस्रो राष्ट्रिय सूचना दिवस मनाउने सिलसिलामा आयोगका गतिविधिहरू सार्वजनिक गर्न पत्रकार सम्मेलन गरिएको थियो । यसै गरी पत्रकार सम्मेलन लगायत विभिन्न कार्यक्रम आयोजना गरी अन्तरराष्ट्रिय सूचना दिवस समेत मनाइएको थियो ।

प्रचार-प्रसार कार्यक्रम

विभिन्न ३ वटा रेडियो/एफ.एम. स्टेशनहरूबाट सूचनाको हक सम्बन्धी जनचेतना जगाउने सन्देशहरूको प्रचार-प्रसार गरिएको थियो । यसैगरी विभिन्न १५ वटा पत्रपत्रिकाहरूबाट समेत सूचनाको हक सम्बन्धी सन्देशमूलक सामग्रीहरू प्रकाशित गरिएको थियो ।

परिशिष्ट ५

प्रशिक्षक प्रशिक्षण कार्यक्रमको विवरण

राष्ट्रिय सूचना आयोगले सूचनाको हकसम्बन्धी जिल्लमा प्रशिक्षण कार्यक्रम संचालन गर्नका लागि प्रशिक्षकहरू तयार गर्ने उद्देश्यले यस आर्थिक वर्षमा तीन वटा प्रशिक्षक प्रशिक्षण कार्यक्रम (टीओटी) संचालन गरेको थियो । कार्यक्रमको विवरण यसप्रकार छ :

१) प्रशिक्षक प्रशिक्षण कार्यक्रम, काठमाडौँ

२०६७ पुस १ र २ गते सहकारी प्रशिक्षण प्रतिष्ठान, काठमाडौँमा नेपाल सरकारका मन्त्रालय, विभाग तथा विभिन्न निकायका सूचना अधिकारीहरूको लागि सूचनाको हकसम्बन्धी दुई दिने प्रशिक्षक प्रशिक्षण कार्यक्रम आयोजना गरियो । कार्यक्रममा केन्द्रीय स्तरका निकायका सूचना अधिकारी सबैलाई र उपत्यकाका नगरपालिकाहरूका सूचना अधिकारी सबैलाई आमन्त्रण गरिएको भए पनि केवल ३६ जना सहभागी हुनुहुन्थ्यो ।

कार्यक्रमको उद्घाटन राष्ट्रिय सूचना आयोगका प्रमुख सूचना आयुक्त श्री विनयकुमार कसजूले गर्नु भएको थियो ।

राष्ट्रिय सूचना आयोगका सूचना आयुक्त श्री श्रीआचार्यले आयोगको गठन प्रक्रियादेखि हाल सम्मका गतिविधि, समस्या र चुनौतीका बारेमा प्रकाश पार्नु भएको थियो । साथै उहांले सूचना आयोग के कसरी र कुन प्रयोजनको लागि गठन भएको हो भन्ने विषयमा समेत जानकारी दिनु भयो । उहाँले सूचना चाहियो भन्ने तर सूचनाको कम प्रयोग गरी सूचना माग गर्ने हाम्रो प्रबृत्ति राम्रो नभएर नै ऐनको कार्यान्वयनमा समस्या रहेको आजको अवस्था हो भन्नु भयो ।

कार्यक्रममा सूचना आयुक्त श्री सविता भण्डारी बरालले सूचनाको हकसम्बन्धी ऐनको मुख्य मुख्य बुंदाबारे स्पष्ट गर्दै यसको कार्यान्वयन पक्ष र सूचना आयोगका कार्यबारे प्रकाश पार्नु भएको थियो । उहांले आयोगले गतवर्षमा गरेका उल्लेख्य कार्यबारे चर्चा गर्नु भएको थियो । कार्यक्रममा सहभागीहरूद्वारा राखिएको जिज्ञासाको सूचना आयुक्त श्री सविता भण्डारी बरालले जवाफ दिनु भएको थियो । आयोगका सचिव श्री विन्द्रा हाडा भट्टराईले सूचनाको हकसम्बनधी ऐन, २०६४, र नियमावली, २०६५ बारे प्रकाश पार्नु भएको थियो ।

कार्यक्रमको दोश्रो दिन आयोगका सचिव श्री विन्द्रा हाडा भट्टराईले सूचनाको हक सम्बन्धी ऐन, २०६४ र नियमावली, २०६५ को चर्चा गर्नुहुंदै सार्वजनिक निकायहरूले सूचना लुकाउने प्रवृत्तिलाई निरुत्साहित पार्दै पारदर्शिताको बानी बसाल्न प्रेरित गरिनु पर्ने तर्फ लाग्न र कार्यक्रमबाट सिकेका कुराहरू व्यबहारमा प्रयोग गर्ने, गराउनेतर्फ सहयोग गर्नुहुन आग्रह गर्नु भएको थियो ।

कार्यक्रममा आयोगका सह सचिव श्री बालकृष्ण घिमिरेले यस प्रकारको कार्यक्रमबाट लाभान्वित सहभागीहरूले आ-आफ्नो क्षेत्रबाट भूमिका खेल्नुहुन अनुरोध गर्नु भएको थियो ।

सहभागीहरूलाई प्रमाणपत्र वितरण गर्नुहुदै आयोगका प्रमुख सूचना आयुक्त श्री विनयकुमार कसजूले सहभागीहरूको उत्साहजनक सहभागीबाट भविष्यमा यस्ता कार्यक्रमहरू चलाउदै जान थप उत्साह मिलेको बताउनु भएको थियो ।

समापन कार्यक्रममा सहभागी अधिकांश वक्ताहरूले यस्ता कार्यक्रमहरू समय समयमा विभिन्न स्थानहरूमा संचालन गर्दै जान सुझाव दिनु भएको थियो ।

यस प्रशिक्षण कार्यक्रममा स्रोत व्यक्तिहरू कानुनविद श्री काशीराज दाहाल, सूचनाको हकको लागि नागरिक अभियानका श्री टंक अर्याल, अधिवक्ता बाबुराम अर्याल, सचिव वृन्दा हाडा भट्टराई, सह सचिव श्री बालकृष्ण घिमिरे, उप सचिव द्वय श्री ज्ञानराज सुवेदी र श्री दिवस आचार्यले प्रशिक्षण दिनु भएको थियो ।

कार्यक्रममा सहभागीहरूको नामावली :

क्र. स.	नाम, थर	पद	मन्त्रालय/ निकायको नाम	E-mail Address	सर्म्पक फोन नं.र मोवाइल
१	श्री गोपिकृष्ण निरौला	उप सचिव	सहकारी विभाग	niraulas@hotmail.com	९८४९२४९७४६
२	श्री भिष्मकान्त अर्याल	स.प्र.ना.म.नि.	सशस्त्र प्रहरी बल	bhishmakaryal@hotmail.com	९८४००५०५०८
३	श्री कुवेर थापा	महा सेनानी	सैनिक जनसर्म्पक निर्देशानलय	kst1439@hotmail.com	९८५१०९३९८२
४	श्री लोक बहादुर भण्डारी	शा.अ.	उप राष्ट्रपतिको कार्यालय	LBbhandari@hotmail.com	९८५१०७४७२२
५	श्री चिरञ्जिवी पौडेल	उप सचिव	प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय	poudelchiranjivi@hotmail.com	९८४१२७१४९३
६	श्री प्रकाशचन्द्र अधिकारी	स.प्र.जि.अ.	जिल्ला प्रशासन कार्यालय, भक्तपुर	adhikarip80@yahoo.com	९८४१३५४६१७
७	श्री इन्दु घिमिरे	उप सचिव	स्थानिय विकास मन्त्रालय	ghimireindu@yahoo.com	९८४१२८४४६५
८	श्री वेणीमाधव भट्टराई	उप सचिव	भूमि सुधार तथा व्यबस्था मन्त्रालय	beni2061@hotmail.com	९८५१११०३७०
९	श्री राजेन्द्रकुमार के.सी.	उप सचिव	रक्षा मन्त्रालय	kcrk5@hotmail.com	९८४१३५९९३५
१०	श्री लक्ष्मणबहादुर श्रेष्ठ	शा.अ.	जिल्ला प्रशासन कार्यालय, ललितपुर		९८४१०१०४१२

क्र. स.	नाम, थर	पद	मन्त्रालय/ निकायको नाम	E-mail Address	सर्म्पक फोन नं.र मोवाइल
११	श्री रविप्रसाद कायस्थ	उप सचिव	पर्यटन तथा नागरिक उड्डयन मन्त्रालय	rkayastha@hotmail.com	९८४१३५८४०१
१२	श्री प्रल्हाद पोखेल	उप सचिव	गृह मन्त्रालय	prahlad.pokhrel@gmail.com	९८४१५३०१९१ /४२११२५२
१३	श्री छवि रिजाल	उप सचिव	बाणिज्य तथा आपूर्ति मन्त्रालय	rijalchhabi@yahoo.com	९८४१६७१५८३
१४	श्री प्रदिपकुमार निरौला	उप सचिव	बातावरण मन्त्रालय	niroulapradip@yahoo.com	९८४१२८९४०५
१५	श्री अमरकुमार प्रधान	उप सचिव	सिंचाइ	akpradhan38@hotmail.com	९८४१३८४४६१
१६	श्री अनिरुद्र महर्जन	शा.अ	जि.वि.स.को कार्यालय, ललितपुर	anirudha_maharjan@yahoo.com	९८४१४११३०८
१७	श्री प्रविण प्याकुरेल	शा.अ	जि.वि.स.को कार्यालय, काठमाण्डौ	prawinpyakurel@gmail.com	९८४१६१८५९०
१८	श्री कृष्णमणि फुंयाल	शा.अ	सामान्य प्रशासन मन्त्रालय	phuyalk@gmail.com	९८४१३२१७०१
१९	श्री उमेशकुमार सिंह	उप सचिव	उर्जा मन्त्रालय	uksingh1953@yahoo.com	९८४२६४७७९७
२०	श्री यज्ञनाथ दाहाल	उप सचिव	बन तथा भूसंरक्षण मन्त्रालय	yndahal@mfsc.gov.np	९८४१२०८३१७
२१	श्री चक्रपाणी पाण्डे	उप सचिव	राष्ट्रपतिको कार्यालय	cipeepandey@yahoo.com	९८४१२५२५१६
२२	श्री जौवन कोजू	शा.अ	जि.वि.स , भक्तपुर	jauvan@gmail.com	९८५१०५६६७६
२३	श्री नारायणकृष्ण श्रेष्ठ	उप सचिव	शिक्षा मन्त्रालय	narayan.nks@gmail.com	९८४१६१०१२१

क्र. स.	नाम, थर	पद	मन्त्रालय/ निकायको नाम	E-mail Address	सर्म्पक फोन नं.र मोवाइल
२४	श्री श्रीनाथ पौडेल	प्र.अधिकृत	जिल्ला प्रशासन कार्यालय, काठमाण्डौ	sn@poudyal hotmail.com	९८५११२०८११
२५	श्री मुक्तिनाथ सुवेदी	शा.अ	कृषि तथा सहकारी मन्त्रालय	multinsubedi@yahoo.com	९८४१७६०८०१
२६	श्री कृष्णप्रसाद आचार्य	सह सचिव	भौतिक योजना तथा निर्माण मन्त्रालय	kpaclarya2009@yahoo.com	९८४१५५२०७६
२७	श्री दिवस आचार्य	उप सचिव	राष्ट्रिय सूचना आयोग	divasacharya@gmail.com	९८४१५०१६४५
२८	श्री गौलोचन सैंजू	सहायकसचिव	राष्ट्रिय सूचना आयोग	goulichan.saiju@gmail.com	९८४१३३५८९९
२९	श्री लक्ष्मी प्रसाद त्रिपाठी	उप सचिव	महिला बाल तथा समाज कल्याण मन्त्रालय	laxmit@mowcsw.gov.np	९८४१४०८८७०
३०	श्री अरुणकुमार झा	कानूनअधिकृत	राष्ट्रिय सूचना आयोग		९८४१८२४२२१
३१	श्री अच्युतकुमार पोड्याल	सहायकसचिव	राष्ट्रिय सूचना आयोग		९८४१९४३०३६
३२	श्री ज्ञानराज सुवेदी	उप सचिव	राष्ट्रिय सूचना आयोग	sgyanraj@yahoo.com	९८४१७९५५१९
३३	श्री गीता घिमिरे	मुद्रणअधिकृत	राष्ट्रिय सूचना आयोग		९८४१४४३७१२
३४	श्री बालकृष्ण घिमिरे	सह सचिव	राष्ट्रिय सूचना आयोग	bk2063@gmail.com	९८४१३५३५६७
३५	श्री हरिनारायण वाग्ले	शा.अ	राष्ट्रिय सूचना आयोग	wagle@gmail.com	९७४१००९८४९
३६	श्री बलराम लामिछाने	लेखा अधिकृत	राष्ट्रिय सूचना आयोग		९८४१३०६७९४

२) प्रशिक्षक प्रशिक्षण कार्यक्रम, धनगढी, कैलाली

२०६७ फागुन १६ र १७ गते कैलालीको धनगढीमा सुदूरपश्चिमाञ्चल क्षेत्रका विभिन्न जिल्लाका सरकारी, गैरसरकारी, सामुदायिक संस्था, शिक्षक, पत्रकार, बार एशोसिएशनका पदाधिकारीहरूको सहभागितामा सूचनाको हकसम्बन्धी दुई दिने प्रशिक्षक प्रशिक्षण कार्यक्रम सम्पन्न भयो ।

कार्यक्रमको उद्घाटन गर्नुहुँदै राष्ट्रिय सूचना आयोगका सूचना आयुक्त श्री श्रीआचार्यले आयोगको गठन प्रक्रिया देखि हाल सम्मका गतिविधि, समस्या र चुनौतीका बारेमा प्रकाश पार्नु भएको थियो । साथै उहांले सूचना आयोग कुन प्रयोजनको लागि स्थापना भएको हो भन्ने विषयमा समेत जानकारी दिनु भयो ।

आयोगका सचिव श्री आनन्दराज पोखरेलले सूचनाको हक सम्बन्धी ऐन, २०६४ र नियमावली, २०६५ को चर्चा गर्नुहुँदै विभिन्न निकायहरूले सूचना लुकाउने प्रवृत्तिलाई निरुत्साहित पार्दै पारदर्शिताको बानी बसाल्न प्रेरित गरिनु पर्ने तर्फ लाग्न सुझाव दिनु हुंदै कार्यक्रमबाट सिकेका कुराहरू व्यबहारमा प्रयोग गर्ने, गराउनेतर्फ सहयोग गर्नुहुन सुझाव दिनु भएको थियो ।

कार्यक्रममा आयोगका सह सचिव श्री बालकृष्ण घिमिरेले यस प्रकारको कार्यक्रमबाट लाभान्वित सहभागीहरूले आ-आफ्नो क्षेत्रबाट भूमिका खेल्नुहुन अनुरोध गर्नु भएको थियो ।

दोश्रो दिन सहभागीहरूलाई प्रमाणपत्र वितरण गर्नुहुदै आयोगका सूचना आयुक्त श्री श्रीआचार्यले सहभागीहरूको उत्साह र भूमिका अनुसार सहभागीबाट भविष्यमा यस्ता कार्यक्रमहरू चलाउदै जान थप उत्साह मिल्ने कुरा बताउनु भएको थियो ।

समापन कार्यक्रममा सहभागी अधिकांश वक्ताहरूले यस्ता कार्यक्रमहरू समय समयमा विभिन्न स्थानहरूमा संचालन गर्दै जान सुझाव दिनु भएको थियो ।

यस प्रशिक्षण कार्यक्रममा स्रोत व्यक्तिहरू सचिव श्री आनन्दराज पोखरेल, सह सचिव श्री बालकृष्ण घिमिरे, उप सचिव द्वय श्री ज्ञानराज सुवेदी र श्री दिवस आचार्य हुनुहुन्थ्यो । सूदुर पश्चिमाञ्चल विकास क्षेत्र अर्न्तगत पर्ने ९ जिल्ला मध्ये प्रत्येक जिल्लाबाट नेपाल पत्रकार महासंघका प्रतिनिधि, नेपाल बार एशोसिएशनका प्रतिनिधि, नेपाल गैरसरकारी संस्था महासंघका प्रतिनिधि, नेपाल शिक्षक युनियनका लगायत विभिन्न सरकारी एवं सार्वजनिक निकायका प्रतिनिधिहरूलाई सहभागी पठाई दिन सम्बन्धित निकाय/संस्था/संगठनका प्रमुखहरूका नाममा अनुरोध गरिएको थियो । यस कार्यक्रममा ३६ जनाले भाग लिनु भएको थियो ।

कार्यक्रममा सहभागीहरूको नामावली :

क्र.स.	नाम,थर	पद	निकायको नाम	सम्पर्क फोन नं.
१	जोहारीलाल चौधरी	के. उपाध्यक्ष	नेपाल बार एशोसियशन	९८४८४२२०३६
२	जंगबहादुर चौधरी	सा. सदस्य	पुनरावेदन बार इकाइ महेन्द्रनगर	९८४८७२३५६०
३	रामबहादुर देउवा	सचिव	गैरसरकारी संस्था महासंघ नेपाल	९७४१०५९७०५
४	भूपाल खड्का	उपाध्यक्ष	नेपाल शिक्षक युनियन कैलाली	९८४८४२४३४७
५	बासुदेव उपाध्याय	सहायक प्रबन्धक	साल्ट ट्रेडिङ्ग कर्पोरेशन, धनगढी	९८४८४२९३४०
६	बाबुराम खनाल	कृषि प्रसार	जिल्ला कृषि विकास कार्यालय,	९८४५०८५५५६

क्र.स.	नाम,थर	पद	निकायको नाम	सम्पर्क फोन नं.
		अधिकृत	कैलाली	
७	खड्कबहादुर विष्ट	केन्द्रीय पार्सद	नेपाल पत्रकार महासंघ, समपादन, अछाम आवाज साप्ताहिक	९७४११२३८१२
८	जनकराज भण्डारी	सह सचिव	नेपाल पत्रकार महासंघ, स्टेसन म्यानेजर, रेडियो माराटान एफ.एम अछाम	९८४८४७५४९४
९	शिवराज ढुङ्गाना	समाचारदाता	गोरखापत्र दैनिक	९८४८४७५०४२
१०	यामबहादुर भुसाल	प्रमुख	को.ले.नि.का., कैलाली	९८४१५६९३५९
११	भूवनेश्वरी भट्ट	उपाध्यक्ष	गै.स.स. महासंघ, डडेलधुरा	९८४९५१२१५२
१२	कृष्ण सोनी	प्र.ना.नि..	जि.प्रका. कैलाली	९८४८०३६२७९
१३	कृष्णबहादुर के.सी.	स.प्र.ह	स.प्र.बल सि.सु.का. कैलाली	९८४८५६३९५१
१४	किसन सिंह ऐर	स.प्र.ना.नि.	स.प्र.बल सि.सु.का. कैलाली	९७४३००५३११
१५	गणेश भट्ट	अधिवक्ता	डडेलधुरा	९७४१०४६१२४
१६	राजेन्द्र साउद	अधिवक्ता	बैतडी	९७४१०५४३८८
१७	कृष्ण प्रसाद जैसी	कार्यकारी अधिकृत	धनगढी न.पन. कार्यालय	९८५८४२०४५१
१८	उदयकुमार तामाङ्ग	प्र.ना.उ.	जि.प्र.का., कैलाली	३८४८५३३०९४
१९	नवराज अर्याल	स.प्र.उ.	सीमा सुरक्षा कार्यालय, कैलाली	९८५१०३४४२४
२०	हेमराज जोशी	कोषध्यक्षा	नेपाल शिक्षक युनियन	९८४८५६४०२४
२१	गोर्कणप्रसाद शर्मा	स्था.वि.स	जिल्ला विकास समिति, कैलाली	०९१५२१६०७
२२	नरायणप्रसाद विडारी	प्र.जि.अ.	जिलला प्रशासन कार्यालय, कैलाली	०९१५२१३०१
२३	दत्तुराम पाण्डेय	ना.सु	जि.प्र.का. कैलाली	९८४८४७६०४८
२४	टिकेश्वरी जोशी	खरिदार	जिल्ला विकास समिति कैलाली	९८४८४२४२१६
२५	टङ्कबहादुर विष्ट	ना.सु.	धनगढी न.पन. कार्यालय	९८४८४४९८५७
२६	हेमराज जोशी	शिक्षक	दुर्गा लक्ष्मी उ.मा.वि.	९८४८४६४०२४
२७	अमिरप्रसाद न्यौपाने	प्र.ना.अ.	नापी कार्यालय, कैलाली	९८४१४२२०६२
२८	अनिल गौतम	इन्जिनियर	नेपाल टेलिकम धनगढी	९८५८४२२३२२
२९	राजेन्द्रमान सिंह भण्डारी	जि.वन अधिकृत	जिल्ला बन कार्यालय धनगढी	९७५९००३३०४

क्र.स.	नाम,थर	पद	निकायको नाम	सम्पर्क फोन नं.
३०	बासुदेव जोशी	लेखा अधिकृत	को.ले.नि.का. कैलाली	९८४८४२२४९९
३१	बासुदेव शर्मा भट्टराई	वरिष्ठ प्रशिक्षक	राजश्व प्रशासन तालिम केन्द्र, मुकाम धनगढी	९८४१३४१९८९
३२	घनश्याम खनाल	प्रशिक्षक	राजश्व प्रशासन तालिम केन्द्र, मुकाम धनगढी	९८४१४३७३८३
३३	बेगनाथ पौडेल	प्रशिक्षक	राजश्व प्रशासन तालिम केन्द्र, मुकाम धनगढी	९८४१५२८४२८
३४	हर्कबहादुर बोहरा	लेखापाल	धनगढी जलउत्पन्न प्रकोप नियन्त्रण कार्यालय	९७४९००५२५६
३५	कमलबहादुर राजलवट	प्रमुख भन्सार अधिकृत	कैलाली भन्सार कार्यालय	९८४१२७३५७९
३६	पूर्ण बहादुर ओली	लेखा अधिकृत	राष्ट्रिय सूचना आयोग	

३) उच्चस्तरीय प्रशिक्षक प्रशिक्षण (Advance TOT) कार्यक्रम, काठमाडौँ

२०६८ असार १२, १३ र १४ गते सूचनाको हकसम्बन्धी उच्चस्तरीय प्रशिक्षक प्रशिक्षण (Advance TOT) कार्यक्रम आयोगको कार्यालय पेरीसडँडा, काटेश्वरमा सम्पन्न भयो । कार्यक्रमको उद्घाटन राष्ट्रिय सूचना आयोगका प्रमुख सूचना आयुक्त श्री विनयकुमार कसजूले गर्नु भएको थियो ।

कार्यक्रममा सूचना आयुक्त श्री श्रीआचार्यले आयोगको गठन प्रक्रिया देखि हाल सम्मका गतिविधि, समस्या र चुनौतीका बारेमा प्रकाश पार्नु भएको थियो । सूचना आयुक्त श्री सविता भण्डारी बरालले सूचनाको हकसम्बन्धी ऐनको मुख्यमुख्य बुंदाबारे स्पष्ट गर्दै यसको कार्यान्वयन पक्ष र सूचना आयोगका कार्यबारे प्रकाश पार्नुभएको थियो । उहांले आयोगले गतवर्षमा गरेका उल्लेख्य कार्यबारे चर्चा गर्नु भएको थियो । कार्यक्रममा

सहभागीहरूद्वारा राखिएको जिज्ञासाको सूचना आयुक्त श्री सविता भण्डारी बरालले जवाफ दिनु भएको थियो । आयोगका सचिव श्री उमाकान्त झाले सूचनाको हक सम्बन्धी ऐन, २०६४, र नियमावली, २०६५ बारे प्रकाश पार्नु भएको थियो । आयोगका सह सचिव श्री चन्द्रमान श्रेष्ठले यस प्रकारको कार्यक्रमबाट लाभान्वित सहभागीहरूले आ-आफ्नो क्षेत्रबाट भूमिका खेल्नुहुन अनुरोध गर्नु भएको थियो ।

कार्यक्रमको तेश्रो दिन सहभागीहरूलाई प्रमाणपत्र वितरण गर्नुहुदै आयोगका सूचना आयुक्त श्री सविता भण्डारी बरालले सहभागीहरूको उत्साहजनक सहभागीता रहेको बताउनु हुंदै आयोगबाट आयोजना गरिने प्रशिक्षक प्रशिक्षण कार्यक्रममा स्रोत व्यक्तिको रूपमा कार्य गर्नुपर्ने हुन सक्ने तर्फ पनि ध्यानाकर्षण गराउनु भयो ।

समापन कार्यक्रममा सहभागी अधिकांश वक्ताहरूले यस्ता कार्यक्रमहरू समय समयमा विभिन्न स्थानहरूमा संचालन गर्दै जान सुझाव दिनुका साथै यस कार्यक्रमबाट निकै नै उपलब्धि हासिल गरेर जान लागेको र यसलाई सदुपयोग गर्ने बचनबद्धता समेत जाउनु भएको थियो ।

यस कार्यक्रममा नेपाल पत्रकार महासंघ, नेपाल बार एशोसिएशन, नेपाल गैह्रसरकारी संस्था महासंघ, नेपाल शिक्षक युनियनका प्रतिनिधि लगायत विभिन्न सरकारी एवं सार्वजनिक निकायका सूचना अधिकारीहरू पहिला तालिम लिई सक्नु भएका मध्येबाट प्रत्येक क्षेत्रका ६/६ प्रतिनिधिहरूलाई आमन्त्रण गरिएकामा २२ जनाले भाग लिनु भएको थियो ।

प्रशिक्षण कार्यक्रममा स्रोत व्यक्तिको रूपमा अख्तियार दुरुपयो अनुसन्धान आयोगका पूर्व प्रमुख आयुक्त श्री सूर्यनाथ उपाध्याय, प्रशासकीय अदालतका अध्यक्ष श्री काशीराज दाहाल, अधिवक्ता श्री कृष्ण प्रसाद सापकोटा, नेपाल सरकारका सचिव श्री विन्द्रा हाडा भट्टराई, आयोगका सहसचिव श्री वालकृष्ण घिमिरे लगायतले प्रशिक्षण दिनु भएको थियो ।

कार्यक्रममा सहभागीहरूको नामावली :

क्र. स.	नाम, थर	पद	निकायको नाम	इमेल	सम्पर्क फोन र मोवाईल नं.
१	दिलिप कुमार श्रेष्ठ	अधिवक्ता	नवलपरासी		९८४७०४१५९८ र ९८०३५२७९१४
२	खडक बहादुर विष्ट	सम्पादन	अछाम		९७४११२३८१२ र ०९७६९००१०

क्र. स.	नाम, थर	पद	निकायको नाम	इमेल	सम्पर्क फोन र मोवाईल नं.
			आवाज पत्रिका, अछाम		
३	युगनारायण श्रेष्ठ	अधिवक्ता	स्याङ्गजा बार इकाइ	syugnarayan@yahoo.com	९८५६०५०५२१
४	कल्पिता मसोनी	अधिवक्ता	पुनरावेदन अदालत, पोखरा		९८४६०२६०१०
५	अशोक कुमार बान्तवा	पत्रकार	इलाम	bantawaashok@gmail.com	९८५२६८०६१५
६	दिनेश कुमार चौधरी	सचिव	गै.स.सं. महासंघ , म्याग्दी	mailfoldinesh@gmail.com	९८४८०८८४९३ र ९७४१०६८२३४
७	हरिकृष्ण सुवेदी	अध्यक्ष	नेपाल शिक्षक युनियन	hsusedi48@yahoo.com	९८४७६२७१६५
८	श्याम कुंवर	सह सम्पादक	समाधान दैनिक, पोखरा	puranshingha@yahoo.com	९८४६०८०२२८
९	बासुदेव शर्मा भट्टराई	बरिष्ठ प्रशिक्षक	रा.प्र.ता.केन्द्र, हरिहरभवन	basubhattari@hotmail.com	९८४११३४१९८९
१०	बेगनाथ पौडेल	प्रशिक्षक	रा.प्र.ता.केन्द्र, हरिहरभवन	beganathpoudel@gmail.com	९८४९७५२२०७
११	जौवन कोजू	सूचना प्रमुख	जि.वि.स. को कार्यालय	jauran@gmail.com	९८५१०५६६७६
१२	भूपाल खड्का	उपाध्यक्ष	ने.शि.यु. कैलाली		९८४८४२४३४७
१३	जनकराज भण्डारी	सह सचिव	ने.प.महासंघ, आछाम	bhandari.achhari@gmail.com	९८४८४७९४९४
१४	नारायण वस्ती	अधिवक्ता	मोरङ्ग बार	adurweoflaw@gmail.com	९८५२०२७५५०
१५	घनश्याम खनाल	प्रशिक्षक	राजश्व प्रशासन तालिम केन्द्र		९८४१४३७३८३
१६	ज्ञानराज सुवेदी	उप सचिव	राष्ट्रिय सूचना आयोग		
१७	दिवस आचार्य	उप सचिव	राष्ट्रिय सूचना		

क्र. स.	नाम, थर	पद	निकायको नाम	इमेल	सम्पर्क फोन र मोवाईल नं.
			आयोग		
१८	अच्युतकुमार पौड्याल	सहायक सचिव	राष्ट्रिय सूचना आयोग		
१९	गौलोचन सैंजू	सहायक सचिव	राष्ट्रिय सूचना आयोग		
२०	पूर्णबहादुर ओली	लेखा अधिकृत	राष्ट्रिय सूचना आयोग		
२१	अरुण कुमार झा	कानून अधिकृत	राष्ट्रिय सूचना आयोग		
२२	हरिनारायण बाग्ले	शाखा अधिकृत	राष्ट्रिय सूचना आयोग		
२३	गिता घिमिरे	मुद्रण अधिकृत	राष्ट्रिय सूचना आयोग		

परिशिष्ट ६

अनुगमन गतिविधि

राष्ट्रिय सूचना आयोगले आर्थिक वर्ष २०६७-६८ मा अनुगमन, निरीक्षण गरेका सरकारी कार्यालयहरूको विवरण

क्र.स.	जिल्ला	कार्यालयको नाम	निरीक्षकको नाम	निरीक्षकको पद	मिति
१	मोरङ	जिल्ला विकास समितिको कार्यालय	विन्द्रा हाडा भट्टराई	सचिव	२०६७ असोज
२	मोरङ	आन्तरिक विमानस्थल कार्यालय	विन्द्रा हाडा भट्टराई	सचिव	२०६७ असोज
३	इलाम	महिला तथा बालबालिका कार्यालय	ज्ञानराज सुवेदी	उपसचिव	२०६७ पौष
४	इलाम	जिल्ला प्रशासन कार्यालय	ज्ञानराज सुवेदी	उपसचिव	२०६७ पौष
५	धनकुटा	कोष तथा लेखा नियन्त्रक कार्यालय	ज्ञानराज सुवेदी	उपसचिव	२०६७ पौष
६	धनकुटा	धनकुटा नगरपालिका कार्यालय	ज्ञानराज सुवेदी	उपसचिव	२०६७ पौष
७	धनकुटा	जिल्ला विकास समितिको कार्यालय	ज्ञानराज सुवेदी	उपसचिव	२०६७ पौष
८	धनकुटा	जिल्ला प्रशासन कार्यालय	ज्ञानराज सुवेदी	उपसचिव	२०६७ पौष
९	धनुषा	जिल्ला विकास समितिको कार्यालय	आनन्दराज पोखरेल	सचिव	२०६७ फागुन
१०	धनुषा	जिल्ला प्रशासन कार्यालय	आनन्दराज पोखरेल	सचिव	२०६७ फागुन
११	धनुषा	जनकपुर नगरपालिका कार्यालय	आनन्दराज पोखरेल	सचिव	२०६७ फागुन
१२	धनुषा	सशस्त्र प्रहरी बल	आनन्दराज पोखरेल	सचिव	२०६७ फागुन
१३	धनुषा	जिल्ला प्रहरी कार्यालय	आनन्दराज पोखरेल	सचिव	२०६७ फागुन
१४	महोत्तरी	जिल्ला प्रशासन कार्यालय	आनन्दराज पोखरेल	सचिव	२०६७ फागुन
१५	महोत्तरी	जिल्ला विकास समितिको कार्यालय	आनन्दराज पोखरेल	सचिव	२०६७ फागुन
१६	महोत्तरी	जलेश्वर नपरपालिका कार्यालय	आनन्दराज पोखरेल	सचिव	२०६७ फागुन
१७	महोत्तरी	सशस्त्र प्रहरी बल सीमा सुरक्षा बल	आनन्दराज पोखरेल	सचिव	२०६७ फागुन
१८	महोत्तरी	जिल्ला प्रहरी कार्यालय	आनन्दराज पोखरेल	सचिव	२०६७ फागुन
१९	महोत्तरी	मालपोत कार्यालय	आनन्दराज पोखरेल	सचिव	२०६७ फागुन
२०	महोत्तरी	जिल्ला हुलाक कार्यालय	आनन्दराज पोखरेल	सचिव	२०६७ फागुन
२१	मोरङ	जिल्ला प्रशासन कार्यालय	गीता घिमिरे	मुद्रण अधिकृत	२०६७ चैत्र
२२	मोरङ	जिल्ला विकास समितिको कार्यालय	गीता घिमिरे	मुद्रण अधिकृत	२०६७ चैत्र
२३	मोरङ	विराटनगर भन्सार कार्यालय	गीता घिमिरे	मुद्रण अधिकृत	२०६७ चैत्र
२४	मोरङ	भूमि सुधार कार्यालय	गीता घिमिरे	मुद्रण अधिकृत	२०६७ चैत्र
२५	मोरङ	विराटनगर उपमहानगरपालिका	गीता घिमिरे	मुद्रण अधिकृत	२०६७ चैत्र
२६	मोरङ	पूर्वाञ्चल सडक डिभिजन कार्यालय	गीता घिमिरे	मुद्रण अधिकृत	२०६७ चैत्र
२७	मोरङ	जिल्ला प्राविधिकको कार्यालय	गीता घिमिरे	मुद्रण अधिकृत	२०६७ चैत्र
२८	मोरङ	पूर्वाञ्चल क्षेत्रीय हुलाक निर्देशनालय	गीता घिमिरे	मुद्रण अधिकृत	२०६७ चैत्र
२९	सुनसरी	इनरुवा नगरपालिका कार्यालय	गीता घिमिरे	मुद्रण अधिकृत	२०६७ चैत्र
३०	सुनसरी	जिल्ला विकास समितिको कार्यालय	गीता घिमिरे	मुद्रण अधिकृत	२०६७ चैत्र
३१	सुनसरी	जिल्ला प्रशासन कार्यालय	गीता घिमिरे	मुद्रण अधिकृत	२०६७ चैत्र
३२	गुल्मी	जिल्ला वन कर्यालय	लीला ढेंगा	नायब सुब्बा	२०६७ चैत्र
३३	गुल्मी	जिल्ला प्रशासन कार्यालय	लीला ढेंगा	नायब सुब्बा	२०६७ चैत्र
३४	गुल्मी	नापी कार्यालय	लीला ढेंगा	नायब सुब्बा	२०६७ चैत्र

क्र.स.	जिल्ला	कार्यालयको नाम	निरीक्षकको नाम	निरीक्षकको पद	मिति
३५	गुल्मी	जिल्ला विकास समितिको कार्यालय	लीला ढेंगा	नायब सुब्बा	२०६७ चैत्र
३६	गुल्मी	मालपोत कार्यालय	लीला ढेंगा	नायब सुब्बा	२०६७ चैत्र
३७	गुल्मी	जिल्ला हुलाक कार्यालय	लीला ढेंगा	नायब सुब्बा	२०६७ चैत्र
३८	गुल्मी	जिल्ला कृषि विकास कार्यालय	लीला ढेंगा	नायब सुब्बा	२०६७ चैत्र
३९	गुल्मी	तम्घास गा.वि.स. को कार्यालय	लीला ढेंगा	नायब सुब्बा	२०६७ चैत्र
४०	गुल्मी	महिला तथा बालबालिका कार्यालय	लीला ढेंगा	नायब सुब्बा	२०६७ चैत्र
४१	गुल्मी	स्थानीय शान्ति समिति	लीला ढेंगा	नायब सुब्बा	२०६७ चैत्र
४२	कपिलवस्तु	जिल्ला प्रशासन कार्यालय	ऋषिराम पन्थी	नायब सुब्बा	२०६७ चैत्र
४३	कपिलवस्तु	जिल्ला विकास समितिको कार्यालय	ऋषिराम पन्थी	नायब सुब्बा	२०६७ चैत्र
४४	कपिलवस्तु	कपिलवस्तु नगरपालिका कार्यालय	ऋषिराम पन्थी	नायब सुब्बा	२०६७ चैत्र
४५	कपिलवस्तु	जिल्ला हुलाक कार्यालय	ऋषिराम पन्थी	नायब सुब्बा	२०६७ चैत्र
४६	कपिलवस्तु	जिल्ला विकास समितिको कार्यालय	ऋषिराम पन्थी	नायब सुब्बा	२०६७ चैत्र
४७	कपिलवस्तु	कपिलवस्तु नगरपालिका कार्यालय	ऋषिराम पन्थी	नायब सुब्बा	२०६७ चैत्र
४८	कपिलवस्तु	पश्चिमाञ्चल सडक डिभिजन कार्यालय	ऋषिराम पन्थी	नायब सुब्बा	२०६७ चैत्र
४९	कपिलवस्तु	रत्न राज्यलक्ष्मी उ.मा.वि.	ऋषिराम पन्थी	नायब सुब्बा	२०६७ चैत्र
५०	कपिलवस्तु	महिला तथा बालबालिका कार्यालय	ऋषिराम पन्थी	नायब सुब्बा	२०६७ चैत्र
५१	रुपन्देही	लोक सेवा आयोग अंचल कार्यालय	ऋषिराम पन्थी	नायब सुब्बा	२०६७ चैत्र
५२	रुपन्देही	पुनरावेदन अदालत	ऋषिराम पन्थी	नायब सुब्बा	२०६७ चैत्र
५३	रुपन्देही	इलाका हुलाक कार्यालय	ऋषिराम पन्थी	नायब सुब्बा	२०६७ चैत्र
५४	चितवन	मालपोत कार्यालय	गौलोचन सैंजू	सहायक सचिव	२०६७ चैत्र
५५	चितवन	भरतपुर नगरपालिका कार्यालय	गौलोचन सैंजू	सहायक सचिव	२०६७ चैत्र
५६	चितवन	जिल्ला विकास समितिको कार्यालय	गौलोचन सैंजू	सहायक सचिव	२०६७ चैत्र
५७	चितवन	जिल्ला प्रशासन कार्यालय	गौलोचन सैंजू	सहायक सचिव	२०६७ चैत्र
५८	चितवन	इलाका प्रहरी कार्यालय	गौलोचन सैंजू	सहायक सचिव	२०६७ चैत्र
५९	नवलपरासी	रामग्राम नगरपालिका कार्यालय	गौलोचन सैंजू	सहायक सचिव	२०६७ चैत्र
६०	नवलपरासी	मालपोत कार्यालय	गौलोचन सैंजू	सहायक सचिव	२०६७ चैत्र
६१	नवलपरासी	जिल्ला विकास समितिको कार्यालय	गौलोचन सैंजू	सहायक सचिव	२०६७ चैत्र
६२	नवलपरासी	जिल्ला प्रशासन कार्यालय	गौलोचन सैंजू	सहायक सचिव	२०६७ चैत्र
६३	तनहुँ	जिल्ला प्रहरी कार्यालय	श्रीआचार्य	सूचना आयुक्त	२०६७ चैत्र
६४	तनहुँ	जिल्ला विकास समितिको कार्यालय	श्रीआचार्य	सूचना आयुक्त	२०६७ चैत्र
६५	तनहुँ	व्यास नगरपालिकाको कार्यालय	श्रीआचार्य	सूचना आयुक्त	२०६७ चैत्र
६६	तनहुँ	जिल्ला शिक्षा कार्यालय	श्रीआचार्य	सूचना आयुक्त	२०६७ चैत्र
६७	तनहुँ	जिल्ला कारागार कार्यालय	श्रीआचार्य	सूचना आयुक्त	२०६७ चैत्र
६८	तनहुँ	मालपोत कार्यालय	श्रीआचार्य	सूचना आयुक्त	२०६७ चैत्र
६९	तनहुँ	जिल्ला कृषि विकास कार्यालय	श्रीआचार्य	सूचना आयुक्त	२०६७ चैत्र

क्र.स.	जिल्ला	कार्यालयको नाम	निरीक्षकको नाम	निरीक्षकको पद	मिति
७०	लम्जुङ	जिल्ला प्रशासन कार्यालय	श्रीआचार्य	सूचना आयुक्त	२०६७ चैत्र
७१	लम्जुङ	जिल्ला प्रहरी कार्यालय	श्रीआचार्य	सूचना आयुक्त	२०६७ चैत्र
७२	लम्जुङ	जिल्ला विकास समितिको कार्यालय	श्रीआचार्य	सूचना आयुक्त	२०६७ चैत्र
७३	लम्जुङ	जिल्ला शिक्षा कार्यालय	श्रीआचार्य	सूचना आयुक्त	२०६७ चैत्र
७४	लम्जुङ	मालपोत कार्यालय	श्रीआचार्य	सूचना आयुक्त	२०६७ चैत्र
७५	लम्जुङ	जिल्ला कृषि विकास कार्यालय	श्रीआचार्य	सूचना आयुक्त	२०६७ चैत्र
७६	गोरखा	जिल्ला प्रशासन कार्यालय	श्रीआचार्य	सूचना आयुक्त	२०६७ चैत्र
७७	गोरखा	जिल्ला प्रहरी कार्यालय	श्रीआचार्य	सूचना आयुक्त	२०६७ चैत्र
७८	गोरखा	जिल्ला विकास समितिको कार्यालय	श्रीआचार्य	सूचना आयुक्त	२०६७ चैत्र
७९	गोरखा	जिल्ला शिक्षा कार्यालय	श्रीआचार्य	सूचना आयुक्त	२०६७ चैत्र
८०	गोरखा	जिल्ला कारागार कार्यालय	श्रीआचार्य	सूचना आयुक्त	२०६७ चैत्र
८१	पाल्पा	जिल्ला शिक्षा कार्यालय	बालकृष्ण घिमिरे	सह-सचिव	२०६८ बैशाख
८२	पाल्पा	जिल्ला प्रशासन कार्यालय	बालकृष्ण घिमिरे	सह-सचिव	२०६८ बैशाख
८३	पाल्पा	तानसेन नगर पालिका कार्यालय	बालकृष्ण घिमिरे	सह-सचिव	२०६८ बैशाख
८४	पाल्पा	जिल्ला विकास समितिको कार्यालय	बालकृष्ण घिमिरे	सह-सचिव	२०६८ बैशाख
८५	रौतहट	जिल्ला प्रशासन कार्यालय	अच्यूतकुमार पौड्याल	सहायक सचिव	२०६८ बैशाख
८६	रौतहट	जिल्ला विकास समितिको कार्यालय	अच्यूतकुमार पौड्याल	सहायक सचिव	२०६८ बैशाख
८७	रौतहट	जिल्ला प्रहरी कार्यालय	अच्यूतकुमार पौड्याल	सहायक सचिव	२०६८ बैशाख
८८	रौतहट	गौर नगरपालिका कार्यालय	अच्यूतकुमार पौड्याल	सहायक सचिव	२०६८ बैशाख
८९	रौतहट	मालपोत कार्यालय	अच्यूतकुमार पौड्याल	सहायक सचिव	२०६८ बैशाख
९०	रौतहट	घरेलु तथा साना उद्योग कार्यालय	अच्यूतकुमार पौड्याल	सहायक सचिव	२०६८ बैशाख
९१	रौतहट	जिल्ला शिक्षा कार्यालय	अच्यूतकुमार पौड्याल	सहायक सचिव	२०६८ बैशाख
९२	रौतहट	जिल्ला निर्वाचन कार्यालय	अच्यूतकुमार पौड्याल	सहायक सचिव	२०६८ बैशाख
९३	रौतहट	जिल्ला सरकारी वकिल कार्यालय	अच्यूतकुमार पौड्याल	सहायक सचिव	२०६८ बैशाख
९४	रौतहट	जिल्ला प्राविधिकको कार्यालय	अच्यूतकुमार पौड्याल	सहायक सचिव	२०६८ बैशाख
९५	रौतहट	जिल्ला स्वास्थ्य कार्यालय	अच्यूतकुमार पौड्याल	सहायक सचिव	२०६८ बैशाख
९६	रौतहट	भूमि सुधार कार्यालय	अच्यूतकुमार पौड्याल	सहायक सचिव	२०६८ बैशाख
९७	रौतहट	नापी कार्यालय	अच्यूतकुमार पौड्याल	सहायक सचिव	२०६८ बैशाख
९८	रौतहट	नेपाल बैंक लिमिटेड	अच्यूतकुमार पौड्याल	सहायक सचिव	२०६८ बैशाख
९९	रौतहट	जिल्ला कृषि विकास कार्यालय	अच्यूतकुमार	सहायक	२०६८ बैशाख

क्र.स.	जिल्ला	कार्यालयको नाम	निरीक्षकको नाम	निरीक्षकको पद	मिति
			पौड्याल	सचिव	
१००	रौतहट	जिल्ला हुलाक कार्यालय	अच्यूतकुमार पौड्याल	सहायक सचिव	२०६८ बैशाख
१०१	रौतहट	जिल्ला पशु सेवा कार्यालय	अच्यूतकुमार पौड्याल	सहायक सचिव	२०६८ बैशाख
१०२	रौतहट	कोष तथा लेखा नियन्त्रक कार्यालय	अच्यूतकुमार पौड्याल	सहायक सचिव	२०६८ बैशाख
१०३	रौतहट	डिभिजन सहकारी कार्यालय	अच्यूतकुमार पौड्याल	सहायक सचिव	२०६८ बैशाख
१०४	रौतहट	महिला तथा बालबालिका कार्यालय	अच्यूतकुमार पौड्याल	सहायक सचिव	२०६८ बैशाख
१०५	रुकुम	जिल्ला सरकारी वकिल कार्यालय	पूर्णबहादुर ओली	लेखा अधिकृत	२०६८ बैशाख
१०६	रुकुम	जिल्ला प्रशासन कार्यालय	पूर्णबहादुर ओली	लेखा अधिकृत	२०६८ बैशाख
१०७	रुकुम	जिल्ला निर्वाचन कार्यालय	पूर्णबहादुर ओली	लेखा अधिकृत	२०६८ बैशाख
१०८	रुकुम	त्रिभूवन जनता उच्च माध्यमिक विद्यालय	पूर्णबहादुर ओली	लेखा अधिकृत	२०६८ बैशाख
१०९	सप्तरी	जिल्ला प्रशासन कार्यालय	अरुणकुमार झा	कानून अधिकृत	२०६८ बैशाख
११०	सप्तरी	जिल्ला प्रहरी कार्यालय	अरुणकुमार झा	कानून अधिकृत	२०६८ बैशाख
१११	सप्तरी	जिल्ला विकास समितिको कार्यालय	अरुणकुमार झा	कानून अधिकृत	२०६८ बैशाख
११२	सप्तरी	राजविराज भन्सार कार्यालय	अरुणकुमार झा	कानून अधिकृत	२०६८ बैशाख
११३	सप्तरी	जिल्ला शिक्षा कार्यालय	अरुणकुमार झा	कानून अधिकृत	२०६८ बैशाख
११४	सप्तरी	मालपोत कार्यालय	अरुणकुमार झा	कानून अधिकृत	२०६८ बैशाख
११५	सिराहा	जिल्ला प्रशासन कार्यालय	अरुणकुमार झा	कानून अधिकृत	२०६८ बैशाख
११६	सिराहा	जिल्ला प्रहरी कार्यालय	अरुणकुमार झा	कानून अधिकृत	२०६८ बैशाख
११७	सिराहा	जिल्ला विकास समितिको कार्यालय	अरुणकुमार झा	कानून अधिकृत	२०६८ बैशाख
११८	सिराहा	सिराहा नगरपालिका कार्यालय	अरुणकुमार झा	कानून अधिकृत	२०६८ बैशाख
११९	सिराहा	मालपोत कार्यालय	अरुणकुमार झा	कानून अधिकृत	२०६८ बैशाख
१२०	सिराहा	लाहान नगरपालिका कार्यालय	अरुणकुमार झा	कानून अधिकृत	२०६८ बैशाख
१२१	रुपन्देही	बुटवल नगरपालिका कार्यालय	ज्ञानराज सुवेदी	उपसचिव	२०६८ बैशाख
१२२	रुपन्देही	इलाका प्रशासन कार्यालय	ज्ञानराज सुवेदी	उपसचिव	२०६८ बैशाख
१२३	रुपन्देही	लोक सेवा आयोग अंचल कार्यालय	ज्ञानराज सुवेदी	उपसचिव	२०६८ बैशाख
१२४	रुपन्देही	गुणस्तर तथा नापतौल कार्यालय	ज्ञानराज सुवेदी	उपसचिव	२०६८ बैशाख
१२५	धादिङ	जिल्ला कृषि विकास कार्यालय	ज्ञानराज सुवेदी	उपसचिव	२०६८ बैशाख
१२६	धादिङ	जिल्ला प्रशासन कार्यालय	ज्ञानराज सुवेदी	उपसचिव	२०६८ बैशाख

क्र.स.	जिल्ला	कार्यालयको नाम	निरीक्षकको नाम	निरीक्षकको पद	मिति
१२७	धादिङ	मालपोत कार्यालय	ज्ञानराज सुवेदी	उपसचिव	२०६८ बैशाख
१२८	धादिङ	जिल्ला हुलाक कार्यालय	ज्ञानराज सुवेदी	उपसचिव	२०६८ बैशाख
१२९	धादिङ	नीलकण्ठ गा.वि.स. को कार्यालय	ज्ञानराज सुवेदी	उपसचिव	२०६८ बैशाख
१३०	धादिङ	खानेपानी तथा सरसफाइ डिभिजन कार्यालय	ज्ञानराज सुवेदी	उपसचिव	२०६८ बैशाख
१३१	धादिङ	कोष तथा लेखा नियन्त्रक कार्यालय	ज्ञानराज सुवेदी	उपसचिव	२०६८ बैशाख
१३२	धादिङ	जिल्ला विकास समितिको कार्यालय	ज्ञानराज सुवेदी	उपसचिव	२०६८ बैशाख
१३३	सिन्धुपाल्चोक	जिल्ला प्रशासन कार्यालय	हरिनारायण वाग्ले	शाखा अधिकृत	२०६८ बैशाख
१३४	सिन्धुपाल्चोक	मालपोत कार्यालय	हरिनारायण वाग्ले	शाखा अधिकृत	२०६८ बैशाख
१३५	सिन्धुपाल्चोक	जिल्ला विकास समितिको कार्यालय	हरिनारायण वाग्ले	शाखा अधिकृत	२०६८ बैशाख
१३६	सिन्धुपाल्चोक	जिल्ला कृषि विकास कार्यालय	हरिनारायण वाग्ले	शाखा अधिकृत	२०६८ बैशाख
१३७	सिन्धुपाल्चोक	जिल्ला स्वास्थ्य कार्यालय	हरिनारायण वाग्ले	शाखा अधिकृत	२०६८ बैशाख
१३८	काभ्रे	धुलिखेल नगरपालिका कार्यालय	हरिनारायण वाग्ले	शाखा अधिकृत	२०६८ बैशाख
१३९	काभ्रे	मालपोत कार्यालय	हरिनारायण वाग्ले	शाखा अधिकृत	२०६८ बैशाख
१४०	काभ्रे	जिल्ला कृषि विकास कार्यालय	हरिनारायण वाग्ले	शाखा अधिकृत	२०६८ बैशाख
१४१	काभ्रे	जिल्ला प्रशासन कार्यालय	हरिनारायण वाग्ले	शाखा अधिकृत	२०६८ बैशाख
१४२	बाँके	नेपालगंज नगरपालिका कार्यालय	अच्यूतकुमार पौड्याल	सहायक सचिव	२०६८ जेष्ठ
१४३	बाँके	जिल्ला पशु सेवा कार्यालय	अच्यूतकुमार पौड्याल	सहायक सचिव	२०६८ जेष्ठ
१४४	बाँके	नागरिक उड्डयन कार्यालय	अच्यूतकुमार पौड्याल	सहायक सचिव	२०६८ जेष्ठ
१४५	बाँके	जिल्ला विकास समितिको कार्यालय	अच्यूतकुमार पौड्याल	सहायक सचिव	२०६८ जेष्ठ
१४६	बाँके	जिल्ला प्रशासन कार्यालय	अच्यूतकुमार पौड्याल	सहायक सचिव	२०६८ जेष्ठ
१४७	दाङ	जिल्ला प्रशासन कार्यालय	अच्यूतकुमार पौड्याल	सहायक सचिव	२०६८ जेष्ठ
१४८	दाङ	जिल्ला विकास समितिको कार्यालय	अच्यूतकुमार पौड्याल	सहायक सचिव	२०६८ जेष्ठ
१४९	दाङ	घोराही नगरपालिकाको कार्यालय	अच्यूतकुमार पौड्याल	सहायक सचिव	२०६८ जेष्ठ
१५०	दाङ	मालपोत कार्यालय	अच्यूतकुमार पौड्याल	सहायक सचिव	२०६८ जेष्ठ
१५१	दाङ	घोराही नगरविकास समिति	अच्यूतकुमार पौड्याल	सहायक सचिव	२०६८ जेष्ठ
१५२	दाङ	घरेलु तथा साना उद्योग कार्यालय	अच्यूतकुमार पौड्याल	सहायक सचिव	२०६८ जेष्ठ
१५३	दाङ	जिल्ला प्रहरी कार्यालय	अच्यूतकुमार पौड्याल	सहायक सचिव	२०६८ जेष्ठ
१५४	दाङ	भूमि सुधार कार्यालय	अच्यूतकुमार पौड्याल	सहायक सचिव	२०६८ जेष्ठ
१५५	दाङ	शहरी विकास तथा भवन निर्माण डिभिजन कार्यालय	अच्यूतकुमार पौड्याल	सहायक सचिव	२०६८ जेष्ठ

क्र.स.	जिल्ला	कार्यालयको नाम	निरीक्षकको नाम	निरीक्षकको पद	मिति
१५६	दाङ	म.प. सडक डिभिजन कार्यालय	अच्यूतकुमार पौड्याल	सहायक सचिव	२०६८ जेष्ठ
१५७	दाङ	तुल्सीपुर नगरपालिका कार्यालय	अच्यूतकुमार पौड्याल	सहायक सचिव	२०६८ जेष्ठ
१५८	दाङ	म.प. सिंचाइ विकास डिभिजन कार्यालय	अच्यूतकुमार पौड्याल	सहायक सचिव	२०६८ जेष्ठ
१५९	दाङ	यातायात व्यवस्था कार्यालय	अच्यूतकुमार पौड्याल	सहायक सचिव	२०६८ जेष्ठ
१६०	दाङ	नेपाल टेलिकम दूरसंचार कार्यालय	अच्यूतकुमार पौड्याल	सहायक सचिव	२०६८ जेष्ठ
१६१	दाङ	जिल्ला भू-संरक्षण कार्यालय	अच्यूतकुमार पौड्याल	सहायक सचिव	२०६८ जेष्ठ
१६२	दाङ	आन्तरिक राजश्व कार्यालय	अच्यूतकुमार पौड्याल	सहायक सचिव	२०६८ जेष्ठ
१६३	काश्की	सहकारी प्रशिक्षण तथा डिभिजन कार्यालय	पूर्णबहादुर ओली	लेखा अधिकृत	२०६८ जेष्ठ
१६४	काश्की	क्षेत्रीय शिक्षा निर्देशनालय	पूर्णबहादुर ओली	लेखा अधिकृत	२०६८ जेष्ठ
१६५	काश्की	लोक सेवा आयोग प.क्षे. निर्देशनालय	पूर्णबहादुर ओली	लेखा अधिकृत	२०६८ जेष्ठ
१६६	काश्की	जिल्ला प्रशासन कार्यालय	पूर्णबहादुर ओली	लेखा अधिकृत	२०६८ जेष्ठ
१६७	काश्की	जिल्ला विकास समितिको कार्यालय	पूर्णबहादुर ओली	लेखा अधिकृत	२०६८ जेष्ठ

अनुगमन गरिएका कार्यालयको संख्या : १६७

अनुगमन गरिएका जिल्लाको संख्या : २२

अनुगमनमा जाने कर्मचारीको संख्या : १३

परिशिष्ट ७

आयोगका केही निर्णयहरू

१) त्रिभुवन विश्वविद्यालयको परीक्षाको उत्तरपुस्तिकाका सम्बन्धमा भएको निर्णय :

विजय अर्याल, शंकरदेव क्याम्पस, पुतलिसडक, काठमाडौं .... १ निवेदक
पुनरावेदक

विरुद्ध

परीक्षा नियन्त्रक, परीक्षा नियन्त्रण कार्यालय, त्रिभुवन विश्वविद्यालय ....१ विपक्षी
प्रत्यर्थी

विषयः- सूचनाको हक सम्बन्धी ऐन, २०६४ अन्तर्गत सूचना पाउन अनुरोध ।

सूचनाको हक सम्बन्धी ऐन, २०६४ को दफा १० अन्तर्गत यस आयोग समक्ष पर्न आएको पुनरावेदन र तत्सम्बन्धमा यस आयोगबाट भएको कारवाही सम्बन्धको विवादको संक्षिप्त तथ्य निम्नानुसार छ ।

१) "मैले २०६४ सालमा दिएको वि.वि.एस. प्रथम वर्षको विजनेस स्ट्याटिस्टिक्स र अग्रेजी (Business Statistics र English) को उत्तर पुस्तिकाको प्रतिलिपि माग गरी २०६६।०२।३१ मा सूचना अधिकारीसंग र पछि २०६६।०३।१६ (प.नि.का. दर्ता नं. १८७३०) गतेको दिन त्रिभुवन विश्वविद्यालय परीक्षा नियन्त्रक कार्यालयका प्रमुखज्यूलाई निवेदन दिएकोमा कुनै काम कारवाही भएको जानकारी नदिई सूचना लुकाउन खोजिएको हुँदा सूचनाका हकसम्बन्धी ऐन, २०६४ अन्तर्गत रही सूचना दिलाई पाऊ" भनी आयोगमा पर्न आएको पुनरावेदन ।

२) उक्त सूचना के कति कारणबाट उपलब्ध नगराइएको हो ? सो को लिखित जवाफ सहित सूचना अधिकारी भए सूचना अधिकारी सो नभए कार्यालय प्रमुख स्वयम् पत्रप्राप्त भएको ७ (सात) दिनभित्र आयोग समक्ष उपस्थित हुनु भन्ने मिति २०६६।०४।१५ को यस आयोगको आदेश ।

३) प्रत्यर्थी त्रिभुवन विश्वविद्यालय एक कानून बमोजिम स्थापित शैक्षिक संस्था भएको यसले लिने गर्ने परीक्षा सम्बन्धी कार्यको लागि त्रिभुवन विश्वविद्यालय संगठन तथा शैक्षिक प्रशासन सम्बन्धी नियम, २०५० मा व्यवस्था गरेको छ सो अनुसार

- "त्रिभुवन विश्वविद्यालय परीक्षा नियन्त्रण कार्यालय बल्खुले परीक्षा लिई सकेपछि उक्त उत्तर पुस्तिका स्वदेश वा विदेशका सम्बन्धित विषयका परीक्षकबाट परीक्षण, संपरीक्षण र मूल्याङ्कन गराई नतिजा प्रकाशन गर्ने गर्दछ ।
- परीक्षण अत्यन्त गोपनीयता पूर्वक गराइने, परीक्षकको जीउ ज्यानमा खतरा समेत पुग्ने स्थिति रहने हुँदा त्रि.वि. केन्द्रीय परीक्षा संचालक समितिलाई वाहेक अन्य कुनै पनि व्यक्ति वा कर्मचारीलाई कुन परीक्षकले परीक्षण गरेको हो भन्ने कुराको जानकारी समेत हुदैन ।
- त्यस्तो परीक्षकबाट गरिएको उत्तर पुस्तिकाको प्रतिलिपि पुनरावेदकले पाऊँ भनी निवेदन गरेको भए तापनि संस्था एवं परीक्षाको मर्यादा एवं गोपनीयतालाई ध्यानमा राखी कसैलाई उपलब्ध गराउन नमिल्ने ।

- निवेदकले २०६४ भाद्रमा परीक्षा दिएको र सो को नतिजा २०६५ जेष्ठ ३१ मा प्रकाशन गरेको र त्रि.वि. संगठन तथा शैक्षिक प्रशासन सम्बन्धी नियम २०५० को नियम २३५ अनुसार ६ महिना पछि त्यस्तो उत्तर पुस्तिका धुल्याउने व्यवस्था भए अनुसार निवेदकले माग गरे भन्दा पहिले नै उक्त उत्तर पुस्तिका धुल्याइ सकिएको छ ।
- सूचनाको हक सम्बन्धी ऐन, २०६४ को दफा ३(३)(ङ) मा व्यक्तिगत गोपनीयता र व्यक्तिको जीउ ज्यान र सूचनामा खतरा पुऱ्याउने विषयमा सूचना प्रवाह गरिने छैन भन्ने स्पष्ट व्यवस्था रहेको र कुनै पनि परीक्षार्थीको उत्तर पुस्तिकाको मूल्याङ्कन भै सकेपछि सो मूल्याङ्कन गर्ने व्यक्तिको उत्तर पुस्तिकामा पहिचान समेत खुल्ने हुँदा निजको जिउ ज्यान र सुरक्षामा समेत प्रतिकूल असर गर्ने र संस्थाको मर्यादा र प्रतिष्ठामा समेत आँच आउने हुँदा कुनै पनि व्यक्तिलाई उपलब्ध गराउन सक्दैन ।
- सूचना सम्बन्धी हकसम्बन्धमा व्यवस्था गर्न वनेको ऐनको प्रस्तावनामा नै राज्य र नागरिकको हितमा प्रतिकूल असर पार्ने संवेदनशील सूचनाको संरक्षण गर्न भन्ने उद्देश्य रहेकोले मागेको सूचना प्रवाह गर्दा राज्य र नागरिकको हितमा नै प्रत्यक्ष प्रतिकूल असर पर्न जाने भएकोले उत्तर पुस्तिकाको प्रतिलिपि उपलब्ध गराउन मिल्दैन ।
- कुनै पनि संस्था वा निकायको काम कारवाहीको प्रकृति आ-आफ्नो किसिमको हुन्छ । सो बमोजिम काम कारवाही गरी प्राप्त प्राप्ताङ्कको सूचना परीक्षार्थीले पाएको हुन्छ । चित्त नबुझेमा तोकिएको म्यादभित्र पुनर्योग (Retotaling) व्यवस्था समेत छ । अहिले आई उत्तर पुस्तिकाको प्रतिलिपि माग गर्नु परीक्षाको नर्म्स र मर्यादाको विपरीत रहेको हुँदा पुनरावेदन खारेज गरी पाऊँ" भनी यस आयोग समक्ष मिति २०६६ भाद्र ०९ गते त्रि.वि. परीक्षा नियन्त्रण कार्यालयको लिखित जवाफ ।

४) पटक/पटक आयोगका प्रमुख सूचना आयुक्त, अन्य सूचना आयुक्त, पुनरावेदक र त्रि.वि. का कानूनी प्रतिलिपि र परीक्षा नियन्त्रकज्यूसंग छलफल गरिएको थियो ।

निरोपण गर्नु पर्ने विषय र आयोगको ठहर :-

उपरोक्त बमोजिम तथ्यहरू भएको प्रस्तुत विवादमा वि.वि.एस. प्रथम वर्षको विजनेस स्ट्याटिस्टिक्स र अग्रेजी (Business Statistics र English) को उत्तर पुस्तिकाको प्रतिलिपी माग गरी गरेको निवेदनमा कुनै काम कारवाही भएको जानकारी नदिई सूचना लुकाउन खोजिएको हुँदा उक्त सूचना उपलब्ध गराई पाउँ भन्ने पुनरावेदक र सूचनाको हक सम्बन्धी ऐन, २०६४ (जस्लाई यस पछाडि ऐन भनिएको छ) को दफा ३(३)(ङ) समेतको आधारमा व्यक्तिगत गोपनीयता र जीउ ज्यानको सुरक्षामा खतरा, संस्थाको मर्यादा र प्रतिष्ठामा आँच आउने, मागेको सूचना प्रवाह गर्दा राज्य र नागरिकको हितमा प्रत्यक्ष प्रतिकूल असर पर्न जाने र परीक्षाको नर्म्स र मर्यादाको विपरित भएको हुँदा उपलब्ध गराउन नमिल्ने भन्ने लिखित जवाफ एवं छलफलका क्रममा प्रत्यर्थी कार्यालयको भनाई आएको हुँदा प्रस्तुत विवादमा निम्न प्रश्नहरू निरोपण हुनु पर्ने देखिन्छ :-

(क) पुनरावेदकले माग गरेको सूचना उपलब्ध गराउनु पर्ने हो/होइन ?

(ख) त्यस्तो सूचना उपलब्ध गराउँदा प्रत्यर्थी संस्थाको मान मर्दन हुने वा व्यक्तिगत गोपनीयता र जीउ ज्यानको सुरक्षामा खतरा पुग्ने भन्ने प्रत्यर्थी कार्यालयको भनाई उचित एवं तर्क संगत छ /छैन ?

३) सूचनाको हक सम्बन्धी ऐन, २०६४ को दफा १० को उपदफा (१) बमोजिम यस आयोगमा पर्न आएको प्रस्तुत पुनरावेदनबाट पुनरावेदकले मागेका सूचना यस ऐन बमोजिम दिन मिल्ने हो/होइन ?

क) पुनरावेदक विजय अर्यालले २०६४ सालमा दिएको वि.वि.एस.प्रथम वर्षको विजनेस स्ट्याटिस्टिक्स र अग्रेजी (Business Statistics र English) विषयको परीक्षाको पुस्तिकाको नक्कल पाउन परीक्षा नियन्त्रण कार्यालयमा निवेदन दिएकोमा उक्त कार्यालयले उत्तर पुस्तिकाको माग

गुर्न परीक्षाको नर्म्स र मर्यादा विपरीत रहेकोले सो दिन नमिल्ने भन्ने लिखित प्रतिवाद गरेबाट सर्वप्रथम, पुनरावेदकले माग गरेको सूचना/जानकारी निजलाई दिन मिल्ने प्रकृतिको विषय हो/होइन भन्ने प्रश्न नै निरोपण गर्नु पर्ने देखियो । तत्सबन्धमा परीक्षा नियन्त्रण कार्यालय सूचनाको हकसम्बन्धी ऐन, २०६४ को दफा २(क) अन्तर्गतको परिभाषित सार्वजनिक निकाय रहेको भन्नेमा कुनै विवाद हुन सक्दैन । त्यस्तो सार्वजनिक संस्थाले लिने परीक्षा, परीक्षण, मूल्याङ्कन एवं नतिजा प्रकाशन लगायत उक्त कार्यालयले सम्पादन गर्ने कार्य सार्वजनिक सरोकारको विषय भई ऐनको दफा २ खण्ड (ख) बमोजिम सूचनाको परिभाषा भित्र पर्न जाने देखिन्छ । त्यस्तो सूचनामा प्रत्येक नेपाली नागरिकको पहुँच हुने र त्यस्तो सूचना निजले प्राप्त गर्ने हकलाई ऐनको दफा ३ को उपदफा (१) र (२) ले संरक्षित गरेको छ । पुनरावेदकले आफूले दिएको परीक्षाको उत्तर पुस्तिका सार्वजनिक निकायको रूपमा रहेको परीक्षा नियन्त्रणको कार्यालयमा रहेकोले त्यस्तो उत्तर पुस्तिका सम्बन्धी सूचना निजको व्यक्तिगत विषयको सूचना भएकोले ऐनको दफा ३० को उपदाफ (२) अन्तर्गत पनि त्यस्तो सूचना पुनरावेदकले माग गर्न सक्ने र त्यसरी माग गरेमा विपक्षी परीक्षा नियन्त्रण कार्यालयले पुनरावेदकलाई उपलब्ध गराउनु पर्ने वाध्यात्मक कानूनी व्यवस्था रहेको देखिन्छ । तसर्थ, पुनरावेदकले कानूनसम्मत् रूपले दिएको परीक्षाको उत्तर पुस्तिका राख्ने सार्वजनिक निकाय प्रत्यर्थी कार्यालय भएको हुनाले पुनरावेदकको माग बमोजिम त्यस्तो सूचना पुनरावेदकलाई दिन मिल्ने प्रकृतिको सूचना नै रहे भएको नै मान्नु पर्दछ ।

ख) अव दोश्रो प्रश्न प्रत्यर्थी परीक्षा नियन्त्रकको कार्यालयको तर्फबाट पुनरावेदकले माग गरेको सूचना दिदा परीक्षकको जीउ ज्यानको सुरक्षामा असर पर्ने र संस्थाको मर्यादा र प्रतिष्ठामा आँच आउने भन्ने भनाई रहेकोमा त्यसतर्फ विचार गर्दा उत्तर पुस्तिकाको परीक्षण गर्ने परीक्षकले गर्ने परीक्षण पारदर्शी, निष्पक्ष एवं परीक्षार्थी एवं परीक्षकको दक्षता, क्षमताको उचित विवेचना गर्ने विषय नै हो । त्यस्तो परीक्षण कानूनसम्मत् ढङ्गले पारदर्शी रूपमा हुनुपर्ने भएबाट उत्तर पुस्तिका सम्बन्धी सूचना परिक्षार्थीलाई देखाउँदा वा प्रतिलिपी दिदा परीक्षकको नाम थर गोप्य राखी उत्तर पुस्तिका मात्रै परिक्षार्थीलाई देखाउन नमिल्ने प्रकृतिको विषय पनि होइन । परीक्षकको व्यक्तिगत विवरण परिक्षार्थीलाई नदिई निजको उत्तर पुस्तिका मात्रै उपलब्ध गराउन पनि सकिने नै देखिन्छ । परीक्षा प्रणालिमा रहेको अपारदर्शी परम्परा र व्यवहारबाट विभिन्न प्रकारका विकृति मौलाउने अवसर पाएको देखिन्छ । उत्तर पुस्तिका गोप्य राख्दैमा मर्यादित र संमानित हुँदैन, परीक्षण वा मूल्याङ्कन प्रणाली उचित र स्पष्ट छ र सही तरिकाले गरिएको छ भने यसलाई गोप्य राख्नु पर्ने कारण छैन । सूचनाको हकसम्बन्धी ऐन २०६४ वन्नु भन्दा धैरै वर्ष पहिलेदेखि प्रचलित अपारदर्शी परम्परालाई अहिले पनि कायम राखिराख्नु उचित हुदैन । साथै परिक्षार्थीले आफू कसरी मूल्याङ्कित भएँ भनेर आफूले प्राप्त गरेको नतिजावारे जान्न खोज्दा निजलाई सो जानकारी दिन प्रचलित कानूनले रोक लगाएको पनि देखिदैन । परीक्षा नियन्त्रण कार्यालयमा रहेको सूचना सम्बन्धित व्यक्तिले पाउने हक सूचनाको हकसम्बन्धी ऐनले नै संरक्षण गरेकोले त्यस्तो सूचना पारदर्शी ढङ्गले प्रवाहित गर्दा उक्त कार्यालयको मान मर्यादा प्रतिष्ठामा आँच आउँदछ भन्ने उक्त कार्यालयको लिखित जवाफको व्यहोरा उचित एवं विधिसम्मत् रहेको पनि देखिएन । छिमेकी देश भारतमा पनि यससम्बन्धी व्यवस्था हेर्दा त्यहाँको सूचना आयोगले समय समयमा विभिन्न शिक्षा वोर्डलाई परीक्षर्थीले आफ्नो उत्तर पुस्तिका हेर्न माग गरेमा हेर्न दिने भन्ने निर्देशन/निर्णय दिएको देखिन्छ । भारतको मध्य प्रदेश माध्यामिक शिक्षा बोर्ड एवं इन्दिरा गान्धी ओपन युनिभर्सिटी जस्ता शैक्षिक प्रतिष्ठानहरूले त परीक्षार्थीले उत्तर पुस्तिका हेर्न माग गरेमा त्यस्तो फोटोकपी उपलब्ध गराउने व्यवस्था नै गरेको पाइन्छ । यी सबै आधार अवस्थाहरूलाई विवेचना गर्दा परिक्षार्थीले आफू मूल्याङ्कित भएको विषयलाई

पारदर्शी एवं स्वच्छ बनाउने हेतुले पनि त्यस्तो जानकारी/सूचनाबाट निजलाई बञ्चित गर्नु पर्ने वा दिन इन्कार गर्नु पर्ने कुनै विधिसम्मत कारण देखिदैन ।

ग) पुनरावेदकले माग गरेको सूचना ऐनको दफा ३(३) अन्तर्गत सूचना प्रवाहित नहुने/नमिल्ने विषय हो/होइन भन्ने तर्फ विचार गर्दा परीक्षकले उत्तर पुस्तिका पारदर्शी ढङ्गले परीक्षण गर्ने विषय भएको र परीक्षकको व्यक्तिगत विवरण जानकारी नदिई उत्तर पुस्तिकाको मात्रै प्रतिलिपी दिन सकिने प्रकृतिको विषय रहे/भएको देखिदा परीक्षकको गोपनीयता र सुरक्षाको लागि उत्तर पुस्तिका हेर्न दिन नमिल्ने भन्ने भनाई पुनरावेदकले माग गरेको सूचना प्रवाहित नगर्ने, उचित र पर्याप्त कारण मान्न सकिने देखिएन ।

तसर्थ, माथि विवेचना गरिएका आधार कारणहरूबाट पुनरावेदकले प्रत्यर्थी परीक्षा नियन्त्रण कार्यालयका प्रमुखसंग माग गरेको सूचना निजले प्राप्त गर्न नसक्ने सूचनाभित्र नपरेको र प्रत्यर्थी कार्यालयले सूचनाको हक सम्बन्धी ऐन, २०६४ को दफा ३(२) अन्तर्गत सूचना दिनु पर्ने विषय भएकाले पुनरावेदकको माग बमोजिम निजले दिएको परीक्षाको माग गरेको विषयको उत्तर पुस्तिकाको सूचना एवं जानकारी पुनरावेदकलाई दिनु पर्ने ठर्हछ । यस विषयमा त्रि.वि. संगठन तथा शैक्षिक प्रशासन सम्बन्धी नियम २०५० को नियम २३५ अनुसार ६ महिना पछि उत्तर पुस्तिका धुल्याउने व्यवस्था भएअनुसार मागिएको उत्तर पुस्तिका धुल्याई सकिएको भन्ने लिखित जवाफबाट देखिदा प्रस्तुत पुनरावेदनबाट पुनरावेदकले माग गरेको उत्तर पुस्तिकाको प्रतिलिपी नै प्रत्यर्थी कार्यालयमा नरहेकोले तत् सम्बन्धमा केही आदेश गरिरहनु परेन । अतः उत्तर पुस्तिका सूचनाको हकसम्बन्धी ऐन २०६४ को दफा ३(३) को अन्तरगत दिन नपर्ने विषयभित्र नपर्ने देखिएको हुँदा सूचनाको हकसम्बन्धी ऐनको उद्देश्य अनुसार परीक्षा प्रणालीलाई पारदर्शी र जिम्मेवार वनाउन माग गरिएको उत्तर पुस्तिकाको प्रतिलिपी धुल्याउनु भन्दा पूर्व माग्न आएमा परीक्षकको नाम नामेसी नखुल्ने व्यवस्था गरी त्यस्तो उत्तर पुस्तिकाको प्रमाणित प्रतिलिपी दिनु पर्ने ठहर्छ । यो निर्णयको प्रतिलिपी प्रत्यर्थी कार्यालयमा पठाई पुनरावेदकलाई समेत सो को जानकारी गराई दिने ।

.....	.....	.....
(सविता भण्डारी बराल)	श्रीआचार्य	विनयकुमार कसजु
सूचना आयुक्त	सूचना आयुक्त	प्रमुख सूचना आयुक्त

ईति सम्वत् २०६६ साल भदौ २९ गते रोज २ शुभम् ---------- ।

२) एसएलसी परीक्षाको उत्तरपुस्तिकाका सम्बन्धमा भएको निर्णय :

अशेष न्यौपाने, सूर्योदय ज्योति माध्यामिक विद्यालय, घट्टेकुलो, काठमाडौं ..... १ निवेदक

विरुद्ध

परीक्षा नियन्त्रक, परीक्षा नियन्त्रण कार्यालय, सानोठिमी भक्तपुर .....१ प्रत्यर्थी

विषयः- **उत्तर पुस्तिकाको प्रमाणित प्रतिलिपि मागसम्वन्धी**

सूचनाको हकसम्बन्धी ऐन, २०६४ को अन्तर्गत यस आयोगसमक्ष पर्न आएको निवेदक र तत्सम्बन्धमा यस आयोगबाट भएको कारवाही सम्बन्धी संक्षिप्त विवरण निम्नानुसार छ ।

१) २०६७ सालमा परीक्षा नियन्त्रण कार्यालयद्वारा संचालित एस.एल.सि.परीक्षाको अनिवार्य अंग्रेजी, अनिवार्य नेपाली, अनिवार्य गणित, अनिवार्य सामाजिक शिक्षा, अनिवार्य विज्ञान, अनिवार्य स्वास्थ्य जनसंख्या तथा वातावरण शिक्षा, ऐच्छिक गणित र कम्प्युटर विषयको उत्तरपुस्तिकाको प्रमाणित प्रलिलिपि परीक्षा नियन्त्रण कार्यालयसँग माग गरेकोमा उक्त कार्यालयवाट मैले माग गरेको सूचना उपलव्ध नगराई मलाई सूचनाको हकबाट वञ्चित गरेको हुँदा तत्काल सो उत्तरपुस्तिकाहरू उपलब्ध गराई पाँउ भन्ने अशेष न्यौपानेको २०६८।४।३ को निवेदन ।

२) निवेदकले माग गरको सूचना उपलव्ध गराईदिनू, दिन नमिल्ने भए कारण सहितको लिखित जवाफ यस आयोगमा लेखी पठाउनू भनी मिति २०६८।४।५ मा यस आयोगवाट भएको आदेश ।

३) सूचनाको हक सम्वन्धी ऐन २०६४ दफा ३(३) को खण्ड (ङ)मा व्यक्तिगत गोपनियता र व्यक्तिको जीउ ज्यान सम्पती स्वास्थ्य वा सुरक्षामा खतरा पुरयाउने सम्वन्धी सूचना प्रवाह नगरिने व्यवस्था भएको र उत्तर पुस्तिकामा परीक्षक तथा सम्परीक्षकको स्पष्ट दस्तखत हुने र सो दस्तखतको आधारमा व्यक्तिको पहिचान भई परीक्षक तथा सम्परीक्षकको जीउ ज्यानको सुरक्षामा समेत खतरा हुन सक्ने विषयलाई मध्यनजर गरी परीक्षण कार्य तथा परीक्षक एवम् सम्परीक्षकहरूको गोपनीयताको संरक्षण गर्न माग वमाजिमको उत्तरपुस्तिका उपलव्ध गराउन नसकिने । शिक्षा ऐन, शिक्षा नियमावली एवं माध्यामिक शिक्षा उतीर्ण (एस.एल.सी) परीक्षा तथा व्यवस्थापन निर्देशिका २०६८ले सम्वन्धित विद्यार्थीलाई उत्तरपुस्तिका अवलोकन गराउने तथा फोटोकपी गरी उपलव्ध गराउने अधिकार परीक्षा नियन्त्रण कार्यालयलाई नभएको र पुनर्योग सम्वन्धी व्यवस्था निर्देशिका २०६८ को परिच्छेद १३ मा भएकोले सो वमोजिम पुनर्योग गराई लिन पाउने अधिकार निजको सुरक्षितनै रहेको भनी परीक्षा नियन्त्रण कार्यालय सानोठिमी भक्तपुरको नियन्त्रक सुर्यप्रसाद गौतमको मिति ०६८।४।१५ लिखित जवाफ ।

आयोगको ठहर

उपरोक्त विवरण रहेको प्रस्तुत विवादमा मुख्यतया निम्न प्रश्नको निरूपण गर्नुपर्ने देखिन्छ :-

क) सूचनाको हकसम्वन्धी ऐन अनुसार निवेदकले माग गरेको सूचना उपलव्ध गराउनु पर्ने सूचना भित्र पर्छ कि पर्दैन ? उपलव्ध गराउनु पर्ने हो/होईन ?

उपरोक्त विवरण भएको प्रस्तुत विवादमा निर्णयतर्फ विचार गर्दा, यसअघि विजय अर्याल पुनरावेदक र त्रि.वि परीक्षा नियन्त्रण कार्यालय प्रत्यर्थी भएको सूचनाको हकसम्बन्धी ऐन अन्तर्गत उत्तरपुस्तिकाको प्रतिलिपि माग भएको सम्वन्धमा मिति ०६६ भदौ २९ गते यस आयोगबाट परीक्षकको नामनामेसी नखुल्ने गरी त्यस्तो उत्तरपुस्तिकाको प्रमाणित प्रलिलिपि मागकर्तालाई दिनु पर्ने ठहर गरी निर्णय भै सकेको, र त्यस निर्णयका विरुद्ध त्रि.विका रजिष्टार एवम त्रि.वि केन्द्रिय परीक्षा संचालक समितिका अध्यक्ष प्रा. भीमराज अधिकारीले सम्मानित सर्वोच्च अदालतमा रीट दायर गरेकोमा सर्वोच्च अदालतवाट "संविधानको धारा २७ अन्तर्गत आफ्नो उत्तरपुस्तिकाको प्रतिलिपि माग गर्ने र उत्तरपस्तिकाको प्रतिलिपि पाउने प्रत्येक परीक्षार्थीको हक भएको" भनी मिति २०६८।२।४ गते आदेश भै सिध्दान्त प्रतिपादन भैसकेको छ । प्रस्तुत विवादमा पनि निवेदक अशेष न्यौपानेले निजको २०६७ सालको एस.एल.सी.परीक्षाको उल्लेखित विषयहरूका उत्तरपुस्तिकाहरूको प्रमाणित प्रतिलिपि माग गरेको हुँदा मुद्दाको प्रकृति उही एउटै प्रकृतिको देखिएकोले प्रस्तुत विवादमा थप विवेचना गरिरहनु परेन । अतः निवेदक अशेष न्यौपानेले मिति २०६८।४।५ मा माग गरेबमोजिम तपसिलका उत्तरपुस्तिकाको प्रमाणित प्रतिलिपि परीक्षक तथा सम्परीक्षकको नाम नामेसी नखुल्ने गरी निजलाई उपलब्ध गराउन आदेश जारी गरिएको छ । यो आदेशको प्रतिलिपि सहितको जानकारी परीक्षा नियन्त्रण कार्यालय सानोठिमी, भक्तपुरका परीक्षा नियन्त्रक र निवेदकलाई दिने ।

तपसिल

माग गरेको र दिनपर्ने सूचना

१) अनिवार्य अंग्रेजी, अनिवार्य नेपाली, अनिवार्य गणित, अनिवार्य सामाजिक शिक्षा, अनिवार्य विज्ञान, अनिवार्य स्वास्थ्य जनसंख्या तथा वातावरण शिक्षा, ऐच्छिक गणित र कम्प्युटर विषयको उत्तरपुस्तिकाको प्रमाणित प्रलिलिपि ।

.....	.....	.....
(सविता भण्डारी बराल)	श्रीआचार्य	विनयकुमार कसजु
सूचना आयुक्त	सूचना आयुक्त	प्रमुख सूचना आयुक्त

ईति सम्वत् २०६८ साल भदौ ६ गते रोज ३ शुभम् ---------- ।

३) लोकसेवा आयोगको अन्तरवार्ताको मूल्यांकनको अंकका सम्बन्धमा भएको निर्णय :

केशव प्रसाई, नयाँ वानेश्वर, काठमाडौं .....१ निवेदक

विरुद्ध

सचिव, लोक सेवा आयोग, अनामनगर काठमाडौं .....१ विपक्षी

विषयः- अन्तरवार्तामा उपस्थित सम्पूर्ण उम्मेदवारहरूको जम्मा प्राप्तांक सम्वन्धी सूचना ।

सूचनाको हकसम्बन्धी ऐन, २०६४ अन्तर्गत यस आयोगसमक्ष पर्न आएको निवेदन र तत्सम्बन्धमा यस आयोगबाट भएको कारवाहीको संक्षिप्त तथ्य निम्नानुसार छ ।

१) सूचनाको हकसम्वन्धी ऐन, २०६४ र नियमावली, २०६५ ले प्रत्याभूत गरेको सेवाग्राहीले दिनु पर्ने सूचना पनि उपलव्ध गराउन इन्कार गरेकोले मेरो निवेदनमा उल्लेखित विज्ञापन नं. ९७२–०६२/०६३ कृषि सेवा, बाली संरक्षण समूहको बाली संरक्षण अधिकृत पदमा अन्तरवार्तामा उपस्थित सम्पूर्ण सात जना उम्मेदवारको जम्मा प्राप्ताङ्क, जसको आधारमा सिफारिश गरिएको थियो, सो उपलब्ध गराई पाउँ भन्ने केशव प्रसाईको मिति २०६७।११।२५ को निवेदन ।

२) निवेदकले माग गरेका सूचनाहरू ७ (सात) दिनभित्र उपलव्ध गराई यस आयोगलाई जानकारी दिनू, सूचना उपलब्ध गराउन नमिल्ने भए कारण सहितको लिखित जवाफ ७ (सात) दिन भित्र यस आयोगमा पेश गर्नू भनी लोक सेवा आयोगका सचिवको नाउँमा यस आयोगवाट मिति २०६७।११।३० मा आदेश जारी ।

३) लोक सेवा आयोगको मिति २०६७।१२।९ को, पत्र संख्या अ.सि. ०६७/६८ को यस आयोगमा मिति २०६७।१२।२१ मा प्राप्त पत्रको सार : निवेदक केशव प्रसाईको द.नं.२००२ को निवेदन सम्वन्धमा लोक सेवा आयोगको प.सं. ०६७/६८ च.नं. १२५ मिति २०६७।१२।२० को पत्रवाट जानकारी गराई निजलाई पत्र लेखिएको र निजले उक्त पत्र वुझ्न नआएको हुदा आयोगको सूचना पाटीमा टाँस गरिएको ।
नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ को धारा २७ को प्रतिवन्धात्मक वाक्यांशमा "तर कानूनद्वारा गोप्य राख्नु पर्ने सूचनाको जानकारी दिन कसैलाई कर लगाएको मानिने छैन" भन्ने उल्लेख भएको एवं लोक सेवा आयोग ऐन, २०६६ को दफा ४५ को उपदफा (१) मा आयोगको परीक्षासँग सम्वन्धित लिखत र कागजात गोप्य रहनेछन् भन्ने उल्लेख भएको र लोक सेवा आयोग नियमावली, २०६७ को नियम ४३ को उपनियम (२) मा आयोगले गोप्य राख्नु पर्ने ठहर्‍याएका कागजातको नक्कल उपलव्ध गराइने छैन भन्ने उल्लेख भएकोले पुनरावेदक केशव प्रसाईले माग गरेको सूचना आयोगको परीक्षासँग सम्वन्धित कागजात भएको र कानून वमोजिम गोप्य रहने भएकोले उल्लेखित कागजातका प्रतिलिपि एवं सूचना उपलव्ध गराउन नसकिने ।

४) लोक सेवा आयोगबाट प्रेषित उपरोक्त पत्रका सम्बन्धमा छलफल गर्न ७ (सात) दिनभित्र यस आयोगमा लोक सेवा आयोगका सचिव आफै वा प्रतिनिधिलाई झिकाउन लोक सेवा आयोगका सचिवको नाममा यस आयोगवाट मिति २०६७।१२।२७ मा आदेश जारी ।

५) मिति २०६८।१।१९ मा लोक सेवा आयोगका प्रतिनिधि दिपक खनाल उपस्थित भई लोक सेवा आयोगबाट यस आयोगमा मिति २०६७।१२।२१ मा प्राप्त पत्रका सम्बन्धमा छलफल गरेको ।

आयोगको ठहर :-

उपरोक्त बमोजिम तथ्यहरू भएको प्रस्तुत विवादमा निम्न प्रश्नहरू निरुपण हुनु पर्ने देखिन्छ :-

(क) निवेदकले माग गरेको सूचना उपलब्ध गराउन नपर्ने भनी ऐन र वर्गीकरणले व्यवस्था गरेको छ कि छैन ?

(ख) सार्वजनिक निकाय आफैले यस्ता सूचना प्रकाशन गर्नु पर्ने दायित्व भित्र पर्छ कि ?

(ग) निवेदकले माग गरेको सूचना सूचनाको हक सम्वन्धी ऐन, २०६४ वमोजिम उपलब्ध गराउनु पर्ने प्रकृतिको सूचना हो कि होइन ?

सूचनाको हकसम्बन्धी ऐन, २०६४ राज्यको काम कारवाही लोकतान्त्रिक पद्धति अनुरुप खुला र पारदर्शी बनाई नागरिक प्रति जवाफदेही र जिम्मेवार बनाउन, सार्वजनिक निकायमा रहेको सार्वजनिक महत्वको सूचनामा आम नागरिकको पहुँचलाई सरल र सहज बनाउन, राज्य र नागरिकको हितमा प्रतिकूल असर पार्ने सम्वेदनशील सूचनाको संरक्षण गर्न र नागरिकको सुसूचित हुने हकलाई संरक्षण र प्रचलन गराउने मुख्य उद्देश्यले निर्माण गरिएको हो । ऐनको दफा २ ले सार्वजनिक निकायको परिभाषा गरेको छ । लोक सेवा आयोग सार्वजनिक निकाय हो भन्ने कुरामा कुनै बिवाद छैन । त्यस्तो सार्वजनिक निकायमा रहेको सार्वजनिक सूचना माग्ने र पाउने अधिकार नागरिकले राख्दछ । ऐनकै दफा ३ को (१) मा प्रत्येक नेपाली नागरिकलाई यस ऐनको अधीनमा रही सूचनाको हक हुने छ र (२) मा प्रत्येक नेपाली नागरिकलाई सार्वजनिक निकायमा रहेको सूचनामा पहुँच हुने व्यवस्था गरिएको छ । ऐनको दफा ३ (३) ले केही सूचना प्रवाहमा रोक लगाएको छ । साथै दफा २७ ले सार्वजनिक निकायमा रहेको दफा ३ को उपदफा ३ सँग सम्बन्धित सूचना संरक्षण गर्नका लागि नीतिगत रुपमा सूचना वर्गीकरण गर्ने व्यवस्था गरेको छ र सोहीबमोजिम समिति बनाई बर्गीकरण गरिसकेको अवस्था बिद्यमान रहेको छ । अव निबेदक केशव प्रसाईले बिज्ञापन नं. ९७२-०६२।०६३ कृषि सेवा वाली संरक्षण अधिकृत पदमा अर्न्तवार्तामा उपस्थित सम्पूर्ण ७ जनाको प्राप्ताङ्क, जसको आधारमा सिफारिस गरिएको थियो, सबैको प्राप्ताङ्क पाउँ भनी सूचना माग गर्नु भएको छ ।

प्रस्तुत निबेदन र ऐनको व्यवस्थालाई हेर्दा निज निबेदकले मागेको सूचना दफा ३(३) बमोजिम प्रवाह नगर्ने सूचना भित्र परेको देखिँदैन । साथै वर्गीकरणको सूचीमा लोक सेवा आयोगको शीर्षकमा "आयोगले लिने परीक्षासँग सम्बन्धित सबै प्रकारका अभिलेखहरू कानूनले तोकेको अवधि सम्म गोप्य" रहने भन्ने रहेको छ । लोक सेवा आयोग ऐन २०६६ को दफा ४५ को उपदफा १ र लोक सेवा आयोग नियमावली २०६७ को नियम ४३ को उपनियम (२) परीक्षासँग सम्बन्धित लिखत कागजात गोप्य रहने छन् भनी व्यवस्था गरेको सर्न्दभलाई समेत मध्यनजर गर्दा परीक्षा सम्पन्न भएपछि प्राप्त गर्ने प्राप्तांक कति बर्ष सम्म गोप्य रहने भन्ने स्पष्ट व्यवस्था गरेको नदेखिएको हुँदा वर्गीकरणले परीक्षासम्बन्धी सबै प्रकारका अभिलेख कानूनले तोकेको अवधिसम्म गोप्य रहनेछ भन्नुको तात्पर्य परीक्षा सम्पन्न भएपछि प्रकाशित गरिने प्राप्तांक पनि गोप्य राख्नुपर्ने भनी अर्थ लगाउन मिल्दैन ।

सूचनाको हकसम्बन्धी ऐन, २०६४ को दफा ४ ले सार्वजनिक निकायको दायित्व भनी ऐनको दफा २(क) मा सूचना वर्गीकरण र अद्यावधिक गरी समय समयमा सार्वजिनक प्रकाशन तथा प्रशारण गर्ने गराउने, (ख) सूचनामा नागरिको पहुंच सरल र सहज बनाउने तथा (ग) आफ्नो काम खुला र पारदर्शी रुपमा गर्ने भनी सार्वजनिक निकायको दायित्व तोकेको छ । साथै ऐनको

दफा ५ को उपदफा ३ मा पनि सार्वजिनक निकायले केही सूचनाहरू आफैले प्रकाशन गर्नु पर्दछ भन्ने व्यवस्था गरेको छ । तसर्थ यी सबै व्यवस्थाहरूलाई हेर्दा ऐनको दफा ३(३) मा उल्लिखित सूचना बाहेक सम्पूर्ण सूचनाहरू खुला पारदर्शी बनाई आम नागरिकको पहुच सरल र सहज बनाउन नागरिकको सूसूचित हुने हकलाई संरक्षण र प्रचलन गराउने भन्ने स्पष्ट छ । यसबाट पनि त्यस्तो सूचना कसैले निबेदन गरी मागे वा नमागे पनि लोक सेवा आयोग आफैले आफूले गरेको मूल्यांकनको सूचना सर्वसाधारणको जनाकारीको लागि प्रकाशन, प्रसारण गराउनुपर्ने दायित्व रहेको देखिन्छ ।लोक सेवा आयोग सार्वजनिक निकाय भएको र परीक्षा लिनु, परीक्षाफल प्रकाशित गर्नु र योग्य कर्मचारीको सिफारिस गर्नु उक्त आयोगको नियमित र मूख्य दायित्व हो । विना प्राप्तांक परीक्षाफल प्रकाशित गर्दा परीक्षामा सहभागीहरू महत्वपूर्ण सूचनाबाट बंचित हुने हुँदा यस्ता सूचना आफैले प्रकाशित गर्नु लोक सेवा आयोगकै दायित्व भित्र पर्छ ।

जहां सम्म निबेदकले माग गरेको सूचना निजलाई उपलव्ध गराउनु पर्ने हो कि होइन भन्ने सर्न्दभमा उक्त सूचनाको प्रकृति हेर्दा प्रवाह गर्न नमिल्ने सूचना नदेखिएको र निवेदकले पाउनु पर्ने नै देखिएको हुदाँ उक्त सूचना मागकर्तालाई उपलव्ध गराउनुपर्ने देखिन्छ ।

अत: निवेदकको माग वमोजिमका तपसिलको सूचना उपलव्ध गराउन लोक सेवा आयोगको सचिवको नाममा यो आदेश जारी गरिएको छ । सो बमोजिम गर्न/गराउन यो आदेशको प्रतिलिपि लोक सेवा आयेगका सचिवकहां पठाउने र निबेदक लाई सोको जानकारी गराउने ।

तपसिल

विज्ञापन नं. ९७२–०६२/०६३ कृषि सेवा, बाली संरक्षण समूहको बाली संरक्षण अधिकृत पदमा अन्तरवार्तामा उपस्थित सम्पूर्ण सात जना उम्मेदवारको जम्मा प्राप्ताङ्क,

.....	.....	.....
(सविता भण्डारी बराल)	श्रीआचार्य	विनयकुमार कसजू
सूचना आयुक्त	सूचना आयुक्त	प्रमुख सूचना आयुक्त

ईति सम्वत् २०६८ साल भदौ १५ गते रोज ५ शुभम् ---------- ।

४) कपिलवस्तु घटनाको प्रतिवेदन सार्वजनिक गर्ने सम्बन्धमा भएको निर्णय :

टिकाबहादुर कुँवर, कपिलवस्तु घटना पीडित संघर्ष समितिको सहसंयोजक ----१ — पुनराबेदक / पुनरावलोकन माग कर्ता

बिरुद्ध

प्रमुख (सचिव) नेपाल सरकार गृह मन्त्रालय सिंहदरवार काठमाडौं---------- १ — बिपक्षी / प्रत्यार्थी

विषयः- मा. न्यायाधीश लोकेन्द्र मल्लिकको अध्यक्षतामा मिति २०६४।६।४ मा गठित कपिलवस्तु घटनाका सम्बन्धमा जाँचबुझ आयोगले पेश गरेको प्रतिवेदनको नक्कल माग गर्दा दिन नमिल्ने भनी मौखिक जानकारी दिएकोमा लिखित जानकारी माग तथा वर्गीकरणको सम्बन्धमा पुनरावलोकनको माग ।

सूचनाको हक सम्बन्धी ऐन २०६४ को दफा १० र २७(३) बमोजिम यस आयोग समक्ष मिति २०६७।५।२ गते पुनरावेदक/मागकर्ता टिकाबहादुर कुँवर, कपिलवस्तु घटना पीडित संघर्ष समितिको सहसंयोजकले गरेको पुनरावेदन/पुनरावलोकनका तथ्यहरू :

तथ्यहरू

(१) सूचना मागकर्ताको दावी

मागकर्ता उक्त घटनाका पीडित/सरोकारवाला पक्ष भएको हुँदा आयोगको प्रतिवेदनको जानकारी पाउनु अन्तरीम संविधानको धारा २७ र सूचनाको हकसम्बन्धी ऐन, २०६४ को दफा ३ (१) अनुसार निजको हक हो ।

उचित आधार र कारणबिना सूचना दिन इन्कार गरेको हुँदा सूचना दिन इन्कार गर्ने अधिकारी उपर ऐनको दफा ९ बमोजिम उजुरी गरेकोमा सो उपर कारवाही गरी सूचना दिन मिल्ने नमिल्ने सम्बन्धमा लिखित जानकारी गराउनु पर्नेमा केवल मौखिक रुपमा दिन नमिल्ने गृह मन्त्रालयका प्रमुखले जानकारी गराएको ।

प्रतिवेदन सार्वजनिक नगर्ने निर्णय गरेको कारणले नदिएको हो भने सो कुरा उचित र न्यायसंगत हुन सक्तैन । यो कुरा सरोकारवाला तथा पीडितको हकमा लागू हुन सक्तैन ।

ऐनको दफा २७ अनुसार वर्गीकरणको आधारमा सो सूचना दिन नमिल्ने व्यवस्था गरिएको हो भने पनि सरोकारवाला समेतलाई दिन नमिल्ने गरिनु अनुचित हो । यदि त्यसो गरिएको हो भने ऐनको दफा २७ (३) अनुसार पुनरावलोकन गरी पाउँ ।

मा. न्यायाधीश लोकेन्द्र मल्लिकको अध्यक्षतामा गठित कपिलवस्तु घटना जाँचबुझ आयोगको प्रतिवेदन घटनामा प्रत्यक्ष संलग्न पीडित पुनरावेदकलाई उपलब्ध गराइ पाउँ ।

(२) पुनरावेदनका सम्बन्धमा भएको कारवाही

२०६७ भदौ १७ मा सूचना मागकर्तालाई निजले मागेको सूचना दिन नमिल्ने लिखित जानकारी किन नदिइको सोको कारण र सूचना दिन मिल्ने हो कि होइन ? दिन मिल्ने हो भने सूचना उपलब्ध गराई सोको जानकारी दिनुहुन र सूचना दिन नमिल्ने भए किन नमिल्ने हो, सोसमेतको लिखित जवाफ

पत्र पाएको मितिले सात दिनभित्र आयोगमा लेखी पठाउन गृह मन्त्रालयका प्रमुख (सचिव) को नाममा आदेश जारी भएको ।

२०६७ भदौ २१ गते गृह मन्त्रालयबाट 'सूचनाको हकसम्बन्धी ऐन, २०६४ को प्रावधान अनुसार गरिएको सूचनाको वर्गीकरणको बुँदा नं. २(१२) मा रहेको "जाँचबुझ आयोग ऐन, २०२६ बमोजिम गठित जाँचबुझ अयोगका प्रतिवेदन, अन्य कुनै विषयमा छानबिन गर्न गठित अयोग, समिति, कार्यदल आदिको प्रतिवेदन र सो प्रतिवेदनमा उल्लिखित विषयहरू सो प्रतिवेदन सम्बन्धित अधिकारीबाट सार्वजनिक नभएसम्म" गोप्य राख्ने व्यवस्था रहेको तर निवेदक टीकाबहादुर कुँवरले माग गरेको प्रतिवेदन सार्वजनिक भइनसकेको कारणले माग गरिएको सूचना उपलब्ध गराउन नसकिने जानकारी निवेदकलाई गराइएको' भन्ने व्यहोराको पत्र प्राप्त ।

२०६७ असोज १८ मा 'पुनरावेदकले सो प्रतिवेदनको सूचना दिन नमिल्ने भए सूचनाको हकसम्बन्धी ऐन, २०६४ को दफा २७ (३) बमोजिम सो सम्बन्धमा पुनरावलोक गरी पाउँ भन्ने माग समेत गरेकोले पुनरावलोकन गर्ने प्रयोजनको लागि उक्त प्रतिवेदन राष्ट्रिय सूचना अयोगले अध्ययन गर्नु पर्ने आवश्यकता भएकोले सात दिनभित्र उक्त प्रतिवेदन आयोगलाई उपलब्ध गराइदिन गृह मन्त्रालयका प्रमुख (सचिव) का नाममा आदेश जारी ।

२०६७ असोज २१ मा 'नेपाल सरकारबाट २०६४।६।४ मा मा. न्यायाधीश लोकेन्द्र मल्लिकको अध्यक्षतामा गठित कपिलवस्तु घटना जाँचबुझ आयोगको प्रतिवेदन गृह मन्त्रालयबाट मन्त्रिपरिषदमा पेश गरिएकोमा मन्त्रिपरिषदबाट सार्वजनिक गर्ने निर्णय नभएको हुँदा त्यस आयोगबाट २०६७।६।१८ मा उल्लेख भई आएको विषय आवश्यक निर्देशनका लागि प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषदको कार्यालयमा पठाइएको छ । उक्त कार्यालयबाट निर्देशन प्राप्त भएपछि त्यस आयोगमा जानकारी गराइने व्यहोरा अनुरोध छ ।' भन्ने व्यहोराको गृह मन्त्रालयको पत्र प्राप्त भएको ।

२०६७।०७।१२ मा आयोगमा यस विषयमा गृह सचिव डा. गोविन्दप्रसाद कुसुम र उपसचिव तथा सूचना अधिकारी प्रह्लाद पोखरेल तथा आयोगका पदाधिकारीहरूको उपस्थितिमा आयोगमा छलफल भएको थियो ।

२०६७।०९।१२ मा मिति २०६७।०७।१२ मा आयोगमा गृहसचिवसँगको छलफलका आधारमा मुख्य सचिवको कक्षमा आयोगका आयुक्तहरू, मुख्यसचिव, सूचना तथा संचार मन्त्रालयका सचिव, गृहमन्त्रालयका निमित्त सचिव, उपसचिव तथा सूचना अधिकारीको उपस्थितिमा छलफल भएको थियो । गृहमन्त्रालयमा रहेको उक्त प्रतिवेदन आयोगले हेर्न पाउने हुँदा सूचनाको हकसम्बन्धी ऐनको दफा ३ अनुसार गोप्य राख्नु पर्ने कारण र आधारहरू खुलाई मन्त्रालयले आयोगसमक्ष सो प्रतिवेदन पुनरावलोकनका लागि पठाउन मुख्यसचिवद्वारा गृहमन्त्रालयका प्रतिनिधिलाई निर्देशन दिइएको थियो ।

२०६७।१०।०५ मा गृह मन्त्रालयबाट 'प्रस्तुत विषय सूचनाको हकसम्बन्धी ऐनमा रहेको सूचनाको वर्गीकरण गर्ने प्रावधान अनुरुप गरिएको सूचनाको वर्गीकरणको बुँदा नं. २ (१२) अनुसार गोप्य राख्नु पर्ने वर्गमा परेको जानकारी राष्ट्रिय सूचना आयोगमा लेखी पठाउने भनी नेपाल सरकार (मन्त्रीस्तर) को मिति २०६७।१०।२ मा निर्णय भएको' भन्ने व्यहोराको मिति २०६७।१०।०३ को पत्र प्राप्त भयो ।

२०६७।१०।१७ मा आयोगबाट गृह मन्त्रालयका प्रमुख (सचिव) को नाममा निम्न लिखित व्यहोराको आदेश जारी :

(आदेशको सार) 'उचित र पर्याप्त कारण बिना सूचना प्रवाहमा रोक लगाउन पाउने छैन भनी स्पष्ट कानुनी व्यवस्था रहेको छ । आयोगबाट माग गरिएको प्रतिवेदनमा सूचनाको हकसम्बन्धी ऐन, २०६४ को दफा ३ (३) अन्तरगतको विषयवस्तु भै कानुनतः सूचना प्रवाह गर्न नमिल्ने हो भनी त्यस

मन्त्रालयबाट यस आयोगमा प्रेषित कुनै पत्रमा उल्लेख गर्न सकेको देखिँदैन । ऐनको दफा १९ ले यस आयोगलाई सार्वजनिक निकायमा रहेको सार्वजनिक महत्वको अभिलेख, लिखत तथा अन्य सामग्रीको अध्ययन तथा अवलोकन गर्न बन्देज रहितको अधिकार प्रदान गरेको छ । यस अतिरिक्त ऐनको दफा २७ (३) ले सोही दफाको उपदफा (१) बमोजिम गठित समितिले सूचना संरक्षणको लागि गरेको सूचना वर्गीकरणमा चित्त नबुझ्ने कुनै व्यक्तिले त्यो सूचना सार्वजनिक हुनु पर्ने भनी आयोगमा माग गर्न सक्ने र २७ (४) ले त्यसरी परेको निवेदनका सम्बन्धमा पुनरावलोकन गर्दा सूचना गोप्य राख्नु पर्ने नदेखिए सार्वजनिक गर्न आदेश दिन सक्ने व्यवस्था गरेको छ । कुनै सूचना सार्वजनिक रुपमा प्रवाहित हुनु पर्ने हो होइन भनी अन्तिम निर्णय गर्ने अधिकार यस आयोगलाई प्राप्त छ । गृह मन्त्रालयमा रहेको मा. न्यायाधीश लोकेन्द्र मल्लिकको अध्यक्षतामा गठित कपिलवस्तु घटना जाँचबुझ आयोगको प्रतिवेदन यस अयोगले अवलोकन गरी उक्त प्रतिवेदन सार्वजनिक हुनु पर्ने हो होइन भनी निर्णय गर्नु पर्ने देखिन्छ । वर्गीकरणको बुँदा नं. २ (१२) अनुसार गोप्य राख्नु पर्ने भन्ने भनाइ आयोगको लागि गोप्य हुने अर्थ गर्न मिल्दैन । तसर्थ, उपरोक्त कानुनी व्यवस्थाहरूको समेत अधीनमा रही आयोगले अध्ययन अवलोकन र पुनरावलोकन गर्ने प्रयोजनको लागि मिति २०६४।६।४ मा मा. न्यायाधीश लोकेन्द्र मल्लिकको अध्यक्षतामा गठित तीन सदस्यीय आयोगले प्रस्तुत गरेको प्रतिवेदन ऐनको दफा १९ र २७ (४) बमोजिम पुनरावलोकन गर्ने प्रयोजनको लागि मिति २०६७।६।१८ को पूर्व आदेश बमोजिम यस आयोग समक्ष सात दिन भित्र उपलब्ध गराउनु, अन्यथा आयोगबाट ऐनको दफा ३२ बमोजिम कारवाही अगाडि बढाउने जानकारी गराउँदै यो आदेश गृह मन्त्रालयका प्रमुख (सचिव) को नाममा जारी गरिएको छ ।'

२०६७।१०।२७ मा गृह मन्त्रालयबाट प्रतिवेदन सहित मिति २०६७।१०।२० को पत्र प्राप्त । उक्त पत्रमा "सक्कलै प्रतिवेदन यसैसाथ पठाएको छु । प्रतिवेदन संवेदनशील र गोप्य भएको व्यहोरा त्यहाँ विदितै भएकोले सोको अध्ययन गरी प्रतिवेदन लिई आउने यस मन्त्रालयका अधिकृत कर्मचारीहस्ते फिर्ता पठाइदिनु हुन निर्णयानुसार अनुरोध गर्दछु ।" भन्ने उल्लेखसहित आयोगलाई प्रतिवेदनको फोटोकपी प्राप्त भयो । साथै विषय सूचीमा उल्लेख भएको 'घटनासँग सम्बन्धित फोटाहरू र आयोगले अनुसन्धानको क्रममा तयार तथा संकलन गरेका कागजात एवं प्रमाण फाइलहरूको विवरण' परेका छैनन् ।

(३) माग गरिएको प्रतिवेदनको पृष्ठभूमि

कपिलवस्तु जिल्लाको वीरपुर गाविस ६ स्थित कुदरवेटवा निवासी ६० वर्षीय अब्दुल मोहिद खाँको मिति २०६४ भदौ ३० गते हत्या भएको थियो । सो हत्याको तत्कालै प्रतिक्रियाको रुपमा सुरु भएको तोडफोड, लुटपाट, आगजनी र हत्या गर्ने समेतका अराजक गतिविधि भएको र त्यसको जवाफमा भएका सोही प्रकृतिका घटनाले कपिलवस्तु जिल्लाका ११ गाविस र नगरपालिकाका विभिन्न क्षेत्र; रुपन्देही जिल्लाको बुटवल नगरपालिकाका केही क्षेत्र तथा दाङ जिल्लाका पाँच गाविस र तुल्सीपुर नगरपालिकाका केही क्षेत्रमा अराजक गतिविधि भएको र त्यसबाट मानवीय, भौतिक तथा सवारी साधनको क्षति भएको थियो ।

माथि उल्लिखित तीन जिल्लामा भएका घटनाको कारण, असर, पुग्न गएको क्षति र घटनाका दोषी उपर कारवाही सम्बन्धमा जाँचबुझ गरी राय सहितको प्रतिवेदन पेश गर्न जाँचबुझ आयोग ऐन, २०२६ बमोजिम पुनरावेदन अदालतका माननीय न्यायाधीश श्री लोकेन्द्र मल्लिकको अध्यक्षतामा तीन सदस्यीय जाँचबुझ आयोग गठन भएको थियो ।

आयोगले राय र सिफारिस सहितको प्रतिवेदन "कपिलवस्तु जिल्ला, रुपन्देही जिल्लाको बुटवल क्षेत्र र दाङ जिल्लामा घटेका घटना सम्बन्धमा गठित जाँचबुझ आयोग, २०६४ प्रतिवेदन" नेपाल सरकार, गृह मन्त्रालयलाई पेश गर्‍यो ।

(४) प्रतिवेदनमा भएका विषयवस्तु

यो प्रतिवेदन मूलतः अनुसूची बाहेक पाँच परिच्छेदमा विभाजित छ ।

पहिलो परिच्छेदमा आयोगको गठन, कार्यादेश, कार्यविधि, गतिविधि, सीमा र कठिनाइ बारे चर्चा गरिएको छ ।

दोस्रो परिच्छेदमा अनुसन्धानको उद्देश्य, विधि, प्रमाण संकलनजस्ता अनुसन्धानसँग सम्बन्धित विषयहरू छन् ।

तेस्रो परिच्छेदमा घटनास्थलको विवरण र तथ्य संकलनसँग सम्बन्धित कुराहरू उल्लेख गरिएका छन् । यसमा घटनाको पृष्ठभूमि, घटनास्थलको स्थलगत निरीक्षणबाट प्राप्त जानकारी, घाइते एवं मृतकका आफन्तबाट प्राप्त जानकारी, स्थानीय व्यक्ति र प्रत्यक्षदर्शीबाट प्राप्त जानकारी, घटनाका पीडितबाट प्राप्त जानकारी, घटनामा संलग्न भएका भनिएका व्यक्तिहरूबाट प्राप्त जानकारी, स्थानीय प्रशासन र सुरक्षा निकायका पदाधिकारी एवं कर्मचारीहरूबाट प्राप्त विवरण एवं जानकारी, विभिन्न आयोग एवं निकायहरूबाट घटनाका सम्बन्धमा भएको अध्ययन प्रतिवेदन, घटनास्थल मुचुल्का, लास जाँच मुचुल्का, शव परीक्षण प्रतिवेदन, घटना सम्बन्धमा विभिन्न पत्रपत्रिकामा प्रकाशित सामग्री, घटनाका पीडित एवं विभिन्न निकायहरूबाट प्राप्त क्षतिको विवरण, मानवीय क्षतिको विवरण, भौतिक सम्पत्तिको क्षतिको विवरण तथा सवारी साधन क्षतिको विवरणहरू राखिएका छन् ।

चौथो परिच्छेदमा जाँचबुझबाट प्राप्त तथ्यहरूको विश्लेषण गरिएको छ । यसमा क्षति, स्थानीय प्रशासन र सुरक्षा निकायको भूमिका, घटना घटाउन वा घटनामा संलग्न भएका भनिएका व्यक्तिहरू, विभिन्न संघ संस्थाले गरेको अध्ययन, अनुसन्धान, संचार माधयम, घटनाको कारण र असरका सम्बन्धमा उल्लेख गरिएको छ ।

पाँचौं परिच्छेदमा आयोगको निष्कर्ष र राय सिफारिस छ । यसमा आयोगले आफ्नो विश्लेषणको आधारमा घटनाको कारण, घटनाबाट भएको असर, घटनाबाट भएको क्षति, घटनामा संलग्न दोषीहरूका बारे निष्कर्ष तथा आयोगको राय/सिफारिस समावेश गरिएको छ ।

अन्तिममा अनुसूचीहरू राखिएका छन् । यसमा आयोग गठन सम्बन्धी पत्र, आयोगको सूचना, आयोगमा कार्यरत कर्मचारीहरूको विवरण, घटनासँग सम्बन्धित फोटाहरू र आयोगले अनुसन्धानको क्रममा तयार तथा संकलन गरेका कागजात एवं प्रमाण फाइलहरूको विवरण भएको उल्लेख छ ।

तर राष्ट्रिय सूचना आयोगलाई उपलब्ध गराइएको प्रतिवेदनको फोटोकपीमा विषयसूची अन्तरगत अनुसूचीहरू खण्डमा उल्लेख भएका अनुसूची १ (आयोग गठनसम्बन्धी पत्र) र ४ (घटनासँग सम्बन्धित फोटाहरू) परेका छैनन् ।

(५) गृह मन्त्रालयले प्रतिवेदन गोप्य राख्नु पर्ने कारणका रुपमा प्रस्तुत गरेका आधार :

'सूचनाको हकसम्बन्धी ऐन, २०६४ को प्रावधान अनुसार गरिएको सूचनाको वर्गीकरणको बुँदा नं. २(१२) मा रहेको "जाँचबुझ आयोग ऐन, २०२६ बमोजिम गठित जाँचबुझ अयोगका प्रतिवेदन, अन्य कुनै विषयमा छानबिन गर्न गठित अयोग, समिति, कार्यदल आदिको प्रतिवेदन र सो प्रतिवेदनमा उल्लिखित विषयहरू सो प्रतिवेदन सम्बन्धित अधिकारीबाट सार्वजनिक नभएसम्म" गोप्य राख्ने

व्यवस्था रहेको तर निवेदक टीकाबहादुर कुँवरले माग गरेको प्रतिवेदन सार्वजनिक भइनसकेको कारणले माग गरिएको सूचना उपलब्ध गराउन नसकिने जानकारी निवेदकलाई गराइएको' भन्ने व्यहोराको २०६७ भदौ २१ गतेको पत्र ।

'नेपाल सरकारबाट २०६४।६।४ मा मा. न्यायाधीश लोकेन्द्र मल्लिकको अध्यक्षतामा गठित कपिलवस्तु घटना जाँचबुझ आयोगको प्रतिवेदन गृह मन्त्रालयबाट मन्त्रिपरिषदमा पेश गरिएकोमा मन्त्रिपरिषदबाट सार्वजनिक गर्ने निर्णय नभएको हुँदा त्यस आयोगबाट २०६७।६।१८ मा उल्लेख भई आएको विषय आवश्यक निर्देशनका लागि प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषदको कार्यालयमा पठाइएको छ । उक्त कार्यालयबाट निर्देशन प्राप्त भएपछि त्यस आयोगमा जानकारी गराइने व्यहोरा अनुरोध छ ।' भन्ने व्यहोराको २०६७ असोज २१ को पत्र ।

'प्रस्तुत विषय सूचनाको हकसम्बन्धी ऐनमा रहेको सूचनाको वर्गीकरण गर्ने प्रावधान अनुरुप गरिएको सूचनाको वर्गीकरणको बुँदा नं. २ (१२) अनुसार गोप्य राख्नु पर्ने वर्गमा परेको जानकारी राष्ट्रिय सूचना आयोगमा लेखी पठाउने भनी नेपाल सरकार (मन्त्रीस्तर) को मिति २०६७।१०।२ मा निर्णय भएको' भन्ने व्यहोराको मिति २०६७।१०।०३ को पत्र ।

(६) **सार्वजनिक निकायमा रहेका सूचना गोप्य राख्न सकिने कानुनी व्यवस्था** :

सूचनाको हकसम्बन्धी ऐन, २०६४ नेपाली नागरिकलाई सूचनाको हक प्रयोग गर्न र सूचना प्राप्त गर्न बनेको विशेष ऐन हो । यसको प्रस्तावनामा नै राज्यका काम कारवाही लोकतान्त्रिक पद्दतिअनुरूप खुला र पारदर्शी बनाई नागरिकप्रति जवाफदेही र जिम्मेवार बनाउन, सार्वजनिक निकायमा रहेको सार्वजनिक महत्वको सूचनामा आम नागरिकको पहुँचलाई सरल र सहज बनाउन, राज्य र नागरिकको हितमा प्रतिकूल असर पार्ने संवेदनशील सूचनाको संरक्षण गर्न र नागरिकको सुसूचित हुने हकलाई संरक्षण र प्रचलन गराउने सम्बन्धमा कानूनी व्यवस्था गर्न वाञ्छनीय भएकोले, व्यवस्थापिका संसदले यो ऐन बनाएको छ भनी उल्लेख गरी यसको उद्देश्यलाई प्रष्ट गरेको छ । साथै ऐनको दफा ३ मा प्रत्येक नेपाली नागरिकलाई ऐनको अधीनमा रही सूचनाको हक हुने र सार्वजनिक निकायमा रहेको सूचनामा पहुँच हुनेछ भनी उल्लेख गरिएको छ । साथै केही सूचना प्रवाहमा रोक लगाएको छ ।

सूचनाको हकसम्बन्धी ऐन, २०६४ को दफा ३, उपदफा (३) मा सार्वजनिक निकायमा रहेको देहायको विषयसम्बन्धी सूचना प्रवाह गरिने छैन :-

(क) नेपालको सार्वभौमसत्ता, अखण्डता, राष्ट्रिय सुरक्षा, सार्वजनिक शान्ति सुव्यवस्था वा अन्तर्राष्ट्रिय सम्बन्धमा गम्भीर खलल पार्ने,

(ख) अपराधको अनुसन्धान, तहकिकात तथा अभियोजनमा प्रत्यक्ष असर पार्ने,

(ग) आर्थिक, व्यापारिक तथा मौद्रिक हित वा बौद्धिक सम्पत्तिको संरक्षण वा बैङ्किङ वा व्यापारिक गोपनीयतामा गम्भीर आघात पार्ने,

(घ) विभिन्न जातजाति वा सम्प्रदायबीचको सुसम्बन्धमा प्रत्यक्ष रूपमा खलल पार्ने,

(ङ) व्यक्तिगत गोपनीयता र व्यक्तिको जीउ, ज्यान, सम्पत्ति, स्वास्थ्य, वा सुरक्षामा खतरा पुऱ्याउने । तर **त्यसरी सूचना प्रवाह नगर्नु पर्ने उचित र पर्याप्त कारण भएकोमा बाहेक त्यस्तो सूचना प्रवाह गर्ने दायित्वबाट सार्वजनिक निकाय पन्छिन पाउने छैन ।**

(४) सार्वजनिक निकायको अभिलेखमा यस ऐनबमोजिम प्रवाह गर्न मिल्ने र नमिल्ने सूचना भए सूचना अधिकारीले प्रवाह गर्न मिल्ने सूचना छुट्याएर निवेदकलाई उपलब्ध गराउनुपर्नेछ ।

(७) प्रतिवेदन अध्ययन गर्दा देखिएका केही प्रमुख विषयहरू

सम्बन्धित प्रतिवेदनलाई सार्वजनिक गर्ने विषयमा प्रतिवेदन अध्ययन गर्दा यसमा दुई भौगोलिक क्षेत्रका भिन्न सामाजिक, सांस्कृतिक पृष्ठभूमि र धर्मका व्यक्तिहरू घटनामा संलग्न रही दुबै खालका मानिसहरू धेरै पीडित र केही पीडक भएका देखिन्छन् । यसैले झट्ट हेर्दा यो प्रतिवेदन क्षेत्रीय तथा धार्मिक सदभावना खल्बल्याउने दृष्टिले संवेदनशील हुनुपर्छ भन्ने लाग्न सक्छ । अतः यो प्रतिवेदन सार्वजनिक गर्दा पुनः दुई भिन्न पृष्ठभूमिका मानिसहरूबीच हिंसा र अराजकताको स्थिति आउन सक्ने अनुमान गर्नु स्वाभाविक देखिन्छ । यस दृष्टिले यो प्रतिवेदनमा सूचनाको हकसम्बन्धी ऐन, २०६४ को दफा ३, उपदफा (३) आकर्षित हुन्छ भनी अनुमान गर्नु स्वाभाविक देखिन्छ । तर प्रतिवेदनको मर्म र भावना तथा प्रतिवेदन तयार पार्ने आयोगको कार्यादेश एवं अनुसन्धानको उद्देश्यलाई बिचार गर्दा प्रतिवेदनका अधिकांश विषय सार्वजनिक गरेमा मात्रै आयोगले गरेको अनुसन्धान र प्रतिवेदन सार्थक एवं उपयोगी हुने देखिन्छ ।

अनुसन्धानको उद्देश्यमा भनिएको छ : यस आयोगको गठन गर्दाको समयमा कपिलवस्तु जिल्ला र रुपन्देही जिल्लाको बुटवल क्षेत्रमा घटेको घटना तथा पछि दांग जिल्लाका विभिन्न क्षेत्रमा घटेका घटनाको कारण, असर, पुग्न गएको क्षति र घटनाका दोषी उपर हुनु पर्ने कारवाहीको सम्बन्धमा जाँचबुझ गरी राय सहितको प्रतिवेदन पेश गर्ने कार्यादेश सहित यस आयोगको गठन भएको हुँदा उल्लेखित क्षेत्रमा घटेका घटनाका सम्बन्धमा कारण, असर, पुग्न गएको क्षति र घटनाका दोषी उपर हुनु पर्ने कारवाहीको सम्बन्धमा जाँचबुझ गरी राय सहितको प्रतिवेदन पेश गर्नु नै यस अनुसन्धानको मुख्य उद्देश्य रहेको छ । यसका अतिरिक्त **यस्ता प्रकृतिका घटनाहरू भविष्यमा नघटुन् भनी सामाजिक सद्भाव कायम गर्न विभिन्न स्तरमा तथा राज्यको तर्फबाट गरिनु पर्ने कार्यहरूका सम्बन्धमा सुझाव पेश गर्नु** यस अनुसन्धानको उद्देश्य रहेको छ ।

अतः स्पष्ट छ कि आयोगको प्रतिवेदनले राज्यलाई यस्ता राय सुझावहरू दिएको छ जसको कार्यान्वयन गर्नाले भविष्यमा यस्ता घटना दोहोरिँदैनन् । अतः भविष्यमा देशमा यस्ता अप्रिय घटना हुन नदिनका लागि आयोगले मेहनत, समय र स्रोत खर्च गरी तयार पारेको यो प्रतिवेदन गोप्यताको अँध्यारो कोठामा थन्किनाले यसको उपयोगी पक्षबाट देश र समाज बंचित हुन सक्छ ।

प्रतिवेदनमा उक्त घटनामा भएको मानवीय, भौतिक र सवारी साधनको क्षतिको विस्तृत विवरण छ । त्यसमा पीडित अर्थात् क्षति पुगेका व्यक्तिहरूले गरेको दावी र प्राविधिक सहितको समितिबाट भएको क्षतिको मूल्यांकन पनि प्रस्तुत गरिएको छ । यसको उद्देश्य पीडितहरूले क्षतिपूर्ति पाउन् भन्ने नै हो । तर प्रतिवेदन गोप्य रह्यो भने क्षतिको मूल्यांकन र क्षतिपूर्ति पाउनेहरूको पहिचान हुन सक्तैन । यसैले सही पीडितहरूको पहिचान गरी उपयुक्त क्षति पूर्ति दिलाउनका लागि पनि प्रतिवेदन गोप्य राख्नु उपयुक्त देखिँदैन ।

आयोगले राय सुझावमा प्रशासनिक तथा सुरक्षा निकायमा तत्काल कार्यरत केही पदाधिकारीहरूमध्ये केहीलाई सचेत गराउने र केहीलाई विभागीय कारवाही गर्ने सिफारिस गरेको छ । सार्वजनिक निकायका पदमा काम गर्ने पदाधिकारीहरूले गरेका कामका लागि पुरस्कार र दण्ड पाएको विषय पनि आमनागरिकले थाहा पाउनु पर्छ ।

आयोगले गरेको अध्ययनमा नेपालको मानवीय बसाइसराइबाट हुने आर्थिक, सामाजिक तथा सांस्कृतिक असन्तुलन, सूचना तथा संचार माध्यमको गलत संप्रेषणबाट हुनसक्ने हानी तथा प्रशासनिक तथा सुरक्षा निकायले उचित तरिकाले कर्तव्य पालन नगर्दा हुने भयावह अवस्थाको पनि विश्लेषण गरिएको छ । समाज विज्ञान, मिडिया अनुसन्धान तथा प्रशासन संचालनका सम्बन्धमा अध्ययन गर्ने र

भविष्यमा सही नीति बनाउनका लागि यो प्रतिवेदनमा प्रसस्ता सामग्रीहरू छन् । यसैले उच्च तहमा अध्ययन गर्ने विद्यार्थीहरू, अनुसन्धानकर्ताहरूका लागि यो प्रतिवेदन निक्कै उपयोगी हुने देखिन्छ । अतः प्रतिवेदनलाई गोप्य भनेर आमनागरिकको पहुँचबाट बंचित गर्नु उचित देखिँदैन ।

(८) संवेदनशीलताका सम्बन्धमा

जाँचबुझ आयोगले घटनास्थल र घटनाको पृष्ठभूमि अध्ययन गर्नुका साथै घाइते एवं मृतकका आफन्त, स्थानीय व्यक्ति र प्रत्यक्षदर्शीबाट, घटनाका पीडितबाट, घटनामा संलग्न भएका भनिएका व्यक्तिहरूबाट, स्थानीय प्रशासन र सुरक्षा निकायका पदाधिकारी एवं कर्मचारीहरूबाट लिखित र मौखिक बयान लिएको छ । विभिन्न आयोग एवं निकायहरूबाट घटनाका सम्बन्धमा भएको अध्ययन प्रतिवेदन, घटनास्थल मुचुल्का, लास जाँच मुचुल्का, शव परीक्षण प्रतिवेदन, घटना सम्बन्धमा विभिन्न पत्रपत्रिकामा प्रकाशित सामग्री, घटनाका पीडित एवं विभिन्न निकायहरूबाट प्राप्त क्षतिको विवरण, मानवीय क्षतिको विवरण, भौतिक सम्पत्तिको क्षतिको विवरण तथा सवारी साधन क्षतिको विवरणहरू परेका छन् । यसमा क्षति, स्थानीय प्रशासन र सुरक्षा निकायको भूमिका, घटना घटाउन वा घटनामा संलग्न भएका भनिएका व्यक्तिहरू, विभिन्न संघ संस्थाले गरेको अध्ययन, अनुसन्धान, संचार माध्यम, घटनाको कारण र असरका बारेमा विश्लेषण पनि गरिएको छ । कतिपय विवरण, खास गरी पीडित, घाइते र मृतकका आफन्तले दिएका बयानमा कतिपय व्यक्तिलाई घटनामा संलग्न अपराधीका रुपमा किटान गरी तिनीहरूको नाम ठेगाना उल्लेख गरिएको छ । यसै घटनामा केही व्यक्तिहरूमाथि अदालतमा मुद्दा पनि चलिरहेको छ । यसमा आयोगले आफ्नो विश्लेषणको आधारमा घटनाको कारण, घटनाबाट भएको असर, घटनाबाट भएको क्षति, घटनामा संलग्न दोषीहरूका बारे निष्कर्ष तथा आयोगको राय/सिफारिस समावेश गरिएको छ ।

घटना हुनुको मुख्य कारण त्यस क्षेत्रका प्रभावशाली व्यक्ति अब्दुल मोहिद खाँको हत्या हुनु रहेको छ भने 'समाजमा अस्थिरता पैदा गर्ने र वितण्डा मच्चाउन खोज्ने एवं शान्ति भंग गराई अशान्ति सिर्जना गर्न खोज्नेहरूको लागि मोहिद खाँ चुनौतिको रुपमा रहेको हुँदा निजको सफाया गर्न सके जातीय धार्मिक, वर्गीय एवं क्षेत्रीय विवाद उत्पन्न हुने एवं साम्प्रायिक सद्भाव विथोलिन गई समाजमा अशान्ति मच्चिई आफ्नो अभिष्ट पूरा हुने भई त्यस प्रकारका व्यक्ति वा समूहको संलग्नतामा निजको हत्या भएको हुन सक्ने संभावना पनि देख्न सकिन्छ' भन्ने आयोगको भनाइ छ । मोहिद खाँको हत्यापछि हत्या गर्ने अपरिचित व्यक्तिको क्षेत्रीय र जातीय पहिचानको अनुमानको आधारमा एउटा क्षेत्रीय समुदायले अर्को क्षेत्रीय समुदायको बस्तीमा आक्रमण गरी घर, पसल, होटल, टहरा एवं सवारी साधनहरूमा तोडफोड र आगजनी गरेको हुन सक्छ भनेर आयोगले भनेको छ । सोको प्रतिशोधमा अर्को पक्षले पहिलो दिन हमला गर्ने समुदायका बस्तीमाथि आक्रमण गरेपछि घटनाले साम्प्रदायिक रुप लिन पुग्नु घटना हुनुको अर्को कारण हो भन्न सकिने आयोगको भनाइ छ । आयोगका उपरोक्त भनाइहरूले प्रतिवेदनको संवेदनशीलतालाई इंगित गर्छ । प्रतिवेदनमा यस्ता संवेदनशील विवरण र विषयहरू समेत भएकोले प्रतिवेदन पूरै सार्वजनिक गर्दा व्यक्तिको व्यक्तिगत मान, घटनाको थप अनुसन्धान, क्षेत्रगत सामाजिक वैमनस्य, धार्मिक सामन्जस्य र सदभावमा असर पर्ने देखिनाले यो प्रतिवेदन सार्वजनिक गर्दा खण्डीकरण वा अंशगत रुपमा गर्नु पर्ने अवस्था देखिन आयो ।

आयोगको ठहर :

माथि विभिन्न परिच्छेदमा उल्लेख भएका विषयहरूका आधारमा 'मा. न्यायाधीश लोकेन्द्र मल्लिकको अध्यक्षतामा मिति २०६४।६।४ मा गठित कपिलवस्तु घटना जाँचबुझ आयोगको प्रतिवेदन' का निम्न लिखित अंश सार्वजनिक गर्नु पर्ने देखिन्छ :

सूचना दिनु पर्ने विषयहरूको सूची

प्रतिवेदनको परिच्छेद	विषय	पृष्ठ
प्रतिवेदनको आवरण	कपिलवस्तु जिल्ला, रुपन्देही जिल्लाको बुटवल क्षेत्र र दाङ जिल्लामा घटेको घटनासम्बन्धमा गठित जाँचबुझ आयोग, २०६४ प्रतिवेदन ।	पृष्ठ अनंकित
विषय सूची	विषय सूची (तीन पानामा समेटिएको) ।	पृष्ठ अनंकित
भूमिका	भूमिका (दुई पानामा समेटिएको) ।	पृष्ठ अनंकित
परिच्छेद-एक	परिचय – आयोगको गठन, कार्यादेश, अवधि, कार्यभार थप, कार्यविधि, सीमा, कठिनाई, गतिविधि, कार्यालय, जनशक्ति तथा बजेट ।	१–३
परिच्छेद-दुई	अनुसन्धानको विस्तृत विवरण – अनुसन्धानको उद्देश्य, विधि, प्रमाण संकल र पहुँच तथा आयोगको काम	४–५
परिच्छेद-तीन	घटनास्थल विवरण एवं तथ्य संकलन – घटनाको पृष्ठभूमि, घटनास्थलको स्थलगत निरीक्षणबाट प्राप्त विवरण ।	६–७
	(पृष्ठ ७ को पुछारमा रहेको 'घाइते एवं मृतकका आफन्तबाट प्राप्त जानकारी' बाहेक),	
	पृष्ठ १८ र १९ मा रहेको बुँदा १६ का विवरण सबै ।	१८ – २०
	पृष्ठ १९ मा रहेको बुँदा १७ को विवरण सबै ।	
	पृष्ठ १९ र २० मा रहेको बुँदा १८ को विवरण सबै ।	
	पृष्ठ २३ मा रहेको बुँदा ७ को विवरण सबै ।	
	पृष्ठ २३ मा रहेको बुँदा ९, १०, ११ का विवरण सबै ।	२३ आंशिक
	पृष्ठ २४ देखि ७२ सम्म बुँदा नं १२ देखि बुँदा नं ५५७ सम्मका विवरण सबै ।	२४ – ७२
	पृष्ठ ७४ मा रहेका बुँदा नं ८ देखि बुँदा नं १३ सम्मका विवरण सबै ।	७४ आंशिक
	पृष्ठ ७५ मा रहेको बुँदा नं. १४ को विवरण सबै ।	
	पृष्ठ ७५ र ७६ मा रहेका बुँदा नं. १, २, ४ का विवरण सबै ।	७५ आंशिक
	पृष्ठ ७६ मा रहेको बुँदा नं. ८ को विवरण सबै ।	७५ आंशिक
	पृष्ठ ७७ मा रहेका बुँदा नं. ९, ११, १२ का विवरण सबै ।	७६ आंशिक
	पृष्ठ ७८ मा रहेका बुँदा नं. १५, १६, १७, १८ र १९ का विवरण सबै ।	७७ आंशिक
	पृष्ठ ७९ देखि ८२ सम्म रहेका बुँदा नं. १९ को बाकी अंश देखि बुँदा नं. ३० सम्मका विवरण सबै ।	७८ आंशिक
	पृष्ठ ८३ र ८४ मा रहेका बुँदा नं ३३ देखि ४० सम्मका विवरण सबै ।	७९ – ८२
	पृष्ठ ८५ मा रहेका बुँदा नं. ४३ र ४४ का विवरण सबै ।	आंशिक
	पृष्ठ ८६ मा रहेका बुँदा नं. ४७ र ५० का विवरण सबै ।	

	पृष्ठ ८९ मा रहेका बुँदा नं. ६० देखि ६४ सम्मका विवरण सबै । पृष्ठ ९० मा रहेका बुँदा नं. ६८, ६९, ७०, ७१, ७२ का विवरण सबै । पृष्ठ ९१ देखि ९५ सम्म रहेका बुँदा नं. १ देखि २२ सम्मका विवरण सबै । पृष्ठ ९५ मा रहेको बुँदा नं. २४ को विवरण सबै । पृष्ठ ९६ मा रहेका बुँदा नं. २५ देखि २८ सम्मका विवरण सबै । पृष्ठ ९७ र ९८ मा रहेका बुँदा नं. ३०, ३२, ३३, ३४ र ३५ का विवरण सबै । पृष्ठ ९९ मा रहेको बुँदा नं. ४० को विवरण सबै । पृष्ठ १०० मा रहेका बुँदा नं. ४४ देखि ४८ सम्मका विवरण सबै । पृष्ठ ११९ देखि १२१ सम्म रहेको ३.४ अन्तरगतका 'विभिन्न आयोग एवं निकायहरूबाट घटना सम्बन्धमा भएको अध्ययन प्रतिवेदन' । पृष्ठ १२५ देखि १२७ सम्म रहेका ३.६ अन्तरगतका 'घटना सम्बन्धमा विभिन्न पत्रपत्रिकामा प्रकाशित सामग्री' अन्तरगतका बुँदा नं. १, २, र ३ का विवरण सबै । पृष्ठ १२८ देखि १३१ सम्मका बुँदा नं. ५ देखि ८ सम्मका विवरण सबै । पृष्ठ १३२ देखि १३९ सम्मका बुँदा नं. १० देखि २७ सम्मका विवरण सबै । पृष्ठ १४० देखि २१२ सम्म रहेका ३.७ अन्तर्गतका 'घटनाका पीडित एवं विभिन्न निकायहरूबाट प्राप्त क्षतिको विवरण', तीन वटै 'जिल्लामा घटेका घटनामा भएको भौतिक क्षतिको विवरण' तथा 'सवारी साधनहरूको क्षतिको विवरण'	८३ – ८४ आंशिक ८५ आंशिक ८६ आंशिक ८९ आंशिक ९० आंशिक ९१ – ९५ आंशिक ९५ आंशिक ९६ आंशिक ९७ आंशिक ९८ आंशिक ९९ आंशिक १०० आंशिक ११९ आंशिक – १२१ १२५ आंशिक – १२७ आंशिक १२८ आंशिक – १३१आंशिक १३२ – १३९ आंशिक १४० – २१२
परिच्छेद-चार	जाँचबुझबाट प्राप्त तथ्यहरूको विश्लेषण अन्तरगत पृष्ठ २१३ देखि २१७ सम्म रहेका सवारी साधनका सम्बन्धमा उपशीर्षक सम्मका विवरण सबै । पृष्ठ २३१ को ४.४ देखि देखि पृष्ठ २३२ सम्मका विवरण सबै ।	२१३ –२१७ आंशिक २३१ आंशिक– २३२
परिच्छेद-पाँच	आयोगको निष्कर्ष र राय सिफारिस विषय अन्तर्गत रहेका मध्ये पृष्ठ २४१ देखि २४७ सम्म रहेका क्रमशः ५.१.२ (घटनाबाट भएको असर) तथा ५.१.३ (घटनाबाट भएको क्षति) अन्तरगतका विवरणहरू सबै । पृष्ठ २५२ देखि २५८ सम्म रहेको ५.२ आयोगको राय/सिफारिस अन्तरगतका बुँदा नं. १ देखि १५ सम्मका तथा बुँदा १५ अन्तरगतका रहेको प्रशासन एवं सुरक्षा अधिकारीहरूका सम्बन्धमा हुनुपर्ने	२४१ – २४७ २५२ – २५८

	कारवाहीहरूको विवरण सबै ।	
अन्तिम परिच्छेद	अनुसूची – दुई : आयोगको सूचना अनुसूची – तीन : आयोगको कार्यमा संलग्न कर्मचारीहरूको विवरण । अनुसूची – पाँच : आयोगले अनुसन्धानको क्रममा तयार तथा संकलन गरेका कागजात एवं प्रमाण फाईलहरूको विवरण ।	

माथि उल्लेख भएका यो प्रतिवेदनका सार्वजनिक गर्नु पर्ने विषयहरू यो प्रतिवेदनसँग सम्बन्धित सूचना मागकर्ता टीकाबहादुर कुँवरलाई यो आदेश प्राप्त भएको मितिले सात दिनभित्र र अन्य नेपाली नागरिकले माग्न आएका बेलामा नियमानुसार उपलब्ध गराउन सम्बन्धित मन्त्रालयलाई आदेश दिने तथा 'सूचना दिनु पर्ने विषयहरूको सूची' मा नपरेका सूचनाहरू सार्वजनिक गर्नु नपर्ने आधार, गोप्य राख्नु पर्ने अवधि तथा सूचना सुरक्षित राख्नका लागि गरिने उपायका बारेमा सूचनाको हकसम्बन्धी ऐन, २०६४ को दफा २७ बमोजिम स्पष्ट रुपमा वर्गीकरण गरी यस आयोगलाई यथाशीघ्र जानकारी दिन सम्बन्धित अधिकारीलाई आदेश दिने निर्णय गरिएको छ । यो निर्णयको जानकारी टिकाबहादुर कुँवर, कपिलवस्तु घटना पीडित संघर्ष समितिको सहसंयोजकलाई दिनू र नेपाल सरकार, गृहमन्त्रालयवाट प्राप्त प्रतिवेदनको फोटोकपी फिर्ता पठाईदिनू ।

सविता भण्डारी (बराल) सूचना आयुक्त	श्रीआचार्य सूचना आयुक्त	विनयकुमार कसजू प्रमुख सूचना आयुक्त

ईति सम्बत २०६८ साल बैशाख ५ गते रोज २ शुभम्..... ।

५) व्यस्थापिका संसदमा भएका निर्णयहरूका सम्बन्धमा भएको निर्णय :

ललितपुर उप महानगर पालिका २२ पाटनढोका वस्ने सुरेशप्रसाद आर्चाय---------- १ पुनरावेदक

विरुद्ध

महासचिव, व्यवस्थापिका संसद सचिवालय ---------- १ प्रत्यर्थी विपक्षी

विषय :- **व्यवस्थापिका संसद सचिवालयवाट यथाशीघ्र पूर्ण र प्रमाणिक सूचना उपलव्ध गराउन माग ।**

व्यवस्थापिका संसद सचिवालयका सूचना अधिकारीवाट उपलव्ध गराएको सूचनामा चित्त नवुझेको भनी यस आयोगमा गरिएको पुनरावेदकको पुनरावेदनको मुख्य अंश यसप्रकार रहेको छ ।

१. २०६८ साल जेठ १५ गते विहान सखारै संविधान सभाको कार्यकाल थप गर्ने गरी व्यवस्थापिका संसदवाट नेपालको अन्तरिम संविधानको नवौ संशोधन विधेयक दुई तिहाई वहुमतवाट पारित गर्ने सिलसिलामा सम्माननीय सभामुखज्यूवाट माननीय सभासद्ज्यूहरूलाई सो विधेयकमाथि पक्ष वा विपक्षमा मतदान गर्न आदेश दिनु भएको मिति र समय (के, कति वजे) तथा मतदानको कार्य समाप्त भई सम्माननीय सभामुखज्यूवाट मत परिणामको घोषणा भएको मिति र समय (के, कति वजे) को

ऐतिहासिक, संवैधानिक र कानूनी महत्व हुनुको साथै जनसरोकारको समेत विषयवस्तु भएकोले सो सम्वन्धी आधिकारिक सूचना आवश्यक परेको; मिति २०६८ जेठ ३० गते हुलाक मार्फत व्यवस्थापिका संसदका सूचना अधिकारी समक्ष निवेदन पेश गरेकोमा सूचनाको हक सम्वन्धमा व्यवस्था गर्न वनेको ऐनमा तोकिएको समय भित्र सूचना अधिकारीवाट म निवेदकको माग वमोजिम सूचना उपलव्ध नगराएकोले मैले व्यवस्थापिका संसदका प्रमुख सम्माननीय सभामुख समक्ष मिति २०६८ असार २२ गते माग वमोजिम सूचना उपलव्ध गराई पाउनका लागी उजुरी/निवेदन गरेको; तत्पश्चात मिति २०६८ श्रावण १ गते व्यवस्थापिका संसदका सूचना अधिकारीको पत्र सहितको एकवन्दी खाम मिति २०६८ श्रावण २६ गतेका दिन मलाई वुझाएको, उक्त खाममा संलग्न सूचना अधिकारीको पत्रका साथ सम्लग्न व्यवस्थापिका संसदको सूचनापत्र प्रेषित गरिएको र मैले माग गरे अनुसारको सूचना उपलव्ध नगराई अपूरो र अप्रमाणित सूचना मात्रै सम्लग्न गरेको पाएकोले सूचनाको हकसम्वन्धी ऐन २०६४ को दफा १० को अधिकार प्रयोग गरी मैले माग गरेका सूचनाहरू व्यवस्थापिका संसद सचिवालयवाट यथाशीघ्र पूर्ण र प्रमाणिक रुपमा उपलव्ध गराई पाँउ भनी यस आयोग समक्ष मिति २०६८।०५।०२ मा पेश गरेको पुनरावेदन ।

२. पुनरावेदकले माग गरेको सूचना पुनरावेदकले माग गरे अनुसारनै उपलब्ध गराई सोको जानकारी यस आयोगलाई दिनू, दिन नमिल्ने कारण भए कारणसहितको लिखित जवाफ पत्र प्राप्त भएको मितिले ७ (सात) दिनभित्र लेखि पठाउन व्यस्थापिका संसद सचिवालय, सिंहदरवार, काठमाण्डौंका प्रमुख (महासचिव)को नाउँमा आदेश जारी गर्ने भनी यस आयोगको मिति २०६८।०५।१२ को आदेश ।

३. नेपालको अन्तरिम संविधानको नवौं संशोधन विधेयक दुई तिहाई वहुमतवाट पारित गर्ने सिलसिलामा सम्माननीय सभामुखज्यूवाट माननीय सभासद्ज्यूहरूलाई सो विधेयकमाथि पक्ष वा विपक्षमा मतदान गर्न आदेश दिनु भएको मिति र समय (के,.कति वजे) तथा मतदानको कार्य समाप्त भई सम्माननीय सभामुखज्यूवाट मत परीणामको घोषणा भएको मिति र समय (के, कति वजे) तथा मतदानको कार्य समाप्त भई सम्माननीय सभामुखज्यूवाट मत परिणामको घोषणा भएको मिति र समयका सम्वन्धमा व्यवस्थापिका संसदको वैठक वसेको दिन वैठकले गरेको काम कारवाहीको संक्षिप्त विवरण नियमानुसार सूचना पत्र–२ मा समावेश गरी व्यवस्थापिका संसदका महासचिवले जारी गर्नुहुने र सो सूचना पत्र–२ एक प्रति मात्रै महासचिवले हस्ताक्षर गरी प्रमाणित गर्नु हुने र सोही प्रतिका आधारमा हस्ताक्षर नभएका प्रतिहरू तयार गरी व्यवस्थापिका संसदका माननीय सदस्यज्यूहरूलाई तथा सञ्चारकर्मीहरूलाई उपलव्ध गराउदै आएको र सोही प्रचलन रहेको, वैठकमा भएका काम कारवाहीको विवरण सोही सूचना पत्रमा नै समावेश हुने भएकोले सोही सूचना पत्रनै यहाँलाई उपलव्ध गराईएको हो । व्यवस्थापिका संसदको वैठकको प्रारम्भ भएको समय सूचना पत्रमा स्पष्ट उल्लेख गरिने तर वैठमा रहेको प्रत्येक कार्यक्रम कति वेला प्रारम्भ भयो, कति वेला निर्णयमा राखियो र कति वेला निर्णयको घोषण गरियो भन्ने समयको अभिलेख कुनै पनि वैठकको काम कारवाहीको विवरणमा नराखिने भएकोले उक्त २०६८ साल जेठ १४ गतेको काम कारवाहीको विवरणमा पनि निवेदकले चाहेको समयको अभिलेख उल्लेख नभएको हो; व्यवस्थापिका संसद सचिवालयमा जे जस्तो सूचना प्रमाणिक गरि राखिएको छ माननीय सदस्यहरूलाई जे जस्तो सूचना वितरण भएको हो त्यही सूचना हुवहुरुपमा निवेदकलाई समेत उपलव्ध गराईएको, अतः २०६८ साल जेठ १४ गते ११:१५ मा प्रारम्भ भएको व्यवस्थापिका संसदको वैठकले नियमानुसार पुरा गर्नुपर्ने सम्पूर्ण प्रक्रिया पुरा गरी नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ को नवौ संशोधन पारित गरेको सम्वन्धी वैठकको संक्षिप्त विवरण राष्ट्रिय सूचना आयोगको मिति २०६८।०५।१२ को आदेश वमोजिम व्यवस्थापिका संसदका महासचिवज्यूवाट प्रमाणित गरिएको प्रति निवेदकलाई पुनः उपलव्ध गराईएको भन्ने व्यवस्थापिका संसद सचिवालयका सूचना अधिकारी एकराम गिरीको मिति २०६८।०५।२० को यस आयोगमा प्राप्त वोधार्थ पत्र ।

४. व्यवस्थापिका संसद सचिवालयका सूचना अधिकारीवाट प्रेसित प.सं. ०६८ मिति २०६८।५।२० को जवाफका सन्दर्भमा थप केही कुरा वुझ्नु पर्ने भएकोले संसद सचिवालयका महासचिव वा निजको प्रतिनिधिलाई ३ (तीन) दिन भित्र यस आयोगमा उपस्थित हुन संसद सचिवालयका महासचिवको नाममा आदेश जारी गर्ने भनी यस आयोगको मिति २०६८।०५।२६ को आदेश ।

५. मिति २०६८।६।१ मा यस आयोगमा व्यवस्थापिका संसदका महासचिवको प्रतिनिधिको रुपमा व्यवस्थापिका संसद सचिवालयका सूचना अधिकारी एकराम गिरी उपस्थित भई आफ्नो भनाई राखेको ।

आयोगको ठहर

उपरोक्त विवरण रहेको प्रस्तुत विवादमा विचारगर्दा; सूचनाको हकसम्बन्धी ऐन, २०६४ को प्रस्तावनाले राज्यका काम कारवाही लोकतान्त्रिक पद्धतिअनुरुप खुला र पारदर्शी बनाई नागरिकप्रति जवाफदेही र जिम्मेवार बनाउन, सार्वजनिक निकायमा रहेको सार्वजनिक महत्वको सूचनामा आम नागरिकको पहुँचलाई सरल र सहज बनाउन, राज्य र नागरिकको हितमा प्रतिकूल असर पार्ने संवेदनशील सूचनाको संरक्षण गर्न र नागरिकको सुसूचित हुने हकलाई संरक्षण र प्रचलन गराउने सम्बन्धमा कानूनी व्यवस्था गर्न भनी ऐनको उदेश्यलाई प्रष्ट पारेको छ । ऐन को दफा ३(१) ले प्रत्येक नेपाली नागरिकलाई यस ऐनको अधीनमा रही सूचनाको हक हुनेछ र (२) ले प्रत्येक नेपाली नागरिकलाई सार्वजनिक निकायमा रहेको सूचनामा पहुँच हुनेछ भनी व्यवस्था गरेको छ । नेपालको अन्तरिम संविधानको नवौं संशोधन विधेयक दुई तिहाई वहुमतवाट पारित गर्ने सिलसिलामा सम्माननीय सभामुखज्यूवाट माननीय सभासद्ज्यूहरूलाई सो विधेयकमाथि पक्ष वा विपक्षमा मतदान गर्न आदेश दिनु भएको मिति र समय (के,.कति वजे) तथा मतदानको कार्य समाप्त भई सम्माननीय सभामुखज्यूवाट मत परीणामको घोषण भएको मिति र समय (के, कति वजे) भन्ने कुरा नेपाली नागरिकको सरोकारको सूचना भित्र नै रहेको हुँदा सम्वधित सार्वजनिक निकायले त्यस्तो प्रकृतिको सूचना ऐनको दफा ५(१)(२) वमोजिम अद्यावधिक गरी संरक्षण गरी राख्नु पर्ने र नागरिकले मागेका वखत उपलव्ध गराउनु पर्ने देखिन्छ । त्यस्तो सूचना (के, कति वजे) को अभिलेख राख्ने गरिएको छैन भन्ने व्यवस्थापिका संसद सचिवालयको वोधार्थ पत्र र सोही सचिवालयका सूचना अधिकारीको जिकिरतर्फ विचार गर्दा त्यस्तो संरक्षण गरी राख्ने नगरिएकोमा त्यस्तो सार्वजनिक निकाय (व्यवस्थापिका संसद सचिवालय) लाई त्यस्तो सूचना पुनरावेदकलाई दिनू भन्न सकिने अवस्था रहेन । तर त्यस्ता सूचनाहरू सार्वजनिकीकरण गर्दा सम्वन्धित निकायलाई पारदर्शी, जनताप्रति जवाफदेही र उत्तरदायी समेत वनाउने हुदा अव आईन्दा त्यस्ता प्रकृतिका सूचनाहरू अभिलेखवद्ध गरी अध्यावधिक गर्दै संरक्षण गरी राख्ने व्यवस्था गर्न र नागरिकले मागेका वखत उपलव्ध गराई त्यस्तो सूचना ऐनको दफ ५(३) वमोजिम प्रकाशन समेत गर्न संसद सचिवालयका महासचिवको नाममा यो आदेश जारी गरिएको छ । यो निर्णयको जानकारी पुनरावेदकलाई समेत दिनू ।

.....	.....	.....
(सविता भण्डारी बराल	(श्रीआचार्य)	(विनयकुमार कसजू)
सूचना आयुक्त	सूचना आयुक्त	प्रमुख सूचना आयुक्त

इति सम्वत २०६८ साल असोज २६ गते रोज ५ शुभम् .....।

६) करछलीसम्बन्धमा आन्तरिक राजस्व विभागले गरेको छानबिन प्रतिवेदन उपलब्ध गराउने सम्बन्धमा भएको निर्णय :

तारानाथ दाहाल फ्रिडम फोरम, थापाथली----------१ **पुनरावेदक**

विरुद्ध

अर्थ मन्त्रालयका सचिव कृष्णहरि वास्कोटा----------१ **प्रत्यर्थी**

ऐ.का. सूचना अधिकारी भीमसेन तिमिल्सिना----------१ **विपक्षी**

विषय :- झुट्ठा एवम् नक्कली मूल्य अभिवृद्धि कर बिजकबाट भएको कर छली सम्वन्धमा अध्ययन तथा छानबिन प्रतिवेदन २०६७ को पूर्ण प्रतिलिपि र सो प्रतिवेदनको १ देखि ७ सम्मका सम्पूर्ण विवरणात्मक अनुसूचीहरू पाउन र सूचना नदिने विपक्षीहरूउपर सजाय माग ।

क) विवादसम्बन्धी तथ्यहरू :

झुट्ठा एवम् नक्कली मूल्य अभिवृद्धि कर बिजकवाट भएको कर छली सम्वन्धमा अध्ययन तथा छानबिन प्रतिवेदन २०६७ को पूर्ण प्रतिलिपि र सो प्रतिवेदनका १ देखि ७ सम्मका सम्पूर्ण विवरणात्मक अनुसूची समेतको सूचना दिन नमिल्ने भनी अर्थ मन्त्रालयका सचिव कृष्णहरि वास्कोटाले निर्णय गरी जानकारी गराएकोमा सो निर्णयमा चित्त नवुझेको भनी यस आयोगमा परेको तारानाथ दाहालको पुनरावेदनको सम्बन्धमा भएका तथ्यहरू :

१) पुनरावेदनको मुख्य अंश

विपक्षी अर्थ मन्त्रालयका प्रशासकीय प्रमुख, सचिव कृष्णहरि वास्कोटाले राष्ट्रिय सूचना आयोगको मिति २०६८।३।२७ को आदेश वमोजिम ३ (तीन) दिन भित्र सूचना उपलव्ध गराउनु पर्नेमा सो नगरी आफूले दिनु पर्ने जवाफ आफैले नदिई मन्त्रालयका शाखा अधिकृत वासुदेव पौडेलको नामबाट २०६८।४।११ मा कारवाही भैरहेको भन्ने पत्र पठाई गैर जिम्मेवार प्रवृत्ति प्रदर्शन गरी २६ दिनपछि २०६८।४।२२ गते सूचना अधिकारी (उपसचिव) भीमसेन तिमिल्सिनाका नामबाट माग गरिएको सूचना ऐनको दफा ३ को खण्ड (ख) र (ग) अन्तर्गत पर्ने हुँदा दिन नमिल्ने भन्ने जानकारी दिई ऐन र आयोगको अपमान गरेको;

मागिएको सूचना नक्कली बिल बिजकद्वारा मूल्य अभिवृद्धि कर छलिएको ठगी किर्ते जस्ता गम्भीर अपराधका सम्वन्धमा सम्वन्धित विभागले छानबिन अनुसन्धान गरी मन्त्रालयलाई बुझाएको प्रतिवेदन हो । सो सूचनाको सम्बन्धमा ऐनको दफा २७ अनुसार सूचना वर्गीकरण गर्न कुनै समिति विधिवत गठन भएको र सो समितिले सो सूचना ऐनको दफा ३ को उपदफा (२) अन्तर्गत पर्ने हो भनी निर्णय गरेको अवस्था नै छैन । मैले ऐनको दफा २८ को उपदफा १ अन्तर्गतको व्यक्तिगत विवरणको सूचना नमागी सरकारको जिम्मेवार विभागले गरेको अध्ययन अनुसन्धान प्रतिवेदन मागेको हो । ऐनको दफा २८ (२) (ग) ले भ्रष्टाचार नियन्त्रण गर्ने सम्वन्धमा व्यक्तिगत सूचना भए पनि सार्वजनिक हुनुपर्ने वाध्यात्मक व्यवस्था गरेको छ, विपक्षीले आयकर ऐन, २०५८ को दफा ८४ र मूल्य अभिवृद्धि कर ऐन, २०५२ को दफा ३७ को हवला दिएर मैले मागेको सूचना प्रकाशन गर्न र दिन नमिल्ने भनी मलाई जानकारी गराउनु भएको र सूचना दिने नदिने सम्वन्धमा कुनै भूमिका नरहने महान्यायधिवक्ताको राय लिएर विपक्षीले सूचना दिन नमिल्ने भनी दिएका तर्क र कारण औचित्यपूर्ण नरहेको, ठोस कानुनी आधार समेत नरहेको र जालझेल गरी राष्ट्रको अरवौँ सम्पत्ति लुटपाट गर्ने किर्ते अपराधीहरूलाई कारवाहीबाट बचाउने नियत समेत राखी सूचना लुकाउन खोजेकोले ऐनको दफा १० को उपदफा ३ (क) बमोजिम मागिएको सूचना शीघ्र उपलव्ध

गराउने आदेश गरी विपक्षीलाई ऐनको दफा ३२ को उपदफा १, २, ३, र ५ बमोजिम कारवाही गर्न माग गदर्छु भन्ने मिति २०६८।०४।३० को तारानाथ दाहालको पुनरावेदन ।

२) आयोगको कारण देखाउ आदेश

उपरोक्त विवरण माग दावी सहितको तारानाथ दाहालको पुनरावेदन यस आयोगमा पेश भए पश्चात् आयोगबाट मिति २०६८।०४।३२ मा 'पुनरावेदनकर्ताले माग गरेको सूचना उपलब्ध नगराउनुको कारण र तपाईलाई कारवाही किन गर्न नपर्ने हो सोको कारण सहितको लिखित जवाफ पठाउन' अर्थ मन्त्रालय, सिंहदरवार, काठमाण्डौंका प्रमुख, सचिव कृष्णहरि बास्कोटाको नाउँमा आदेश जारी ।

३) विपक्षी कृष्णहरि वास्कोटाको लिखित जवाफ

विषयको गम्भीरतालाई दृष्टिगत गरी महान्यायाधिवक्ताको राय माग गरिएको हो । राय प्राप्त हुनासाथ सूचना अधिकृत मार्फत जानकारी दिइएको हो । महान्यायाधिवक्ताको राय प्राप्त भएको तीन दिनभित्र सूचना अधिकारीले निर्णयानुसारको सूचना प्रवाह गर्नु भएको हुँदा हदम्याद नाघेको छैन । अनुसन्धानको घेरामा पर्दैमा, शंका हुँदैमा कसैलाई पनि कसुरदार भनी हाल्नु हुँदैन । कर निर्धारण भएका करदाताहरू पुनरावेदनको माध्यमबाट राजस्व न्यायाधिकरण तथा सर्वोच्च अदालतमा गएपछि यस्ता सूचना स्वतः सार्वजनिकीकरण हुन्छन् । नेपालको अन्तरिम संविधान २०६३ को धारा २७ को प्रतिवन्धात्मक वाक्यांश, सूचनाको हक सम्वन्धी ऐन, २०६४ को दफा ३ को उपदफा ३ अनुसार प्रस्तुत विषय अनुसन्धान तहकिकात सम्वन्धित रहेको र पूर्ण छानविन नसकिदै शंकाको भरमा सूचना दिँदा सूचना दुरुपयोग भई गलत प्रचारबाजी भई आर्थिक, व्यापारिक तथा मौद्रिक गोपनीयतामा गम्भीर आघात पर्न सक्ने हुँदा उक्त सूचना गोप्य राखिएको हो । करसम्वन्धी विषयमा आयकर ऐन, २०५८, अन्तःशुल्क ऐन, २०५८, मूल्य अभिवृद्धि कर ऐन, २०५२ तथा तत्सम्बन्धी नियमहरू prevail गर्ने तथा आयकर ऐन, २०५८ को दफा १४२, मूल्य अभिवृद्धि कर ऐन, २०५२ को दफा २३ ख समेत सान्दर्भिक हुन्छन् । यसरी जुन ऐनसँग सम्वन्धित विषय हो उही ऐन prevail गर्ने हुन्छ । मूल्य अभिवृद्धि कर ऐन २०५२ को दफा ३७ मा कुनै व्यक्तिबाट प्राप्त हुन आएको करसम्बन्धित कागजात वा अन्य सूचनाहरू राजस्व संरक्षण, अदालतको कारवाहीको समेत अवस्थामा बाहेक अन्य कुनै अवस्थामा प्रकट गर्न वा प्रकाशन गर्न नसकिने भन्ने व्यवस्था छ । आयकर ऐन, २०५८ को दफा ८४ ले सरकारी गोप्यता सम्बन्धी कागजात तथा जानकारी गोप्य राख्नुपर्ने र सोही ऐनको दफा ७४ ले करदाताको अधिकारको व्यवस्था गरेको छ र सूचनाको हकसम्बन्धी ऐन, २०६४ अनुसार गरिएको सूचनाको वर्गीकरणवमोजिम माग गरेको सूचना गोप्य राख्नुपर्ने देखिन्छ, सोही अनुसार सूचना नदिने निर्णय गरिएको हो । मागकर्ताले मागेको कर छली गर्ने करदाताको नामावली भएको प्रतिवेदनमूलक सूचना आफूसँग नभएकोले पनि उपलव्ध गराउन नसकेको हुँदा सोही वमोजिम न्यायपूर्ण ढंगले हेरी मुद्दाको मागदावी खारेजी हुन अनुरोध छ ।

निज पुनरावेदकले सूचना अधिकारीसँग नै सूचना माग गरे अनुरूप सूचना अधिकारीले निजलाई जानकारी दिनु भएको हो । मनासिव कारणविना सूचना नदिएको, इन्कार गरेको, आंशिक रूपमा वा गलत सूचना दिएको वा सूचना नष्ट गरेको जस्ता कुनै पनि काम गरिएको छैन, निर्दोष व्यक्तिको संरक्षण गर्ने, लोकहितको लागि नागरिकप्रति जवाफदेही र जिम्मेवार बनाउन नागरिकको हितमा प्रतिकूल असर पार्ने सम्वेदनशील सूचनाको संरक्षण गर्न उक्त सूचना नदिइएको हो । गलत नियत राखिएको छैन । अतः म उपर कुनै कारवाही हुन नपर्ने हुँदा असल नियतले सूचना दिन नमिल्ने गरी भएको निर्णय नेपालको अन्तरिम संविधान २०६३, सूचनाको हक सम्वन्धी ऐन, २०६४, आयकर ऐन २०५८, मूल्य अभिवृद्धि कर ऐन २०५२ अनुसार नै गरिएकोले पुनरावेदन खारेज गरी पाउँ भन्ने २०६८।०५।०८ को सचिव कृष्णहरि वास्कोटाको लिखित जवाफ ।

४) आयोगसमक्ष पुनरावेदक तारानाथ दाहालको कथन

पुनरावेदक तारानाथ दाहालको तर्फवाट कृष्ण सापकोटा २०६८।०५।१८ मा आयोगमा उपस्थित भई सूचनाको हकसम्बन्धी ऐन अनुसार तारानाथ दाहालले माग्नु भएको सूचना सार्वजनिक हुनुपर्ने प्रकृतिको भएको हुँदा सूचना पाउनुपर्ने, यस्तो सूचना सार्वजनिक गर्दा राज्य र नागरिकको सम्बन्ध समेत बलियो हुने भन्ने भनाइ । त्यसैगरी, मिति २०६८।०५।२८ मा पुनरावेदक तारानाथ दाहालद्वारा माग गरेको सूचना पाउनुपर्नेमा अर्थ मन्त्रालयका सचिव र सूचना अधिकारीले नदिएर आफूलाई सूचना प्राप्त गर्ने नैसर्गिक हकबाट वञ्चित गरेको र यो सूचना सार्वजनिक गराउन कानुनले नरोकेको भन्ने कथन ।

५) विपक्षी कृष्णहरि वास्कोटा र भीमसेन तिमिल्सिनाको कथन

मिति २०६८।०५।१८ मा अर्थ मन्त्रालयका सचिव कृष्णहरि वास्कोटाबाट आयोगमा उपस्थित भै मागिएको सूचना आफूसँग नभएको, तर पनि सूचना दिन सकिने सम्भावनाको खोजी गरी कानुनी आधार बुझेको हुँ, माग गरिएको सूचना कानुनले सार्वजनिक गर्न बन्देज गरेको हुँदा निजलाई सूचना दिन नसकिएको भन्ने कथन ।

त्यसैगरी अर्का विपक्षी अर्थमन्त्रालयका सूचना अधिकारी भीमसेन तिमिल्सिनाद्वारा मिति २०६८।०६।१ मा आयोग समक्ष उपस्थित भई निवेदकको सूचना मागको निवेदन पर्नासाथ आफूले त्यस विषयमा कारवाहीको प्रकृया अगाडि बढाएको र त्यसको जानकारी सूचना मागकर्ता तारानाथ दाहाललाई टेलिफोन, इमेलमार्फत गराएको हूँ, सूचना नदिने र लुकाउने मनसाय नभएको हुँदा आफू सजायको भागी हुन नपर्ने भन्ने कथन ।

ख) निरुपण गर्नु पर्ने विषय :

उपरोक्त तथ्यहरू भएको प्रस्तुत विषयमा पुनरावेदकको तर्फबाट स्वयं पुनरावेदक तारानाथ दाहाल र प्रतिनिधि कृष्ण सापकोटाले मागिएको सूचना पाउनुपर्ने प्रकृतिको भएको भनी गर्नु भएको जिकिर र विपक्षी द्वय अर्थमन्त्रालयका प्रशासकीय प्रमुख सचिव कृष्णहरि वास्कोटा र सूचना अधिकारी भीमसेन तिमिल्सिनाले माग गरिएको सूचना दिन नमिल्ने प्रकृतिको भनी गर्नु भएको जिकिर सुनी प्रस्तुत विवादको विषयमा निर्णयतर्फ विचार गर्नुपर्दा

१. पुनरावेदकको माग वमोजिमको सूचना दिनु पर्ने हो होइन,

२. विपक्षीहरूलाई सजाय गर्नु पर्ने हो कि होइन भनी निर्णय दिनुपर्ने देखियो ।

यो विवाद प्रथमतः अर्थ मन्त्रालयका सूचना अधिकारीले सूचना मागकर्तालाई कुनै जानकारी नदिएको र त्यस मन्त्रालयका सचिवसमक्ष पुनरावेदकले उजुरी गरेपछि सूचना अधिकारीद्वारा सूचना उपलब्ध गराउन नमिल्ने जानकारी गराए पछि उत्पन्न भएको देखिन्छ । विवादको मूल तत्व झुट्टा एवं नक्कली मूल्य अभिवृद्धि कर बिजकबाट भएको कर छली सम्वन्धमा अध्ययन तथा छानविन प्रतिवेदन, २०६७ सार्वजनिक गर्नु पर्छ, त्यस्तो प्रतिवेदन नागरिकले मागेको वेला उपलब्ध गराइनु पर्छ भन्ने र सो सूचना सार्वजनिक गर्न नहुने प्रकृतिको भएकोले उपलब्ध गरउन हुँदैन भन्ने देखियो ।

ग) विषय विवेचना

लोकतन्त्र जनताको अभिमतबाट चल्छ भने त्यसको लागि आवश्यक खर्च जनताले तिरेको करबाट प्राप्त हुन्छ । जनताले तिरेको करविना कुनै पनि सरकार चल्न सक्तैन । देशको हरेक व्यक्तिले प्रत्यक्ष, अप्रत्यक्ष रूपमा सरकारलाई कर तिरेको हुन्छ । लोकतन्त्रमा जनताले दिएको अभिमत र जनताले तिरेको करबाट राज्य संचालन हुन्छ । राज्यका पदाधिकारहरूले जनताको करबाट तलब र सुविधा पाउँछन् । यसैले लोकतन्त्रमा सरकार र राज्यका पदाधिकारीहरू आमनागरिकप्रति जवाफदेही हुनुपर्छ भन्ने मान्यता स्थापित भएको हो ।

आफूले कमाएको सम्पत्तिको केही हिस्सा राज्यलाई बुझाउनुलाई कर भनिन्छ । सम्पत्ति आर्जन गर्नका लागि करदाताले राज्यको स्रोत साधन र सुविधा उपभोग गरेको हुन्छ । राज्यमा बसोबास गरी राज्यको स्रोत साधन र सुविधा प्रयोग गरेर आर्जन गरेपछि कर तिर्नु पर्छ । जनताको अभिमतबाट बनेको सरकारले तोकेअनुसारको कर तिर्नु नागरिकको कर्तव्य र प्रतिष्ठाको विषय पनि हो ।

बलियो अर्थतन्त्र बिना लोकतन्त्र सफल हुन सक्तैन । विपन्न देशहरूमा लोकतन्त्र असफल हुनुमा आर्थिक दुरावस्था र आर्थिक सुशासनको अभाव मुख्य कारण देखिन्छ । त्यसैले राजस्व परिचालन लोकतान्त्रिक मुलुकमा मुख्य एजेण्डा बन्ने गरेको छ । सरकारका आर्थिक नीति र ऐनकानुनहरू कार्यान्वयन गर्ने निकायहरू कमजोर भए भने, अनुगमन प्रणाली बलियो र प्रभावकारी भएन भने मुलुकको अर्थतन्त्रमा अनेक किसिमका बाधा, विकृति र संकट आउन सक्छन् ।

नेपालमा केही उद्योगी र व्यापारीहरूले मूल्य अभिवृद्धि करसम्बन्धी ऐन कानुन र कार्ययोजनामा भएका केही पक्षहरूको गलत फाइदा लिएर नक्कली कारोवार देखाई ठूलो रकम राज्य कोषबाट लिएका र कर छलेका घटना सार्वजनिक भएको र यसै विषयमा अर्थ मन्त्रालय अन्तर्गतको आन्तरिक राजस्व विभागले छानवीन गराएर उक्त प्रतिवेदन तयार पारेको देखिन्छ । सो छानबिन प्रतिवेदनमा उल्लेख भए अनुसार, करदाता स्वयंले कर कानुनको परिपालना गर्नुपर्ने आधुनिक कर प्रणालीमाथि यो एउटा गम्भीर प्रकृतिको कर योजना होइन कर छली गर्ने प्रवन्ध थियो । यो त आधुनिक कर प्रणालीको विकास माथिको एउटा कर छलीको दीर्घकालीन सूत्रको रूपमा विकास गर्न खोजिएको कर छलीको योजना पनि थियो । सरकारको दीगो र सुदृढ वित्त संरचनामाथि आघात पुर्‍याई इमान्दार करदाताहरूबाट तिरिएको करबाट कर फिर्ता लैजाने योजना पनि थियो । छानबिनबाट अरबौं रुपैयाँको राजस्व हानी भएको स्पष्ट भएको छ । भ्याट (मूल्य अभिवृद्धि कर) बिलको प्रयोग गरी नक्कली कारोबार देखाएर राज्य कोषबाट रकम लिएर तथा नक्कली भ्याट बिल प्रयोग गरेर राज्य कोषमा सो नोक्सान पुगेको देखिन्छ ।

नक्कली भ्याट बिलको प्रयोग तथा नक्कली कारोवार देखाएर राज्य कोषलाई ठग्ने हानी पुर्‍याउने यस्तो कामले सरकारी आम्दानीलाई मात्रै प्रभाव नपारी राष्ट्रकै अर्थतन्त्रलाई नकारात्मक प्रभाव पार्न सक्छ । समस्याको गम्भीरतालाई मनन गरी व्यवस्थापिका संसदको संसदीय समितिले यससम्बन्धमा चासो लिएको र सार्वजनिक लेखा समितिले छानबिन पनि सुरु गरेको देखिन्छ ।

यो समस्याबाट अर्थ मन्त्रालय समेत चिन्तित भएको देखिन्छ । वास्तवमा यो समस्या अर्थ मन्त्रालय र सरकारको मात्रै नभएर राष्ट्रिय समस्या हो । अर्थ मन्त्रालयले मात्रै यो समस्या समाधान गर्न सक्ने अवस्था नरहेको देखिन्छ । अतः राष्ट्रको अर्थतन्त्रलाई सुदृढ बनाउन चाहने सबै निकायले यसमा सहयोग गर्नु पर्ने स्पष्ट छ ।

मूल्य अभिवृद्धि कर प्रणाली नेपालमा युरोपबाट ल्याइएको हो । त्यहाँ पनि यो प्रणालीको आडमा कर छलीका धेरै घटना भएका थिए । सन् २००६ मा युरोपमा साठी अर्ब युरो भ्याट छली भएको अनुमान गरिएको थियो । यस्ता समस्यालाई समाधान गर्न युरोपियन युनियनको इकोनोमिक तथा सोसल कमिटीले

कार्यदल गठन गरी रणनीतिक रूपमा समाधान निकालेको थियो । युरोपमा देखिएका यस्ता खालका विकृति र विसंगतिहरू नेपालमा पनि देखा पर्नु स्वाभाविक हो । तर यसो भनेर यो समस्यालाई हल्का रूपमा लिइयो भने पछि यसले मुलुकको अर्थतन्त्रलाई नै ध्वस्त पार्न सक्छ । यो समस्यालाई जरैदेखि उखेलेर फाल्न दृढ राजनीति संकल्प त चाहिन्छ नै साथै विद्यमान नीति तथा ऐन कानुनहरूको सकेसम्म धेरै सहयोग लिनु उत्तिकै आवश्यक छ । यस सन्दर्भमा सूचनाको हकसम्बन्धी ऐन, २०६४ र सूचनाको हकसम्बन्धी नियमावली, २०६५ तथा पारदर्शिता र भ्रष्टाचार निवारणसम्बन्धी ऐन नियमहरूको प्रयोग गर्नु आवश्यक देखिन्छ । विद्यमान ऐन कानुनहरूको प्रयोग गरी कर छलीका यस्ता घटनालाई निरुत्साहित र नियन्त्रण गर्न सकियो भने देशको अर्थतन्त्रलाई स्वस्थ र लोकतन्त्रलाई बलियो बनाउन महत्वपूर्ण योगदान हुनेछ ।

घ) आयोगको ठहर

नेपालको अन्तरिम संविधानको धारा २७ मा सूचनाको हक हुने छ भनी मौलिक हक अन्तर्गत सूचनाको हकको व्यवस्था गरिएको छ । साथै सूचनाको हक सम्बन्धी ऐन २०६४ र नियमावली २०६५ पनि छ । सूचनाको हकसम्वन्धी ऐन २०६४ र नियमावली २०६५ सूचनाको हकको लागि आएको विशेष ऐन र नियम हो । ऐनको प्रस्तावनामा नै सार्वजनिक निकायको काम कारवाही लोकतान्त्रिक पद्धति अनुरूप खुला र पारदर्शी बनाई राज्यलाई नागरिकप्रति जवाफदेही र जिम्मेवार बनाउन सार्वजनिक निकायमा रहेको सार्वजनिक महत्वको सूचनामा आम नागरिकको पहुँचलाई सरल र सहज बनाउनु हो भनी स्पष्ट गरिएको छ ।

नागरिकको सूचना पाउने मौलिक हकलाई सुनश्चित गर्न संविधानको धारा २७ को व्यवस्था गरिएको हो र सो धारा २७ अनुसार सूचनाको हक सम्वन्धी ऐन, २०६४ बनाई लागू गरिएको हो । उक्त ऐनको दफा ३ को उपदफा (१) र (२) अनुसार, प्रत्येक नेपाली नागरिकलाई यस ऐनको अधीनमा रही सूचनाको हक हुनेछ र सार्वजनिक निकायमा रहेको सूचनामा पहुँच हुनेछ । जहाँसम्म संविधानको धारा २७ को प्रतिबन्धात्मक वाक्यांशमा कानुनद्वारा गोप्य राख्नुपर्ने सूचनाको जानकारी दिन कसैलाई कर लगाएको मानिने छैन भनी उल्लेख गरिएको छ, सोही प्रतिवन्धात्मक प्रावधानलाई ऐनको दफा ३ (३) मा समुचित व्यवस्थापन गरिएको छ । अतः सूचना गोप्य राख्ने सम्बन्धमा ऐनको दफा ३ (३) नै लागू हुन्छ । ऐनको दफा ३ (३) अनुसार (क) : नेपालको सार्वभौम सत्ता, अखण्डता, राष्ट्रिय सुरक्षा, सार्वजनिक शान्ति सुव्यवस्था वा अन्तरराष्ट्रिय सम्बन्धमा गम्भीर खलल पार्ने, (ख) : अपराधको अनुसन्धान तहकिकात तथा अभियोजनमा प्रत्यक्ष असर पार्ने, (ग) : आर्थिक, व्यापारिक तथा मौद्रिक हित वा बौद्धिक सम्पत्तिको संरक्षण वा बैंकिग वा व्यापारिक गोपनीयतामा गम्भीर आघात पार्ने, (घ) : विभिन्न जातजाति वा सम्प्रदायबीचको सुसम्बन्धमा प्रत्यक्ष रूपमा खलल पार्ने, (ङ) : व्यक्तिगत गोपनीयता र व्यक्तिको जीउ, ज्यान, सम्पत्ति, स्वास्थ्य वा सुरक्षामा खतरा पुऱ्याउने यी विषयका सूचना सार्वजनिक निकायले प्रवाह गर्नु हुदैन । यी पाँच बूँदा आकर्षित हुने विषयका सूचनाहरू ऐनको दफा २७ वमोजिम सबै सार्वजनिक निकायहरूले वर्गीकरण गरी सुरक्षित गरेर निश्चित अवधिका लागि गोप्य राख्नु पर्दछ । सूचना माग्ने र पाउने सम्बन्धमा सूचनाको हकसम्बन्धी ऐन, २०६४ र नियमावली, २०६५ नै लागू (Prevail) हुन्छ । यस विषयमा अन्य ऐन आकर्षित हुन सक्तैन ।

पुनरावेदकले मागेको माथि उल्लेखित कर छली विषयको सूचना समग्र अध्ययन, छानविन सकेर तयार परिएको प्रतिवेदन हो । कुनै घटना, कार्य वा गतिविधिको अध्ययन गरी तयार पारिएको विवरणलाई प्रतिवेदन भनिन्छ । त्यस्तो प्रतिवेदन छानविन, अनुसन्धान तहकिकातको कार्य समाप्त भएपछि बन्ने हो । अर्थ मन्त्रालयका प्रशासकीय प्रमुख सचिव कृष्णहरि वास्कोटाले आफ्नो लिखित जवाफमा – निवेदकले मागेको सूचना अनुसन्धानको क्रममा रहेको र अनुसन्धानको घेरामा पर्दैमा, शंका हुदैमा कसैलाई पनि

कसुरदार भनी हाल्नु हुँदैन । कर निर्धारण भएका करदाताहरू पुनरावेदनको माध्यमबाट राजस्व न्यायाधिकरण तथा सर्वोच्च अदालतमा गएपछि स्वतः सार्वजनिकीकरण हुन्छन् भनी उल्लेख गर्नु भएको छ । त्यो सामान्य अवस्थाको व्यवस्था हो । नियमित रूपमा कर तिर्ने, घटी वा बढी कर तिरेको वा तिर्नु पर्ने देखिएमा यी बुदाँहरू आकर्षित हुने हुन् । तर प्रस्तुत विषय सामान्य अवस्थाको विषय होइन । असामान्य किसिमले व्यक्तिगत लाभ लिनका लागि राजस्व छली गरेको हुँदा नै छानबिन समिति गठन गर्नु परेको हो । छानबिन समितिले अनुसन्धान पूरा गरी तयार पारी सम्बन्धित निकायलाई बुझाइ सकेको सो प्रतिवेदन हाल कार्यान्वयन प्रक्रियामा रहेको देखिन्छ । कार्यान्वयनको प्रक्रियालाई अनुसन्धानको क्रममा रहेको भनी मान्न मिल्दैन । अतः ऐनको दफा ३ (३) को (ख) बमोजिम सूचना दिन नमिल्ने भनी विपक्षीले लिएको जिकिरसँग सहमत हुन सकिएन ।

विपक्षी अर्थ मन्त्रालयका सचिव कृष्णहरि वास्कोटाले पेश गर्नुभएको लिखित जवाफमा पुनरावेदकले मागेको सूचना संवैधानिक व्यवस्थाअनुसार दिन नमिल्ने, सूचनाको हक सम्वन्धी ऐनको दफा ३ को प्रतिवन्धात्मक बूँदा (ख) र (ग) आकर्षित हुने, सोही ऐनको दफा २७ अनुसार गरिएको वर्गीकरणमा परेको, आयकर र मूल्य अभिबृद्धि कर ऐनको प्रावधानहरूले रोक लगाएको हुनाले सूचना दिन नसकेको भन्ने दावीतर्फ विचार गर्दा तारानाथ दाहालले मागेको सो सूचना उपरोक्त पाँच बुँदाहरूमा आकर्षित भै वर्गीकरणभित्र पर्ने नपर्ने हेर्नुपर्ने देखियो । वर्गीकरणमा (ख) र (ग) अन्तर्गत अर्थ मन्त्रालयका विषय अन्तर्गत करदाताको आय, मूल्य अभिवृद्धि कर र अन्तशुल्क विवरण, कुनै करदाताको वित्तीय विवरण ३० वर्षसम्म गोप्य राख्न सकिने भनी उल्लेख गरिएको देखिन्छ तर यहाँ निवेदकले मागेको सूचना कर छलीको अध्ययन गरेर तयार पारी सकिएको प्रतिवेदन भएको, करदाताको व्यक्तिगत वित्तीय विवरण वा करदाताको आय विवरण नभएकोले दुबै बुँदा (ख) र (ग) आकर्षित भएको देखिएन । कर छली गर्नेहरूले कहाँ कहाँ कति कति रकम कर छले र कति राजस्व घाटा हुन गयो भन्ने विवरणमूलक प्रतिवेदनमा करदाताको वैयक्तिक आर्थिक विवरण र समग्र आर्थिक हैसियत खुलाइएको हुदैन । यहाँ कुनै करदाताको व्यक्तिगत वित्तीय विवरण, आय र कर विवरण मागिएको हैन, कर छली जस्तो कसुर गर्नेहरूले कहाँ कहाँबाट कति रकम छले भन्ने जानकारी भएको प्रतिवेदन मागिएको हो, जुन राज्यले तयार पारेको हो र राज्यलाई नागरिकले कर तिरेको हुन्छ । मूल्य अभिबृद्धि कर नागरिक, उपभोक्तले व्यापारी मार्फत सरकारलाई सामान किन्दा बुझाउने कर प्रणाली हो । नागरिक आफूले बुझाएको कर कसैले सरकारलाई नबुझाई विचैमा लियो वा सामानै नबेची भ्याट बिल तयार गरेर राजस्व अपचलन भयो भन्ने थाहा पाउनु उसको हक अधिकार नै हो । ऐनको दफा ३ को उपदफा (३) ग को बूँदा आर्थिक, व्यापारिक कारोवारसँग सम्वन्धित भए पनि यसले कर छल्नेहरूको संरक्षण गर्दैन । सामान्य अवस्थामा आर्थिक, व्यापारिक कारोवार गर्नेहरूको आय वा कर विवरण आदि जस्ता सूचनाहरूको संरक्षणका लागि मात्र यो प्रावधानको सुविधा प्रयोग हुने हो ।

त्यसैले यो प्रतिवेदनको सूचना दिएकै वा सार्वजनिकीकरण गरेकै आधारमा सूचनाको दुरुपयोग भई गलत प्रचारबाजी भई आर्थिक, व्यापारिक तथा मौद्रिक गोपनीयतामा गम्भीर आघात पर्न सक्ने हुँदा उक्त सूचना गोप्य राखिएको हो भन्ने तर्कसँग सहमत रहन सक्ने अवस्था रहेन । यस्ता सूचना सार्वजनिकीकरण गरी कर छलीका यस्ता घटना जनमानस समक्ष आएमा त्यस्ता कसुर गर्नेहरू दुरुत्साहित भई यस्ता अपराधहरू हुनबाट रोक लाग्न सक्छ । पारदर्शिताले अपराध घटाउँछ भने गोपनीयताले अपराध बढाउँछ ।

राजस्व ठगीको यो प्रकरण आमनागरिकको समेत चासोको विषय भइसकेको छ । यस परिप्रेक्षमा यस प्रकरणको छानबिनको आधारको रूपमा रहेको तथा आन्तरिक राजस्व विभागले तयार पारेको "झुट्टा एवं नक्कली मूल्य अभिवृद्धि कर बिजकबाट भएको कर छली सम्बन्धमा अध्ययन तथा छानबिन

प्रतिवेदन, २०६७" लाई गोप्य राख्दा राष्ट्रकै सरोकार भएको महत्वपूर्ण सूचनाबाट आमनागरिक बंचित हुने हुँदा यसलाई सार्वजनिक गर्नु वान्छनीय देखिन्छ ।

प्रतिवेदनमा यस्ता अपराधलाई रोक्नका लागि अपनाउनु पर्ने आगामी छानबिन तथा अनुसन्धानको लागि मार्गदर्शन र प्रणालीगत विकास तथा कर प्रणालीलाई स्वस्थ, प्रभावकारी र उत्तरदायी बनाउन सुधारका लागि सुझावहरू जस्ता महत्वपूर्ण विषयहरू समावेश भएको हुनाले पनि सो प्रतिवेदन सार्वजनिक गर्दा नै उपयोगी हुने स्पष्ट देखिन्छ ।

तर, प्रतिवेदनका अनुसूची २ (झुट्टा तथा नक्कली बिजक पहिचान गर्ने सामान्य विधि र तरिका) र अनुसूची ३ (झुट्टा तथा नक्कली बिजक भिडान गर्न तयारी गरिएको Wdb Base Software र सोको प्रयोग विधि (User Guide) सार्वजनिक गर्दा करछलीको अनुसन्धान गर्न प्रयोग गरिने विधिसूत्र वाहिरिने र त्यसबाट बच्न कर छल्नेहरूले अन्य उपाय गर्न सक्ने हुँदा तथा अनुसूची ५ (छानबिन तथा परीक्षणको लागि ठूला करदाता कार्यालय अन्तर्गत स्थानीय खरिद रु. ५ करोड भन्दा बढी भएका करदाताको विवरण र अनुसूची ६ (आन्तरिक राजस्व कार्यालय अन्तर्गत स्थानीय खरिद रु. ४ करोड भन्दा बढी भएका करदाताको विवरण ।) सार्वजनिक गर्दा व्यक्तिको व्यापारिक कारोवारको आर्थिक हैसियत खुल्ने र वर्तमान अवस्थामा उनीहरूको सुरक्षामा असर पर्न सक्ने हुँदा हाललाई मागकर्ताको माग बमोजिमको प्रतिवेदनमा रहेका अनुसूची नम्बर २, ३, ५ र ६ दिन उपयुक्त देखिएन । अतः मागकर्तालाई ती अनुसूचीहरू उपलब्ध गराउनू भन्न मिलेन । त्यसैले प्रतिवेदनको अनुसूची नम्बर २, ३, ५ र ६ लाई छाडेर बाँकी अनुसूची १, ४ र ७ सहितको "झुट्टा एवं नक्कली मूल्य अभिवृद्धि कर बिजकबाट भएको कर छली सम्बन्धमा अध्ययन तथा छानबिन प्रतिवेदन, २०६७" मागकर्तालाई उपलब्ध गराउनु पर्ने निर्णय गरिन्छ ।

अर्थ मन्त्रालयका सचिव कृष्णहरि वास्कोटाले प्रतिवेदनमूलक उक्त सूचना आफूसँग नभएकोले पनि उपलब्ध गराउन नसकेको भन्ने भनाइ एकातिर राख्नु भएको छ भने अर्कोतिर सो सूचना दिन मिल्ने वा नमिल्नेबारे पत्राचार गरेको, कानुनी राय लिएको र दिन नमिल्ने भन्ने निर्णय समेत निज आफैले गरेको देखिन्छ । सूचनाको हकसम्बन्धी ऐनमा भएको व्यवस्थाअनुसार हरेक सार्वजनिक निकायले आआफ्नो कार्यालयमा सूचना अधिकारी तोकेर सूचना प्रवाहको व्यवस्था मिलाउनु पर्दछ । त्यसबमोजिम अर्थ मन्त्रालय र मातहतका निकायहरूमा सूचना व्यवस्थापन र प्रवाह गराउने मुख्य जिम्मेवारी सचिवको हो । सूचनाको हकसम्बन्धी ऐन, २०६४ को दफ २७ मा सूचनाको वर्गीकरण गर्दा कुनै मन्त्रालयको सूचना वर्गीकरण गर्नका लागि सम्बन्धित मन्त्रालयका सचिव नै संलग्न हुनु पर्ने वाध्यत्मक व्यवस्था छ । त्यसैले पनि आफ्नो मातहतका निकायमा रहेका सूचना मागकर्तालाई उपलब्ध गराउने व्यवस्था गर्नु सचिवकै जिम्मेवारी हो । माग गरिएको सूचना सचिवले आफूसँग नभएको भने पनि अर्थ मन्त्रालय अन्तर्गतकै निकायमा रहेको देखिन्छ ।

पुनरावेदक तारानाथ दाहालको सूचना मागको निवेदन अर्थ मन्त्रालयमा दर्ता भएदेखि आयोगसमक्ष आउँदासम्म र त्यसपछि पनि हरेक प्रक्रियामा निज सचिव कृष्णहरि वास्कोटा नै प्रत्यक्ष संलग्न हुनु भएको छ । निजको निर्णयकै आधारमा आयोगमा पुनरावेदन समेत परेको हो । यी सबै परिस्थितिले गर्दा उक्त सूचना उपलब्ध गराउने व्यवस्था गर्ने जिम्मेवारी स्वाभाविक रूपमा सचिव बास्कोटाकै हुन आउँछ । अतः पुनरावेदक तारानाथ दाहाललाई अनुसूची नम्बर २, ३, ५ र ६ लाई छाडेर बाँकी अनुसूची १, ४ र ७ सहितको प्रतिवेदन बिना शुल्क पन्ध्र दिनभित्र उपलव्ध गराउने व्यवस्था गर्न अर्थ मन्त्रालयका सचिव कृष्णहरि वास्कोटाको नाममा यो आदेश जारी गरिएको छ ।

साथै निवेदकले सूचना अधिकारी तथा कार्यालय प्रमुख (सचिव) लाई कारवाहीको माग गरेको सम्बन्धमा विचार गर्दा निजहरूबाट सूचनाको हकसम्बन्धी ऐन तथा नियमावलीमा व्यवस्था भएको

प्रक्रियाको अक्षरस पालन गरेको नदेखिए तापनि घटनाक्रम, आन्तरिक पत्राचारहरू, निजहरूसँग भएको छलफल/कथनलाई विचार गर्दा निजहरूको ऐन र आयोगको अपमान गर्ने र सूचना नदिने मनसाय नरहेको देखिन्छ । अतः ऐनको दफा ३६ ले असल नियतले गरेको कामको लागि सजाय गरिने छैन भनी व्यवस्था गरेको हुँदा निवेदकको माग बमोजिम सजाय गर्नु पर्ने अवस्था देखिएन । तर अर्थ मन्त्रालय जस्तो सरकारको माथिल्लो निकायमा सूचनाको हकसम्बन्धी ऐन र नियमावलीको पालना सम्बन्धमा स्पष्टता नहुनु र सूचना प्रवाहको पर्याप्त व्यवस्था नहुनु शुभ होइन । सूचनाको हकसम्बन्धी ऐनको उद्देश्य र प्रक्रियाअनुरूप ऐनको कार्यान्वयनका लागि आवश्यक व्यवस्था गर्न गराउन अर्थ मन्त्रालयको ध्यान आकर्षण गराइन्छ ।

यो निर्णयको प्रतिलिपि विपक्षी अर्थ मन्त्रालयका सचिव कृष्णहरि व ास्कोटा, सोही मन्त्रालयका सूचना अधिकारी भीमसेन तिमिल्सिनालाई पठाई सोको जानकारी पुनरावेदक तारानाथ दाहाललाई दिनू ।

.....	.....	.....
(सविता भण्डारी बराल)	(श्रीआचार्य)	(विनयकुमार कसजू)
सूचना आयुक्त	सूचना आयुक्त	प्रमुख सूचना आयुक्त

इति सम्वत २०६८ साल असोज २७ गते रोज ६ शुभम् .....।

परिशिष्ट ८

सर्वोच्च अदालत, संयुक्त इजलाश

माननीय न्यायाधीश श्री वलराम के.सी

माननीय न्यायाधीश श्री अवधेशकुमार यादव

आदेश

सम्वत २०६६ सालको रिट नं. ०६६–WO–०७२२

विषयः– उत्प्रेषणयुक्त प्रतिषेध समेत ।

त्रिभुवन विश्वविद्यालयका रजिष्ट्रार एवं त्रि.वि. केन्द्रिय परीक्षा संचालक समितिका अध्यक्ष प्रा.डा. भीमराज अधिकारी .....१ — निवेदक

विरुद्ध

काठमाडौं जिल्ला का.म.पा.वडा नं.१० स्थित राष्ट्रिय सूचना आयोग १

वोहरा गा.वि.स. वडा नं. ९ वाग्लुङ्ग घर भई हाल त्रि.वि शंकरदेव क्याम्पस पुलीसडकमा वि.वि.एस.तेस्रो वर्षमा अध्ययनरत शंकर पौडेल (रजिष्ट्रेसन नं. ७–१–३७१–११–२००५..१ — विपक्षी

नेपालको अन्तरिम संविधान २०६३ को धारा ३२, १०७(२) बमोजिम यस अदालतमा दायर हुन आएको प्रस्तुत रिटको संक्षिप्त तथ्य एवं ठहर यस प्रकार छ :–

त्रिभुवन विश्वविद्यालय ऐन, २०४९ बमोजिम त्रिभुवन विश्वविद्यालय एक स्वशासित र संगठित संस्था हो र यसले विभिन्न नियमहरू वनाई विभिन्न निकायहरू वा संगठनको स्थापना गरेको छ । जसमध्ये परीक्षा नियन्त्रण कार्यालय पनि एक हो, जसले त्रि.वि.का आंगिक तथा सम्वन्धन प्राप्त क्याम्पसमा विभिन्न तहको शैक्षिक कार्यक्रममा संलग्न विद्यार्थीहरूको परीक्षा लिने सोको उत्तरपुस्तिका सम्वन्धित विषयका विशेषज्ञ परीक्षकहरूवाट परीक्षण, संपरीक्षण गराई केन्द्रिय परीक्षा संचालक समितिको निर्णयअनुसार नतिजा प्रकाशित गर्ने व्यवस्था अनुसार २०६५ सालमा लिइएको बिबिएस प्रथम बर्षको नतिजा २०६६।५।१५ मा प्रकाशित गरिएकोमा विपक्षी शंकर पौडेलले पुनरयोगको लागि निवेदन दिएकोमा प्राप्ताङ्कमा फरक नपरेको जानकारी निजलाई दिएको थियो । सो पश्चात् निजले वि.वि.एस. प्रथम वर्षको अंग्रेजी विषयको उत्तरपुस्तिकाको प्रमाणित प्रतिलिपि पाउँ भनी निवेदन दर्ता गराएकोमा विविध कारणहरू देखाई माग अनुसारको प्रतिलिपि उपलब्ध गराउन नमिल्ने भनी जानकारी गराएकोमा निज रेग्मीले विपक्षी नं १ समक्ष सो उत्तरपुस्तिका पाउन पुनरावेदन दिएकोमा विपक्षी नं. १ वाट ७ दिन भित्र उपस्थित हुन पत्र पठाइए अनुसार सूचनाको हक सम्वन्धी ऐन, २०६४ को दफा २(ङ) अनुसार पुनरावेदकले मागेको विषय सार्वजनिक महत्व र सार्वजनिक सरोकारको विषय नभई नितान्त निजी विषयवस्तुसंग सम्वन्धित रहेको र ऐं. ऐनको दफा ३(३) र २७ अनुसार सूचनाको वर्गीकरण गर्दा व्यक्तिगत गोपनियता, व्यक्तिको जिउ ज्यान सम्पति, स्वास्थ्य सुरक्षामा खतरा पुर्‍याउने कुराहरू गोप्य राख्नुपर्ने व्यवस्था भए अनुसार परीक्षाको प्रश्नपत्र, प्रश्नपत्र निर्माणकर्ताको, परीक्षकको नामनामेसी आदि गोप्य राख्नु पर्ने व्यवस्था छ । उत्तर पुस्तिकामा मूल्यांकन र संपरीक्षण गर्ने व्यक्तिको नाम

थर सहितको सम्पूर्ण विवरण खुलाइने हुँदा विपक्षीको माग अनुसारको सूचना दिन मिल्दैन र ऐ. ऐनको दफा २७ को प्रक्रिया विपरित दफा १० अनुसार पुनरावेदन लाग्न सक्दैन भनी लिखित जवाफ दिएकोमा सो तर्फ कुनै विवेचना गर्ने चेष्टा नगरी परीक्षाको गोपनियता र संवेदनशीलता प्रति कुनै वास्ता नगरी उत्तरपुस्तिका सूचनाको हक सम्वन्धी ऐन, २०६४ को दफा ३(३) अन्तर्गत दिन पर्ने विषय भित्र देखिएको हुँदा परीक्षकको नामनामेसी नखुल्ने व्यवस्था गरी त्यस्तो उत्तरपुस्तिकाको प्रमाणित प्रतिलिपि दिनुपर्ने भनी २०६६।८।१६ मा निर्णय गरी सोको जानकारी २०६६।८।२३ मा गराएकोले थाहा हुन आयो ।

यदि विपक्षी नं. २ लाई उक्त दफा ३(३) र २७ को आधारमा गरिएको नीतिगत वर्गीकरणमा चित्त नवुझेमा ऐ. दफा २७(३) वमोजिम विपक्षी आयोग समक्ष पुनरावलोकनको निवेदन दिएपछि सो पुनरावलोकनमा निर्णय गरेपछि मात्र निर्णय गर्नुपर्नेमा सो प्रक्रिया नै अवलम्वन नगरी प्रयोग गर्नै नमिल्ने र विपक्षीलाई अधिकार नै प्रदान नगरेको दफा १० को प्रयोग गरी पुनरावेदन लिने दिने र निर्णय गर्ने कार्य प्रारम्भमा नै दफा २७(३) विपरित भई विपक्षी आयोगको निर्णयमा अधिकार क्षेत्रको त्रुटि छ ।

त्रि.वि. संगठन तथा शैक्षिक प्रशासन सम्वन्धी नियम, २०५० को परिच्छेद ६१ वमोजिम उत्तरपुस्तिको मूल्यांकन कार्यमा लापरवाही वा अन्य गैर जिम्मेवारी कार्य गर्ने व्यक्तिलाई कारवाही गर्नुपर्ने हुँदा उत्तरपुस्तिका मूल्यांकन र संपरीक्षण गर्ने व्यक्तिहरूको नाम, थर वतन पद सहितको सम्पूर्ण विवरण उत्तरपुस्तिकामा खुलाउनु पर्दछ । नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ को धारा २७ मा कानुनद्धारा गोप्य राख्नुपर्ने सूचनाको जानकारी दिन कसैलाई कर लगाएको मानिने छैन भन्ने व्यवस्था र सूचनाको हक सम्वन्धी ऐन, २०६४ को प्रस्तावना, ऐनको दफा ३(३)(ङ) को व्यक्तिगत गोपनियता, व्यक्तिको जीउज्यान, सम्पत्ति, स्वास्थ्य वा सुरक्षामा खतरा पुर्‍याउने विषय सम्बन्धी सूचना प्रवाह गरिने छैन भन्ने कानुनी व्यवस्था प्रति पूर्णतः वेवास्ता गरी आत्मपरक शैलीलाट भएको आयोगको निर्णय सूचनाको हक सम्वन्धी ऐन, २०६४ को विपरीत छ ।

तसर्थ विपक्षी आयोगवाट मिति २०६६।८।१६ मा भएको निर्णय संविधानको धारा २७ को प्रतिवन्धात्मक वाक्यांश, सूचनाको हक सम्वन्धी ऐन, २०६४ को दफा ३(३), ७, ९, १०(३)(ख), २२, २७, ३४ र ३७ सूचनाको हक सम्वन्धी नियमावलीको नियम ५, ६ र ७ त्रि.वि. संगठन तथा शैक्षिक प्रशासन सम्वन्धी नियम २०५० को परिच्छेद ६१ र ६४ मा उल्लेखित नियम र सूचनाको हक सम्वन्धी ऐन, २०६४ को दफा २७ वमोजिम गठित समितिले गरेको सूचनाको वर्गिकरण सम्वन्धी व्यवस्था समेतको विपरित भई त्रि.वि.को कानुनी हकमा आघात परेकोले उपचार माग्न निवेदन गरेको छु । अतः विपक्षी आयोगले परीक्षाको उत्तरपुस्तिकाको प्रतिलिपि दिनुपर्ने गरी मिति २०६६।८।१६ मा गरेको निर्णय र सोसँग सम्वन्धित सम्पूर्ण काम कारवाही उत्प्रेषणको आदेशद्वारा वदर गरी विपक्षी आयोगमा विचाराधीन रहेका परीक्षाको उत्तरपुस्तिकाको प्रतिलिपि पाउँन दिएको पुनरावेदन/निवेदनहरू र सोही किसिमका पछि प्राप्त हुने पुनरावेदन/निवेदनहरू समेतमा अव उप्रान्त उत्तरपुस्तिकाको प्रतिलिपि उपलब्ध गर्नु गराउनु भन्ने कुनै किसिमको निर्णय नगर्नु नगराउनु भनी विपक्षीका नाममा प्रतिषेधको आदेश समेत जारी गरी पाउँ ।

साथै हाल विपक्षी आयोगमा यस्तै प्रकृतिका अन्य पुनरावेदन/निवेदन समेत विचाराधीन रहेको हुँदा ऐनको दफा १० वमोजिम पुनरावेदनहरूमा कुनै काम कारवाही अगाडि नवढाउनु, निर्णय नगर्नु नगराउनु भनी विपक्षी आयोगका नाममा अन्तरिम आदेश जारी गरी रिट नं. ०३६९ साथै राखी हेरी पाँउ भन्ने समेत व्यहोराको रिट निवेदन ।

यसमा के कसो भएको हो ? निवेदकको माग वमोजिम आदेश किन जारी हुन नपर्ने हो ? यो आदेश प्राप्त भएका मितिले वाटाका म्याद वाहेक १५ दिन भित्र लिखित जवाफ पेश गर्नु भनी विपक्षीलाई सूचना दिनु । साथै हाल माग वमोजिमको अन्तरिम आदेश जारी गर्नु परेन उक्त रिट नं. ०३६९ साथै राखी नियम वमोजिम गरी पेश गर्नु भन्ने समेत यस अदालतको आदेश ।

रिट निवेदकले २०६५ सालमा लिएको वि.वि.एस. प्रथम वर्षको परीक्षामा म लिखितजवाफकर्ता संलग्न भएकोमा नतिजामा प्राप्त आफ्नो नम्वर चित्त नवुझी अंग्रेजी विषयको उत्तरपुस्तिकाको प्रतिलिपि पाउँ भनी निवेदन गरेकोमा नदिएकोले सो उपर मैले राष्ट्रिय सूचना आयोग समक्ष पुनरावलोकन गरेकोमा आयोगवाट मिति २०६६।८।१६ मा उत्तरपुस्तिकाको प्रमाणित प्रतिलिपि सूचनाको हक सम्वन्धी ऐन, २०६४ को दफा ३(३) अन्तर्गत दिन नपर्ने विषय भित्र नपर्ने देखिएको हुंदा परीक्षकको नाम नामेसी नखुल्ने गरी त्यस्तो उत्तरपुस्तिकाको प्रतिलिपि मागकर्ता शंकर पौडेललाई उपलव्ध गराउनु भनी कानुन वमोजिम निर्णय गरेको हुँदा उक्त निर्णयलाई चुनौति दिन मिल्दैन । नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ को धारा २७ मा "प्रत्येक नागरिकलाई आफ्नो वा सार्वजनिक सरोकारको कुनै पनि विषयको सूचना माग्ने वा पाउने हक हुनेछ," भनी आफ्नो वा सार्वजनिक सरोकारको कुनै पनि विषयका सम्बन्धमा सार्वजनिक निकयमा रहेको सूचना माग गर्न पाउने हकलाई सुनिश्चित गरिदिएको हुदां राष्ट्रिय सूचना आयोगबाट मेरो माग बमोजिम सूचना पाउने गरी गरेको निर्णय स्पष्टतः अन्तरिम संविधानले प्रत्याभूत गरेको हकाधिकार भित्र छ ।

सूचनाको हक सम्बन्धी ऐन, २०६४ को दफा ३०(२) मा सरोकारवाला व्यक्तिले सार्वजनिक निकायमा रहेका आफुसंग सम्बन्धित विषयको सूचना माग गरेमा निजलाई ऐ. ऐनको दफा २(ख)(ङ) दफा ३(१)(२) अनुसार सो सूचना उपलब्ध गराउनु पर्दछ भन्ने व्यबस्था भए अनुरुप विपक्षीले आफुसँग भएका सूचना हक अधिकार प्राप्त व्यक्तिलाई दिन मिल्दैन भनी उम्कन मिल्दैन । यसर्थ राष्ट्रिय सूचना आयोगबाट गरेको निर्णयलाई चुनौति दिनु कानुनी शासनको उपहास हो । सूचनाको हक सम्बन्धस् ऐन, २०६४ को दफा ३(३) को (क)(ख)(ग)(घ)(ङ) मा उल्लेख भएका विषय बाहेकका सम्पूर्ण सूचना सार्वजनिक निकायले नागरिकलाई प्रवाह गर्नु पर्दछ । मैले माग गरेको सूचनाहरू माथि उल्लेख गरिएका कानुनी व्यबस्था भित्र नै पर्दैन ।

उत्तरपुस्तिकाको सूचना प्रवाह गर्दा उत्तरपुस्तिकाको मूल्यांकन गर्ने विशेषज्ञहरूको जिउ ज्यानको सुरक्षामा खतरा रहन्छ भन्ने कुरा निराधार छ । किनकि म लिखितजवाफकर्ताले विपक्षीसंग उत्तरपुस्तिकाको मूल्यांकन गर्ने विशेषज्ञहरूको नामनामेसी नखुल्ने गरी मेरो उत्तरपुस्तिकाको प्रतिलिपि माग गरेको हूँ । म लिखितजवाफकर्ताले ऐनको दफा १०(१) तथा सूचनाको हक सम्बन्धी नियमावली, २०६५ को नियम ५ बमोजिम पुनरावेदन गरेको थिएँ । ऐनको दफा १० ले दिएको पुनरावेदकीय अधिकारक्षेत्र ग्रहण गरी आयोगले सूचनाको हक सम्बन्धी नियमावलीको नियम ६ र ७ बमोजिमको कार्यविधि अवलम्बन गरी निर्णय गरेको हो । उत्तरपुस्तिका परीक्षाफल प्रकाशित भएको ६ महिना पछि धुल्याउने हुंदा सोसंग सम्बन्धित सूचना दिन मिल्दैन भनिएकोमा नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ को धारा २७ को संवैधानिक व्यबस्थालाई कार्यान्वयनका लागि बनाईएको सूचनाको हक सम्बन्धी ऐन र सोको नियमावलीद्धारा प्रत्याभूत गरिएको सूचनाको हकलाई कुनै पनि ऐन अर्न्तगत बनेको नियमको आधारमा सूचना दिनु नपर्ने भनी दावी लिन मिल्दैन भने कुनैपनि ऐनद्धारा स्थापित सार्वजनिक निकायले व्यबस्थापनमा समस्या उत्पन्न हुन सक्ने कल्पना गरेर संविधान र कानुनद्धारा प्रत्याभूत गरिएको हकाधिकार कायान्वयन गर्न ईन्कार गर्नु कानुनी शासनको घोर उल्लंघन (Gross Violation) हो ।

मानव अधिकारको विश्वव्यापी घोषणापत्र १९४८ को धारा १९ र नागरिक तथा राजनितिक अधिकार सम्बन्धी अन्तरराष्ट्रिय प्रतिज्ञापत्र, १९६६ को धारा १९(२) ले सबै किसिमका सूचना तथा विचारहरू प्राप्त गर्ने तथा दिने स्वतन्त्रता समेतको प्रत्याभूत गरेको छ । यी प्रावधानहरू नेपाल सन्धी ऐन, २०४७ को दफा ९ अनुसार नेपालमा राष्ट्रिय कानुन सरह लागू हुन्छन् । तसर्थ राष्ट्रिय सूचना आयोगले म लिखितजवाफकर्ताको माग बमोजिम गरेको निर्णय कानुन बमोजिम छ ।

सूचनाको हक सम्बन्धी विधिशास्त्रीहरूबाट विभिन्न सिद्धान्तहरूको प्रतिपादन भएको छ, जसमा अत्यधिक खुल्लापनको सिद्धान्त (Principle of Maximum Disclosure), सक्रिय सार्वजनिकीकरण सिद्धान्त (Principle of

Proactive disclosaure), सार्वजनिक हित कायम रहने सिद्धान्त (Principle of Public Interest Overriding) प्रमुख छन् । उक्त सिद्धान्त अनुरुप नेपालको सूचनाको हक सम्बन्धी ऐन, २०६४ को दफा ५(३) मा स्वयं प्रकाशित गर्नुपर्ने सूचनाको बारेमा व्यबस्था गरेको छ । सार्वजनिक हित कायम रहने सिद्धान्त (Principle of Public Interest Overriding) ले यदि कुनै सूचना सार्वजनिक गर्दा सार्वजनिक हित प्रवर्द्धन हुने अवस्था छ भने अपवादको संकुचित व्याख्या गरी सूचनाको सार्वजनिकरण गर्नुपर्ने हुन्छ ।

अतः मैले दिएको परीक्षाको उत्तरपुस्तिकाको प्रतिलिपि दिनु भनी राष्ट्रिय सूचना आयोगबाट मिति २०६६।८।१६ मा भएको निर्णय उल्लेखित संबैधानिक, कानुनी र अन्तरराष्ट्रिय दस्तावेज तथा विकसित सिद्धान्त बमोजिम भएकोले सो निर्णय बदर हुनुपर्ने कुनै आधार र कारण छैन । तसर्थ रिट खारेज गरी पाउं भन्ने समेत शंकर पौडेलको लिखित जवाफ ।

नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ को धारा २७ ले प्रत्येक नागरिकलाई आफ्नो कुनै विषयको सूचना माग्ने र पाउने हकलाई संबैधानिक संरक्षण प्रदान गरी मौलिक हकको रुपमा व्यबस्था गरेको छ । उक्त धारा २७ को प्रतिबन्धात्मक बाक्यांशले कानुनद्धारा गोप्य राख्नुपर्ने सूचनाको जानकारी दिन कसैलाई कर लगाएको मानिने छैन भनी गरिएको व्यबस्था अनुसार सूचनाको हक सम्बन्धी ऐन, २०६४ को दफा ३(३) ले गोप्य राख्नुपर्ने भनी तोकेको सूचना बाहेक अन्य सम्पूर्ण सूचना लिन दिन पाउने नागरिकको हक हुनेछ ।

राज्यका काम कारवाही लोकतान्त्रिक पद्दती अनुसार खुला र पारदर्शी बनाई नागरिक प्रति जावफदेही र जिम्मेबार बनाउन, सार्वजनिक महत्वको सूचनामा आम नागरिकको पहुंचलाई सरल र सहज बनाउने एवं नागरिकको कानुन हुने हकलाई संरक्षण र प्रचलन गराउने उद्देश्यले लागू भएको सूचनाको हक सम्बन्धी ऐन, २०६४ को दफा ३(१) ले प्रत्येक नेपाली नागरिकलाई यस ऐनको अधिनमा रही सूचनाको हकको संरक्षण, सम्वर्द्धन एवं प्रचलन गर्ने कार्यको लागि आयोगको स्थापना भएको तथ्य सोही ऐनको दफा ११ ले प्रष्ट गर्दछ ।

शंकरदेव क्याम्पसका परीक्षार्थी शंकर पौडेलले २०६५ सालमा दिएको वि.वि.एस. प्रथम बर्षको अंग्रेजी विषयको उत्तरपुस्तिकाको प्रतिलिपि मिति २०६६।६।१३ मा सूचना अधिकारी मार्फत त्रि.वि. परीक्षा नियन्त्रण कार्यालयको प्रमुखसंग माग गर्दा नदिएकोले माग अनुसार सूचना उपलब्ध गारई पाउं भनी शंकर पौडेलले यस राष्ट्रिय सूचना आयोग समक्ष दिएको पुनरावेदनमा उत्तरपुस्तिकाको प्रतिलिपि पाउने हकलाई सूचनाको हक सम्बन्धी ऐन, २०६४ को दफा ३(३) ले त्यस्तो सूचना प्रवाह गर्न रोक नलगाएको एवं सूचनाको वर्गिकरणमा समेत निवेदकले माग गरेको उत्तरपुस्तिकाको प्रतिलिपिलाई गोप्य राख्नुपर्ने गरी बर्गिकरण गरेको नदेखिदा निज शंकर पौडेलले माग गरेको उत्तरपुस्तिकाको प्रतिलिपि दिनुपर्ने गरी यस आयोगबाट भएको मिति २०६६।८।१६ को निर्णय कानुनसम्मत नै रहेको छ ।

ऐनको दफा ३०(२) ले कुनै सरोकारवाला व्यक्तिले सार्वजनिक निकायमा रहेको आफुसंग सम्बन्धित विषयको सूचना माग गरेमा निजलाई सो सूचना उपलब्ध गराउनु पर्ने बाध्यात्मक व्यबस्था गरेकोमा शंकर पौडेलको पुनरावेदनमा निजसंग सम्बन्धित निज आफैले दिएको परीक्षाको उत्तरपुस्तिकाको प्रतिलिपि माग गरिएको देखिएबाट त्यस्तो उत्तरपुस्तिकाको प्रतिलिपि उपलब्ध गराउनु भनी भएको आयोगको निर्णयले रिट निवेदकको कुनै हक अधिकारमा आघात पुऱ्याएको छैन ।

रिट निवेदकले उत्तरपुस्तिका परीक्षाफल प्रकाशित भएको मितिबाट ६ महिना पछि धुल्याउने भन्ने व्यबस्था भएको उल्लेख गरेकोमा संविधानद्धारा प्रत्याभूत गरिएको सूचनाको हक सम्बन्धी मौलिक हक र सो को कार्यान्वयनका लागि आएको ऐनद्वारा दिईएको सूचनाको हकलाई कुनै ऐन अन्तर्गत बनेको नियमको आधारमा रोक लगाउने गरी विपक्षी रिट निवेदकले गरेको दावी स्वयंमा उक्त नियम विपरित छ । उक्त नियम २३५ ले उत्तरपुस्तिकाको प्रतिलिपि दिनबाट रोक लगाएको देखिदैन । त्यसैगरी कुनै पनि सार्वजनिक निकायले

व्यबस्थापनमा समस्या उत्पन्न हुन सक्ने तर्क देखाएर संविधान प्रदत्त हक अधिकार कार्यान्वयन गर्न सक्तिन भन्ने दावी लिन पाउँदैन । सूचनाको हकको सम्बन्धमा विधिशास्त्रीहरूबाट अत्यधिक खुल्लापनको सिद्धान्त (Principle of Maximum Disclosure) , सक्रिय सार्वजनिकीकरण सिद्धान्त (Principle of Proactive disclosaure), सार्वजनिक हित कायम रहने सिद्धान्त (Principle of Public Interest Overriding) जस्ता सिद्धान्त प्रतिपादन भएका छन् । नेपालको सूचनाको हक सम्बन्धी ऐनले पनि दफा ५(३) मा स्वयं प्रकाशित गर्नुपर्ने सूचनाको बारे व्यवस्था गरेको छ । धेरै जसो मुलुकहरूमा विद्यार्थीले आफ्नो उत्तरपुस्ताका हेर्न पाउने अधिकारलाई स्पष्ट रुपमा स्वीकार गरी सकिएको छ । उदाहरणका लागि University College Cork ले आफ्नो वेवसाईट http:www.ucc.ie/en/exams/ results/scripts/ त्यस्तो उत्तरपुस्तिका हेर्ने कार्यविधि र समयतालिका तोकेको छ । विद्यार्थीले उत्तरपुस्तिका हेर्न पाउने अधिकारलाई कानुनी अधिकारकै रुपमा स्वीकार गरेको कुरा इजरायलको विद्यार्थी अधिकार ऐन, २००७ (Students Rights Act, 2007) को दफा १५(ग) मा उल्लेख छ । अतः रिट निवेदन खारेज गरी पाउन सादर अनुरोध छ भन्ने समेत विपक्षी राष्ट्रिय सूचना आयोगको लिखित जवाफ ।

नियम बमोजिम दैनिक पेशी सूचीमा चढी यस इजलास समक्ष पेश भएको प्रस्तुत मुद्दामा मिसिल संलग्न कागज प्रमाणहरूको अध्ययन गरियो । रिट निवेदन प्रा.डा. भिमराज अभिकारीको तर्फवाट उपस्थित विद्वान अधिवक्ताहरू डा. श्री अम्वरप्रसाद पन्त, श्री नारायणप्रसाद देवकोटा, श्री गुणनिधि न्यौपाने, श्री चन्द्रकान्त ज्ञवाली, श्री सन्तकुमार बास्कोटा र श्री टंक दुलालले त्रि.वि.वि. परीक्षा नियन्त्रण कार्यालयले २०६५ सालमा लिएको बिबिएस प्रथम वर्षको नतिजा २०६६।५।१५ मा प्रकाशित गरिएकोमा विपक्षी शंकर पौडेलले आफ्नो उत्तरपुस्तिकाको प्रमाणित प्रतिलिपि पाउँ भनी परीक्षा नियन्त्रण कार्यालयमा निवेदन दिएकोमा कानुन वमोजिम गोप्य रहने त्यस्ता उत्तरपुस्तिका परीक्षण र संपरीक्षण गर्ने विशेषज्ञको जीउ ज्यानको सुरक्षा समेतको सवाल हुने हुँदा त्यस्ता संवेदनशील कागजपत्रहरू उपलव्ध गराउन नमिल्ने जानकारी दिइएको थियो । सो उपर विपक्षी शंकर पौडेलले विपक्षी राष्ट्रिय सूचना आयोग समक्ष पुनरावेदन दिएकोमा आयोगलाई प.नि.का. को तर्फवाट उल्लेखित संवेदनशीलता जानकारी गराउदै जवाफ दिएकोमा सोको वेवास्ता गरी परीक्षकको नाम नामेसी नखुल्ने गरी उत्तरपुस्तिकाको प्रमाणित प्रतिलिपि दिनुपर्ने भनी २०६६।८।१६ मा निर्णय भएको रहेछ ।

सूचनाको हक सम्वन्धी ऐनको दफा २७ वमोजिम गठित समितिले ऐनको दफा ३(३) सँग सम्वन्धित गोप्य राख्नुपर्ने सूचनाको नीतिगत वर्गिकरण गरी प्रकरण ३ मा परीक्षाको प्रश्नपत्र निमार्णकर्ताको नामनामेसी, परीक्षकको नामनामेसी, कि कोड जस्ता परीक्षा सम्वन्धी विषयहरू ३० वर्षसम्म गोप्य राख्नुपर्ने व्यवस्था गरेकोमा विपक्षी आयोगको निर्णय सूचनाको हक सम्वन्धी ऐन, २०६४ को दफा ३ र २७ को प्रतिकूल हुनुको साथै ऐ. दफा १० ले अधिकार क्षेत्र विहिन समेत छ । तसर्थ विपक्षी आयोगको निर्णय नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ को धारा २७ को प्रतिवन्धात्मक वाक्यांश, सूचनाको हक सम्वन्धी ऐन, २०६४ को दफा ३(३), ७, ९, १०(३)(ख), २७ र ३७ सूचनाको हक सम्वन्धी नियमावलीको नियम ५, ६ र ७ तथा त्रि.वि. संगठन तथा शैक्षिक प्रशासन सम्वन्धी नियम २०५० को परिच्छेद ६१ र ६४ विपरित भएकोले विपक्षी आयोगको २०६६।८।१६ को उक्त निर्णय वदर गरी अव उप्रान्त उत्तर पुस्तिकाको प्रतिलिपि उपलव्ध गर्नु गराउनु भन्ने कुनै किसिमको निर्णय नगर्नु नगराउनु भनी विपक्षीका नाममा प्रतिषेधको आदेश समेत जारी गरी पाउँ भनी वहस गर्नुभयो ।

विपक्षी राष्ट्रिय सूचना आयोगको तर्फवाट उपस्थित विद्वान उप न्यायाधीवक्ता श्री धर्मराज पौडेल तथा विद्वान वरिष्ठ अधिवक्ता श्री कृष्णप्रसाद भण्डरी तथा अधिवक्ताहरू श्री रमणकुमार श्रेष्ठ, श्री कृष्णप्रसाद सापकोटाले सूचनाको हक सम्वन्धी ऐनको दफा २(क)(२) अनुसार विपक्षी त्रि.वि.वि. सार्वजनिक निकाय भएको हुँदा दफा ४ वमोजिम नागरिकको सूचनाको हकको संरक्षण गर्न वाध्य छ । आयोगले निर्णय गर्दा परीक्षकको नामनामेसी गोप्य राखी उत्तर पुस्तिकाको प्रतिलिपिसम्म दिनुपर्ने गरी निर्णय भएको छ । यसवाट परीक्षकको

सुरक्षामा असर पर्ने हुँदैन । संविधान तथा कानुनले सूचनाको हकको सुनिश्चतता गरेको अवस्थामा यो वा त्यो व्यावहारिक कठिनाइ देखाई कानुनको अवज्ञा गर्न मिल्दैन । सूचना सम्वन्धी ऐनको दफा ३०(२) ले कुनै सरोकारवाला व्यक्तिले सार्वजनिक निकायमा रहेका आफुसंग सम्वन्धित सूचना माग गरेमा निजलाई सो सूचना उपलव्ध गराउन पर्ने वाध्यात्मक व्यवस्था गरेको छ, भने ऐ. दफा ३(३) ले उत्तरपुस्तिकाको प्रतिलिपि पाउने हकलाई रोक नलगाएको र दफा २७ अनुसार गरिएको गोप्य राख्नुपर्ने सूचनाको वर्गिकरणमा पनि उत्तरपुस्तिकाको प्रतिलिपिलाई गोप्य राख्नुपर्ने वर्गिकरणमा नराखेको हुँदा परीक्षार्थीले आफ्नो उत्तरपुस्तिकाको प्रतिलिपि पाउनु पर्ने कुरामा विवाद हुँनै सक्दैन । तसर्थ राष्ट्रिय सूचना आयोगले गरेको निर्णयमा कुनै त्रुटि नभएकोले उक्त निर्णय वदर हुनुपर्ने होईन । अतः प्रस्तुत रिट निवेदन खारेज गरिपाउँ भन्ने समेत वहस गर्नुभयो ।

विपक्षी शंकर पौडेलको तर्फवाट उपस्थित विद्वान अधिवक्ताहरू श्री वालमुकुन्द श्रेष्ठ र श्री टंकराज अर्यालले नेपालको अन्तरिम संविधानको धारा २७ ले सूचनाको हकको प्रत्याभूति गरेको छ । त्रि.वि.वि. सार्वजनिक निकाय भएको हुँदा सूचना उपलव्ध गराउनु उसको दायित्व पनि हो । यी शंकर पौडेलले आफूले दिएको आफ्नो परीक्षासंग सम्वन्धित परीक्षाको उत्तरपुस्तिकाको प्रतिलिपि पाउने अधिकारमा विपक्षी त्रि.वि.वि. ले अंकुश लगाउन पाउने अधिकार कुनै कानुनले दिएको छैन । कुनै पनि ऐन नियमले उत्तरपुस्तिका गोप्य राख्न पर्ने भनी त्यस्तो सूचना पाउन नियन्त्रण गरेको छैन । त्यस्तो अवस्थामा राष्ट्रिय सूचना आयोगको निर्णयमा कुनै कानुनी त्रुटि नहुँदा उक्त निर्णय वदर हुनुपर्ने नहुँदा रिट निवेदन खारेज गरिपाँउ भनी वहस गर्नुभयो ।

उल्लेखित वहस समेत सुनी आज निर्णय सुनाउनको लागि तोकिएको प्रस्तुत मुद्दामा निर्णय तर्फ विचार गर्दा प्रस्तुत विवादमा रिट निवेदन माग वमोजिम आदेश जारी हुनुपर्ने हो होईन ? भनी निर्णय दिनुपर्ने देखियो ।

यसमा निवेदकको मूख्य माग निवेदक संस्था त्रि.वि. परीक्षा नियन्त्रण कार्यालय वल्खुले २०६५ सालमा लिएको विविएस प्रथम वर्षको परीक्षाको उत्तरपुस्तिकाको प्रतिलिपि परीक्षार्थी शंकर पौडेललाई दिनु पर्ने गरी विपक्षी राष्ट्रिय सूचना आयोगले गरेको मिति २०६६।८।१६ को निर्णय र उक्त निर्णयसंग सम्वन्धित सम्पूर्ण काम कारवाही उत्प्रेषणको आदेशद्वारा वदर गरी पाँउ भनी प्रस्तुत निवेदन पर्न आएको देखियो ।

परीक्षाको उत्तरपुस्तिकाको प्रतिलिपि सम्वन्धित परीक्षार्थीलाई उपलव्ध गराउन पर्ने गरी निर्णय गर्ने विपक्षी राष्ट्रिय सूचना आयोगको लिखित जवाफ हेर्दा नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ को धारा २७ ले प्रत्येक नागरिकलाई आफ्नो कुनै विषयको सूचना माग्ने हक मौलिक हकको रुपमा व्यवस्था भएको र धारा २७ को प्रतिवन्धात्मक वाक्यांश अनुसार कानुनले गोप्य राख्न पर्ने भनी तोकेको वाहेक अन्य कुराको सूचना प्रत्येक नागरिकले प्राप्त गर्नुको साथै सूचनाको हक सम्वन्धी ऐन, २०६४ को दफा ३(३) अनुसार पनि निवेदकको मागको विषय गोप्य राख्न नपर्ने हुँदा मिति २०६६।८।१६ को निर्णय वदर हुन नसक्ने हुँदा निवेदन खारेज गरिपाँउ भन्ने देखिन्छ ।

विपक्षी मध्येको शंकर पौडेलले वि.वि.एस प्रथम वर्षको अंग्रेजी विषयको आफ्नो उत्तरपुस्तिकाको प्रतिलिपि माग गर्दा रिट निवेदक त्रि.वि.वि ले उत्तर पुस्तिकाको प्रतिलिपि उपलव्ध गराउन इन्कार गरेको कारण विपक्षी शंकर पौडेलले विपक्षी राष्ट्रिय सूचना आयोगमा उजुर गर्दा विपक्षी राष्ट्रिय सूचना आयोगवाट प्रतिलिपि दिनपर्ने गरी निर्णय भएको कारण प्रस्तुत विवाद र्सिजना भएको देखियो ।

सूचनाको हक सम्वन्धमा विद्यमान कानुनी व्यवस्था हेर्दा हाल खारेज भएको नेपाल अधिराज्यको संविधान, २०४७ लागू हुनु अगाडि नेपालमा सूचनाको हक सम्वन्धी कुनै कानुनी व्यवस्था थिएन । सूचनाका सम्वन्धमा

नेपालमा पहिलो पटक लिखतहरूको गोप्यता सम्वन्धी ऐन, २०३९ बनेको दखिन्छ । उक्त ऐन, २०३९ सालमा बने पनि २०६५ जेष्ठ १५ देखि मात्र लागू भएको दखिन्छ । उक्त ऐनको नामनै लिखतहरूको गोप्यता सम्बन्धी ऐन भएको कारण उक्त ऐन सूचना प्रवाह गर्न बनेको नभै गोप्य राख्न बनेको दखिन्छ । उक्त ऐनको दफा ३(१) को खण्ड (क)(ख)र (ग) मा लिखितहरू तीन प्रकारकाले गोप्य रहने गरी बर्गीकरण गरेको देखिन्छ । दफा ३(१)(क)(ख)र (ग) मा उल्लिखित वर्गका लिखतहरू मात्र गोप्य लिखत मानिने अन्य लिखत गोप्य नमानिने भन्ने दफा २ को प्रतिबन्धात्मक बाक्यांशको व्यबस्थाबाट दखिन्छ । यसको थप पुष्ट्याई दफा ३ को उपदफा (४) बाट हुन्छ ।

सूचनाको हक सम्बन्धमा कानुनी व्यबस्था नेपालमा पहिलो पटक नेपाल अधिराज्यको संबिधान, २०४७ लागू भएपछि भएको हो । उक्त संविधानले भाग ३ मा विभिन्न मौलिक हकहरूको व्यबस्था गऱ्यो । उक्त संविधानको धारा १६ मा प्रत्येक नागरिकलाई सार्वजनिक महत्वको कुनै पनि विषयको सूचना माग्ने र पाउने हक हुनेछ भनी व्यबस्था गरी प्रतिबन्धात्मक बाक्यांशद्धारा कानुन बमोजिम गोप्य राख्जुपर्ने सूचना बाहेक सार्वजनिक महत्वको विषयको सूचना प्रत्येक नागरिकले पाउने गरी सूचनाको हकलाई मौलिक हक बनाईयो । नेपाल अधिराज्यको संविधान, २०४७ खारेज भई हाल नेपालको अन्तरिम संविधान ,२०६३ लागू छ । वर्तमान अन्तरिम संविधानले पनि धारा २७ मा सूचनाको हक प्रत्येक नागरिकलाई मौलिक हकको रुपमा प्राप्त छ । २०४७ सालको संविधानले नागरिकलाई सार्वजनिक महत्वको विषयमा मात्र सूचना प्राप्त गर्न सक्ने सूचनाको हकको व्यबस्था गरेकोमा वर्तमान संविधानले आफ्नो वा सार्वजनिक सरोकारको दुवै विषयको सूचना एंव जानकारी प्राप्त गर्न सक्ने सूचनाको हकलाई धारा १०७(२) अर्न्तगत यस अदालतबाट Enforce गरी प्रचलन गराउने गरी व्यबस्था भएको देखिन्छ । धारा २७ यस प्रकार छ :-

धारा २७ :- **सूचनाको हक :** प्रत्येक नागरिकलाई आफ्नो वा सार्वजनिक सरोकारको कुनै पनि विषयको सूचना माग्ने वा पाउने हक हुनेछ ।

तर कानुनद्धारा गोप्य राख्नु पर्ने सूचनाको जानकारी दिन कसैलाई कार लगाएको मानिने छैन ।

सूचनाको हक महत्वपूर्ण हक हो । सूचनाको हक प्रत्येक नागरिकलाई राज्य वा सरकारको विरुद्ध मात्र हुने हक हो । राज्य भन्नाले नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ को धार ३८ द्वारा गठित र धारा ३७ अन्तर्गतको कार्यकारिणी अधिकार प्रयोग गर्ने प्रधानमन्त्रीको अध्यक्षतामा गठित मन्त्रिपरिषद् तथा अन्य मन्त्रालयलाई मात्र नभई संविधान एंव कानुन बमोजिम गठित अन्य निकायहरू जसलाई State वा Instrimentalities of the State भनिन्छ, ती सबै निकायहरू पनि धारा २७ को प्रयोजनको लागि राज्य अन्तर्गत पर्दछन् ।

धारा २७ को हक महत्वपूर्ण हक हो । धारा २७ ले प्रत्येक नागरिकलाई दुई प्रकारको विषयको सूचना माग्ने हक प्रदान गर्दछ ।

(क) आफ्नो विषयमा र

(ख) सार्वजनिक सरोकारको विषयमा ।

सूचनाको हकका सम्बन्धमा नेपालमा कानुनी हकको रुपमा र यदि सूचना प्रदान गर्न इन्कार गरिएमा प्रचलन गराउने गरी २०४७ सालमा मात्र सुरु भएपनि यसको विकासक्रम हेर्दा नेपालमा Pre Constitutional Days मा पनि शासकहरूले आफूले गरेको महत्वपूर्ण कामहरू आफ्ना जनता अर्थात् त्यति बेलाका रैतीहरूलाई जानकारी गर्ने गराउने गरेको देखिन्छ । शताब्दियौ अगाडी नेपाल जनकल्याणकारी राज्य थिएन । त्यति बेला सरकारको काम भनेको मालपोत उठाउने र शान्ति सुरक्षा गर्ने काममा सिमित थियो । त्यति बेला अहिलेको

जस्तो कार्यकारीणी कामले व्यापकता पाएको थिएन । संविधाननै नभएकोले त्यतिबेला मौलिक हक वा कानुनी हक भन्ने नै थिएन । आर्थिक विकासको नाममा बाटो घाटो, प्राथमिक विद्यालय, मठ, मन्दिर, पाटी पौवा, चौतारा, धारा सत्तल, गुठी स्थापना आदि निर्माणमा सिमित थियो । यस्तो कालमा पनि कसैले कुनै कार्य कसको पालामा कसले किन कसरी कहिले के निर्माण कार्य वा स्थापना गरिएको हो सो कुराहरू पाटी, सत्तल, मठ, मन्दिरको घण्टीमा वा निर्माण गरिएको अन्य भौतिक संरचनामा, ढुंगामा, कुनै धातुमा वा काठमा कुदी अर्थात Inscription गरी राख्ने प्रचलन थियो । त्यति बेलाको यस्तो कार्य भनेको जनतालाई कानुन गरेको हो । सूचनाको हकै नभनौ शासकले त्यति बेला पनि आफ्ना रैती नागरिकलाई आफुले गरेको कामको सुसूचित गर्ने गर्दथे । त्यति बेलाको यस्ता कार्यनै सार्वजनिक महत्वका विषय थियो भने सुसुचित हुने हक समेत समावेश भएको मौलिक हक सहितको लिखित संविधान भएको आजको नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ को धारा २७ को महत्वको बारेमा यहाँ विवेचना हुन आवश्यक देखियो ।

सूचनाको अग्रेजीमा Information हो । Information Latin Word Informore बाट आएको हो । सूचना भन्नाले कुनै विषयमा भएको काम कारवाही वा कुनै विचारलाई बोले वा लेखेर वा कुनै दृष्य वा Image बाट सबैले वा धेरैले थाहा पाउने गरी प्रकाशित, प्रचार र प्रसार गर्ने कार्य हो । आजको प्रजातान्त्रिक शासन प्रणाली भएको राष्ट्रहरूमा सूचनाको हकको अतिनै महत्व हुन्छ । प्रजातन्त्रमा समाज खुला हुन्छ । खुला समाजमा सरकारले गरेको काम कारवाही वा अन्य जुनसुकै सार्वजनिक सरोकारको विषयमा सबैलाई थाहा पाउने र छलफल गरी आ-आफ्नो धारणा र विचार व्यक्त गर्ने अधिकार प्राप्त हुन्छ । प्रजातन्त्रमा आवधिक चुनावको माध्यमद्वारा हरेक चार वर्ष वा पांच वर्षमा जनताहरूले आफ्नो महत्वपूर्ण मतदान गर्ने हक मार्फत सरकारलाई निरन्तरता दिने वा बदल्ने काम गर्दछन् । सरकारले गर्ने प्रत्येक काम आम नागरिक र राष्ट्र हितलाई ध्यानमा राखी गरेको हुनुपर्छ । यस्ता सम्पूर्ण कामको बारेमा नागरिकले सुसूचित हुने हक राख्दछ । जनता र संविधान प्रति Accountable सरकारले आफ्नो नैतिकता, जवाफदेहीता र जिम्मेवारीलाई ध्यानमा राखेर काम गर्नु पर्छ । त्यसैले सरकारले वा अरु सार्वजनिक निकायले के कस्ता निर्णय वा नीति निर्माण वा अन्य काम गरे यस्ता कुराहरू थाहा पाउने प्रत्येक नागरिको मौलिक हक हो ।

प्रजातन्त्रमा सरकार बनाउने काममा मतदान गर्न पाउने उमेर पुगेको एक एक व्यक्तिको आ-आफ्नो योगदान र भूमिका हुन्छ । त्यसैले आफुले चुनेर पठाएको आफ्नो प्रतिनिधिले के गर्दैछ के कस्तो योगदान दिएको छ भन्ने कुरा प्रत्येक मतदाताले थाहा पाउने हक राख्दछन् । सरकार आफैले सम्पन्न गरेका कामहरू राजपत्र मार्फत सूचना प्रकाशित गरेर वा आफ्नो प्रवक्तद्वारा वा कुनै Media को माध्यमद्धारा जनतालाई सुसूचित गराउने गर्दछ ।

प्रजातन्त्र भनेको खुला समाजमा विश्वासमा राख्ने राजनितिक व्यबस्था हो । कानुनले गोप्य राख्न पर्ने संवेदनशिल कुराहरू बाहेक प्रजातन्त्रमा अन्य सम्पूर्ण कुराहरू खुल्ला हुन्छ । प्रजातन्त्रको महत्वपूर्ण विशेषता पारदर्शिता हो । सुसूचित नागरिक नै प्रजातान्त्रिक सरकारको शक्ति र बल हो । प्रजातान्त्रिक राज्य व्यबस्थामा हरेक सरकारी काम कारवाहीको जनताले जस्ताको तस्तै Censor नगरी थाहा पाउने हक राख्दछन् र थाहा पाएको हुनुपर्छ । सरकारले आफुले गरेको काम कारवाहीको प्रतिक्रिया (Feedback) जनताबाट अभिव्यक्त विचारबाट नै थाहा पाउने हुँदा जनता सुसूचित हुन अति आवश्यक हुन्छ । प्रजातान्त्रिक राज्य व्यबस्थामा Secrecy (गोप्यता) Exception र सूचना सम्पेषण Rule हुनपर्छ । प्रजातन्त्र खुलापनमा आधारित हुने हुदा राष्ट्र हित र सार्वजनिक हितको लागि गोप्यता नराखी नहुने केही विषय बाहेक अन्य विषय सरकारले जनतालाई सुसूचित गर्नुपर्छ, गुपचुप र गोप्य राख्नु हुदैन ।

सुसूचित हुने हक प्रत्येक नागरिकको मौलिक हक भनी आज विश्वव्यापी रुपमा मानिएको छ । सुसूचित हुने हक प्रत्येक सार्वभौम राष्ट्रको नागरिकको मौलिक हक मात्र नभई प्रत्येक मानवको मानव अधिकार समेत

मानिएको छ । सरकारले सुसूचित हुने हकलाई Inclusive र Patricipatory Democracy मा सुशासन र सरकारलाई जनताप्रति Accountable बनाउने बलियो माध्यम मान्नु पर्छ । सरकारी काममा जनता, आम नागरिकको जति पहुच हुन्छ, त्यति नै सरकारलाई जनता प्रति Accountable हुन घचघच्याइ रहन्छ । सूचनाको हक सम्बन्धमा Universal Declaration या Human Rights, 1948 घोषणा हुन भन्दा अगाडी सन् १९४६ मा संयुक्त राष्ट्रसंघले प्रस्ताव नं. ५९(१) पारित गरी Freedom of information is a fundamental human right and ..... the touchstone of all the freedoms to which the UN is consecrated भनेको देखिन्छ । सन् १९४८ मा सयुक्त राष्ट्र संघको साधारण सभाले Universal Declaration of Human Rights (UNHR), 1948 adopt गऱ्यो र UDHR को धारा १९ मा " Everyone has the right to freedom of opinion and expression; this right includes freedoms to hold opinion without interference and to seek, receive and impart information and ideas through any media and regardless of frontiers". भनी विचार र अभिव्यक्तिको स्वतन्त्रताको साथमा सूचना र विचार माग गर्ने र आदान प्रदान गर्ने हक पनि प्रत्येक मानवको Regardless of frontiers मानव अधिकार हुन्छ भनी adopt गरिएको छ ।

सन् १९६६ मा साधारण सभाले International Convenant on civil and political Rights, 1966 लाई treaty body को रुपमा Adopt गऱ्यो । नेपाल सो Convenent मा पक्ष बनेको छ । पक्ष बनेको कारण ICCPR नेपालमा कानुन सरह लागू हुन्छ । सो Convenant ले पनि सुसूचित हुने मानव अधिकारका सम्बन्धमा धारा १९ मा,

1. Everyone shall have right to hold opinions without interference.

2. Everyone shall have the right to freedom of expression; this right shall includes freedom to seek, receive and impart information and ideas of all kinds, regardless of frontiers, either orally, in writing or in print, in the form of art, or through any other media of his choice.

3. The exercise of the right provided for in paragraph 2 of this article carries with it special duties and responsibilities. It may therefore be subject to certain restrictions, but these shall only be such as are provided by law and are necessary :

(a) For respect of the rights or reputations of others;

(b) For the protection of national security or of public order (ordre public), or of public health or morals. भनी उपधारा ३ अनुसार अरुको Reputation र Right रक्षा गर्ने र National Security र Public Order, Public Health र Public Moral को लागि रोक लगाउन पर्ने अवस्थामा बाहेक सबै मानवलाई आफ्नो विचार अभिव्यक्ति गर्ने स्वतन्त्रता र सूचना र जानकारी माग्ने मानव अधिकार हुने भनी पक्ष राष्ट्रले Derogate गर्न नपाउने गरी नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ को धारा २७ लाई Reinforce गर्ने व्यबस्था भएको छ ।

धारा २७ को सूचनाको हक सम्बन्धमा सूचनाको हक सम्बन्धी ऐन २०६४ बनेको छ । सूचनाको हक सम्बन्धी ऐन, २०६४ को प्रस्तावनामा धारा २७ को मनसाय र भावना झल्केको देखिन्छ । सूचनाको हक सम्बन्धी ऐन, २०६४ को प्रस्तावना, धारा २७ को Essence हो । सरकारले गर्ने हरेक काम, हरेक निर्णय र निर्माण गर्ने हरेक नीतिमा सार्वजनिक सरोकार समावेश भएको हुन्छ । त्यसैले ऐनको प्रस्तावनामा सरकारको काम कारवाहीलाई खुला र पारदर्शी बनाउने, सरकारलाई नागरिक प्रति जिम्मेवार र जावफदेही बनाउने र सार्वजनिक महत्वको विषयको सूचनामा

आमनागरिकको पहुच सरल र सहज बनाउने उद्देश्यले उक्त ऐन बनेको देखिन्छ । प्रस्तावनाबाट ऐनको मर्म, भावना र उद्देश्य देखिन्छ । ऐनको प्रस्तावना हेर्दा बृहत्तर राष्ट्रिय हितमा प्रतिकूल असर पार्ने सम्वेदनशील विषयहरूमा बाहेक सरकारको अन्य काम कारवाहीमा सरकार उदार पारदर्शी भएर सरल तरिकाले नागरिकलाई सूचित गर्न पर्ने स्पष्ट व्यबस्था भएको देखिन्छ । ऐनको दफा ३(३) को खण्ड (क) देखि (ङ) सम्मका विषयमा बाहे अन्य विषयमा सूचना उपलब्ध गराउने व्यबस्था दफा ३ बाट देखिन्छ भने दफा ३(३) को खण्ड (क) देखि (ङ) सम्मका व्यबस्था धारा २७ को हकमा reasonable restriction मान्न पर्छ । ऐनको दफा ३(३) को खण्ड (क) देखि (ङ) सम्मका विषयमा नागरिकको पहुच नहुने दफा ३ मा स्पष्ट हुंदा हुंदै सो बाहेक अन्य विषयमा सूचना माग्ने हक प्रत्येक नागरिकमा सुरक्षित छ र यदि अन्य विषयमा सरकारले नागरिकलाई सूचना प्रदान गर्न ईन्कार गर्छ भने त्यस्तो विषय यस अदालतको धारा १०७(२) अन्तर्गत न्यायिक पुनरावलोकन गर्ने विषय बन्छ ।

धारा २७ मा दुई विषय समावेश छन् । एक विषय सार्वजनिक सरोकारको विषयमा सूचना माग्ने विषय, अर्को विषय आफ्नो विषयमा सूचना माग्ने विषय । निवेदकले माग गरेको विषय सार्वजनिक सरोकारको विषय नभै आफ्नो विषयमा सूचना माग गरेको नितान्त व्यक्तिगत विषयको सूचना माग गरेको देखिन्छ । निवेदक परीक्षार्थी भएको कारण आफुले दिएको परीक्षामा उत्तरपुस्तिका जाँच हुँदा जाँच गर्ने व्यक्तिबाट के कति अंक प्रदान भएछ सो जान्नको लागि उत्तरपुस्तिकाकै प्रतिलिपि माग गरेको देखिन्छ ।

शिक्षा प्राप्त गर्ने प्रत्येक व्यक्तिको मौलिक हक हो, शिक्षाद्धारा नै मानवको व्यक्तित्व विकास हुन्छ । शिक्षा प्राप्त व्यक्तिले बनेको समाज, राष्ट्रको बौद्धिक सम्पत्ति हो । शिक्षित समाज र शिक्षित जनताबाट राष्ट्रको द्रुततर आर्थिक विकास हुन्छ । शिक्षित समाज र शिक्षित जनताबाट मात्र शोषण रहित समाज र जनकल्याणकारी राज्य निर्माण सम्भव हुन्छ । त्यसैले आजको विश्वमा प्रत्येक सरकारले शिक्षालाई बढी जोड दिएको देखिन्छ । शिक्षाले नागरिकलाई Empower गर्छ । हाम्रो शिक्षा पद्दती Basically बेलायती Model बाट प्रभावित देखिन्छ । तोकिएको शैक्षिक वर्ष सत्र भरी कक्षामा गुरुहरूले लेक्चर (Lecture), सेमिनार आदि मार्फत पढाएको, सिकाएको आधारमा संचालित परीक्षामा सम्मिलित भई परीक्षामा विद्यार्थीको Performence को जाँच हुँदा प्राप्ताङ्कको आधारमा उत्तिर्ण र अनुत्तिर्ण मूल्यांकन गरिन्छ । परीक्षा लिखित हुन्छ । परीक्षार्थी अथवा विद्यार्थीले परीक्षामा बसी उसले आफ्नो कपीमा लिखित उत्तर दिएपछि उसको जवाफदेहीता एंव कर्तव्य पूरा हुन्छ । प्रत्येक विद्यार्थीले उत्तिर्ण हुने आकाक्षा र आशले परीक्षाको लागि तयार भई आ-आफ्नो क्षमता र बृद्धि अनुसार परीक्षामा उत्तर दिन्छन् । विद्यार्थीको व्यक्तिगत बौद्धिक क्षमता अनुसार एउटै विषयमा कसैले ज्यादै धेरै अंक प्राप्त गर्ने र कसैले Average अंक प्राप्त गर्ने, कोही उत्तिर्ण नै नहुनु परीक्षामा यस्ता कुराहरू भई नै रहन्छन् । त्यसैगरी परीक्षार्थीले परीक्षा दिएपछि उत्तरपुस्तिकाको बौद्धिक परीक्षण पनि त्यति नै महत्वपूर्ण हुन्छ । परीक्षार्थीले परीक्षा दिएपछि अब Ball तह तह हुदै उत्तरपुस्तिका परीक्षकको Court मा पुग्दछ । परीक्षक स्वभावैले विद्वान र शिक्षक हुन्छ । शिक्षक भइपछि स्वभाव र पेशा दुवैले आफैले पढाएको विद्यार्थीहरूको उत्तरपुस्तिका आफ्नो ज्ञान र शिप लगाएर जांच हुने कुरामा पनि विवाद हुदैन । उत्तर पुस्तिका जांच गर्नेले भेदभाव र लापरवाही गर्छ भन्ने विश्वास गर्नै सकिदैन । विना प्रमाण शिक्षक पेशामा लागेका बौद्धिक व्यक्तित्वलाई यस्तो आरोप लगाउनु हुदैन । शिक्षक वा परीक्षकको उत्तरपुस्तिकामा कुनै व्यक्तिगत स्वार्थ हुदैन । आफैले पढाएको विद्यार्थी पास भएको देख्ने एक मात्र हरेक शिक्षकको चाहना हुन्छ । उत्तरपुस्तिका जांच होस् वा अन्य कुनै पनि अवस्थामा होस् शिक्षक वा शिक्षण संस्थाका विरुद्ध

लापरवाही शब्दको प्रयोगसम्म पनि परीक्षक वा शिक्षक माथि अन्याय हुन जान्छ । शिक्षक माथि त्यस्तो शब्द प्रयोग होला भनेर यस अदालतले कल्पनासम्म पनि गर्दैन । बरु एक शिक्षकबाट हुर्ने एक लेक्चरबाट एक कोठा भित्र हुने सबै विधार्थी त्यस विषयमा Enlighten हुने कुरामा यस अदालत विश्वास राख्दछ । त्यसैले परीक्षार्थीका उत्तरपुस्तिका र उत्तरपुस्तिका जाँच्ने विषय सम्बन्धित विधार्थी, सम्बन्धित परीक्षक र सम्बन्धित विद्यालयसंग सम्बन्धित विषय हो । यस्तो विषय केही हदसम्म विद्यार्थीको अविभावकसंग पनि सरोकार पर्ने विषय हुन सक्छ । यस्तो विषयलाई सार्वजनिक सरोकारको विषयको Domain भित्र पर्दैन भन्ने जिकिरसँग सहमत हुन सकिदैन । त्यसैले निवेदकको माग अनुसार निवेदकको आफ्नो उत्तरपुस्तिका संविधानको धारा २७(१) को सार्वजनिक सरोकारको विषयसँग असम्बन्धित नभएको विषय, सूचनाको हक सम्बन्धी ऐन, २०६४ को दफा ३(३) को खण्ड (क) देखि (ङ) सम्मको सूचना प्रवाह गर्न कानुनले रोक लगाएको विषय भित्र पनि नपर्ने र निवेदक त्रिभुवन विश्वविद्यालय आफैले बनाएको संगठन तथा शैक्षिक प्रशासन सम्बन्धी नियम, २०५० ले पनि रोक लगाएको नदेखिएको हुँदा विपक्षी विजय अर्यालको माग अनुसार निजको आफ्नो उत्तरपुस्तिकाको प्रतिलिपि निजैलाई उपलब्ध गराउन नपर्ने कुनै कारण देखिदैन ।

नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ ले सूचनाको हकको सम्बन्धमा २०४७ सालको संविधानको सूचनाको हकमा केहि सुधार गरेको देखिन्छ । २०४७ सालको संविधानको धारा १६ मा सार्वजनिक सरोकारको कुनै विषयमा मात्र सूचना माग्ने र पाउने हक थियो भने वर्तमान संविधानको धारा २७ मा सार्वजनिक सरोकारको विषयको अतिरिक्त आफ्नो विषयको पनि सूचना माग्ने र पाउने गरी आफ्नो विषयसंग सम्बन्धित सूचना पनि थपेको देखिन्छ । माथि भनियो, सूचना माग्ने र सूचना प्रदान गर्ने कार्यले पारदर्शीता ल्याउछ । सुसूचित हुने हक र पारदर्शीताले सूचना प्रदान गर्नपर्ने पक्षलाई Accountable चनाखो र सशक्त बनाउछ । Accountable, सशक्त र चनाखो भएपछि सम्पादन गर्ने काम प्रति बढी होसीयारी बनाउछ । बढी होसीयारी भएपछि हुन सक्ने सम्भावित मानवीय भूल र गल्ती पनि सुधारिन सक्छ । उत्तरपुस्तिका जांच गर्दा मानवीय भूल हुन सक्छ भन्ने कुरा त्रि.वि.वि. को कानुनमा भएको सम्परीक्षणको व्यबस्था Retotalling को व्यबस्थाबाट पनि देखिन्छ ।

आफ्नो उत्तरपुस्तिकामा प्राप्त प्राप्ताङ्कमा चित्त नबुझे Retotalling गराउन सक्ने हक त्रिभुवन विश्वविद्यालयको आफ्नै कानुनले पनि प्रत्येक परिक्षार्थीलाई प्रदान गरेको देखिन्छ । आफ्नो विषयमा सूचना माग्ने हक प्रत्येक नागरिकलाई नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ को धारा २७(१) ले मौलिक हक प्रदान गरेको छ । सूचनाको हक सम्बन्धी ऐन, २०६४ को दफा ३(३) को प्रतिवन्धित, सूचीमा उत्तरपुस्तिका समावेश भएको देखिदैन र सूचनाको हक सम्बन्धी ऐन, २०६४ अनुसार प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालयद्वारा जारी सूचनाको बर्गिकरणमा पनि उत्तरपुस्तिका परेको देखिदैन । तर्सथ, संविधानको धारा २७ अन्तर्गत आफ्नो उत्तरपुस्तिकाको प्रतिलिपि माग गर्ने र उत्तरपुस्तिकाको प्रतिलिपि पाउने प्रत्येक परिक्षार्थीको हक भएको हुंदा परिक्षार्थीले निवेदक त्रिभुवन विश्वविद्यालयले तोकेको शर्तमा आफ्नो उत्तरपुस्तिकाको प्रतिलिपि पाउनु पर्छ । त्यसैले विपक्षी सूचना आयोगको मिति २०६६।५।२९ को निर्णय बदर गर्न परेन । तर्सथ सो हदसम्म प्रस्तुत रिट निवेदन खारेज हुने ठर्हछ ।

तर देहायका शर्तका आधारमा विपक्षी परिक्षार्थीलाई उत्तरपुस्तिकाको प्रतिलिपि उपलब्ध गराउनु भनी निवेदकको नाममा परमादेश जारी हुन्छ ।

(क) उत्तरपुस्तिकाको प्रतिलिपि माग गर्ने प्रत्येक परीक्षार्थीले आफ्नो मात्र उत्तरपुस्तिकाको प्रतिलिपि माग गर्न सक्नेछ ।

(ख) प्रचलित कानुनमा जुनसुकै कुरा लेखिएको भएपनि वारेस मार्फत वा अरु व्यक्तिको उत्तरपुस्तिकाको प्रतिलिपि माग गर्न पाईने छैन ।

(ग) विश्वविद्यालयले उपलब्ध गराएको प्रवेश पत्र (Admission Card) को आधारमा मात्र र सम्बन्धित परीक्षार्थीलाई मात्र प्रतिलिपि उपलब्ध गराउनु पर्ने ।

(घ) प्रतिलिपि दस्तुर कति लिने तथा माग गरेको कति दिन भित्र उत्तरपुस्तिकाको प्रतिलिपि कहाँ उपलब्ध गराउने भन्ने कुरा निवेदक विश्वविद्यालय आफैले निर्धारण गर्न सक्ने छ ।

(ङ) उत्तरपुस्तिकामा प्राप्त अंक कानुन बमोजिम Retotalling हुन सक्नेमा र उत्तरपुस्तिकामा भूलवस कुनै अंक नै प्रदान भएको रहेनछ भने त्यस्तोमा कानुन बमोजिम निवेदक विश्वविद्यालयबाटै परीक्षण हुनेमा वाहेक अन्यत्र वा अरु कसैबाट पुनः उत्तरपुस्तिका परीक्षण हुन सक्ने छैन ।

(च) अन्य अवस्थामा जानकारी उत्तरपुस्तिकाका परीक्षण अर्थात जांच गर्ने व्यक्तिको पहिचान गोप्य राख्नेछ ।

यो आदेशको जानकारी विपक्षी राष्ट्रिय सूचना आयोगलाई दिई प्रस्तुत रिट दायरीको लगत काटी मिसिल नियमानुसार गर्नु ।

उक्त रायमा म सहमत छु

न्यायाधीश

न्यायाधीश

इजलाश अधिकृत : - उपेन्द्रप्रसाद गौतम

कम्प्युटर गर्ने :- रामशरण तिमिल्सिना

इति सम्बत २०६८ साल जेष्ठ ४ गते रोज ४ शुभम्

परिशिष्ट ९ :

आयोगको संगठन चार्ट

राष्ट्रिय सूचना आयोग

अनुसुची ९

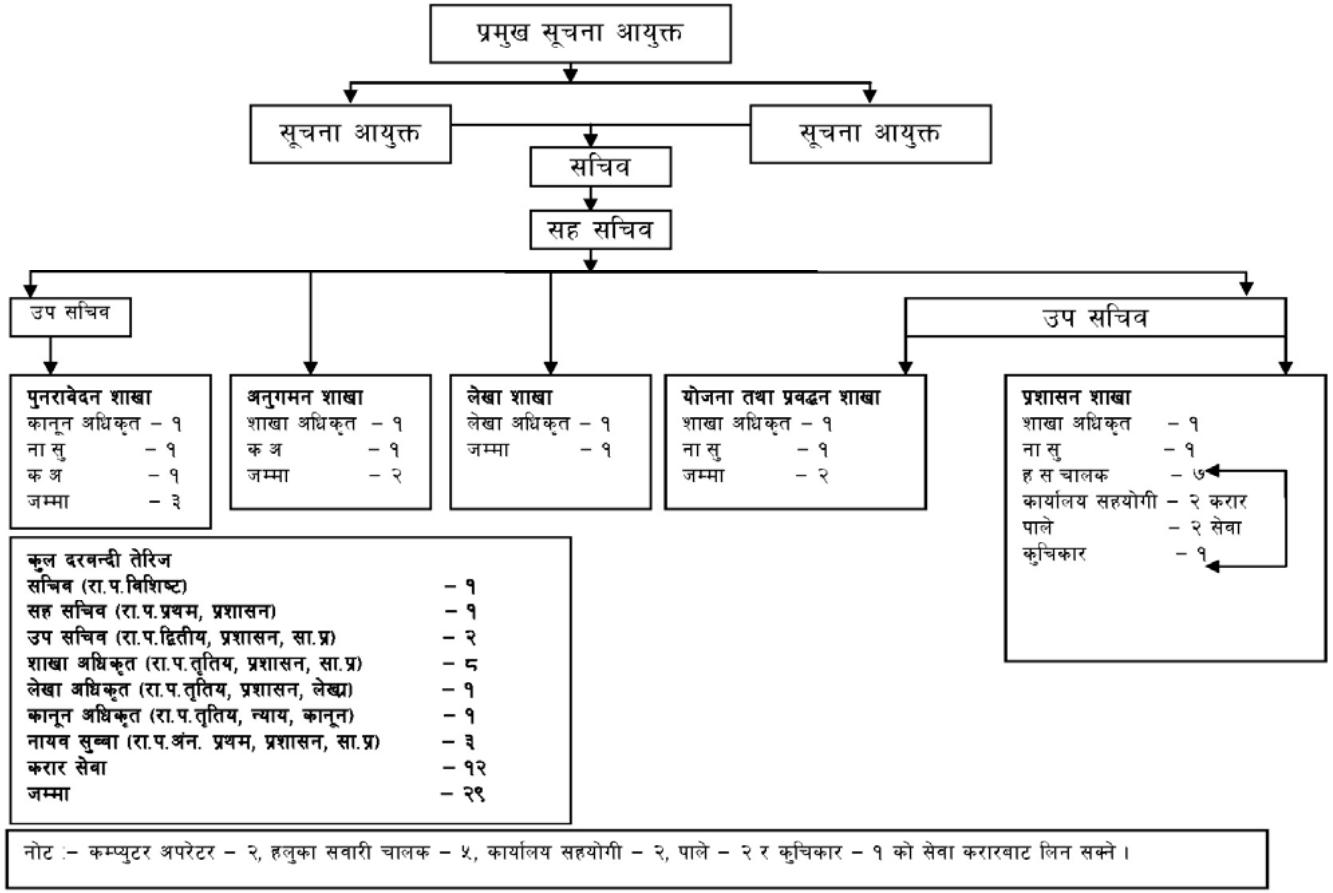

परिशिष्ट १० : राष्ट्रिय सूचना आयोगको कार्य सम्पादनका लागि कर्मचारीको व्यवस्था

आयोगको नियमित कार्य सम्पादनका लागि नेपाल सरकारले निम्नलिखित उनन्तीस जना कर्मचारीको दरबन्दीको व्यवस्था गरेको छ :

१. सचिव (रा.प. विशिष्ट श्रेणी) –१

२. सह सचिव (रा.प. प्रथम श्रेणी) –१

३. उप सचिव (रा.प.द्वितीय श्रेणी) प्रशासन, सामान्य प्रशासन–२

४. शाखा अधिकृत (रा.प. तृतीय श्रेणी) प्रशासन, सामान्य प्रशासन –८

५. कानुन अधिकृत (रा.प.तृतीय श्रेणी) न्याय, कानुन –१

६. लेखा अधिकृत (रा.प. तृतीय श्रेणी) प्रशासन, लेखा –१

७. नायव सुब्बा (रा.प.अन. प्रथम श्रेणी) प्रशासन, सामान्य प्रशासन –३

८. कम्प्युटर अपरेटर – २

९. हलुका सवारी चालक – ५

१०. कार्यालय सहयोगी – २

११. पाले –२

१२. कुचिकार–१

परिशिष्ट ११ : वार्षिक बजेट र खर्च

(क) आ.व. २०६७/६८ को कार्यक्रमतर्फको भौतिक तथा वित्तीय प्रगति विवरण

चालुतर्फको कार्यक्रम

क्र.सं	कार्यक्रमको नाम	इकाई	भौतिक लक्ष्य	भौतिक प्रगति	वित्तीय लक्ष्य रु.	वित्तीय प्रगति (खर्च रु.)
१	प्रसार प्रसार			सम्पन्न	५००,०००।००	४८०,६०३।००
२	छपाइ एवं वितरण			सम्पन्न	५००,०००।००	२६६,६८०।००
३	वेभसाइट नेटवर्किङ विकास			सम्पन्न	२५०,०००।००	२५०,०००।००
४	अभिप्रेरणा तथा नागरिक जागरण	जिल्ला	१०	१८	३५०,०००।००	२५२,०००।००
५	प्रशिक्षक प्रशिक्षण	वटा	४	३	१,०००,०००।००	६३१,२३०।००
६	कर्मचारी क्षमता अभिवृद्धि	जना	२२	०	२००,०००।००	०।००
७	डकुमेन्टी/वृत्तचित्र निर्माण	वटा	५	२	३००,०००।००	२९७,९८१।००
८	सूचनामैत्री कार्यालय स्थापना	वटा	१	०	९५०,०००।००	०।००
९	सूचना अधिकारीलाई अभिमुखीकरण तथा अन्तरक्रिया कार्यक्रम सञ्चालन	जना/वटा	८०	१०३	४००,०००।००	२४६,७२०।००
१०	पुस्तकालय विकास	वटा	१	१	५००,०००।००	२५५,३३९।००
११	प्रशिक्षण म्यानुयल तर्जुमा, लेखनवृत्ति वक्तृत्वकला तथा निबन्ध प्रतियोगिता सञ्चालन	वटा	३	२	२००,०००।००	१५०,०००।००
१२	सूचना दिवस	वटा	३	३	५१,०००।००	५०,९९९।००
१३	रणनीतिक योजना तर्जुमा	वटा	१	०	७७८,०००।००	४०,०००।००
	जम्मा रु.		**१३०**	**१०९**	**५,९७९,०००।००**	**२,९११,५५२।००**
अन्य कार्यक्रम						
१	कार्यक्रम भ्रमण	जिल्ला	४०	४०	१,३००,०००।००	७०४,७८९।७५
२	करार/विशेषज्ञ सेवा	वटा	११	१४	१,६०९,०००।००	९३४,८७८।००
	कूल जम्मा रु.		**१८१**	**१६३**	**८,८८८,०००।००**	**४,५५१,२१९।७५**

पूँजीगततर्फको कार्यक्रम

क्र.सं	कार्यक्रमको नाम	इकाई	भौतिक लक्ष्य	भौतिक प्रगति	वित्तीय लक्ष्य रु.	वित्तीय प्रगति (खर्च रु.)
१	कुर्सी, टेबुल	वटा	१०	१०	३९२,०००।००	३८७,३५२।७०
२	कम्प्युटर, प्रिन्टर, प्रोजेक्टर	वटा	१०	१०	३,०००,०००।००	२,९७०,७९९।३१
३	सवारी साधन (जीपः टाटा सुमो)	वटा	१	१	२८५,०००।००	२८३,९७६।००
कूल जम्मा रु.			**२१**	**२१**	**३,६७७,०००।००**	**३,६४२,१२८।०१**

(ख) आ.व. २०६७/०६८ को खर्च शीर्षकगत खर्चको विवरण

बजेट शीर्षक नं. : ६७।३।१३२
कार्यक्रमको नाम : राष्ट्रिय सूचना आयोग
बजेटको किसिम : चालू खर्च

खर्चशीर्षक	वजेट रकम	वार्षिक वजेट रकम	यस आ.व. को खर्च	बांकी (फ्रिज रकम)
१.०१	तलव	२९७००००।००	२६७३२८७।५०	२९६७१२।५०
१.०२	भत्ता	३६५०००।००	१७९१४६।००	१८५८५४।००
२.०१	धारा तथा विजुली	२४२०००।००	७७७३२।२५	१६४२६७।७५
२.०२	संचार महशुल	३२००००।००	२११६३५।०६	१०८३६४।९४
२.०३	कार्यालय सम्बन्धि खर्च	८८००००।००	८७९८४६।६४	१५३।३६
२.०४	भाडा	१११६५११।००	१११६५१०।१०	०।९०
२.०५	मर्मत तथा संभार	५७७०००।००	४९८७६३।००	७८२३७।००
२.०६	ईन्धन तथा अन्य ईन्धन	७२५०००।००	७२४९०१।६४	९८।३६
२.०७	परामर्श तथा अन्य सेवा शुल्क	१५९६४८९।००	७६५१८०।००	८३१३०९।००
२.०८	बिबिध	२२५०००।००	२२०८३१।००	४१६९।००
४.०४	कार्यक्रम खर्च	५९७९०००।००	२९११५५२।००	३०६७४४८।००
४.०५	कार्यक्रम भ्रमण खर्च	१३००००००।००	७१४७८९।७५	५८५२१०।२५
जम्मा		१६२९६०००।००	१०९७४१७४।९४	५३२१८२५।०६
अर्थ वजेट				
पोशाक	१.०४		४५०००।००	०।००

नोटः– भौतिक प्रगति लक्ष्यको ९०.५६ % वित्तिय प्रगतिको ५१ %

बजेट शीर्षक नं. : ६७।४।१३२
कार्यक्रमको नाम : राष्ट्रिय सूचना आयोग
बजे६को किसिम : पुंजीगत खर्च

खर्चशीर्षक	वजेट रकम	वार्षिक वजेट रकम	यस आ.व.को खर्च	बांकी
६.०१	फर्निचर तथा फिक्चर्स	३९२०००।००	३८७३५२।७०	४६४७।३०
६.०२	सवारी साधन	३००००००।००	२९७०७९९।३१	२९२००।६९
६.०३	मेशीनरी औजार	२८५०००।००	२८३९७६।००	१०२४।००
जम्मा		३६७७०००।००	३६४२१२८।०१	३४८७१।९९

परिशिष्ट १२ :

आयोगमा कार्यरत कर्मचारीको विवरण

आयोगमा साविक तथा हाल कार्यरत कर्मचारीहरूको विवरण

सि.नं.	नाम,थर	पद	कैफियत
१	श्री श्रीराम पन्त	सचिव	हाल कार्यरत
२	श्री गणेश राज जोशी	सचिव	सरुवा
३	श्री विन्द्रा हाडा	सचिव	सरुवा
४	श्री आनन्द राज पोखरेल	सचिव	सरुवा
५	श्री उमाकान्त झा	सचिव	सरुवा
६	श्री नाथु प्रसाद चौधरी	सचिव	सरुवा
७	श्री सुरेशमान श्रेष्ट	सचिव	सरुवा
८	श्री बालकृष्ण घिमिरे	सह सचिव	सरुवा
९	श्री चन्द्रमान श्रेष्ट	सह सचिव	सरुवा
१०	श्री कृष्ण प्रसाद लम्साल	सह सचिव	सरुवा
११	श्री कुमार प्रसाद दाहाल	उप सचिव	हाल कार्यरत
१२	श्री दिवस आचार्य	उप सचिव	सरुवा
१३	श्री ज्ञानराज सुवेदी	उप सचिव	सरुवा
१४	श्री अच्युत कुमार पौड्याल	सहायक सचिव	विशेष सेवा
१५	श्री गौलोचन सैंजू	सहायक सचिव	विशेष सेवा
१६	श्री हरीनारायण वाग्ले	शाखा अधिकृत	सरुवा
१७	श्री बलराम लामिछाने	लेखा अधिकृत	सरुवा
१८	श्री गीता घिमिरे	मुद्रण अधिकृत	सरुवा
१९	श्री अरुण कुमार झा	कानून अधिकृत	हाल कार्यरत
२०	श्री पूर्ण बहादुर ओली	लेखा अधिकृत	हाल कार्यरत
२१	श्री प्रमेश शिवा	शाखा अधिकृत	हाल कार्यरत

सि.नं.	नाम,थर	पद	कैफियत
२२	श्री मनिता कार्की	शाखा अधिकृत	हाल कार्यरत
२३	श्री पवित्रा ढकाल	शाखा अधिकृत	हाल कार्यरत
२४	श्री सनमाया रम्तेल	शाखा अधिकृत	हाल कार्यरत
२५	श्री करुणा आचार्य	शाखा अधिकृत	हाल कार्यरत
२६	श्री राजन पौडेल	शाखा अधिकृत	हाल कार्यरत
२७	श्री चन्द्रा थापा	शाखा अधिकृत	हाल कार्यरत
२८	श्री मिनाक्षी भुर्तेल	शाखा अधिकृत	हाल कार्यरत
२९	श्री मोहन बहादुर बुढाथोकी	नायव सुब्बा	काज
३०	श्री ऋषि राम पन्थी	नायव सुब्बा	सरुवा
३१	श्री पुस्कर राज जोशी	कम्प्युटर अपरेटर	करार
३२	श्री सुमन सैंजू	कम्प्युटर अपरेटर	करार
३३	श्री विमला वास्तोला	खरदार	सरुवा
३४	श्री राम बहादुर थापा	चौकिदार	करार
३५	श्री सिताराम बस्नेत	सवारी चालक	करार
३६	श्री कृष्ण कुमार लामा	सवारी चालक	करार
३७	श्री किसन थापा	चौकिदार	करार
३८	श्री दिपेस गिरी	कार्यालय सहायोगी	अवकाश
३९	श्री सुनिता पोडे	कुचिकार	करार
४०	श्री आइतलाल माली	सवारी चालक	करार
४१	श्री माईली तामाङ्ग	कार्यालय सहायोगी	करार
४२	जनक के.सी.	कार्यालय सहायोगी	करार
४३	श्री हरि बुढाथोकी	सवारी चालक	करार